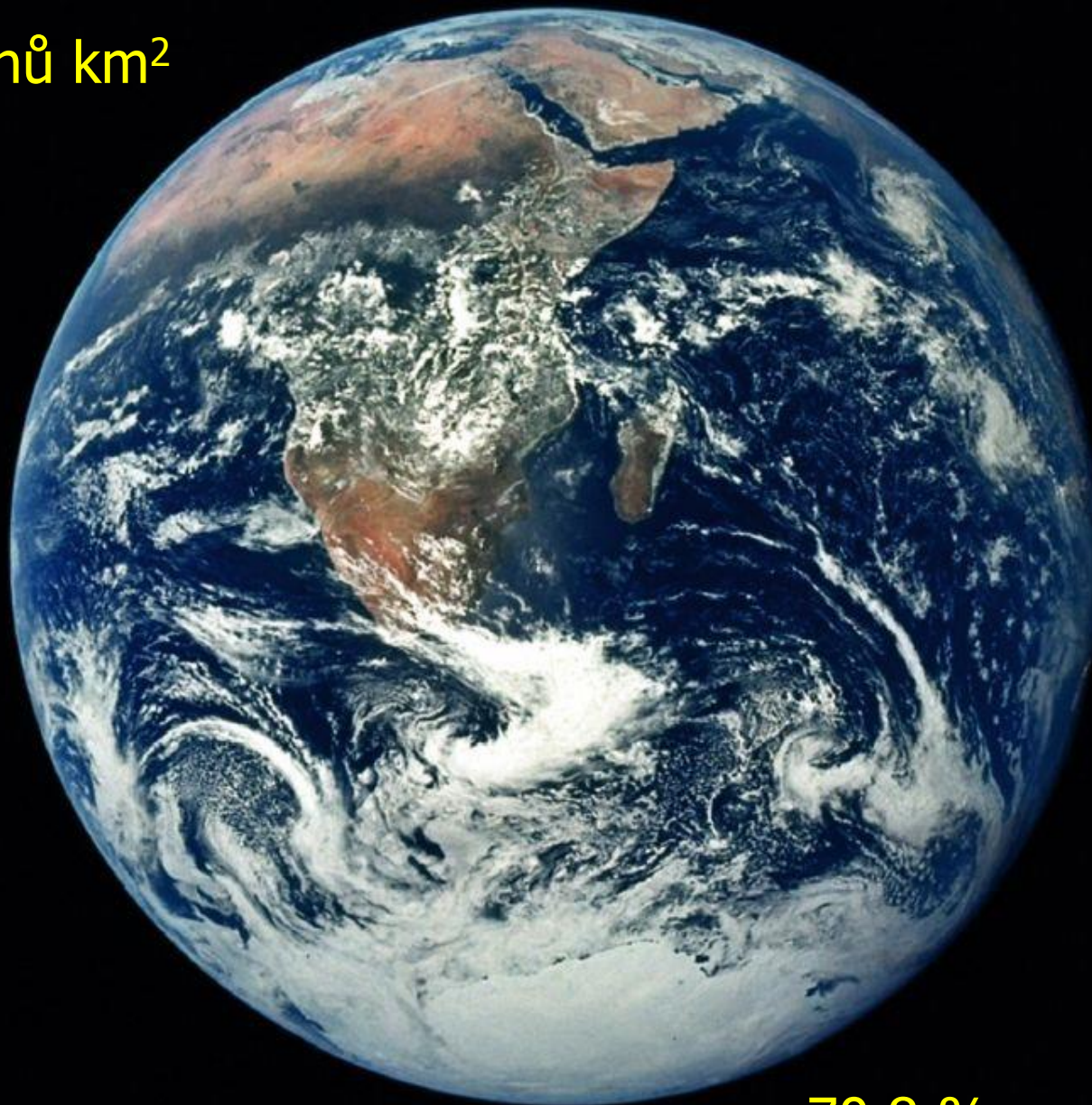

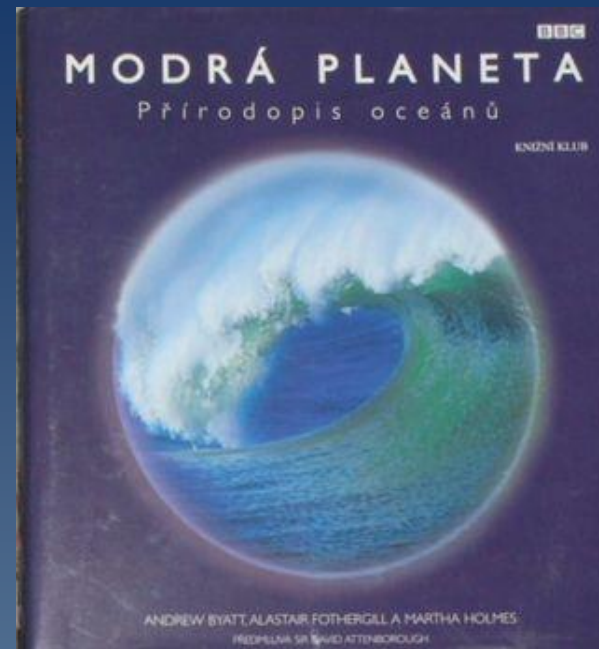
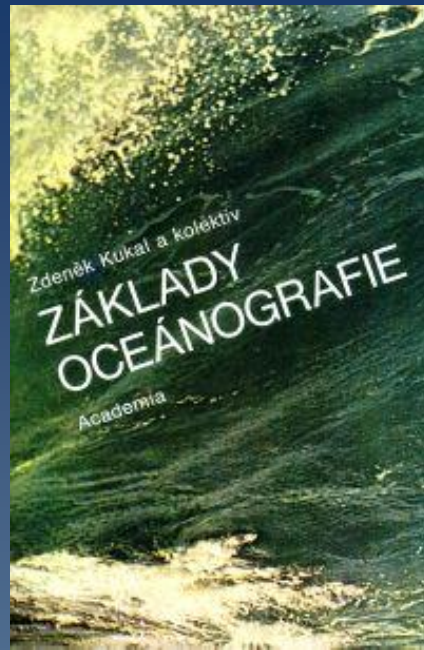
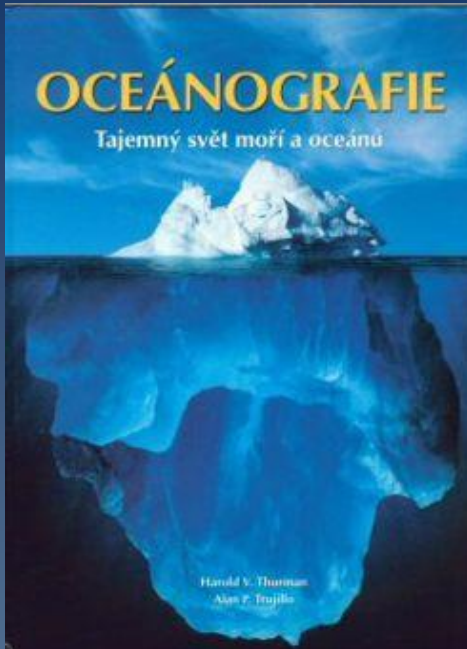
Mořské ekosystémy

moře:
361 milionů km²

70.8 % povrchu Země

Literatura

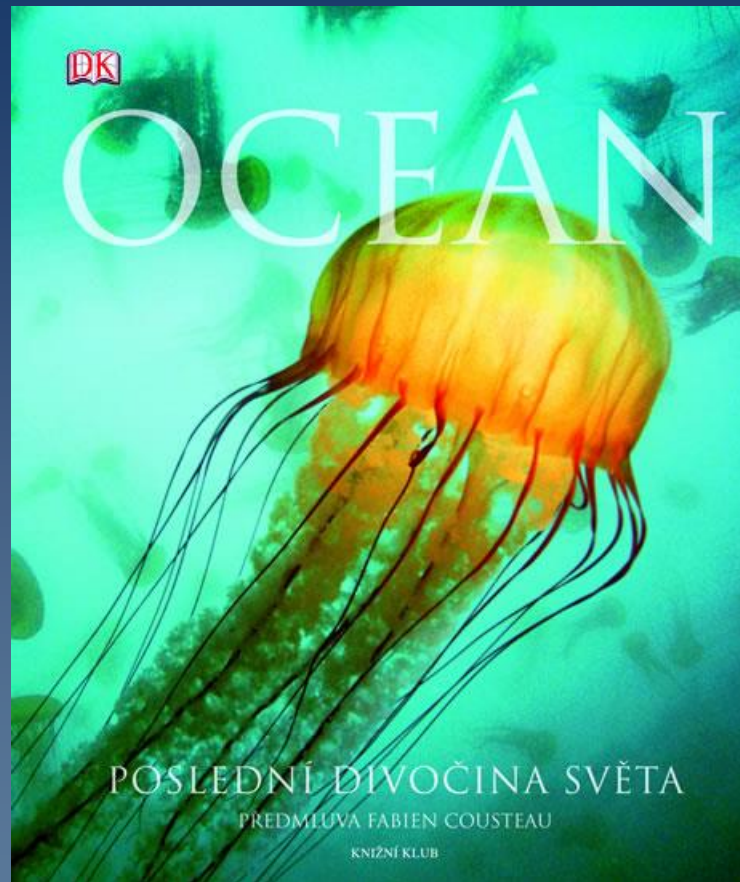

Oceánografie. Thurman H.V. & Trujillo A.P. 2004. Computer Press, Brno.

Základy oceánografie. Kůkal Z. a kol. 1990. Academia, Praha.

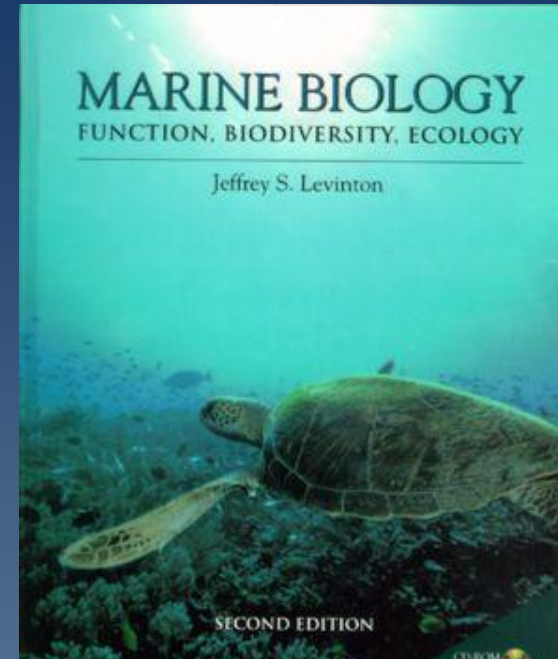
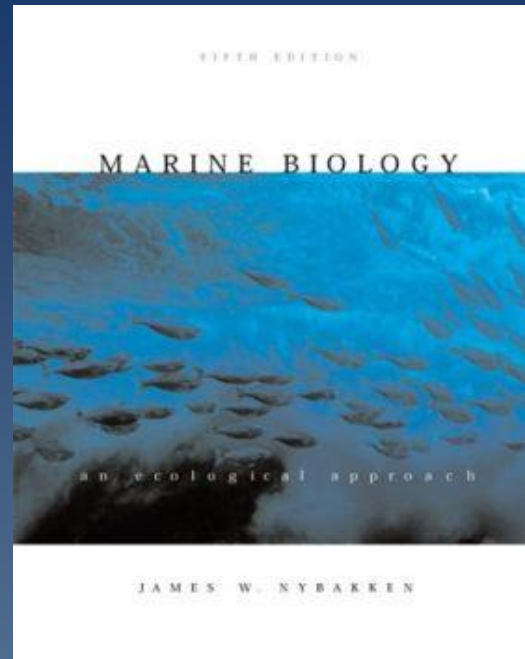
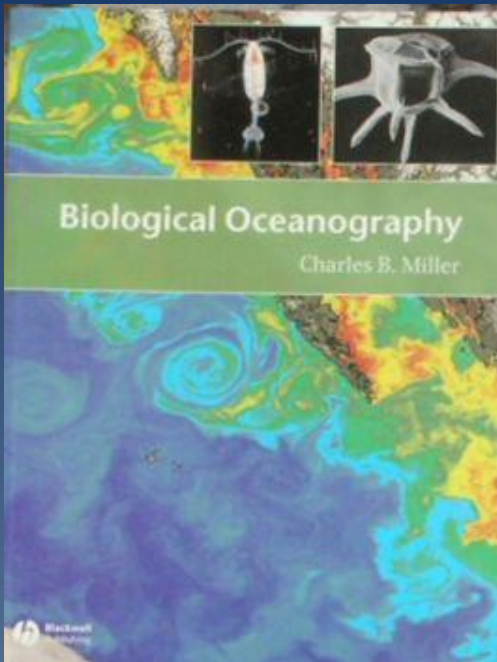
Modrá planeta. Byatt A., Fothergill A. & Holmes M. 2002. Knižní klub, Praha.

Literatura

Oceán - Poslední divočina světa. Knižní klub, Praha. 2007

Literatura

Biological Oceanography. Miller C.B. 2004. Blackwell Publishing.

Marine Biology: an ecological approach. 5th ed.
Nybakken J.W. 2000. Addison Wesley Publishing.

Marine Biology. Function, biodiversity, ecology. 2nd ed.
Levinton J.S. 2001. Oxford University Press.

Salinita

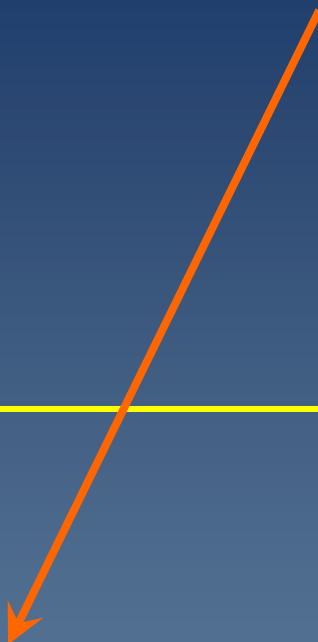
- obsah rozpuštěných solí
(resp. anorganických látek)
- přesněji (od r. 1902):
obsah rozpuštěných pevných látek (g)
obsažených v 1 kg mořské vody poté, co
  - 1) všechny halidy byly převedeny na chloridy
  - 2) karbonáty byly převedeny na oxidy
  - 3) organika byla kompletně zoxidována
- vyjadřovaná v ‰ (**ppt**) nebo **psu** (practical salinity units)
- iontové složení dosti konstantní

Salinita

hlavní ionty		hmotnostní %
chlorid	Cl ⁻	55,04
sodík	Na ⁺	30,64
síran	SO ₄ ²⁻	7,68
hořčík	Mg ²⁺	6,69
vápník	Ca ²⁺	1,16
draslík	K ⁺	1,10
		<hr/>
		99,28
vedlejší ionty		
bikarbonát	HCO ₃ ⁻	0,41
bromid	Br ⁻	0,19
boritan	H ₃ BO ₃	0,07
stroncium	Sr ²⁺	0,04
		<hr/>
mezisoučet		0,71
celkem		99,99

Salinita

hlavní ionty		hmotnostní %
chlorid	Cl ⁻	55,04
sodík	Na ⁺	30,64
síran	SO ₄ ²⁻	7,68
hořčík	Mg ²⁺	6,69
vápník	Ca ²⁺	1,16
draslík	K ⁺	1,10
<hr/>		99,28

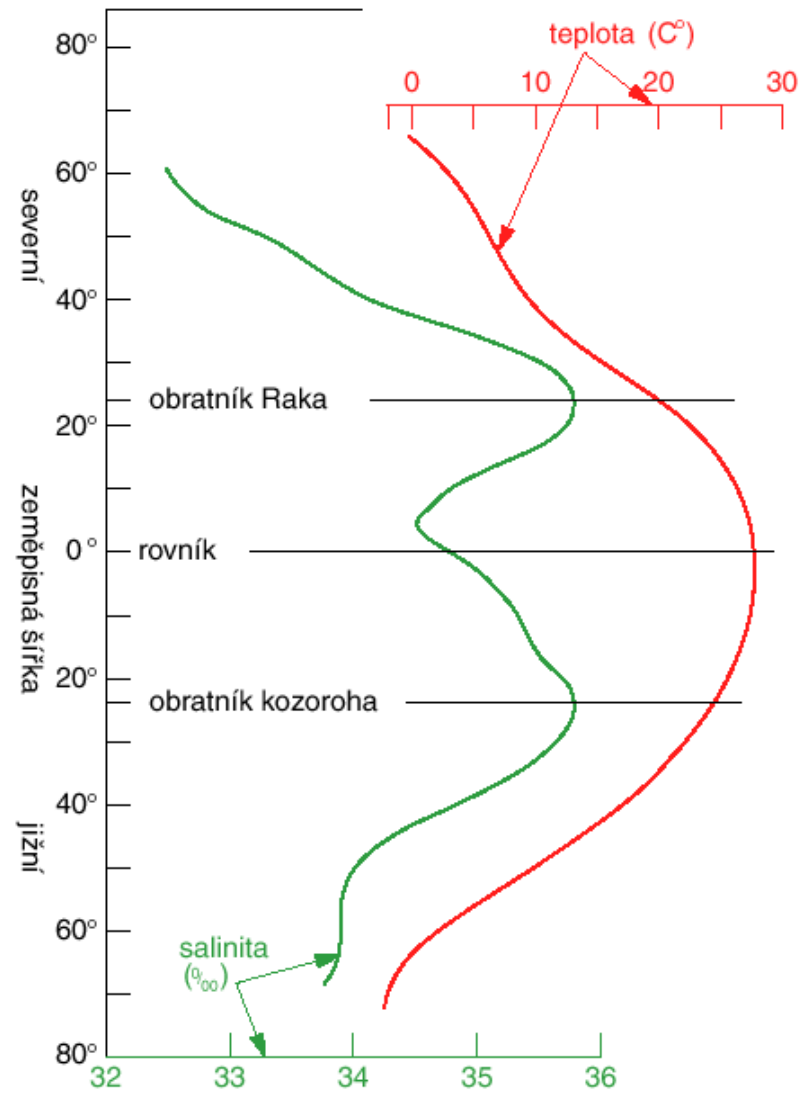
Vztah mezi salinitou a chlorinitou:

$$S [\text{‰}] = 1,80655 \text{ Cl} [\text{‰}]$$

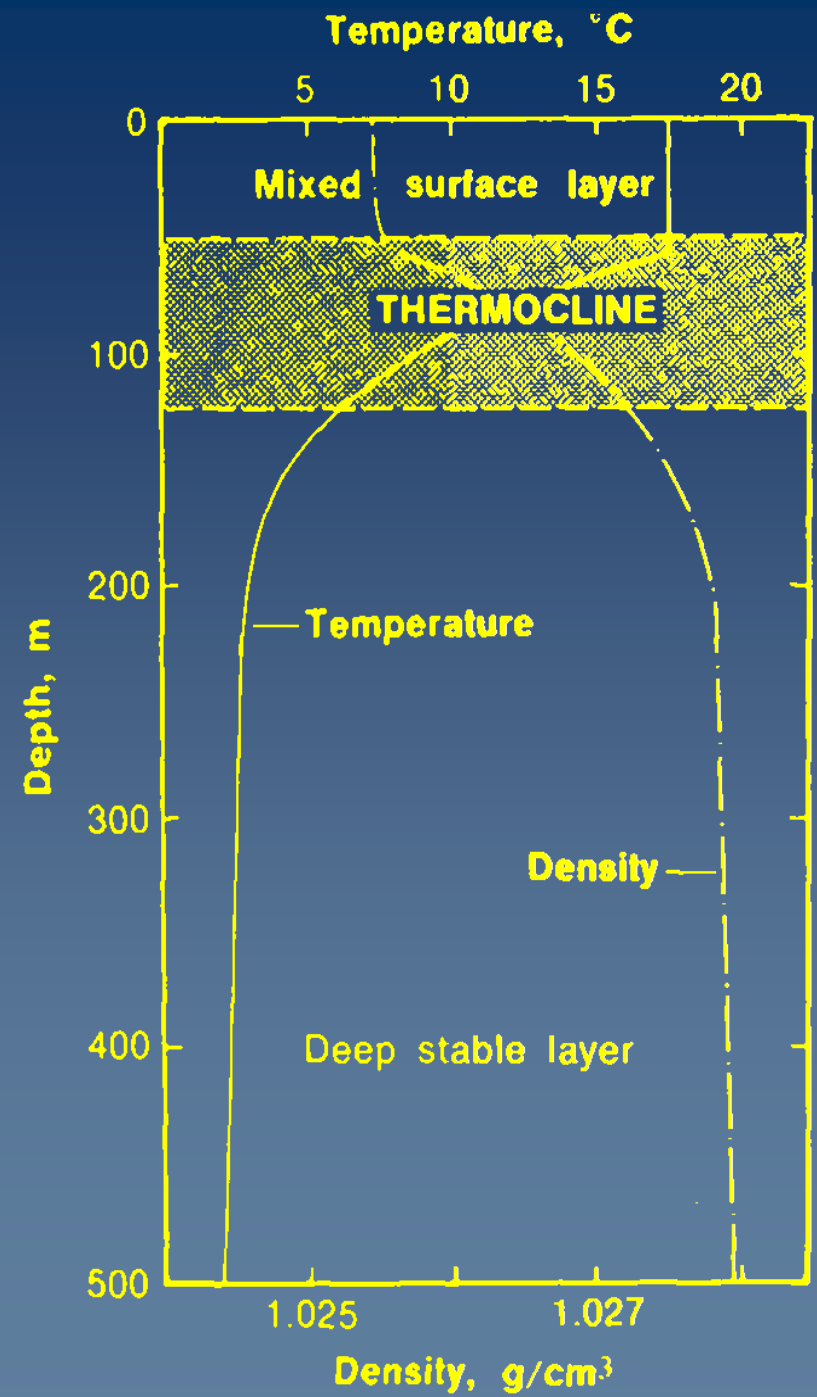
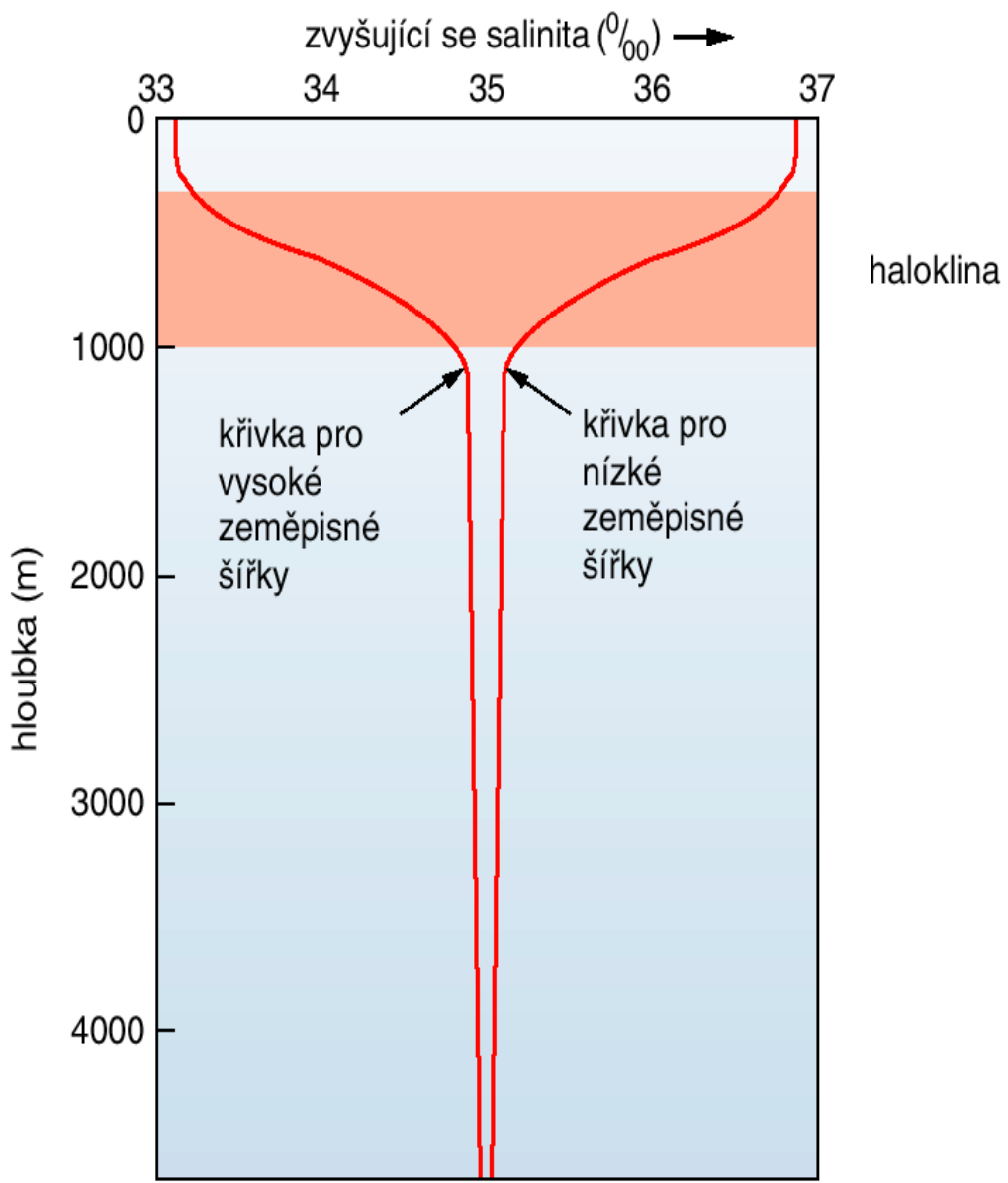
Salinita

- průměrná mořská voda okolo 35 psu
(ssw – standard seawater)
- **volné oceány** – 34-37 psu
- **pobřežní vody** – 0- >40 psu
delta Dunaje vs. Rudé moře
- **extrémní pobřežní biotopy** >> 80 psu

Vztah teploty, hustoty a salinity

- v mořské vodě (nad 24 psu) zaniká teplotní anomálie vody
  - hustota vzrůstá s poklesem teploty
  - typická teplota dna oceánů $\sim 2\text{ }^{\circ}\text{C}$
- teplota tání při vyšší salinitě klesá pod bod mrazu
  - arktické oceány

Vztah mořských organismů k salinitě

- většina živočichů v osmotické rovnováze s vnějším prostředím
- STENOHALINNÍ – snáší pouze malé výkyvy salinity (otevřená moře)
- EURYHALINNÍ – velké výkyvy salinity pobřežní vody, estuáry, polární moře ...

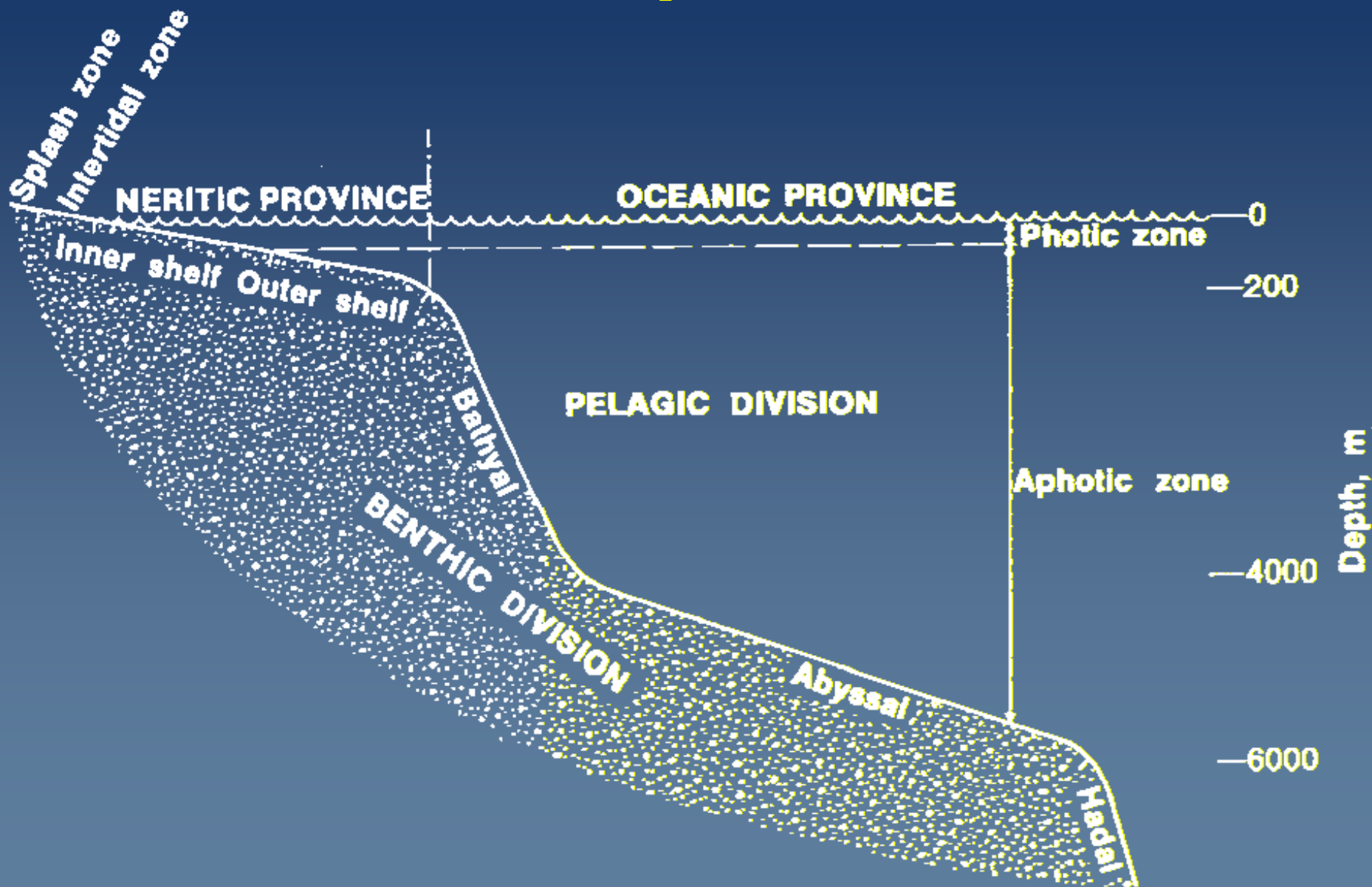
Vztah mořských organismů k salinitě

POIKILOOSMOTICKÉ – pasivně měnící osmotické
vlastnosti dle změn salinity v okolí
příklady: slávka *Mytilus edulis*, vilejš *Balanus* sp.

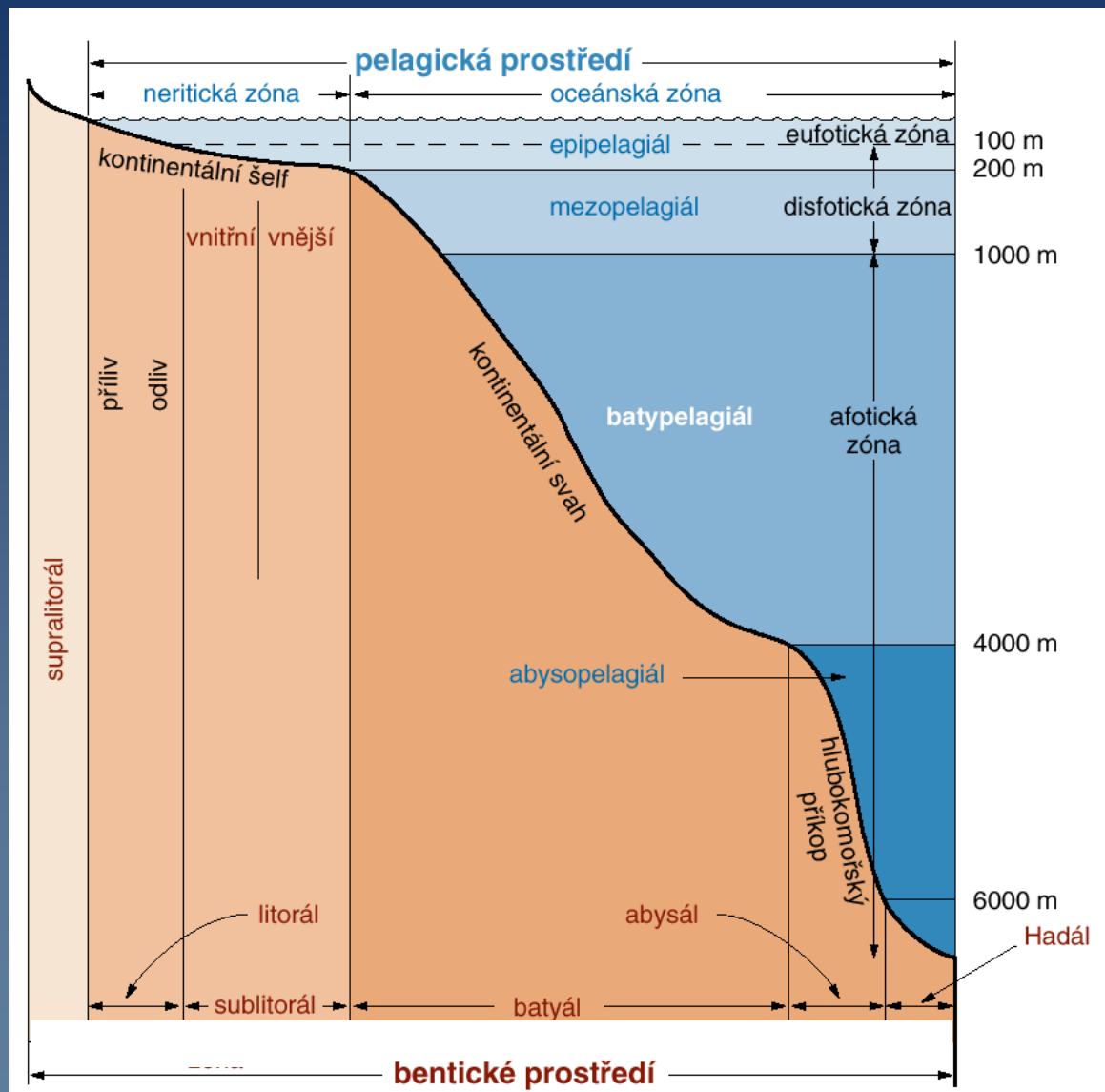
HOMIOOSMOTICKÉ ORGANISMY – vlastní
osmoregulace

příklad: krab *Carcinus maenas*

Mořské prostředí

Mořské prostředí

KONTINENTÁLNÍ ŠELF

- ~ pár desítek m až stovky km
(průměrně 65 km)
- klesání 2‰ (2 m · km⁻¹)

KONTINENTÁLNÍ SVAH

- klesání ~70‰

batyál

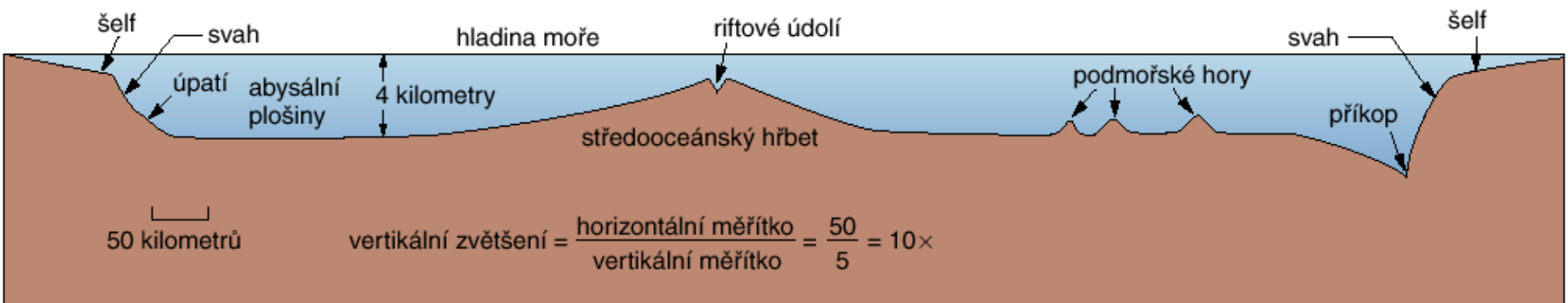
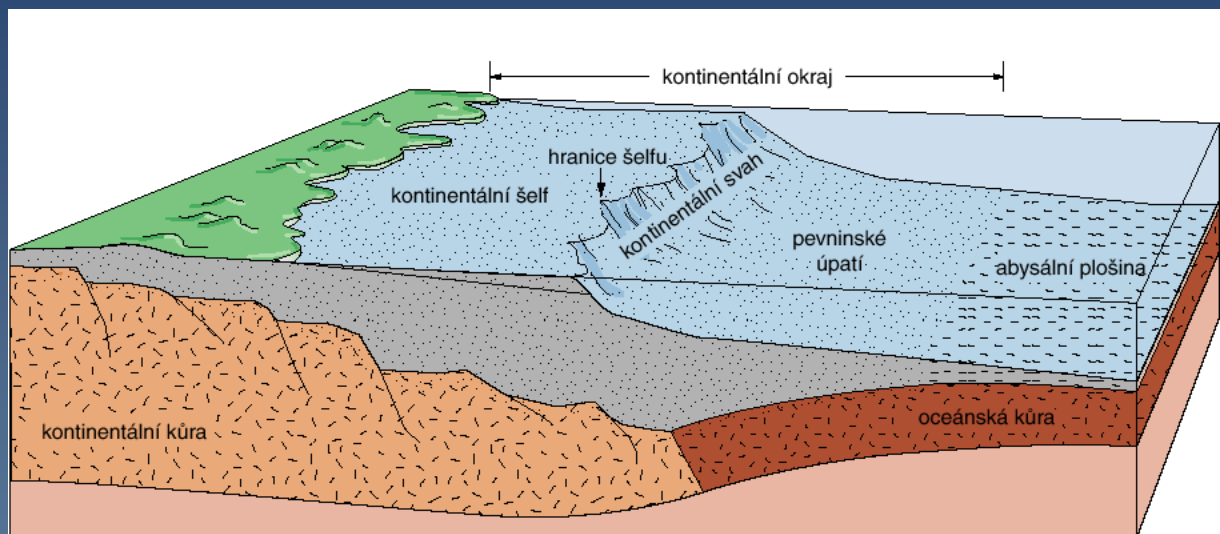
ABYSÁLNÍ PLOŠINA

- dno oceánů
  - ~3-6 km hluboko
  - převážně zima a tma
- # abysál

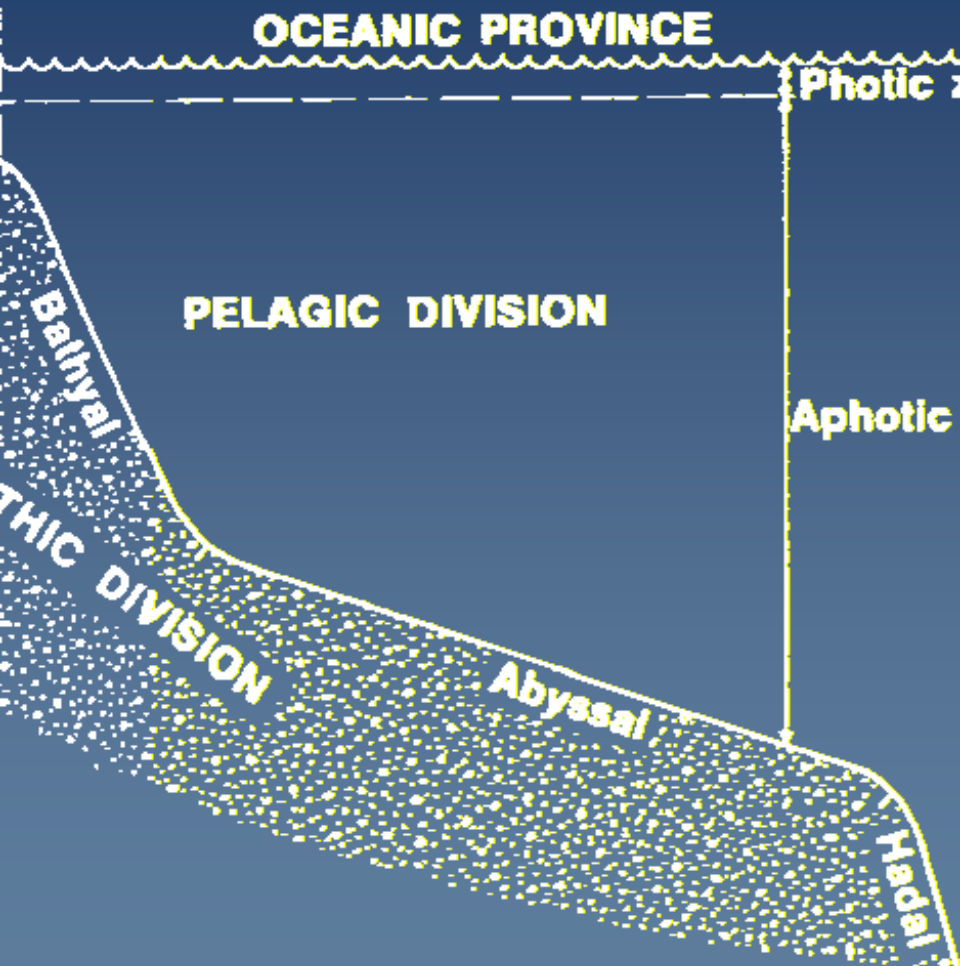
OCEÁNSKÉ PŘÍKOPY

do 11 020 m (Challenger Deep)

hadál

Vertikální členění

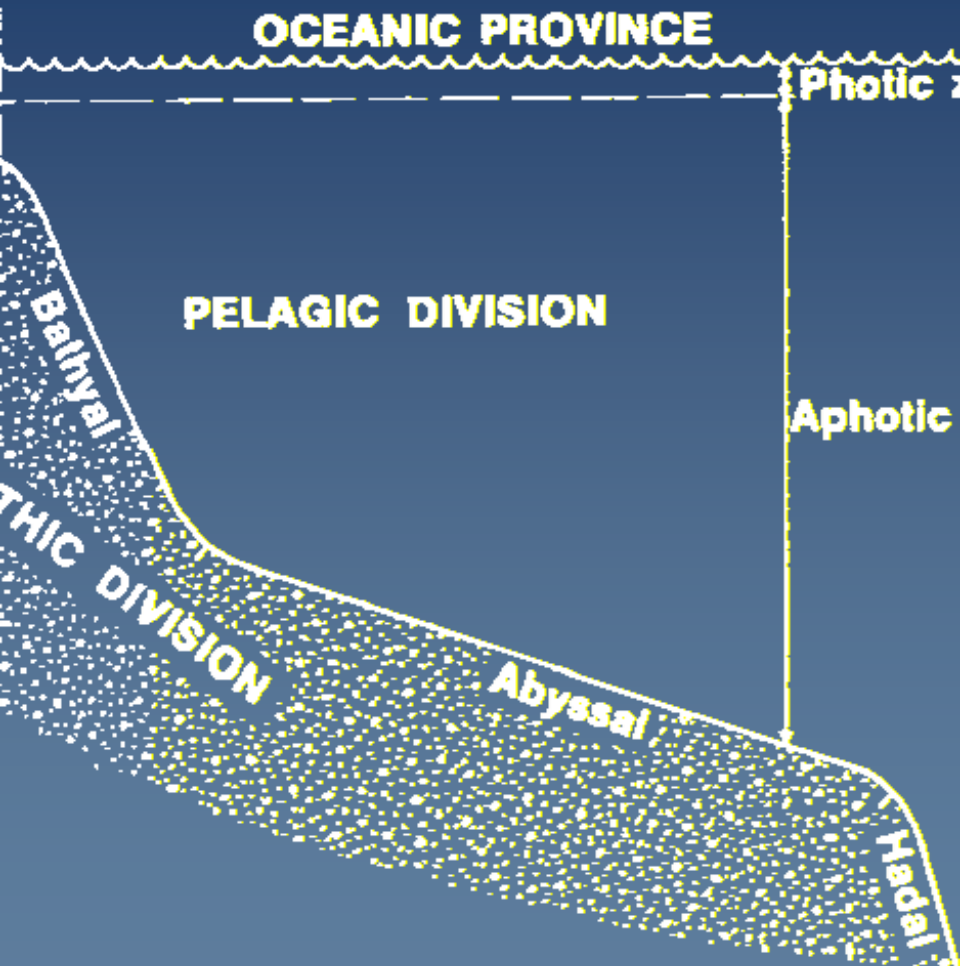
PELAGICKÁ ZÓNA (PELAGIÁL)

- skoro celý objem oceánů a moří
- organismy se vznášejí nebo aktivně plavou

BENTICKÁ ZÓNA (BENTÁL)

- dno moří a oceánů
- organismy trvale přisedlé, volně pohyblivé nebo zahrabány v substrátu

Vertikální členění - pelagiál

EUFOTICKÁ ZÓNA - epipelagiál

1-75 (150) m

- oblast probíhající fotosyntézy nad kompenzačním bodem
- produkce převyšuje respiraci

svrchní batypelagiál (meso-)

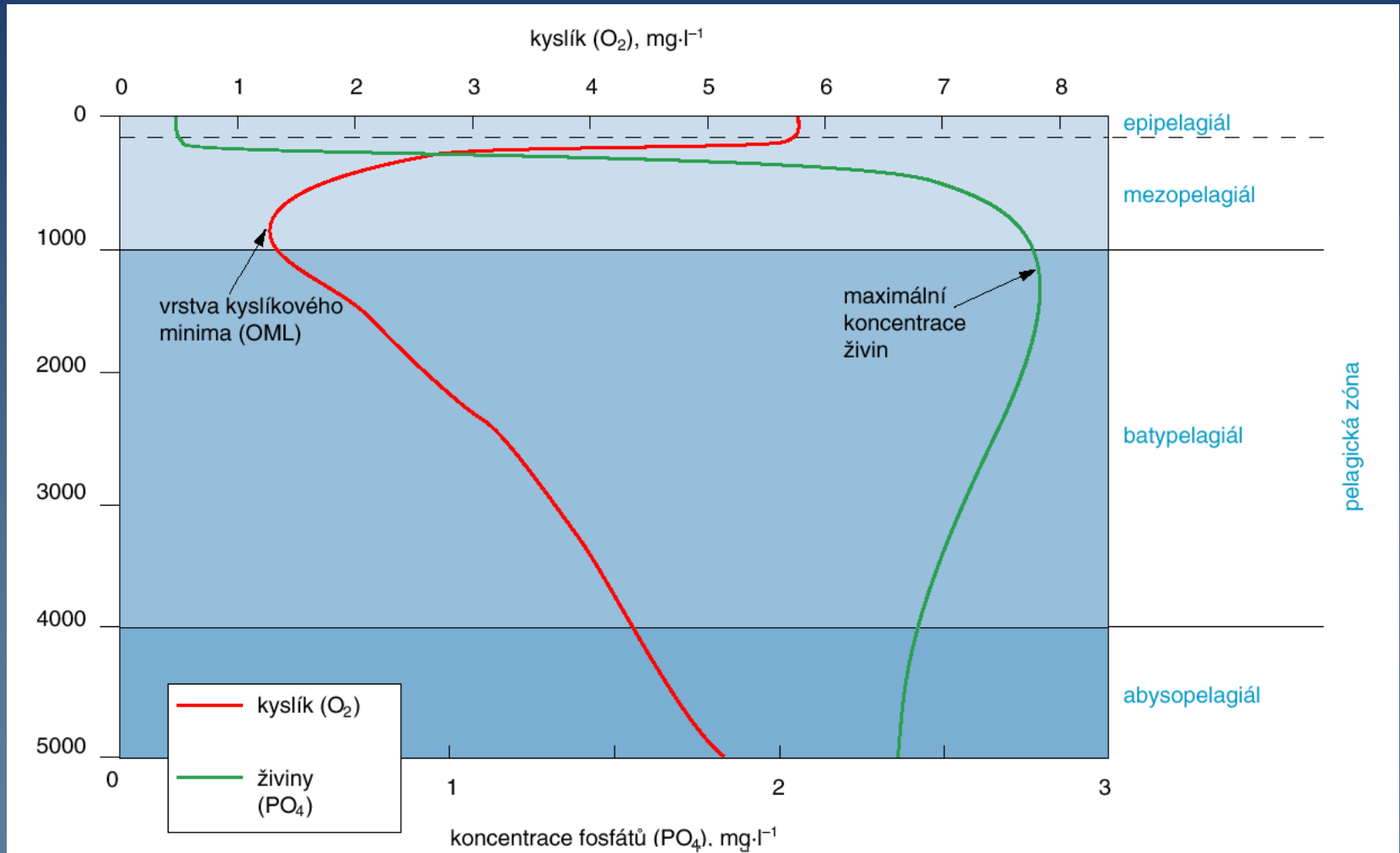
- šero, maximální koncentrace živin

AFOTICKÁ ZÓNA

– spodní batypelagiál

- tma a zima
- organismy převážně závislé na alochtonní produkci
- bioluminiscence

Kyslíková stratifikace

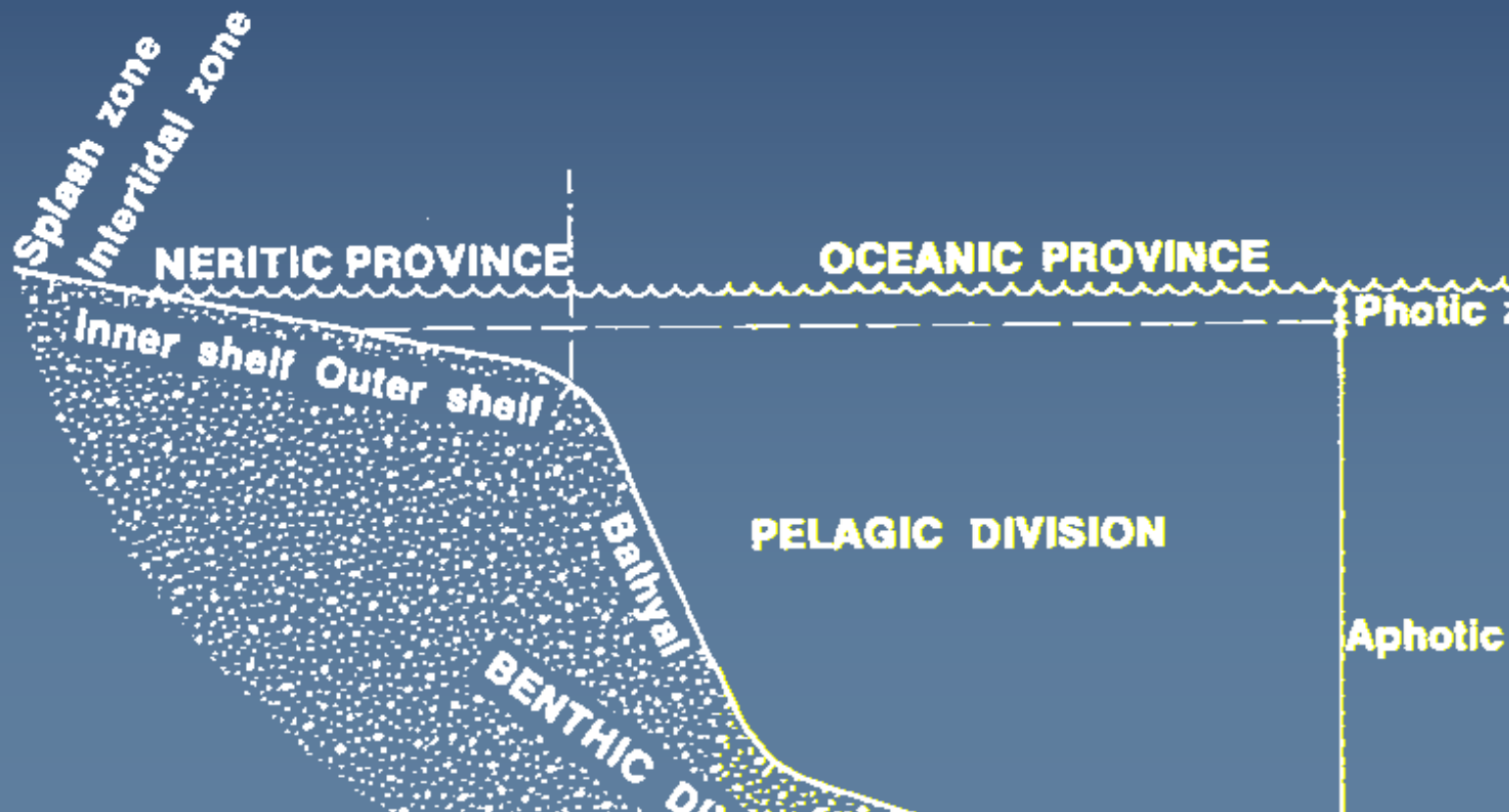
Horizontální členění

NERITICKÁ ZÓNA

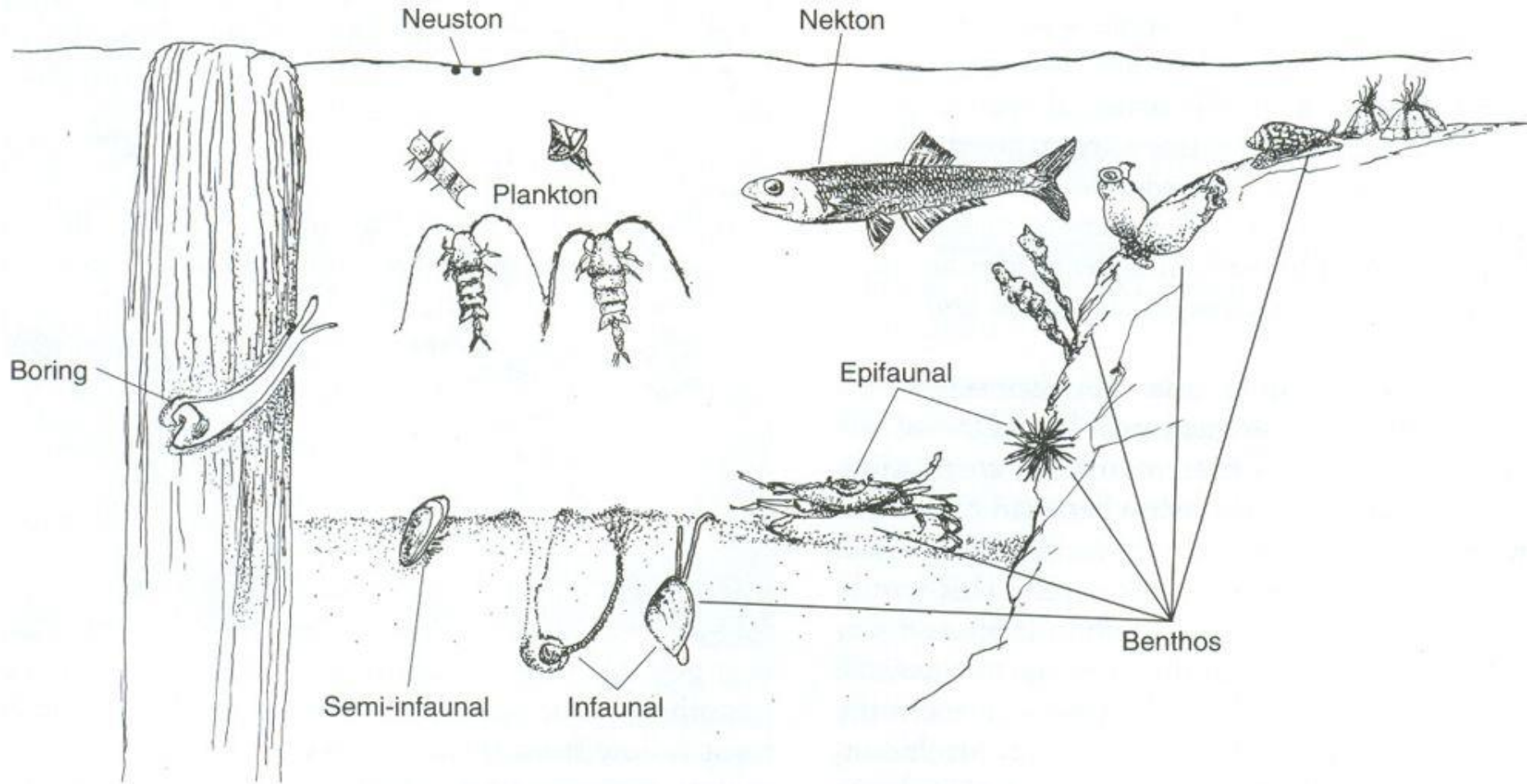
- příbřežní, šelfová část moří
- variabilní složení vody
- větší množství živin

OCEÁNSKÁ ZÓNA

zóna otevřeného moře

základní vodní společenstva

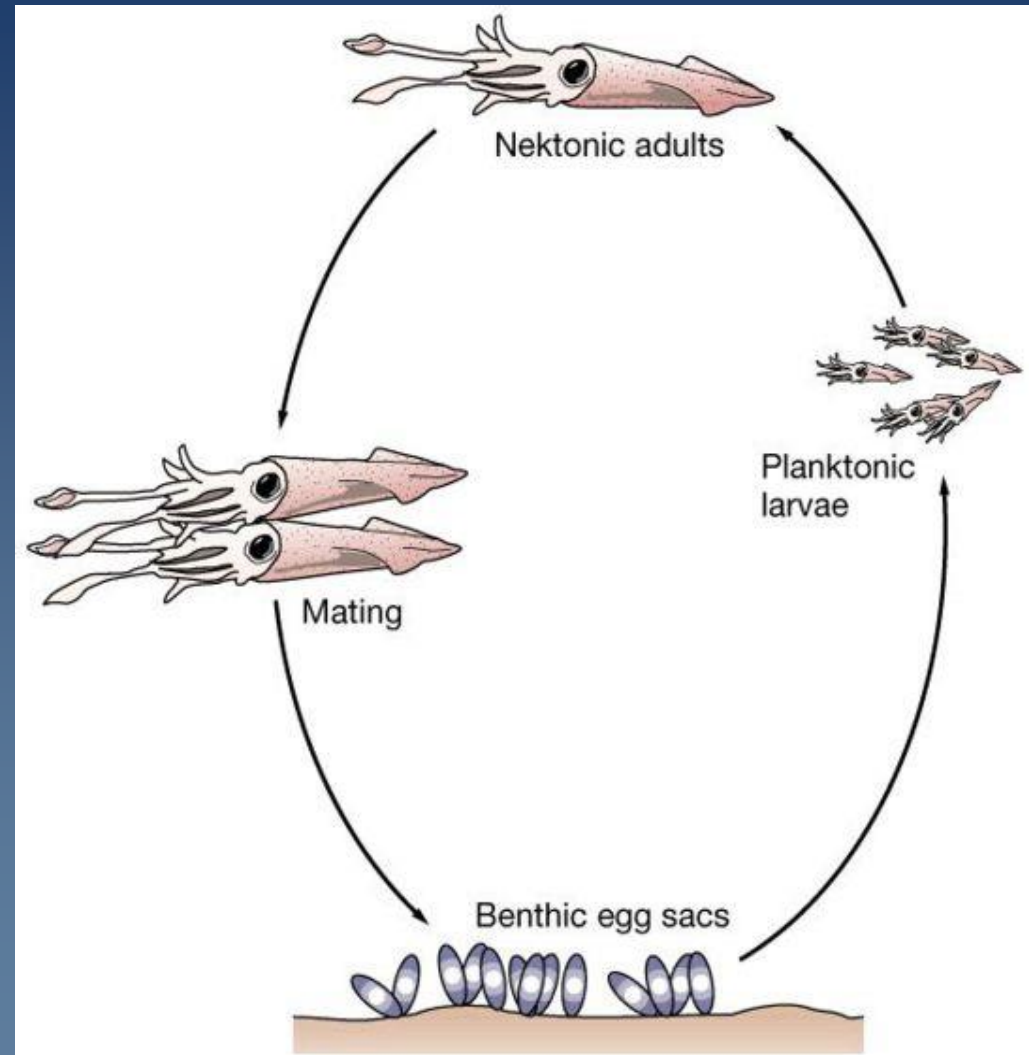

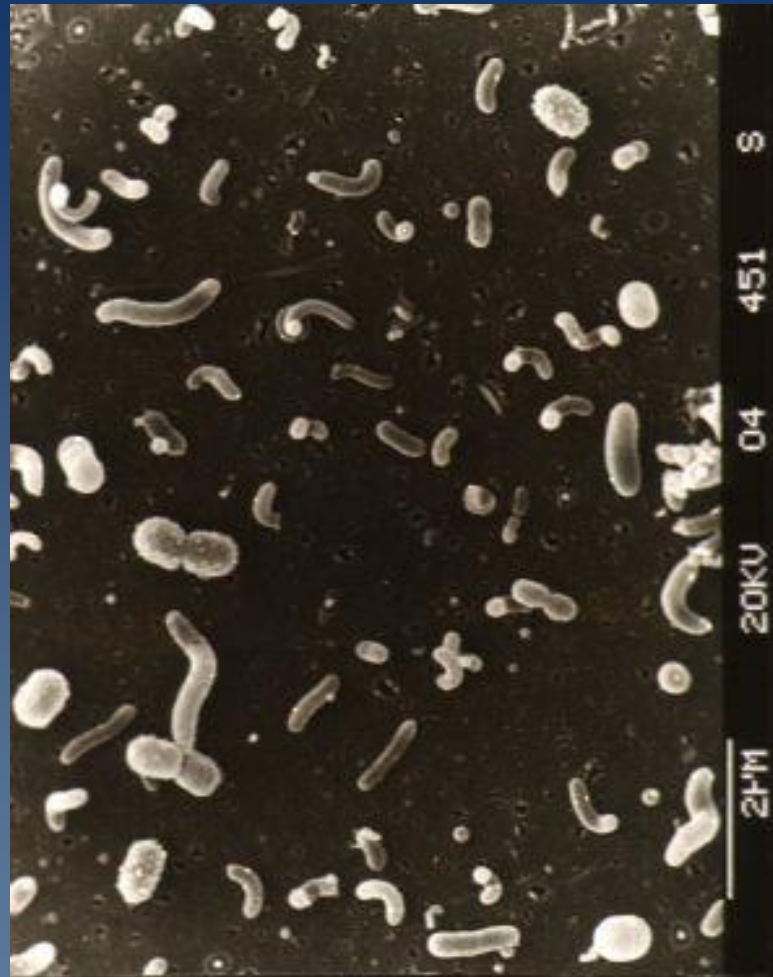
základní vodní společenstva

NEKTON = organismy volné vody s aktivním pohybem

PLANKTON = organismy volné vody s „pasivním“ pohybem

BENTOS = organismy dna

pikoplankton

megaplankton
(*Cyanea arctica*)
průměr 2.4 m,
chapadla >>30 m

Plankton

- pohyb organismů relativně nevýznamný vůči *horizontálnímu* pohybu vodních mas
- nutnost zabezpečení proti „pádu do hlubin“
- dle skupin: fyto-, zoo-, bakterio-, ichtyoplankton
- dle velikosti: nano-, ..., mega-
- základ potravních sítí volné vody
  - rozsivky, kokolitky, sinice; klanonožci, krunýřovky
- vertikální migrace
  - odrazové zóny (deep scattering layer, DSL)

Zooplankton

Meroplankton

dočasný plankton

obvykle
larvy bentických nebo
pelagických organismů
(*Decapoda*, ostnokožci,
ryby...)

Holoplankton

plankton "navždy"

prvoci,
ploutvenky,
planktonní korýši...

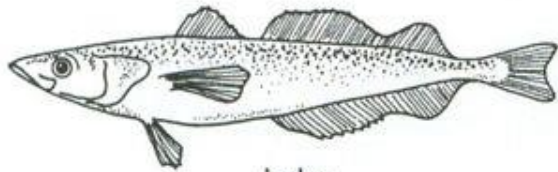
Nekton

- (relativně) dobří plavci
- v mořích zejména (pa)ryby, hlavonožci, kytovci, želvy
- při hladině i v hloubkách (epi- až batypelagiál)

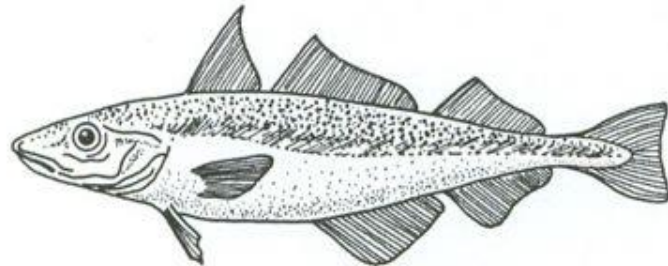

Ne každá ryba je nekton

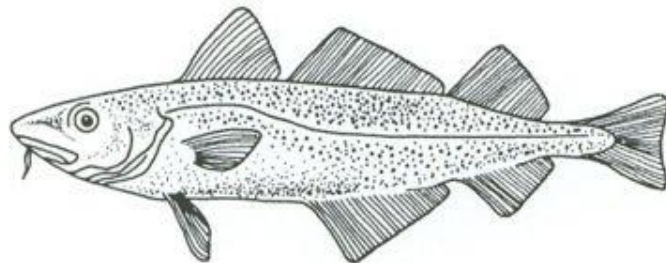
DEMERSAL
(mostly bottom dwelling)

hake

haddock

cod

PELAGIC
(surface dwelling)

sardine

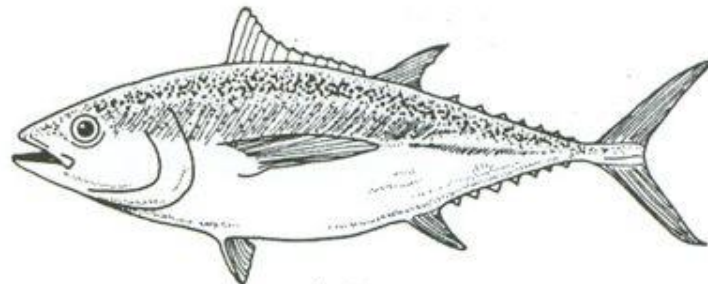
anchovy

herring

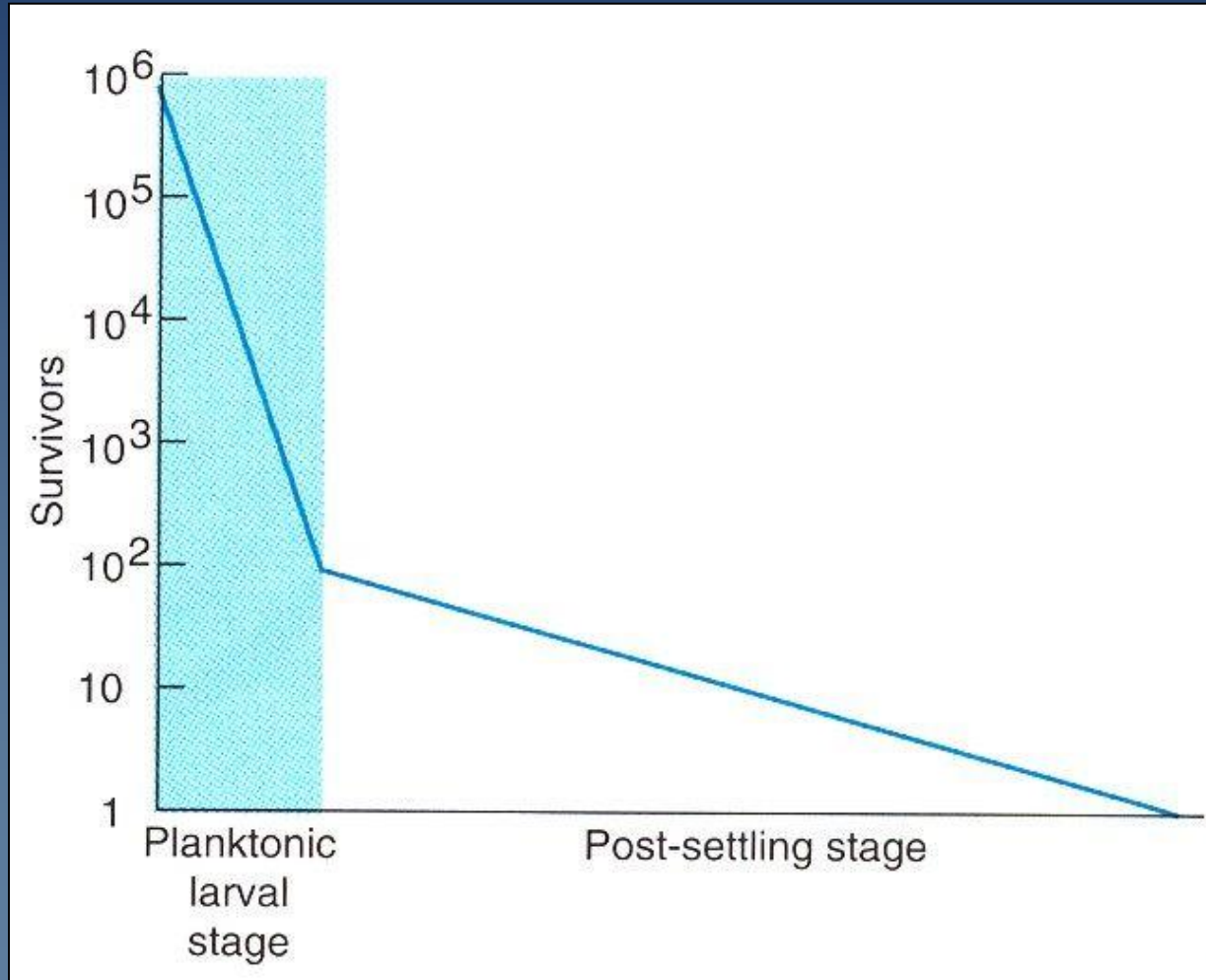

mackerel

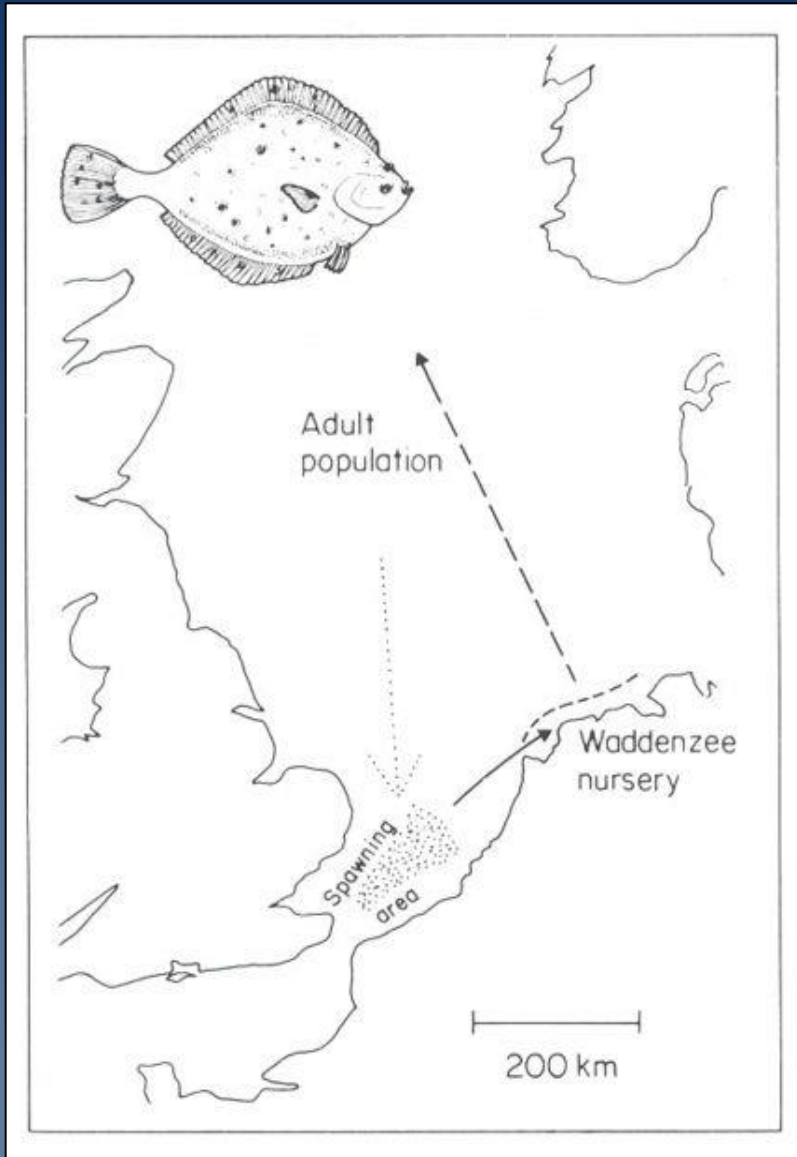

tuna

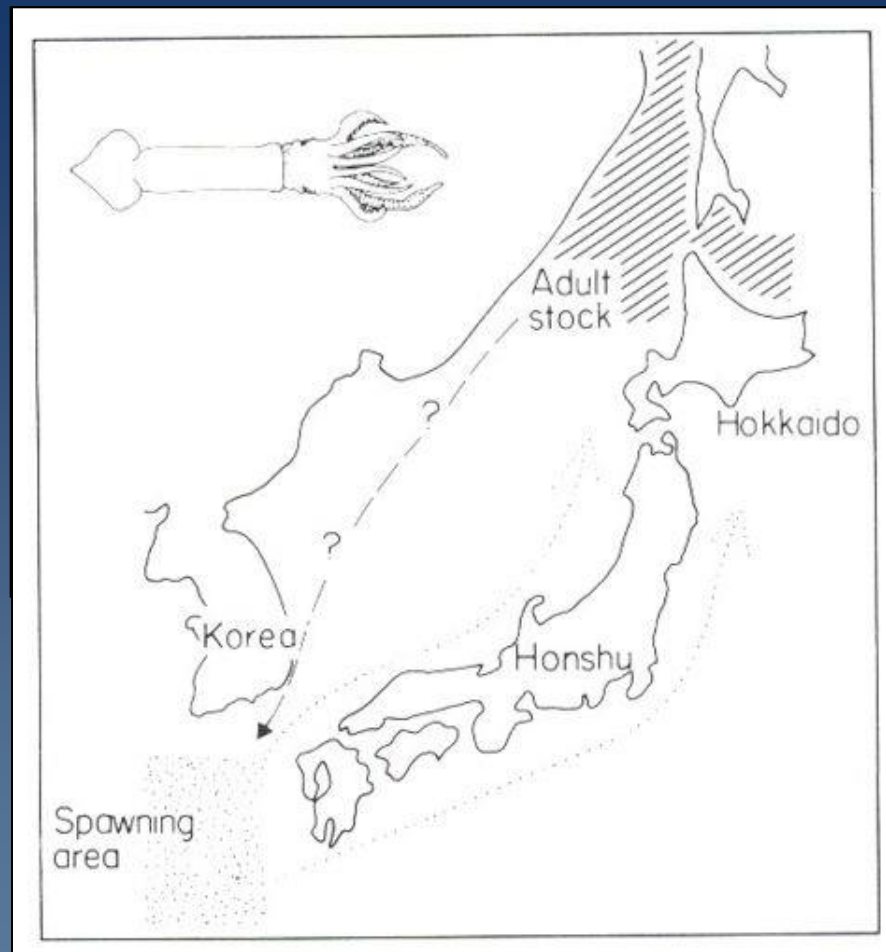
Z planktonu se na dno každá ryba nedostane...

Migrace

Pleuronectes platessa

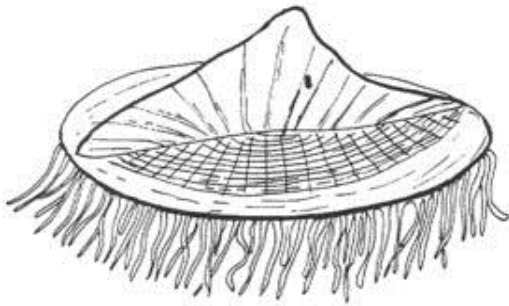
Todarodes pacificus

Bentos

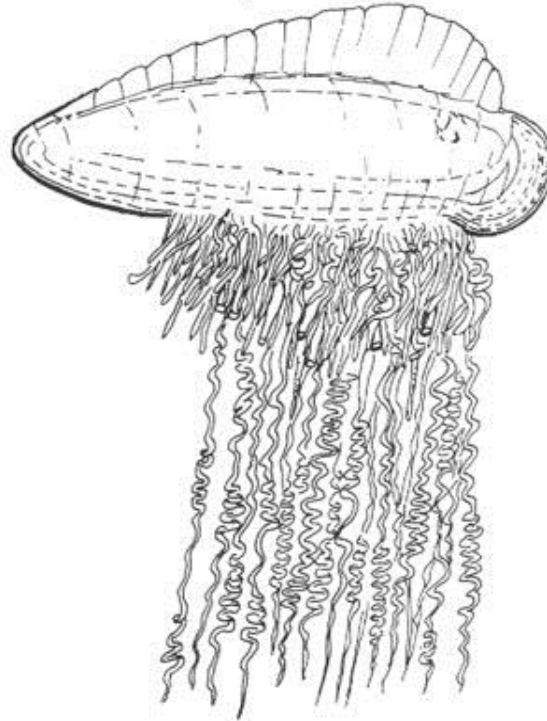
- společenstvo organismů dna
- v naprosté většině závislé na produkci pelagické zóny nade dnem
- bentická primární produkce v mělkých vodách s dostatkem světla (*fotosyntéza*)
+ ve specializovaných hlubokomořských společenstvech (*chemosyntéza*)
- bentičtí živočichové žijí jak na povrchu (*epifauna*), tak pod povrchem dna (*infauna*)
- charakter společenstva závisí na dostupnosti potravy a substrátu

Pleuston – „Modrá flotila“

1 *Veella veella*

4 *Physalia physalis*

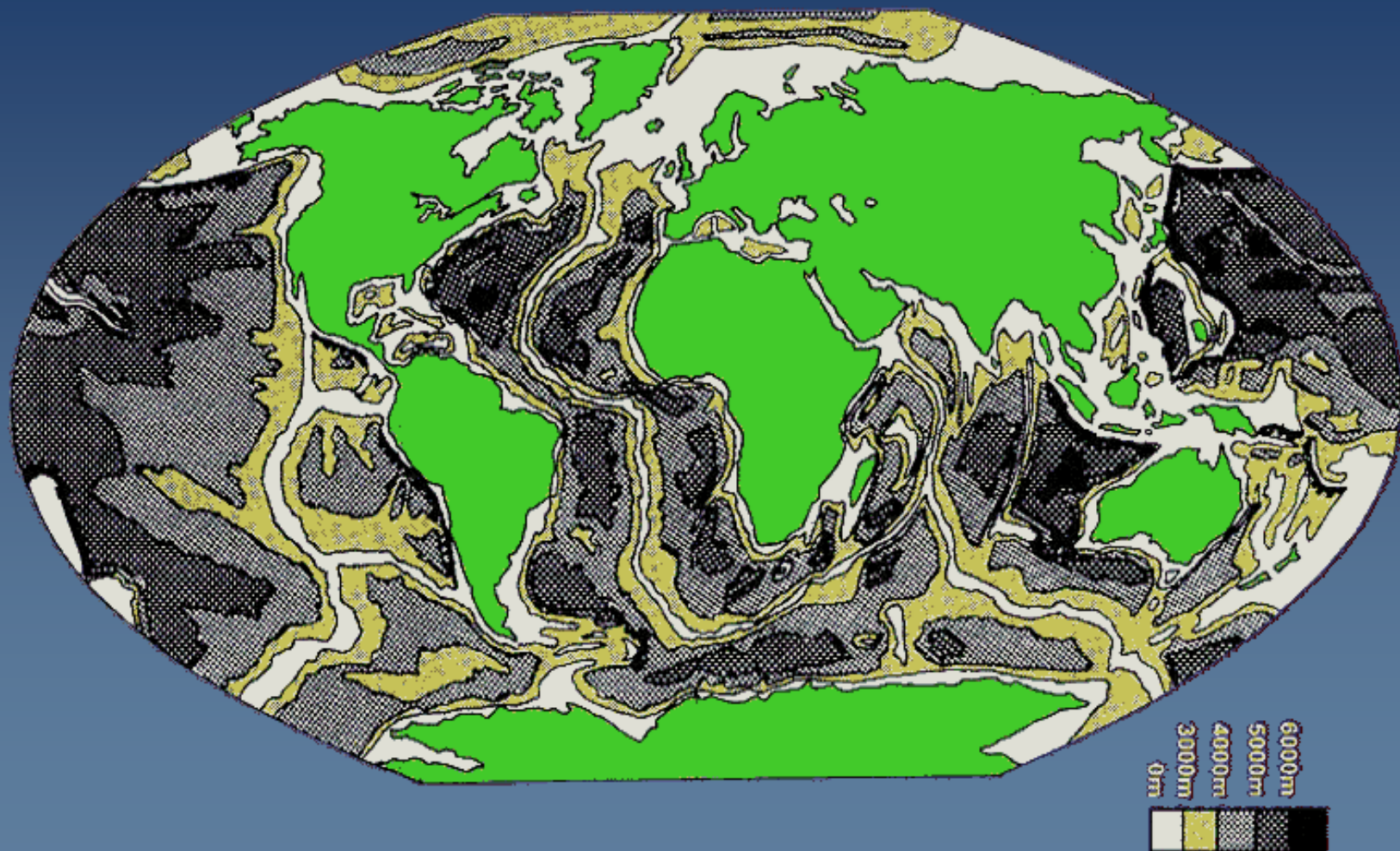
*Sargassum
natans*

Otevřené moře

Nejrozšířenější prostředí na Zemi

Nejrozšířenější prostředí na Zemi

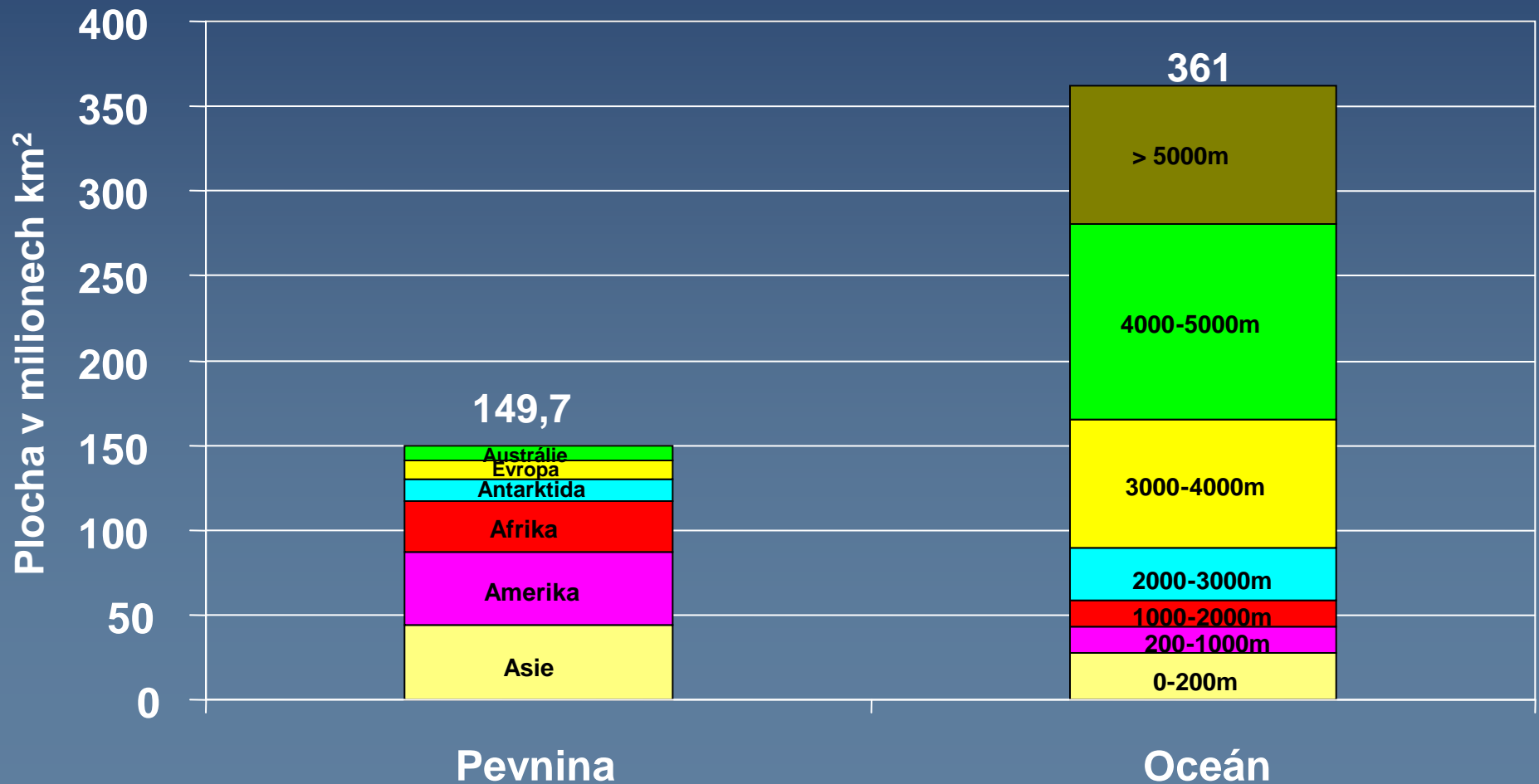
Pevnina

29,2%

Moře o hloubce >1000 m
> 3000 m

62,3% povrchu Země

50,1%

Typy habitatu

%

zanedbatelné

Litorální zóny

Kontinentální šelf

Oceánické oblasti

Pevninská úpatí

Středoocéánské hřbety

Pevninské svahy

Hlubokomořské (abysální) roviny

Mořské příkopy

3

97

12

5

36

42

2

Otevřený oceán zaujímá plochu 361 milionů km², tedy > 70 % povrchu Země

Hlubkové intervaly

%

0-1000 m

1-2000 m

2-3000 m

3-4000 m

4-5000 m

5-6000 m

> 6000 m

12

4

7

20

33

23

2

Produkce mořského ekosystému

- rozdíl proti suchozemským ekosystémům:
  - dominuje produkce jednobuněčných „řas“ a sinic ve fytoplanktonu
  - obvykle **relativně nízké hodnoty primární produkce, vysoké hodnoty sekundární produkce**; někdy se to projeví i v biomase
- rozdíl proti sladkovodním ekosystémům:
  - jiné skupiny primárních producentů
  - lokální limitace stopovým prvkem (**Fe**)
- **produkce volné vody je závislá na přísunu živin**
  - z pevniny (splachy, vítr...)
  - z hlubších vrstev

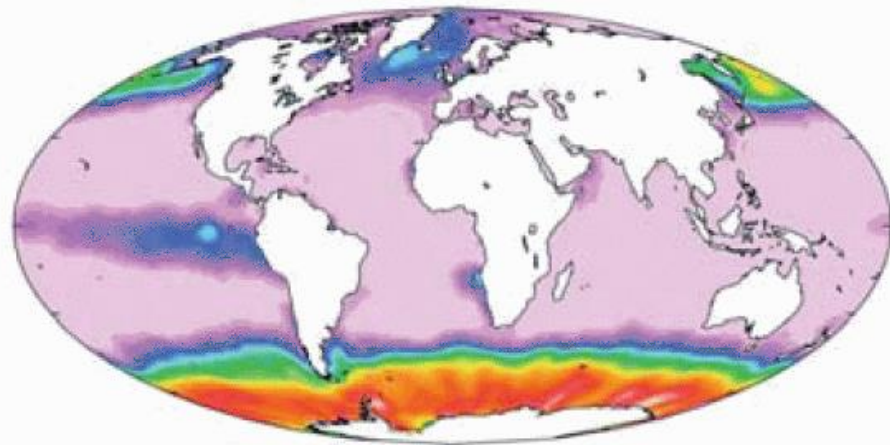
Živiny v mořích a oceánech

- většina mořského prostředí velmi málo úživná
- **limitující prvky: fosfor, dusík, železo...**
- pobřežní vody obvykle s větším množstvím živin (splach a nálet z pevniny)
- zooplanktoni (a vyšší trofické úrovně) se koncentrují v místech většího výskytu fytoplanktonu
- zásadní pro produktivitu mořského pelagiálu
import živin z hypolimnia
  - **míchání nebo výstupné proudění (upwelling)**

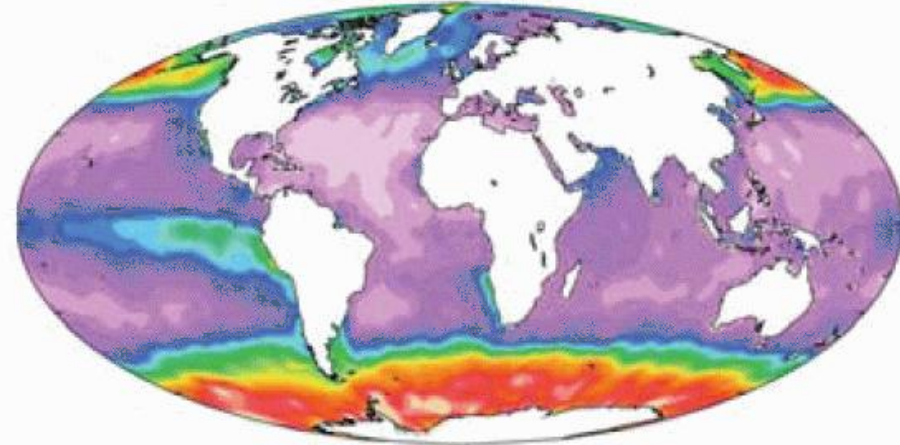
Dostupnosť limitujúcich prvků

N

P

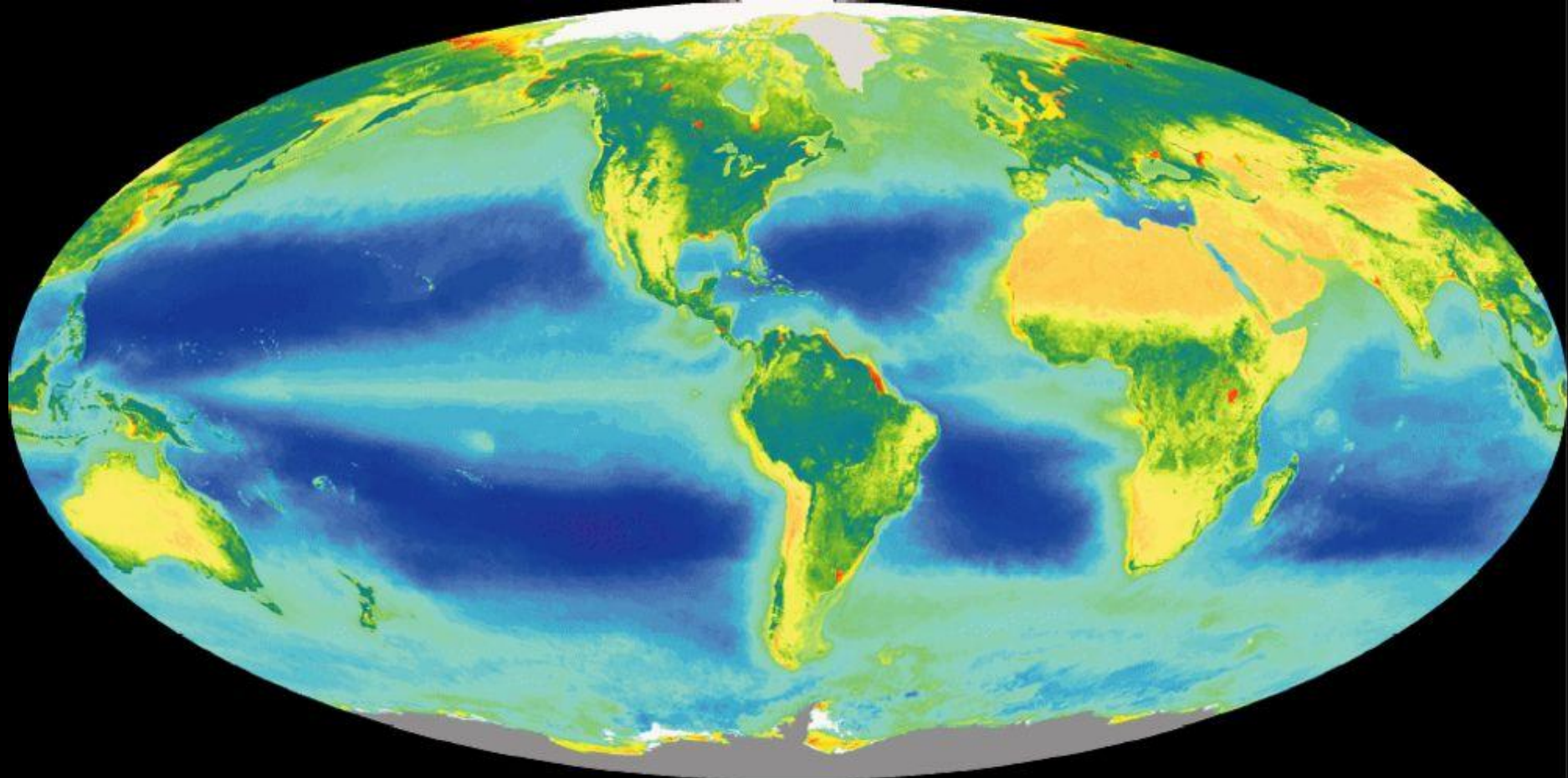

Sea-surface nitrate [mmol N m^{-3}]

Sea-surface phosphate [mmol P m^{-3}]

Oceán: koncentrace chlorofylu *a* ($\text{mg}\cdot\text{m}^{-3}$)

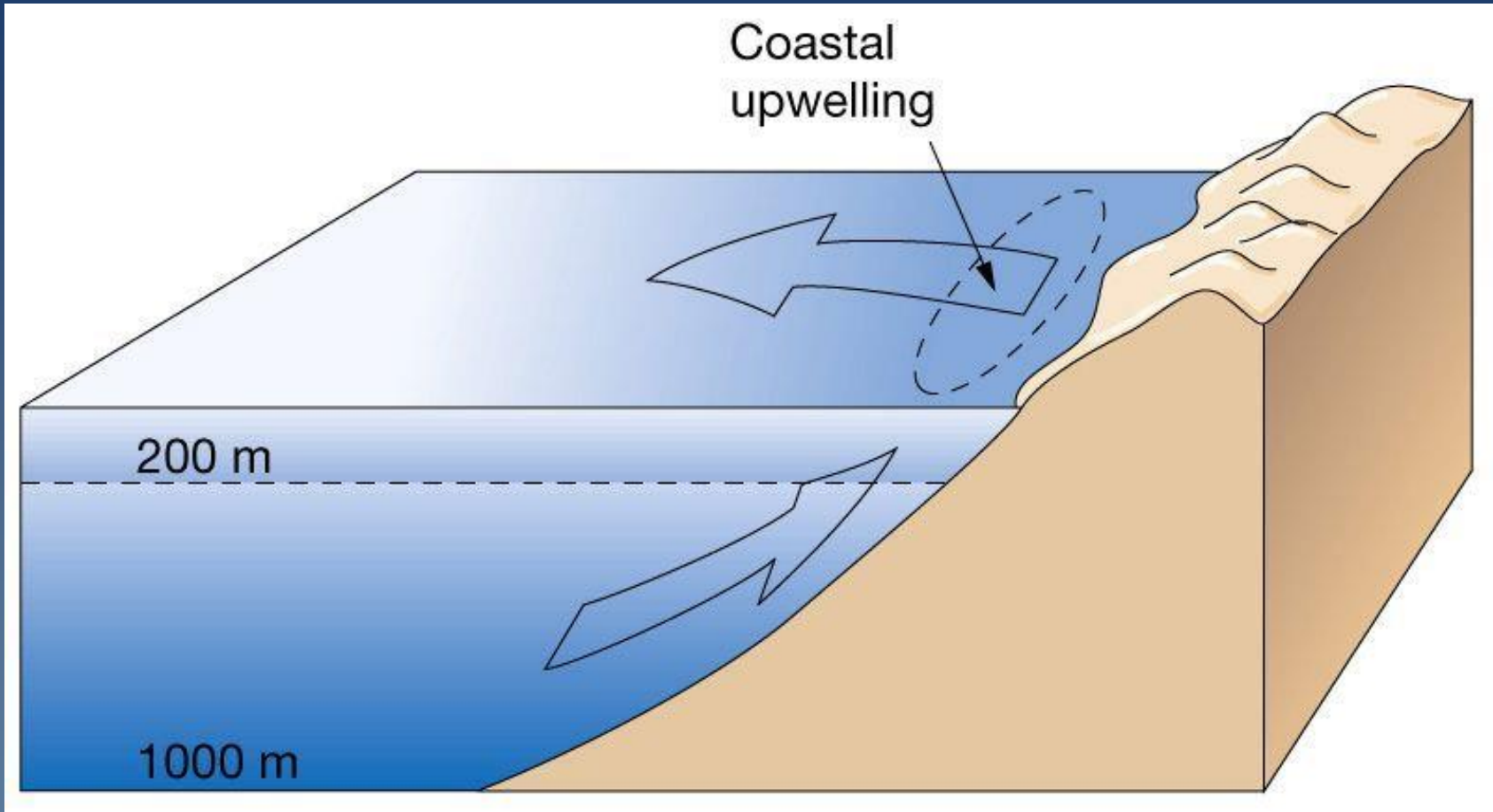

Pevnina: normalizovaný vegetační index

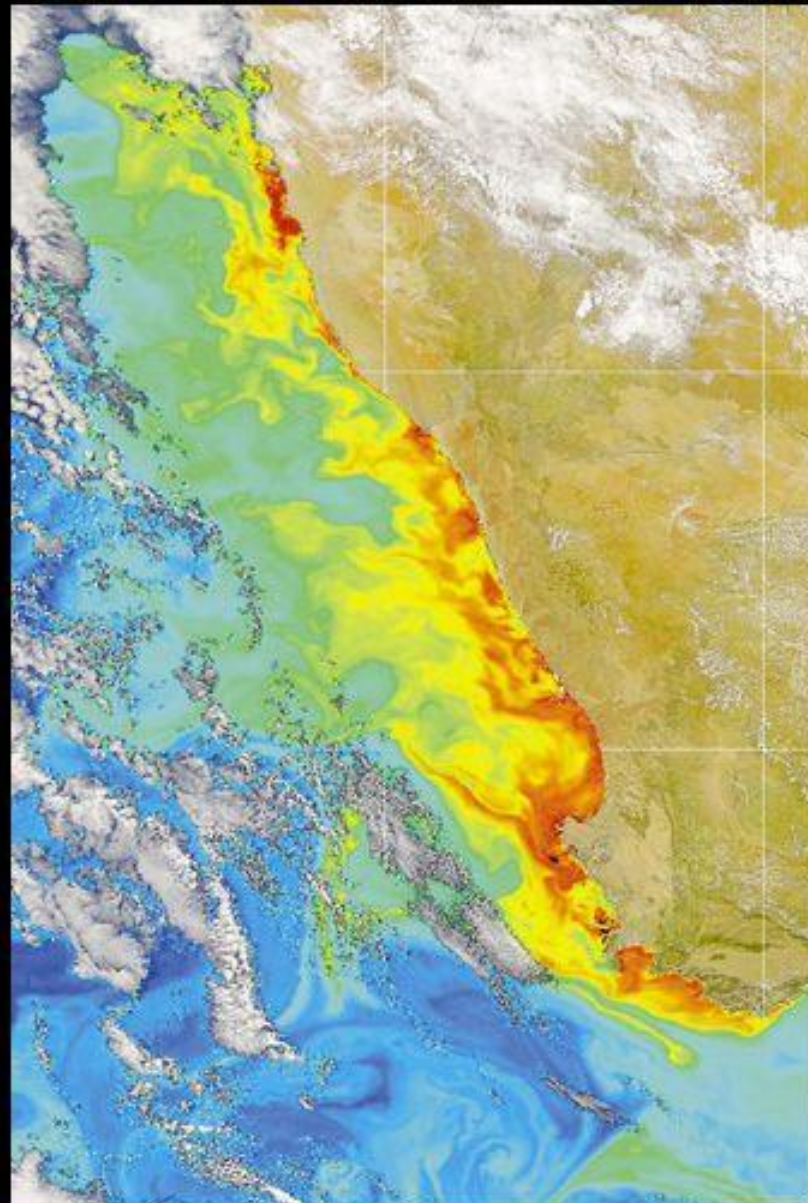

výstupné proudění (upwelling)

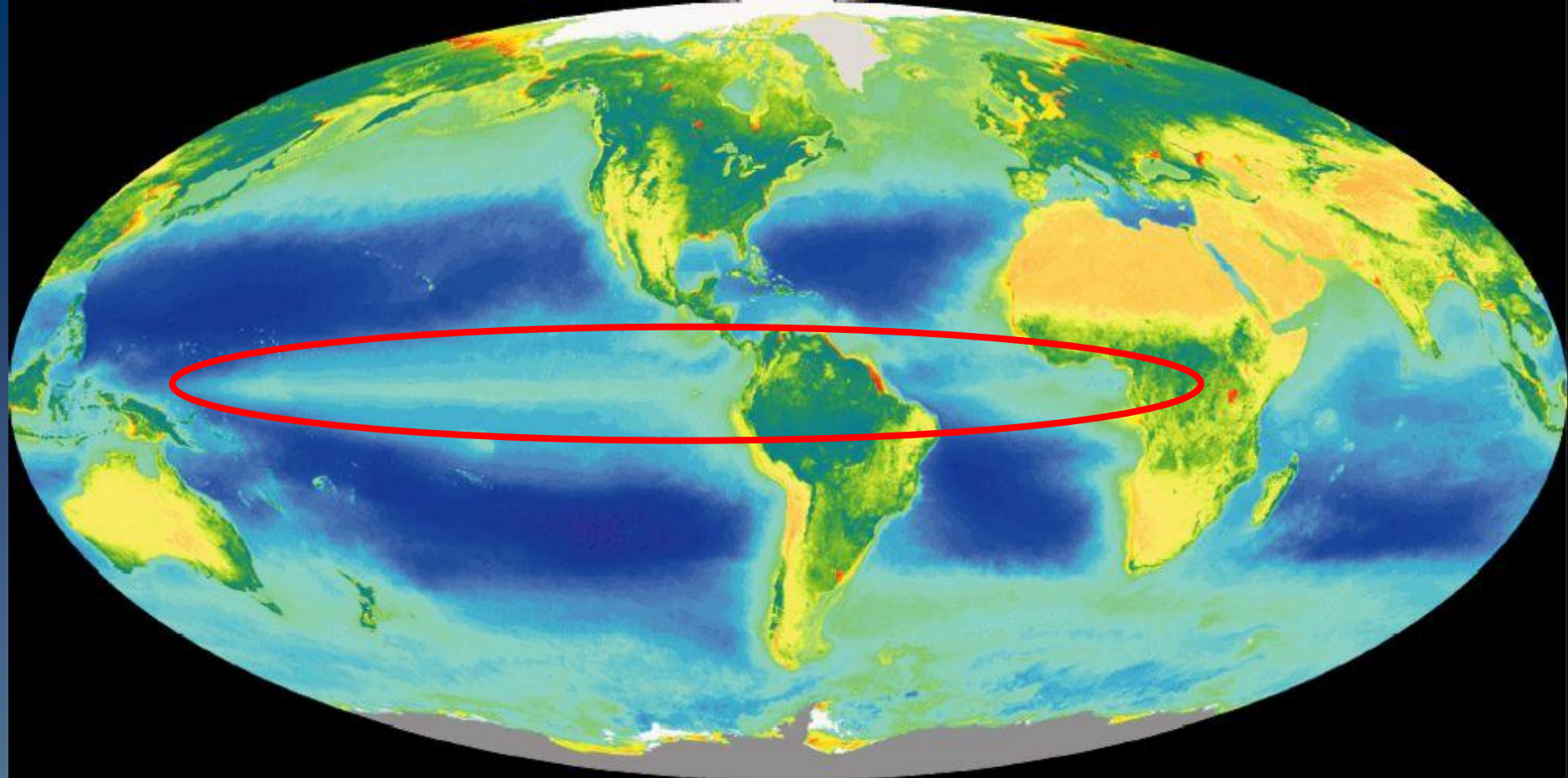

příbřežní výstupné proudění (coastal upwelling)

.01 .02 .03 .05 .1 2 3 5 1 2 3 5 10 15 20 30 50

Chlorophyll a Concentration
mg/m³

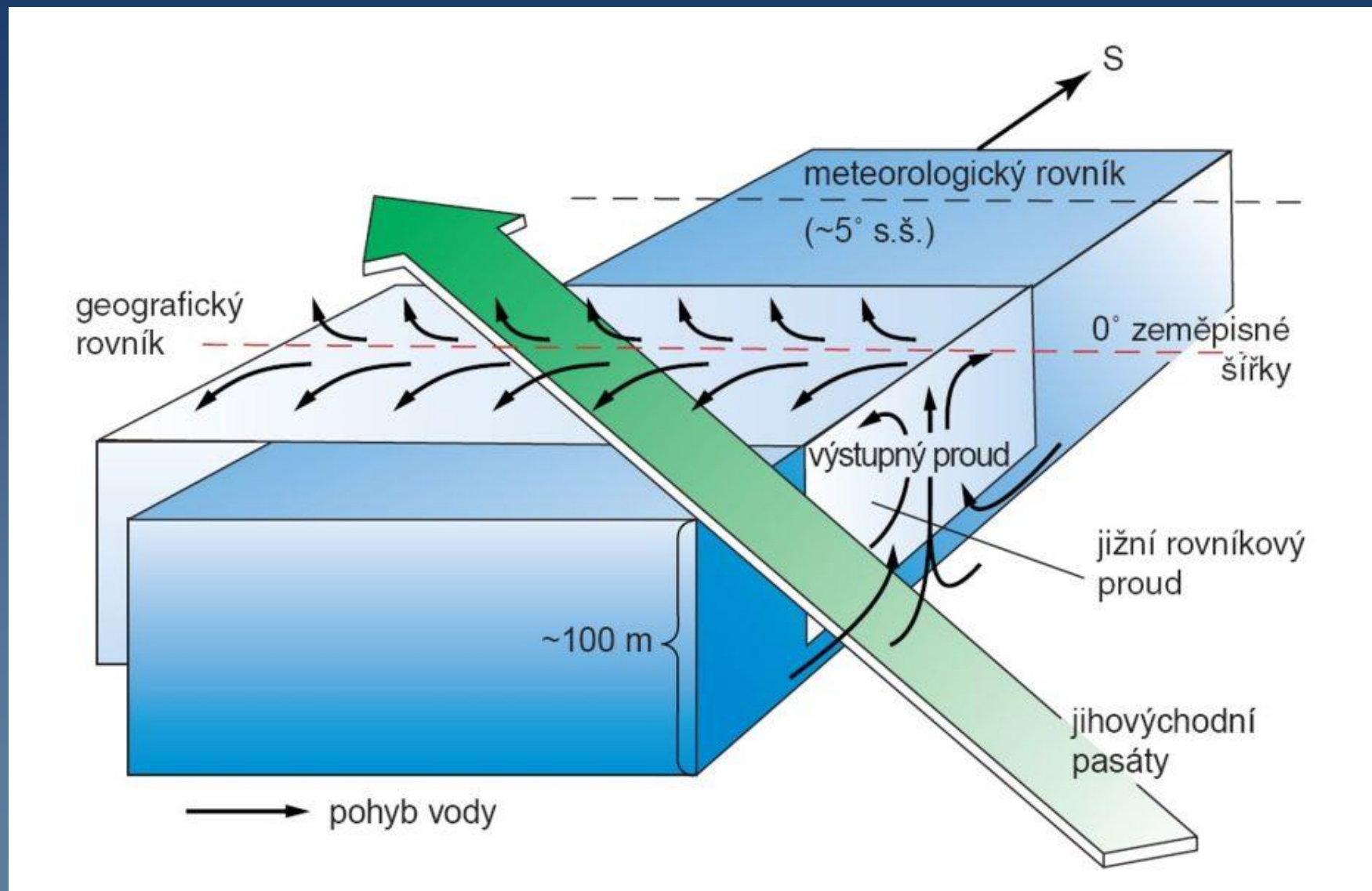

Oceán: koncentrace chlorofylu *a* ($\text{mg}\cdot\text{m}^{-3}$)

Pevnina: normalizovaný vegetační index

rovníkové výstupné proudění (equatorial upwelling)

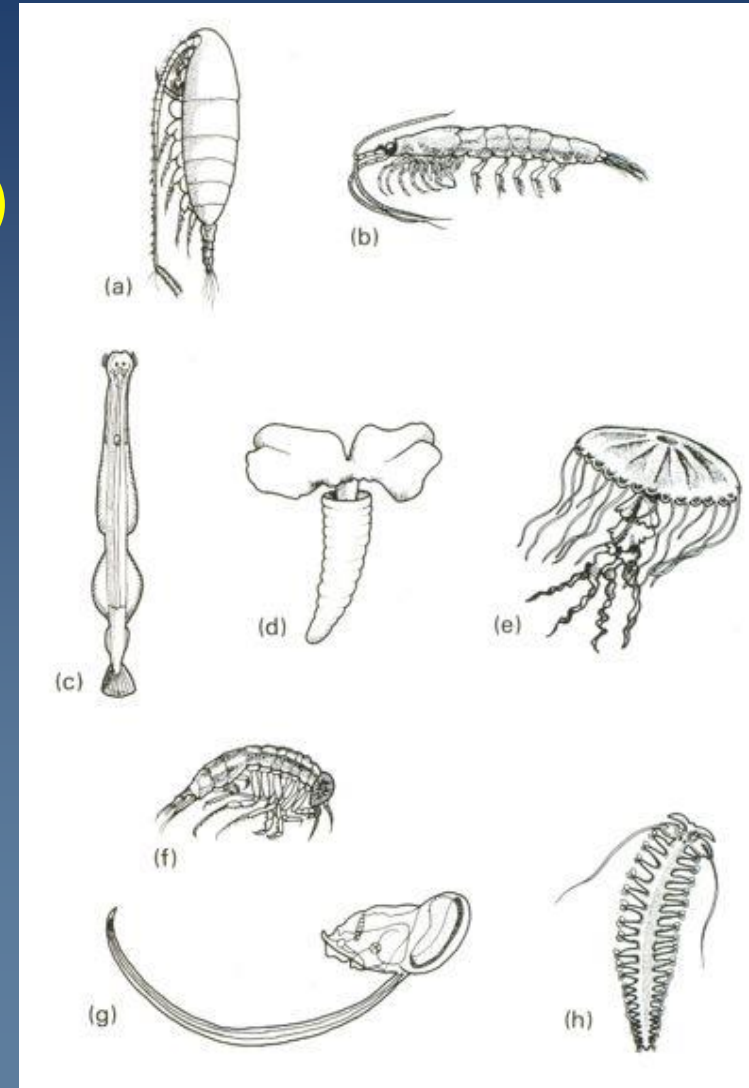

Producenti otevřeného moře

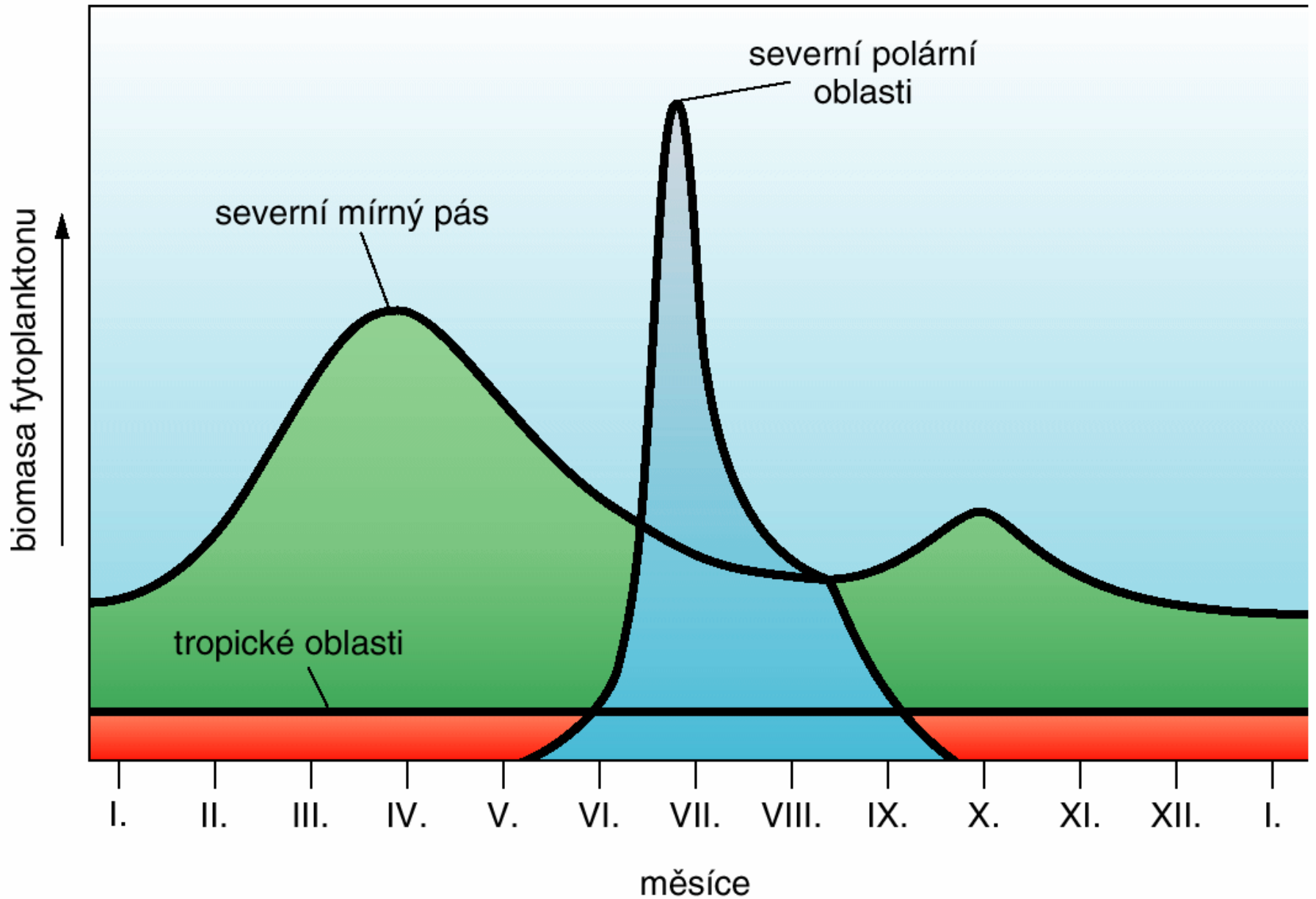
- dominantní skupiny jednobuněčné:
  - rozsivky (Bacillariophyta)
  - pikoplankton (sinice vč. Prochlorophyta)
  - obrněnky (Dinoflagellata)
  - kokolitky (Coccolithophorida)
- pikoplankton tvoří 1 - >90% PP !
- značná část primární produkce otevřeného oceánu končí v mikrobiální smyčce, přesto má ekosystém vysokou ekologickou účinnost

Vybraní konzumenti otevřeného moře

- jednobuněční:
  - dírkonošci (Foraminifera)
  - mřížovci (Radiolaria a spol.)
- korýši:
  - klanonožci (Copepoda)
  - krunýřovky (Euphausiacea)
- vršenky (Appendicularia)
- dravý zooplankton:
  - ploutvenky
  - planktonní plži – Pteropoda
  - rosolovitý zooplankton

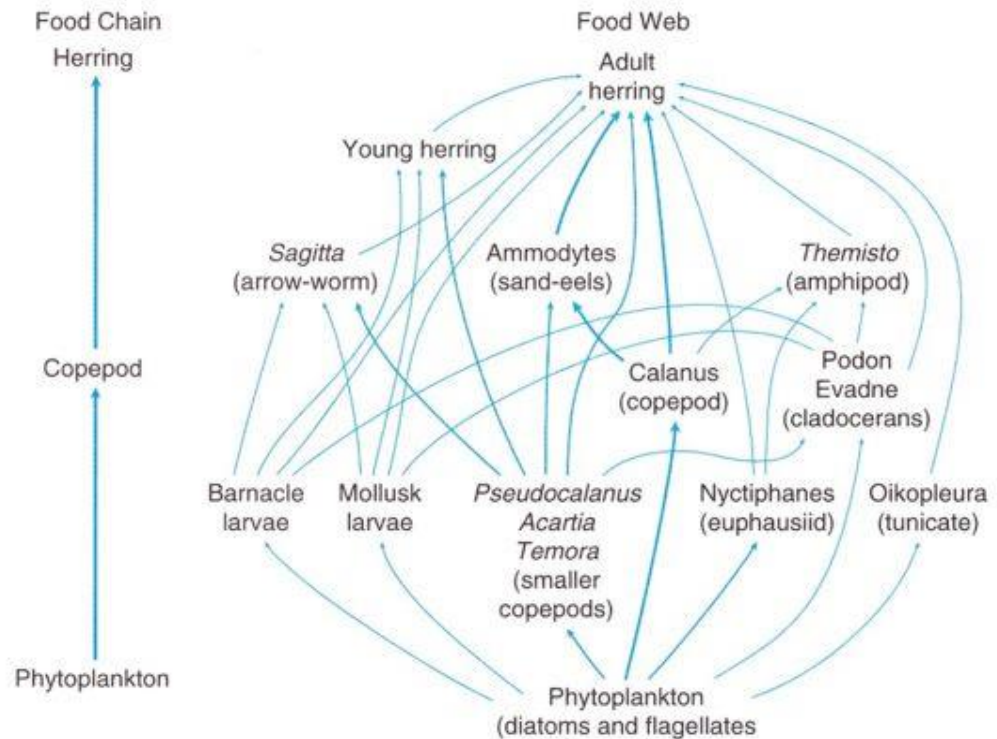
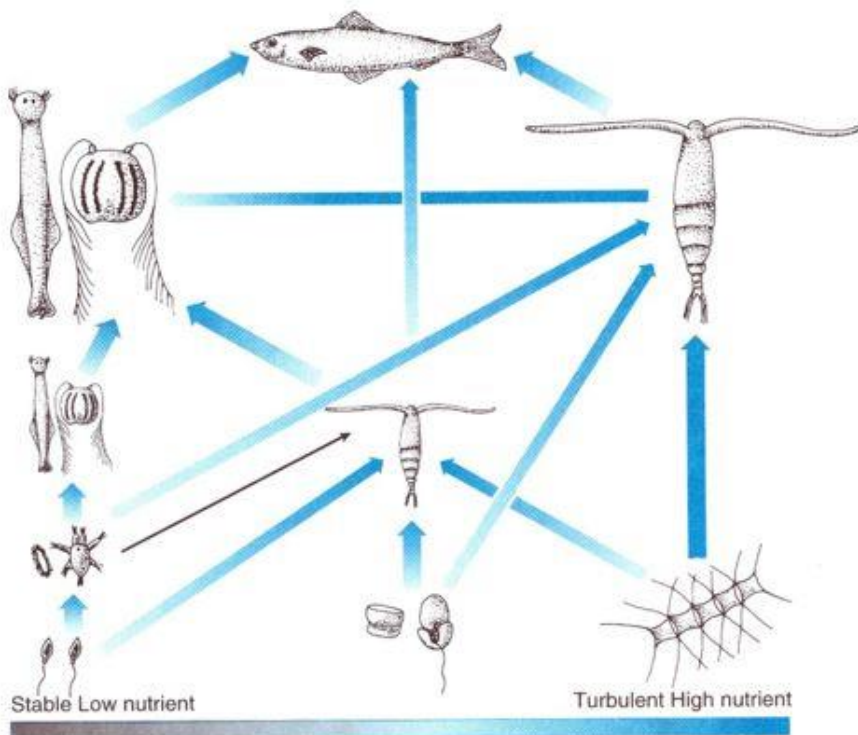

Sezónní změny primární produkce

Trofické vztahy v oceánu

Počty trofických úrovní v různých mořských systémech

Oceánické vody

Nanoplankton → mikrozooplankton → makrozooplankton → megazooplankton → zooplanktivorní nekton → nektivorní nekton

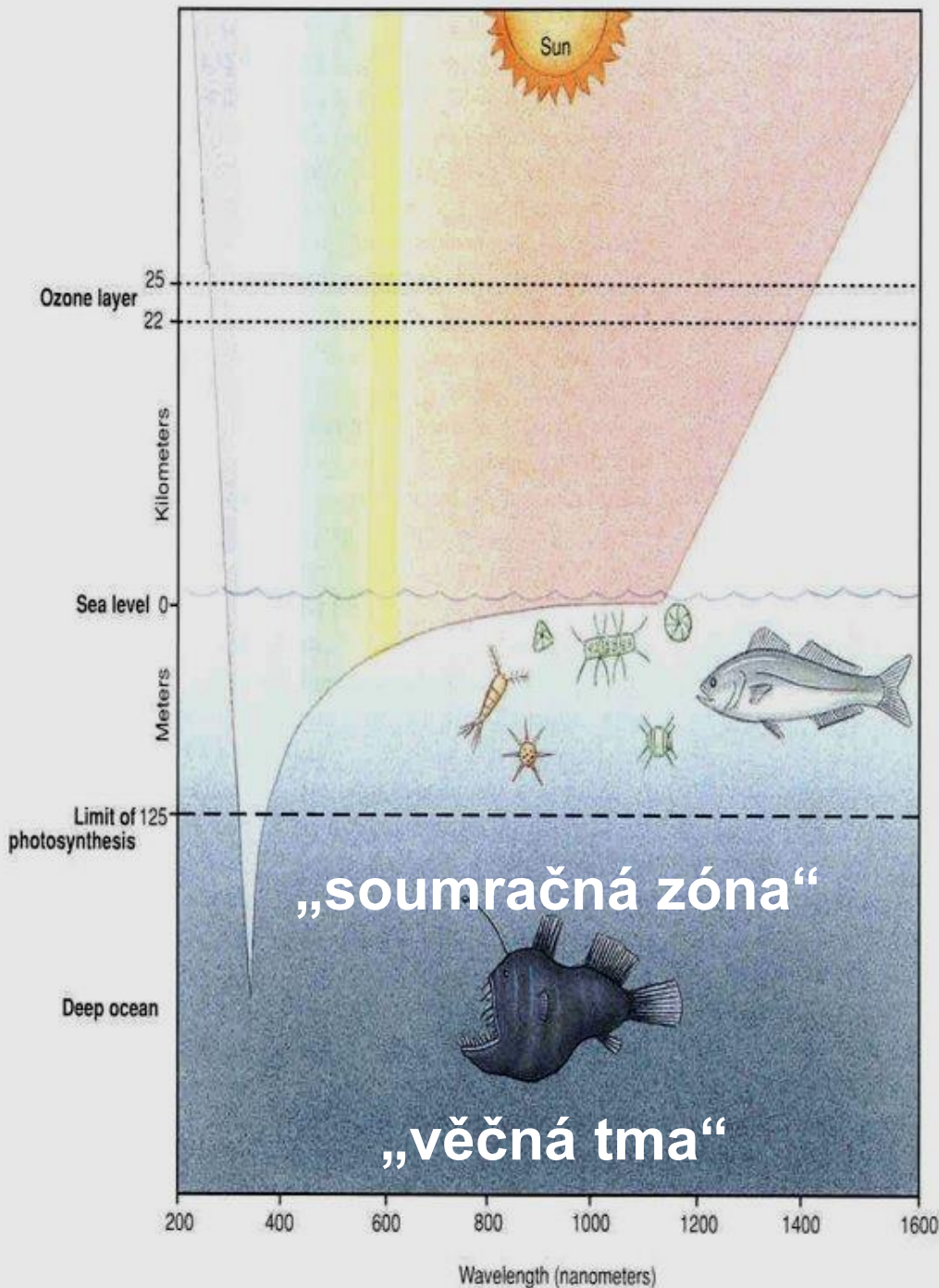
Neritické (šelfové) vody

Mikrofytoplankton → makrozooplankton → zooplanktivorní nekton → nektivorní nekton

Oblast výstupného proudění

Makrofytoplankton → planktivorní nekton nebo megazooplankton
→ nektivorní nekton nebo
→ planktivorní velryby

Vertikální gradienty v mořském prostředí

světlo

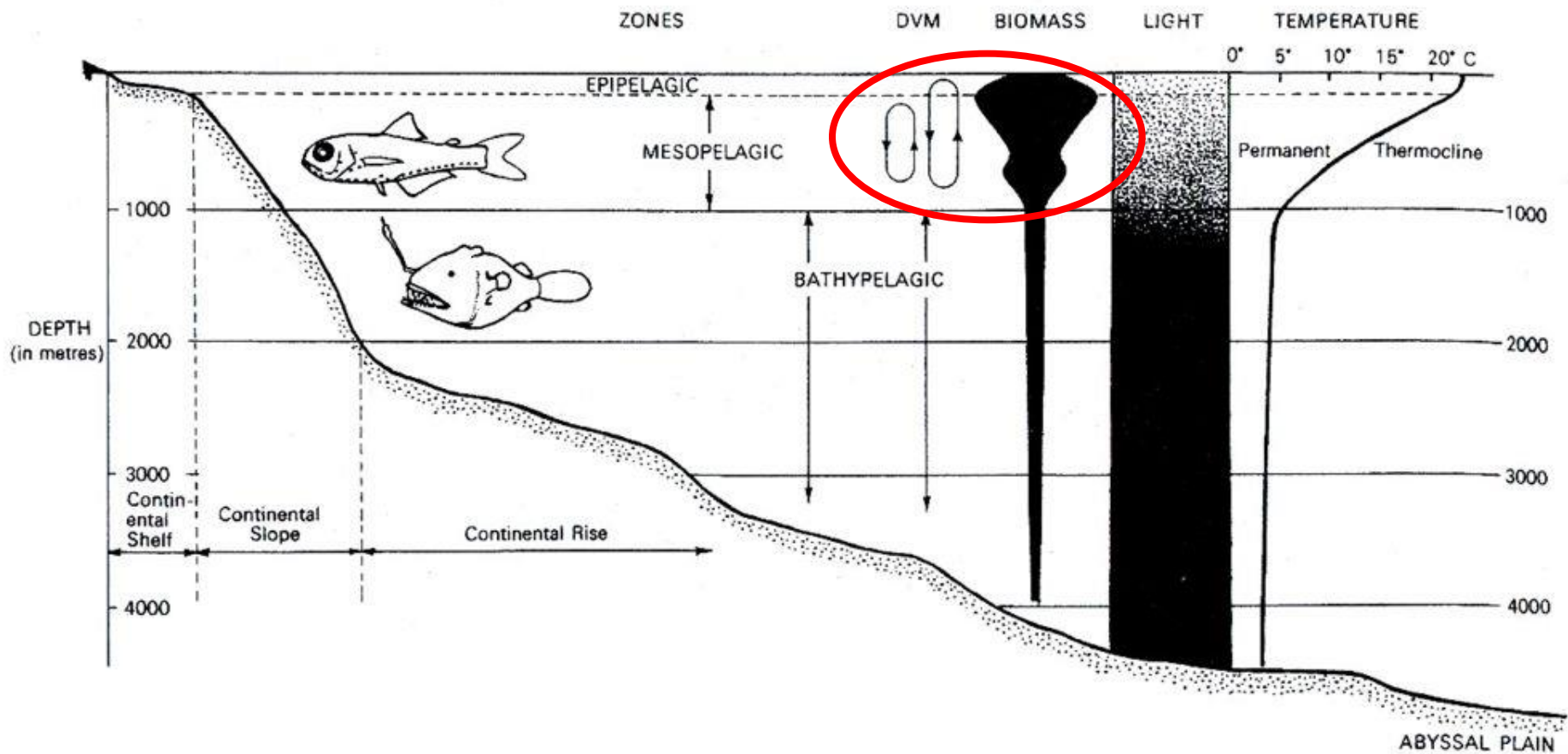
tlak

teplota, zdroje potravy

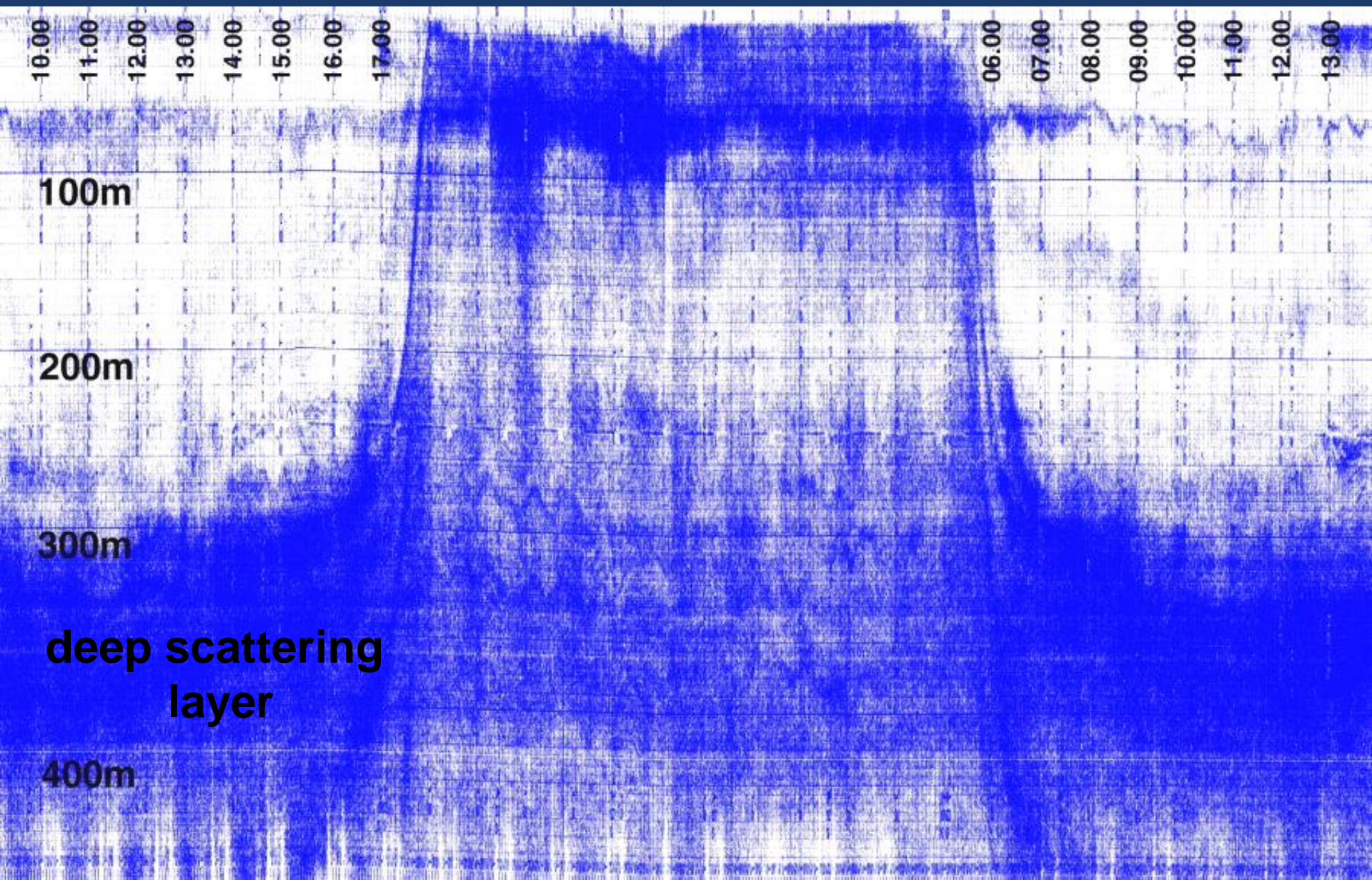
živiny

kyslík

Vertikální gradienty teploty, světla a biomasy organismů

Vertikální migrace v moři, DSL

Vertikální migrace v moři, DSL

denní doba →

poledne

hladina
moře

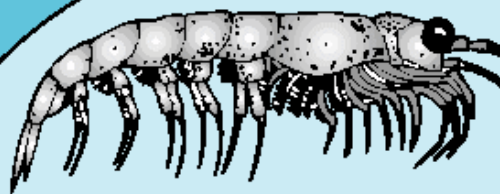
půlnoc

poledne

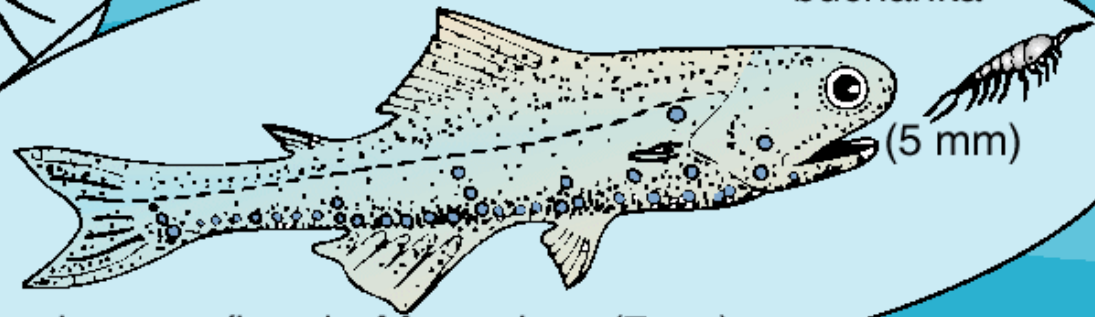
HLUBINNÁ ODRAZOVÁ VRSTVA

500 m

1000 m

krunýřovka
(2 cm)

buchanka

(5 mm)

lampovnik rodu *Myctophum* (7 cm)

Adaptace na hlubinný život

Soumračná zóna (mezopelagiál)

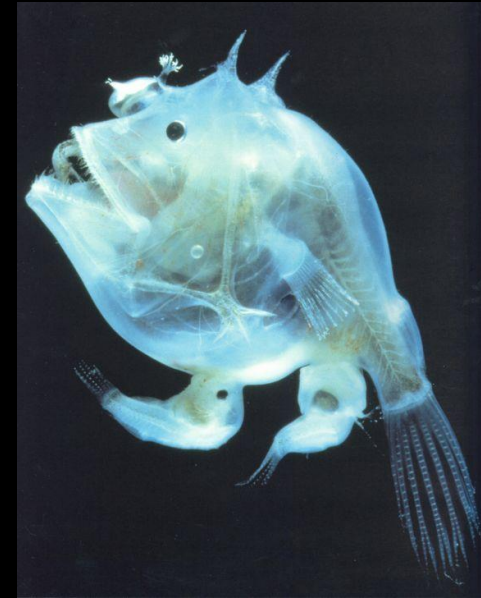
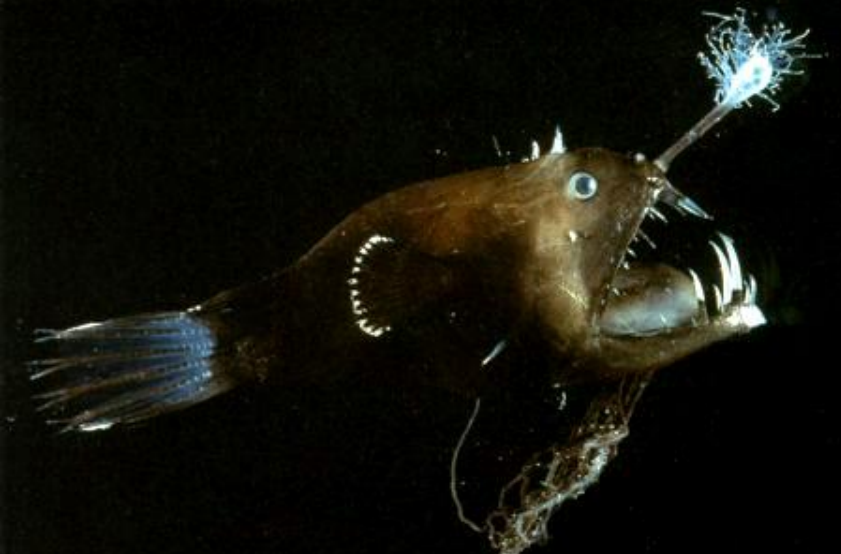
- „neviditelnost“ (vhodné zbarvení nebo „protistín“)
- **dobrý zrak**
- **diurnální vertikální migrace**
- **bioluminiscence**

Zóna tmy (spodní batypelagiál)

- **stavba těla odolná vysokému hydrostatickému tlaku**
(redukce nebo zpevnění plynových komor)
- **rozvinutá mechano- a chemorecepce**
- **pomalý metabolismus** – efektivní využití energie
(dravci: schopnost sežrat extrémně velkou kořist)
- **bizarní sex**

Zbarvení hlubokomořských živočichů

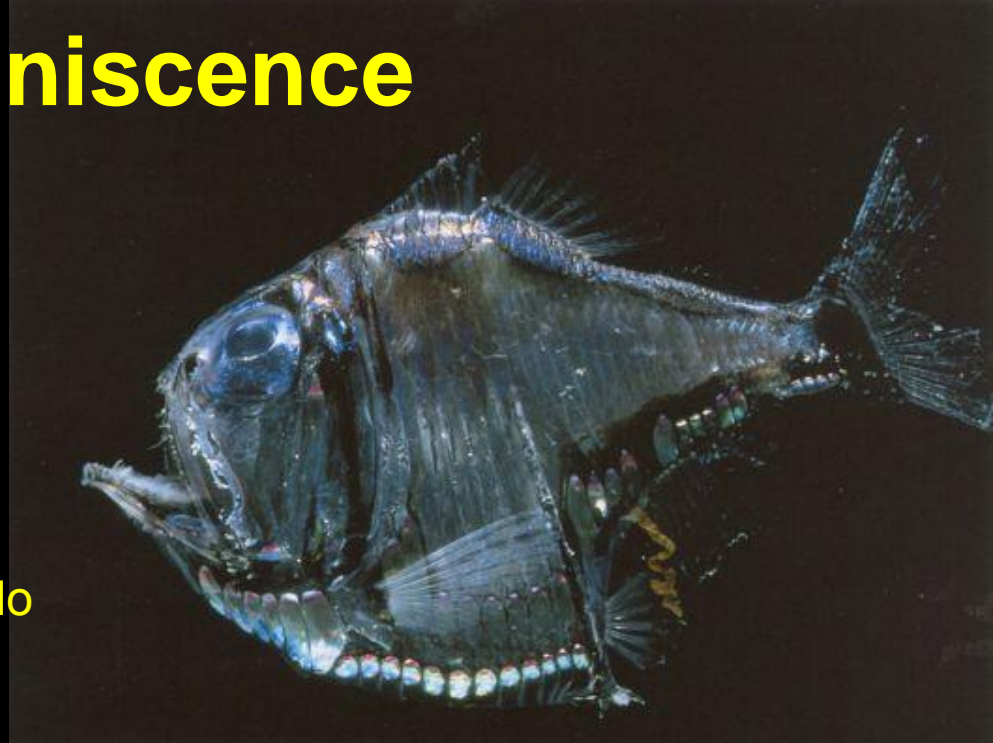
- **soumračná zóna:** tmavé nebo červené průhledná těla
- **hlubokomořské prostředí:** ztráta pigmentace (často i zraku)

Bioluminescence

- přes 80% hlubokomořských živočichů schopno vydávat světlo
- vlastní mechanismus nebo symbiotické bakterie
- oxidace substrátu luciferinu pomocí enzymu luciferázy
- obvykle modravé nebo žlutozelené světlo

- důvody: lákáni kořisti
ochranné osvětlení (protistín)
ochrana proti predátorům
vnitrodruhová komunikace...

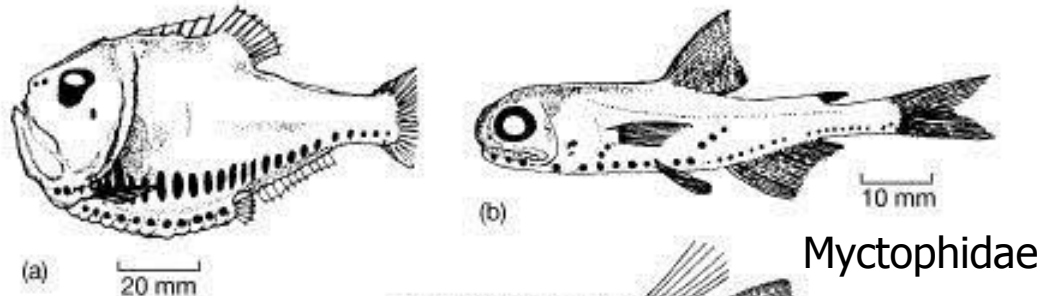

stříbrnáč Olfersův (*Argylopleucus olfersi*): „protistín“

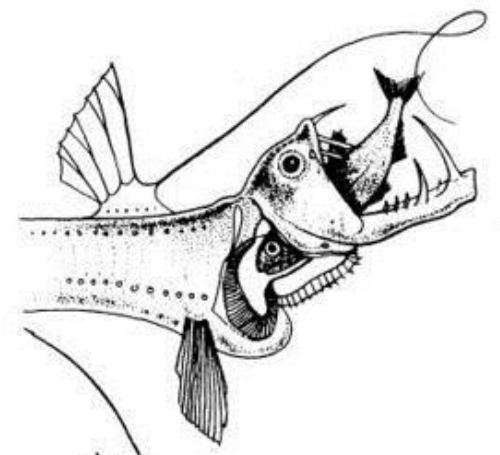
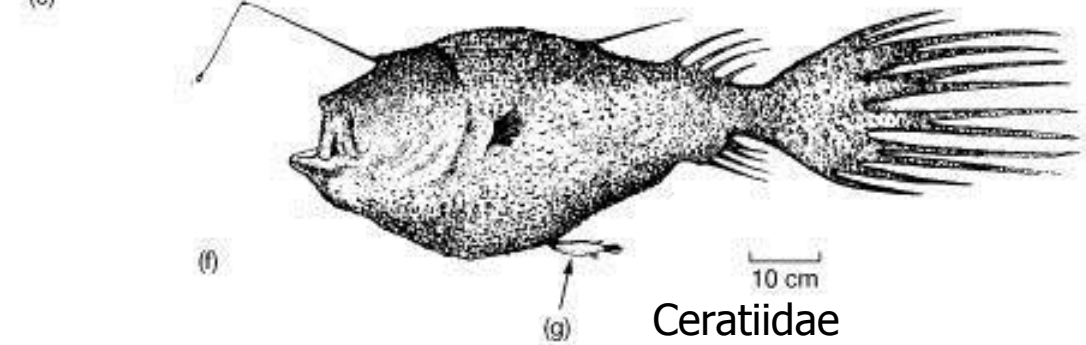
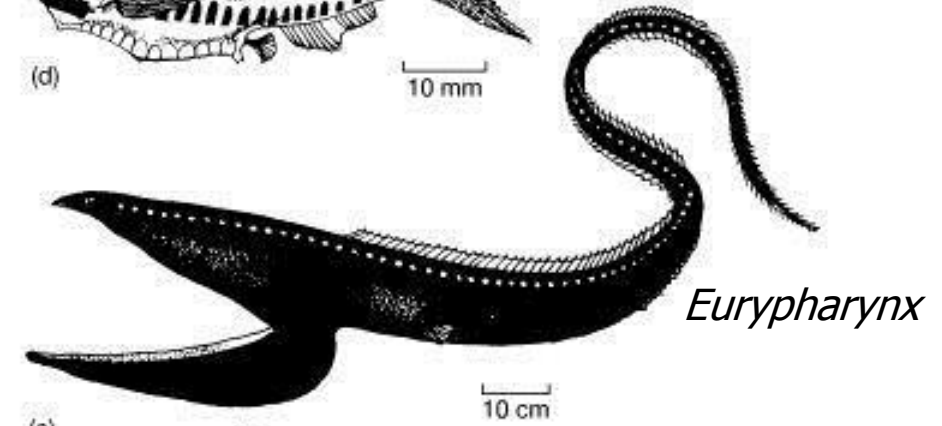
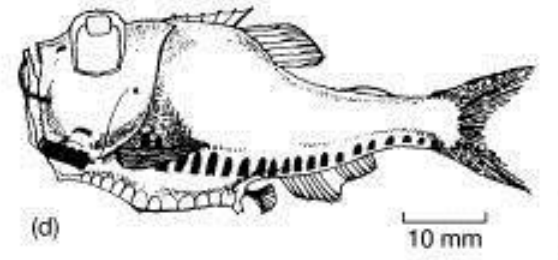
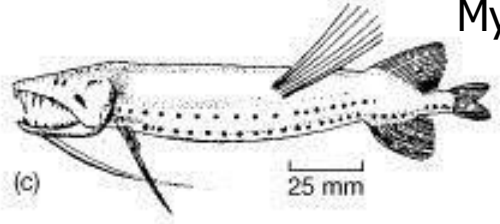

bradovous (*Linophryne*): lov kořisti

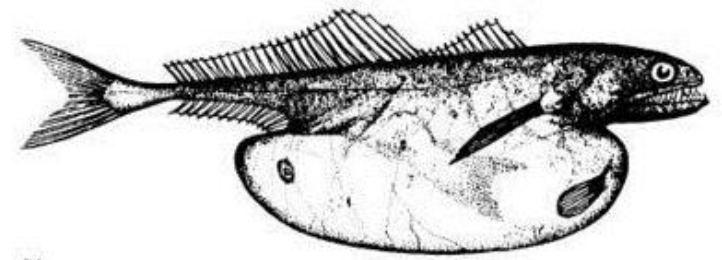
Dravci v hlubinách

Sternoptychidae

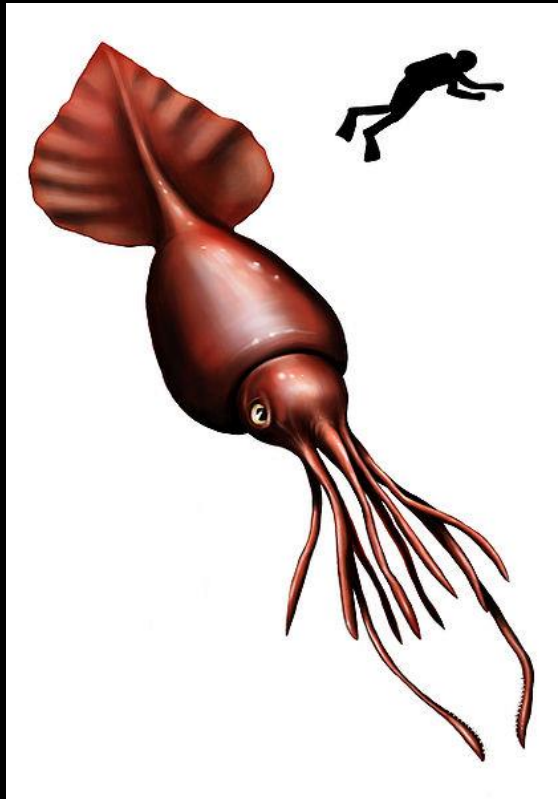
Chauliodus

Chiasmodon

Největší predátoři hlubin:

Mesonychoteuthis hamiltoni

Architeuthis

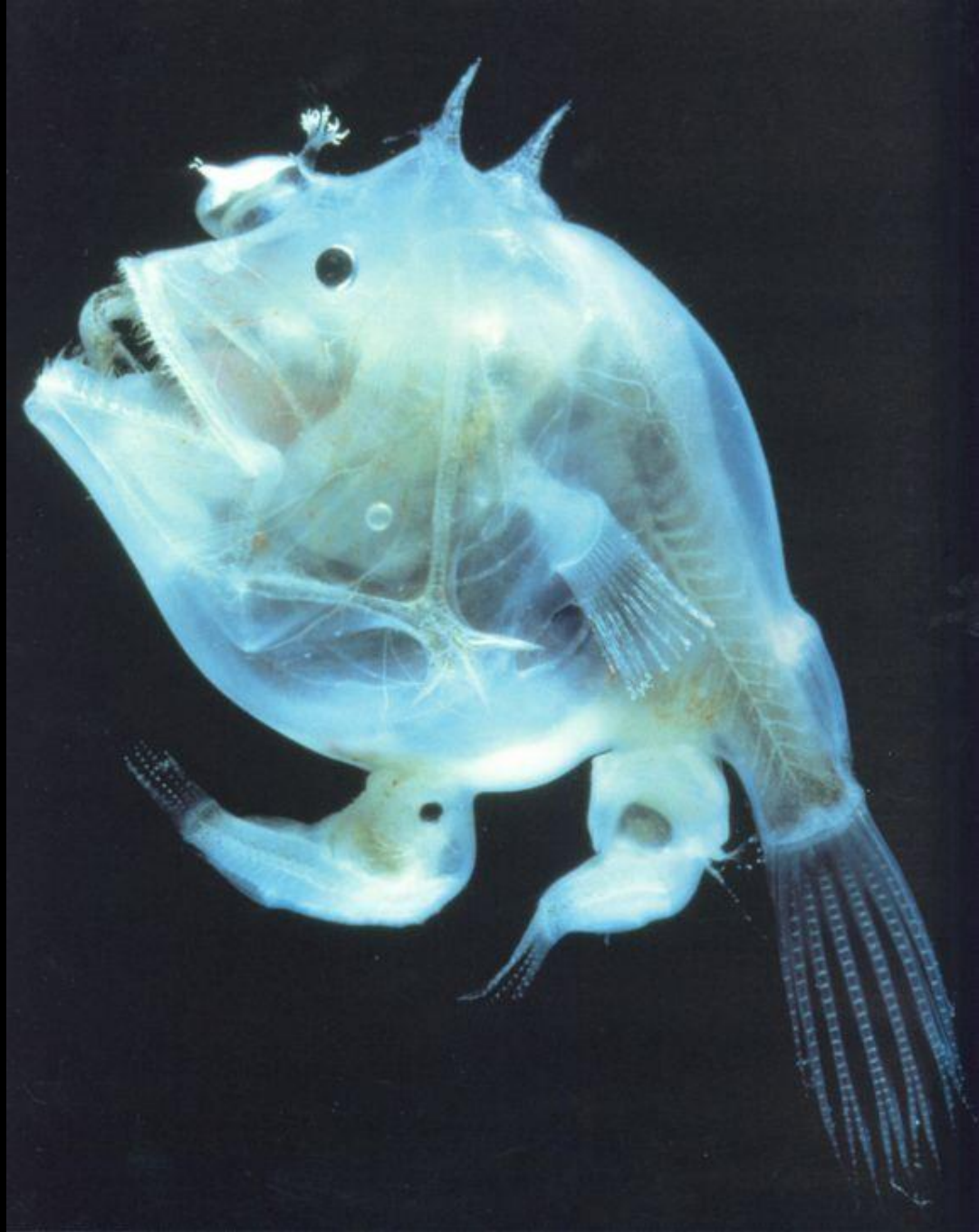
30. 9. 2004: hloubka 900 m

Kubodera & Mori, *Proc. R. Soc. B* 2005

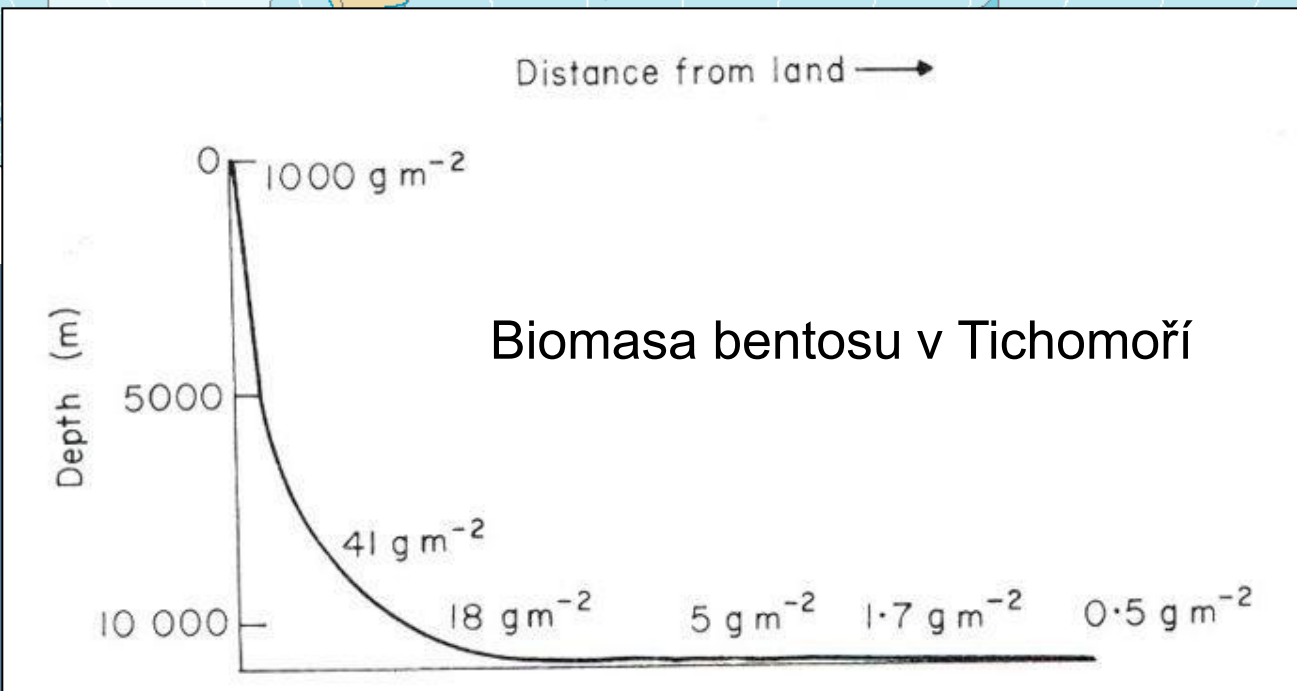
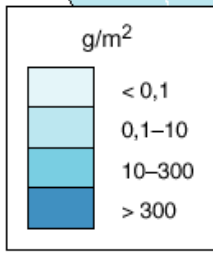
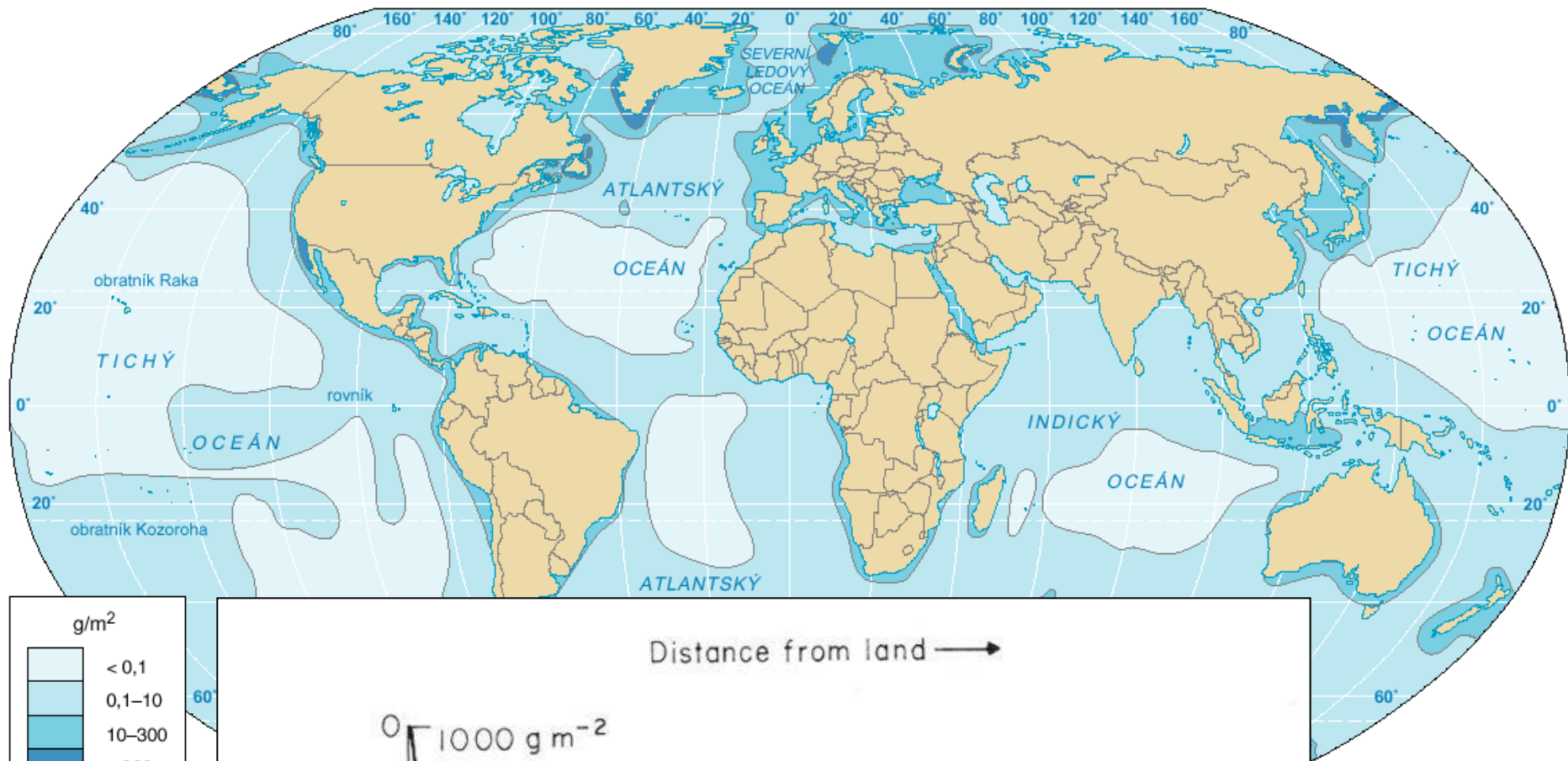

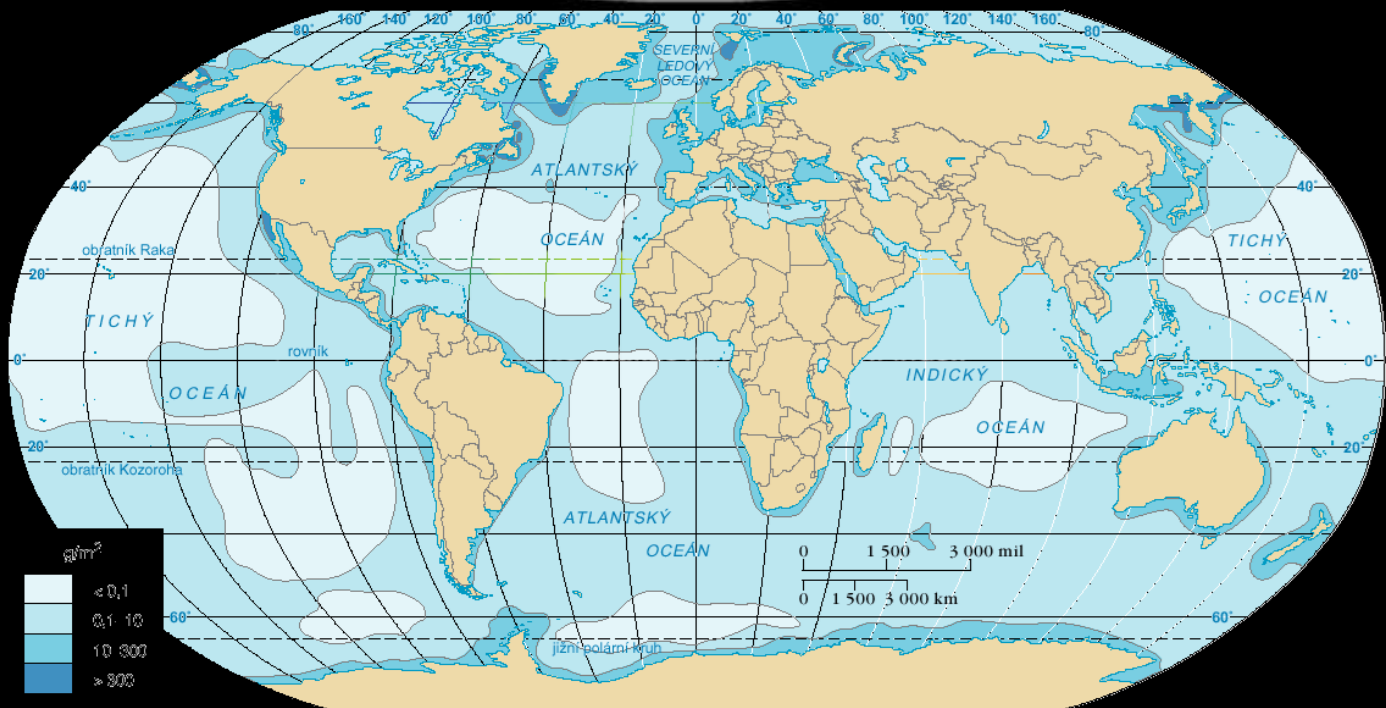
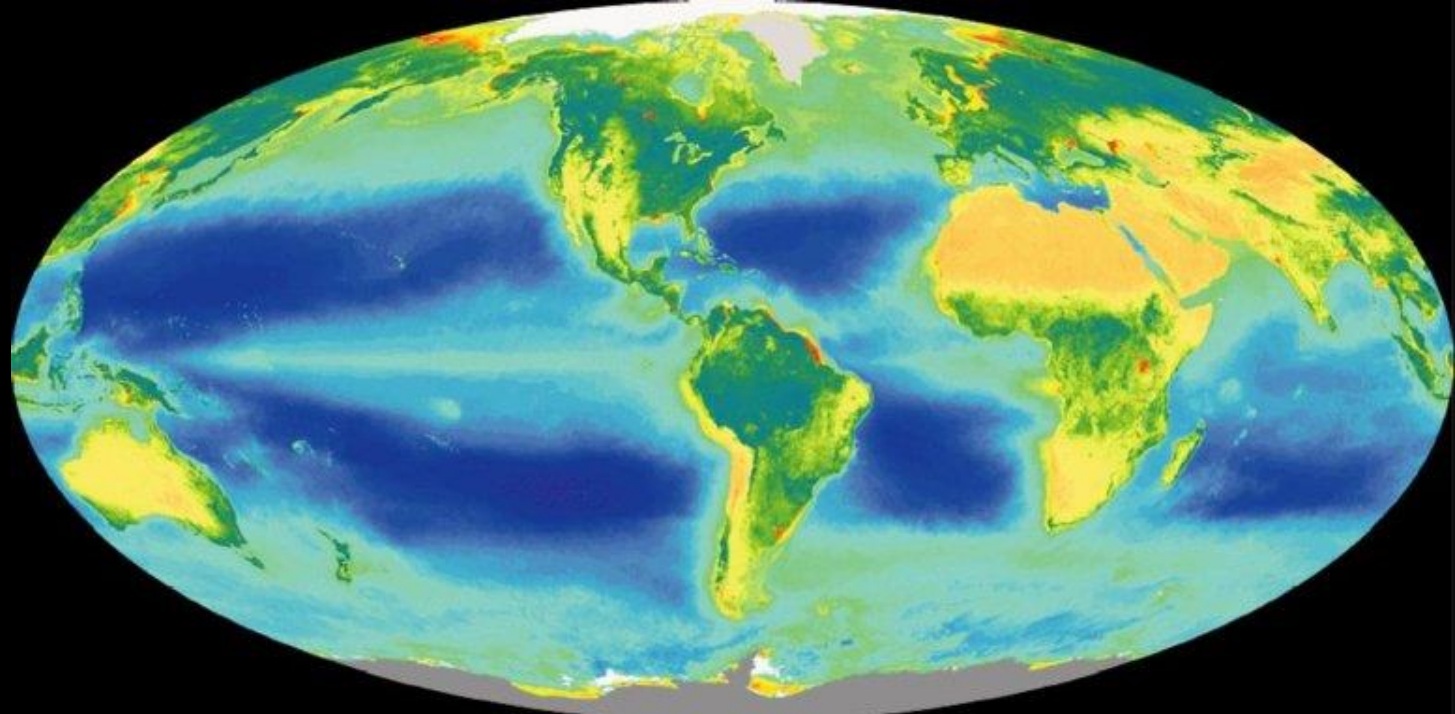
Sex o samotě ve tmě

- hermafroditismus
- parazitíční samečci

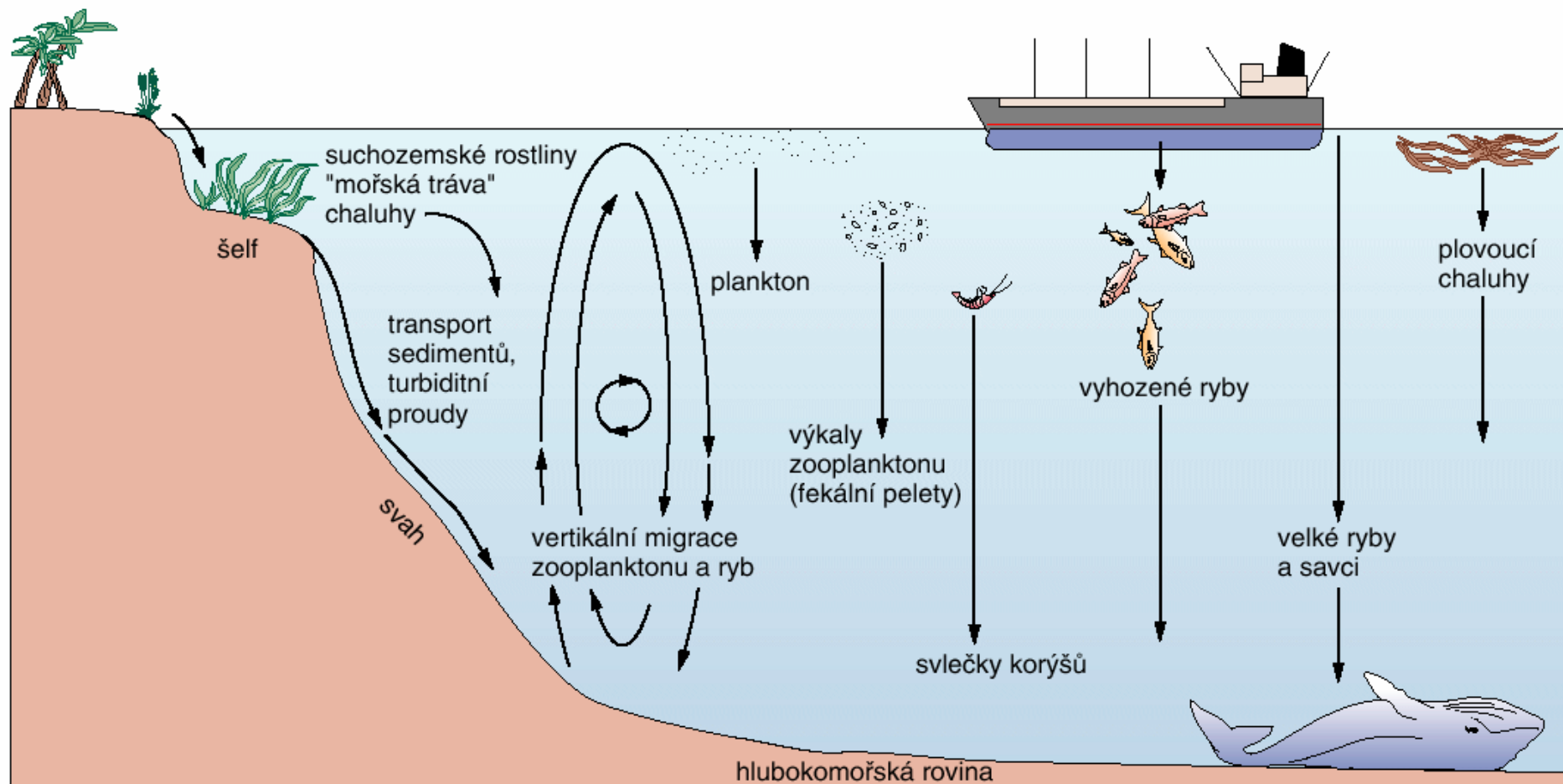

samice r. *Haplophryne* se dvěma přísátými samečky

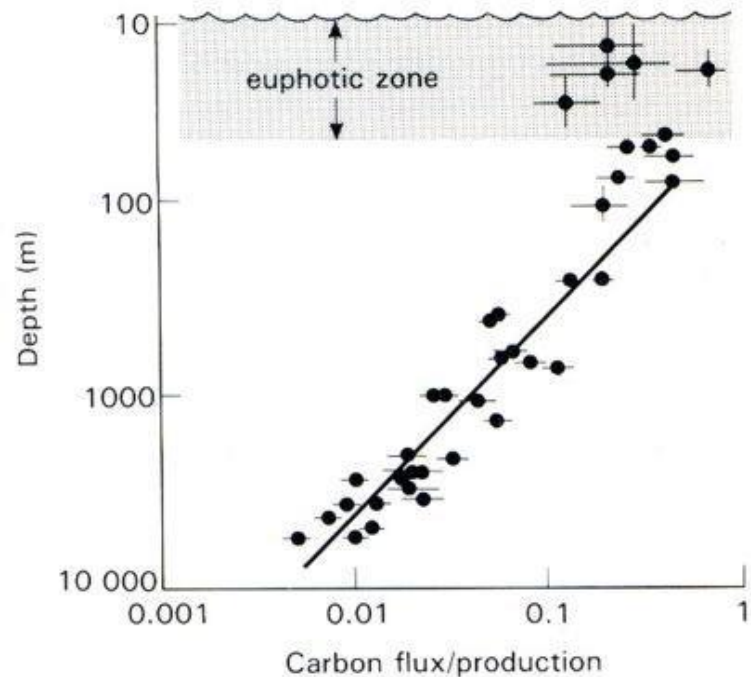

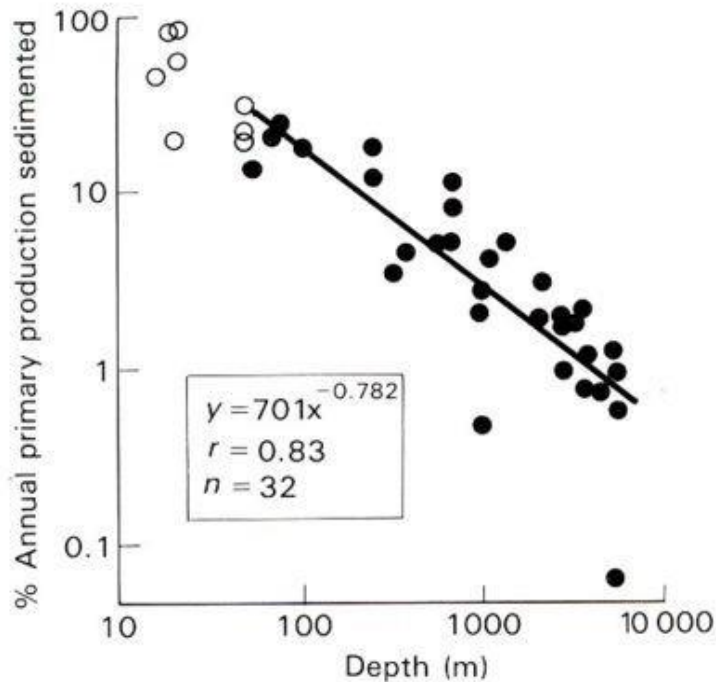
Zdroje potravy pro hlubokomořská společenstva

postupná spotřeba/rozklad
organické hmoty během
sedimentace

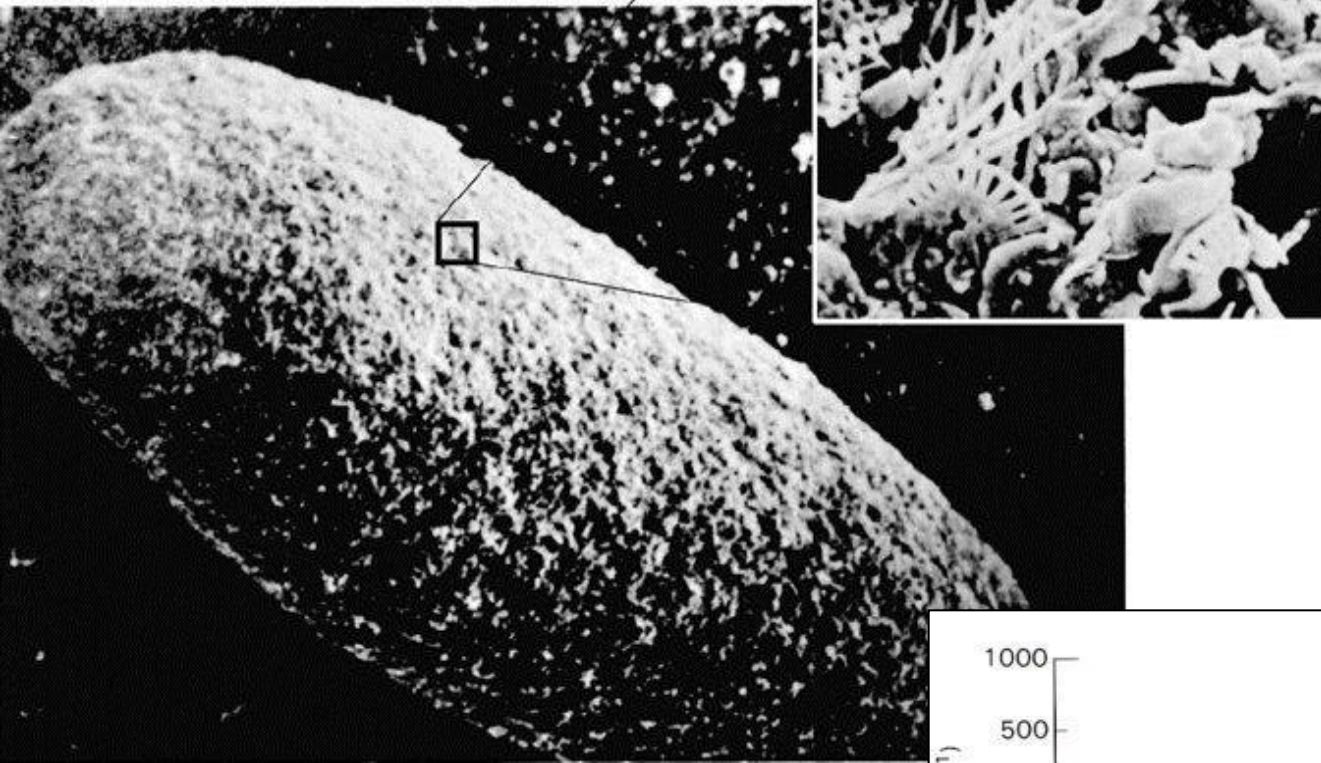
pouze 2-7 % povrchové
produkce dosáhne
hlubokomořského dna

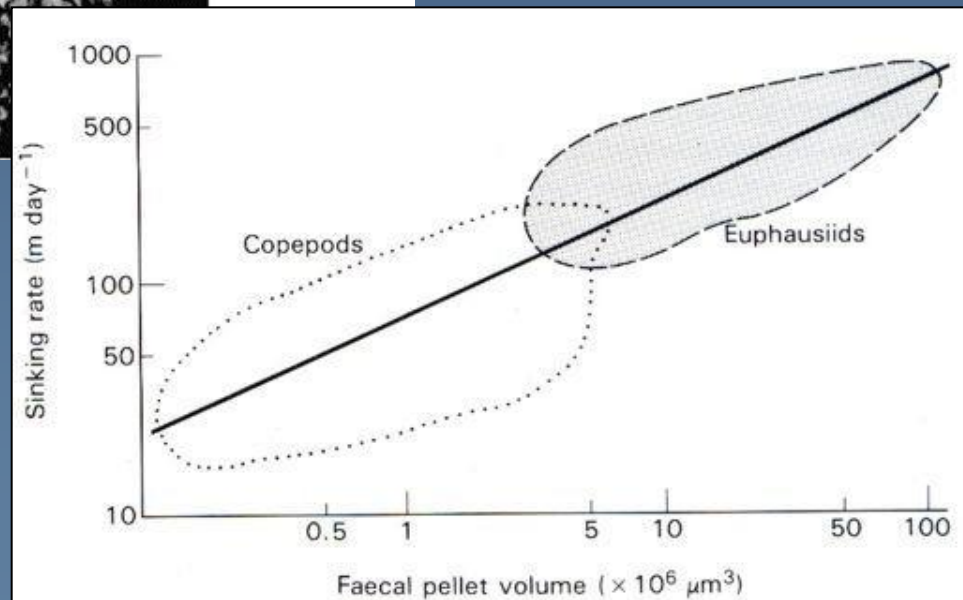
šelfová moře: 30-50 %

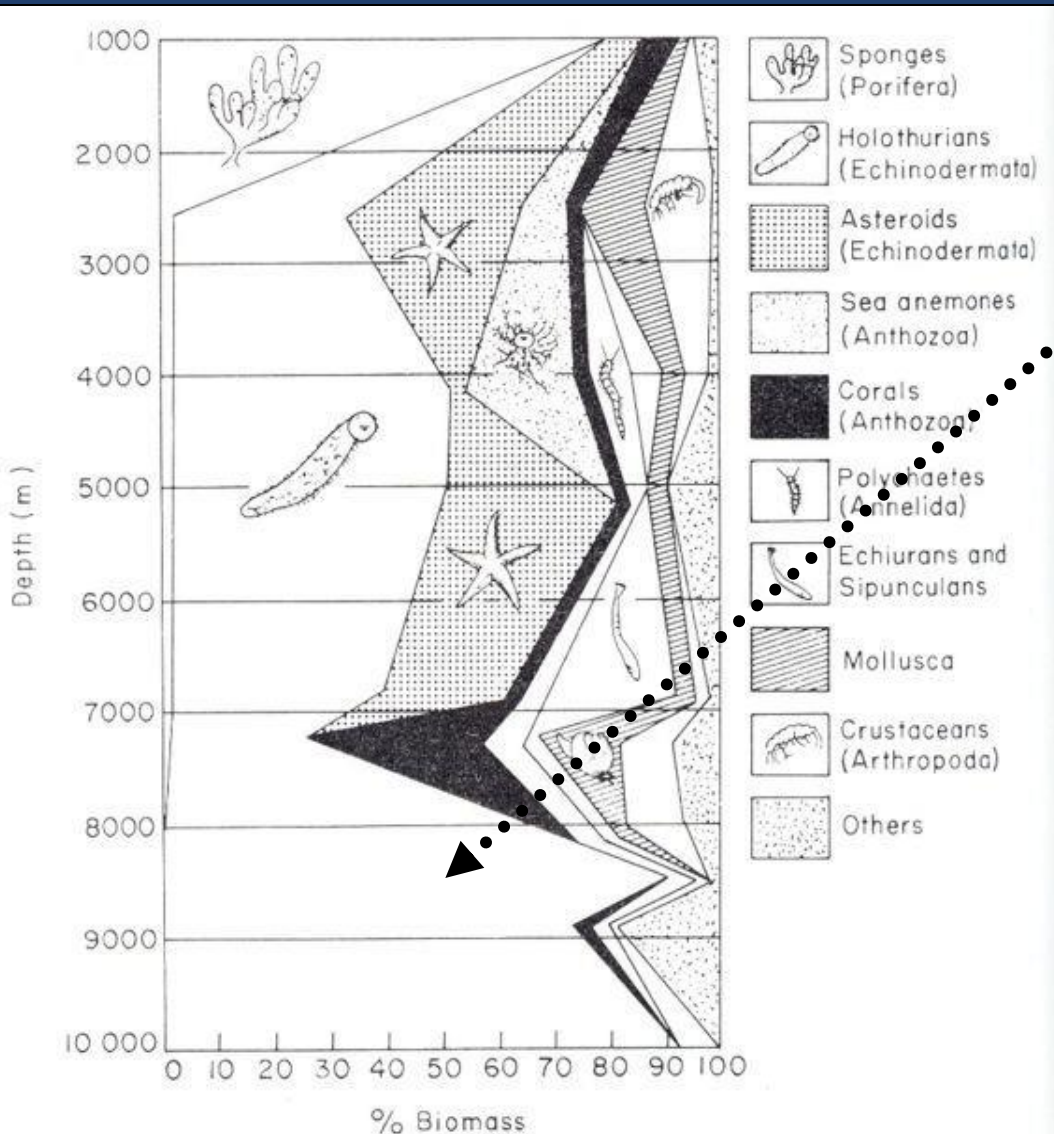
Fekální pelety

rychlost klesání je
úměrná objemu bobku

Kdo to vlastně žere?

V biomase fauny dominují „požírači kalu“ a filtrátoři

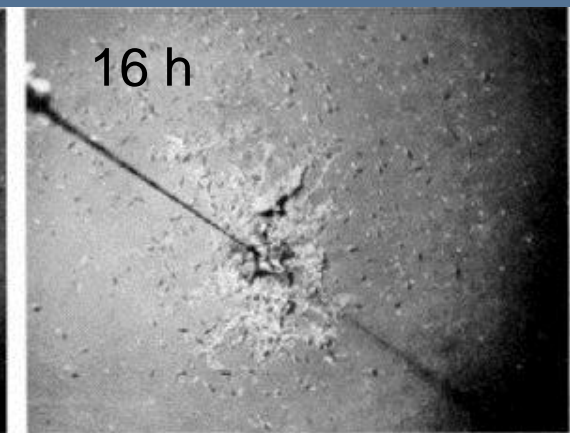
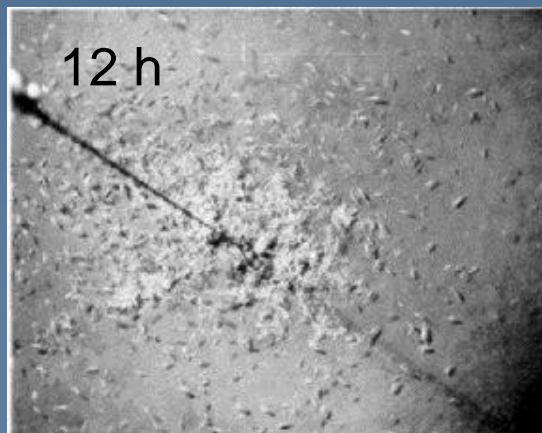
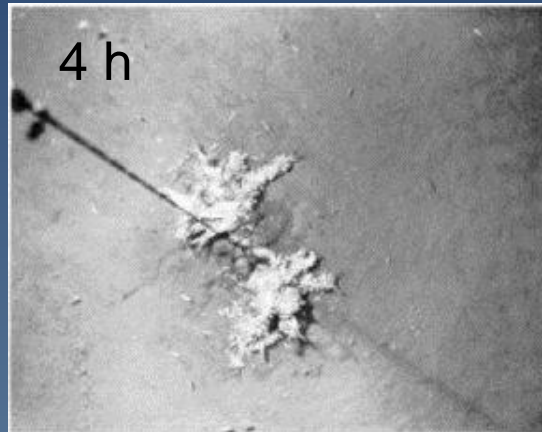
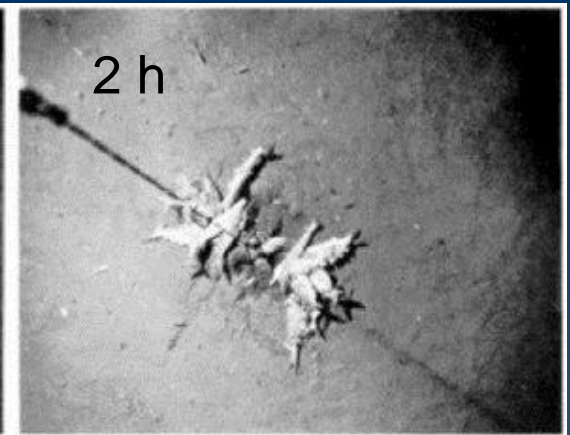
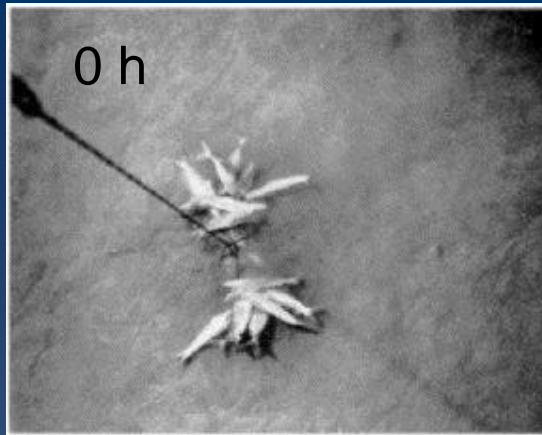
sumýši tvoří 90 % biomasy hlubokomořských příkopů

Mršiny:

bohaté, ale
nepredikova-
telné zdroje

ryby
různonožci
polokrabi

Whale fall

Whale fall

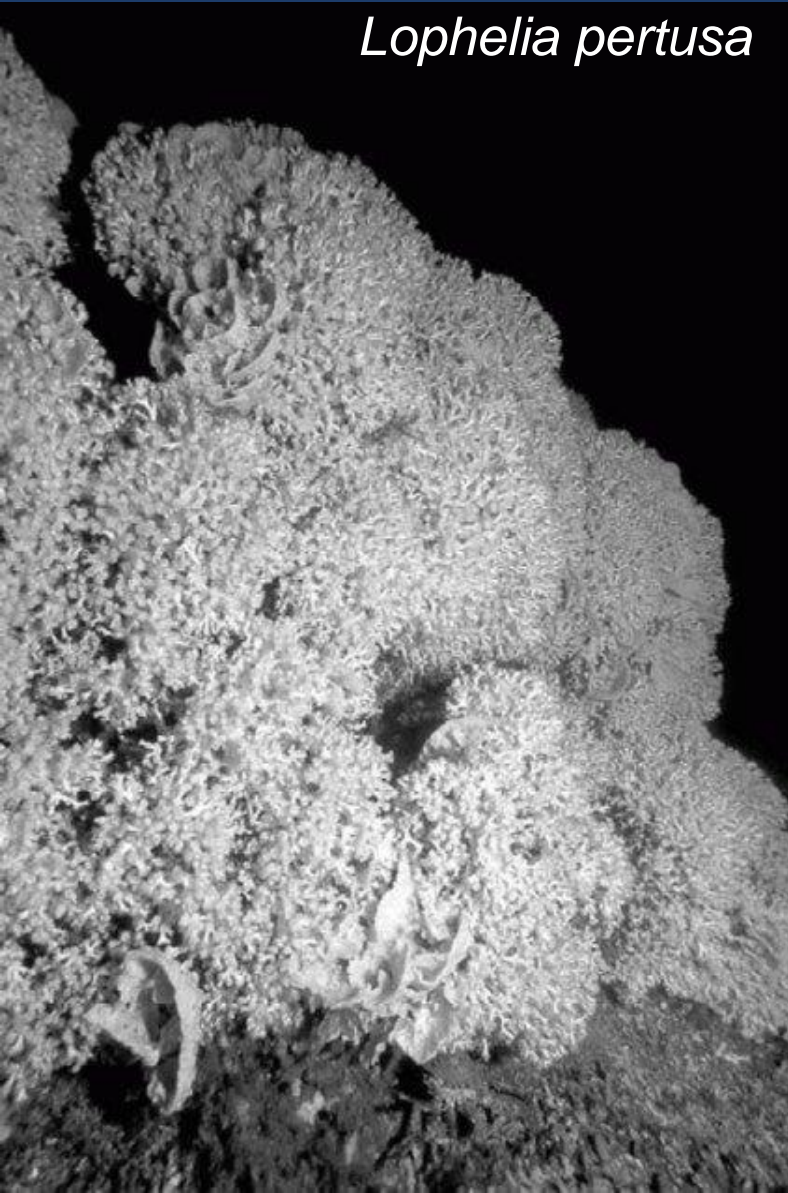

Osedax sp.: symbióza s bateriemi rozkládajícími kost
trpasličí samci

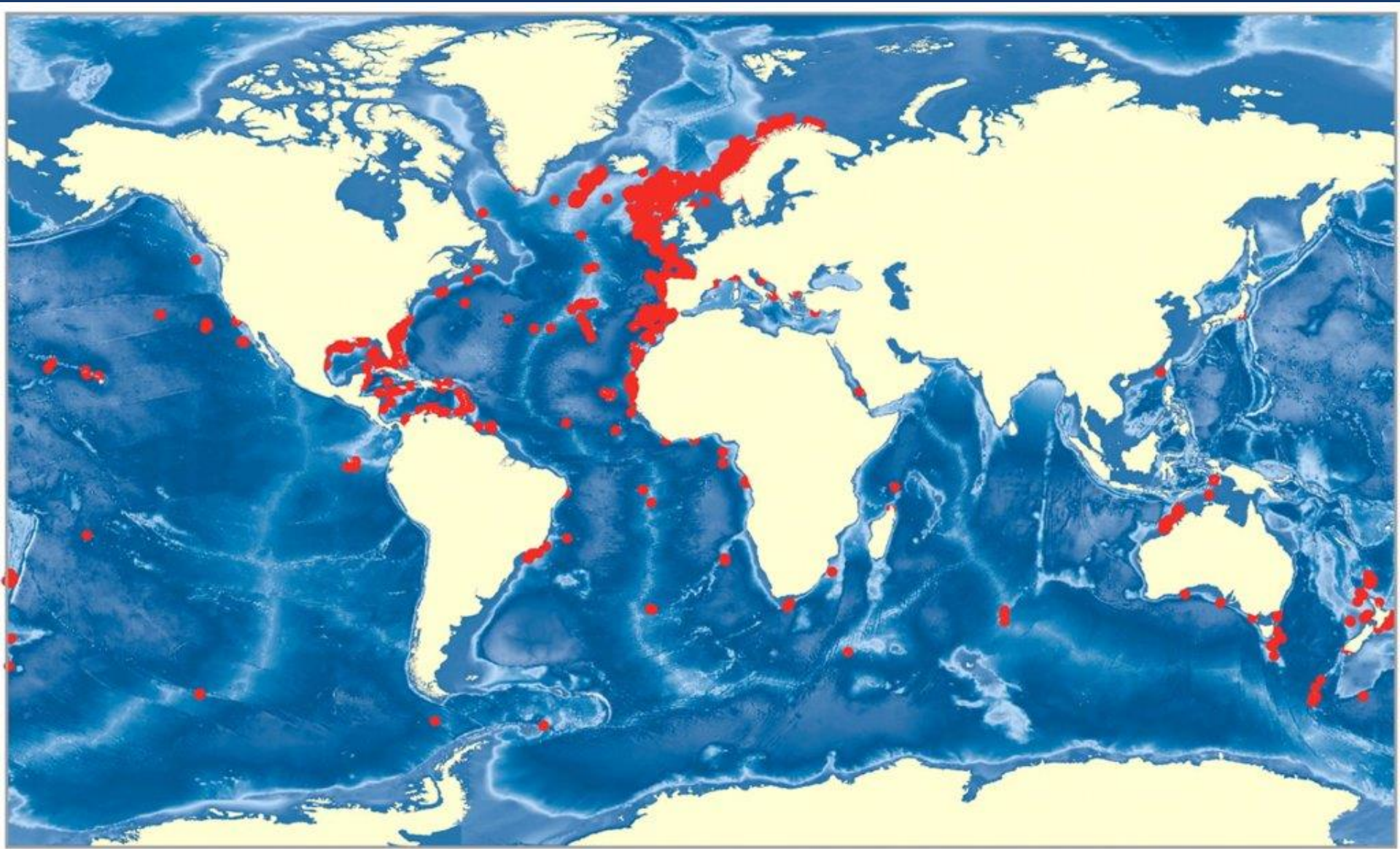
Hlubokomořské „útesy“

Lophelia pertusa

koráli bez symbiotických řas
hloubky 40-2000 m
vysoká biodiverzita i biomasa

Hlubokomořské „útesy“

Hlubokomořská společenstva závislá na chemosyntéze

objevena 1976

Hlubokomořská společenstva závislá na chemosyntéze

- až 3000x větší biomasa než v okolní hlubokomořské „pustině“ ($>30 \text{ kg.m}^{-2}$!!!)
- specifická fauna (stovky specializovaných druhů)
- živočichové závislí na primární produkci chemosyntetizujících bakterií
- oxidace sulfanu nebo metanu
- prostředí: 1) okolí hydrotermálních vývěrů
2) slané průsaky
3) uhlovodíkové průsaky
4) průsaky na subdukčních zónách

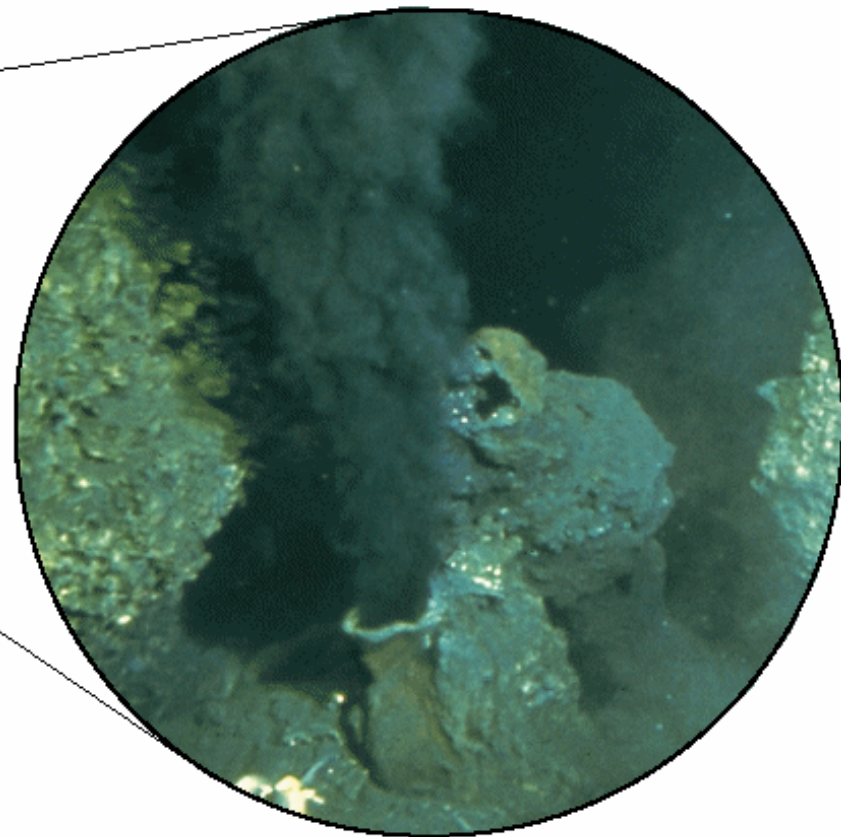
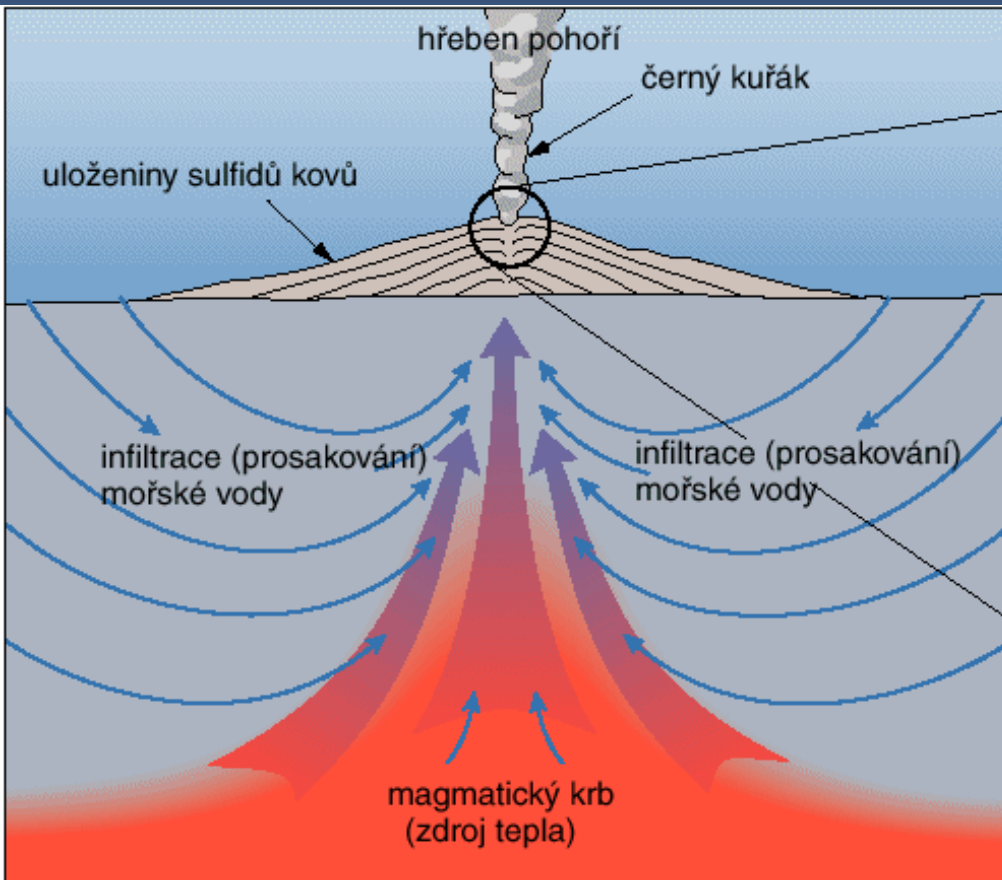
Kde je najdeme?

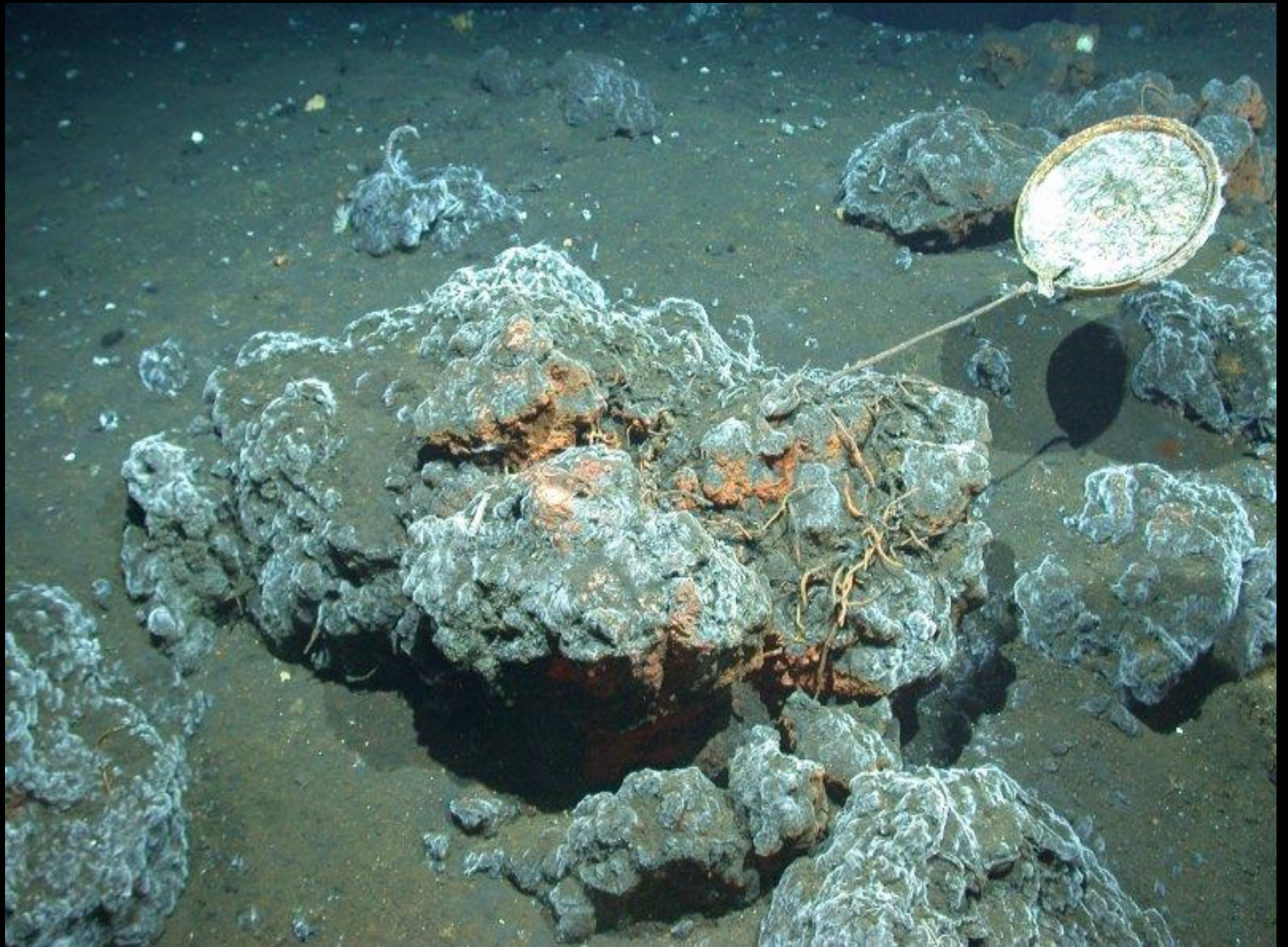
Panarea (Itálie): „bílé kuřáky“ v hloubkách do 30 m!

Hydrotermální vývěry

- černí kuřáci: $>350\text{ }^{\circ}\text{C}$, oblaka sulfidů Fe, Cu aj.
- bílí kuřáci: $30 - 350\text{ }^{\circ}\text{C}$, srážení sulfidů Zn, Pb aj.

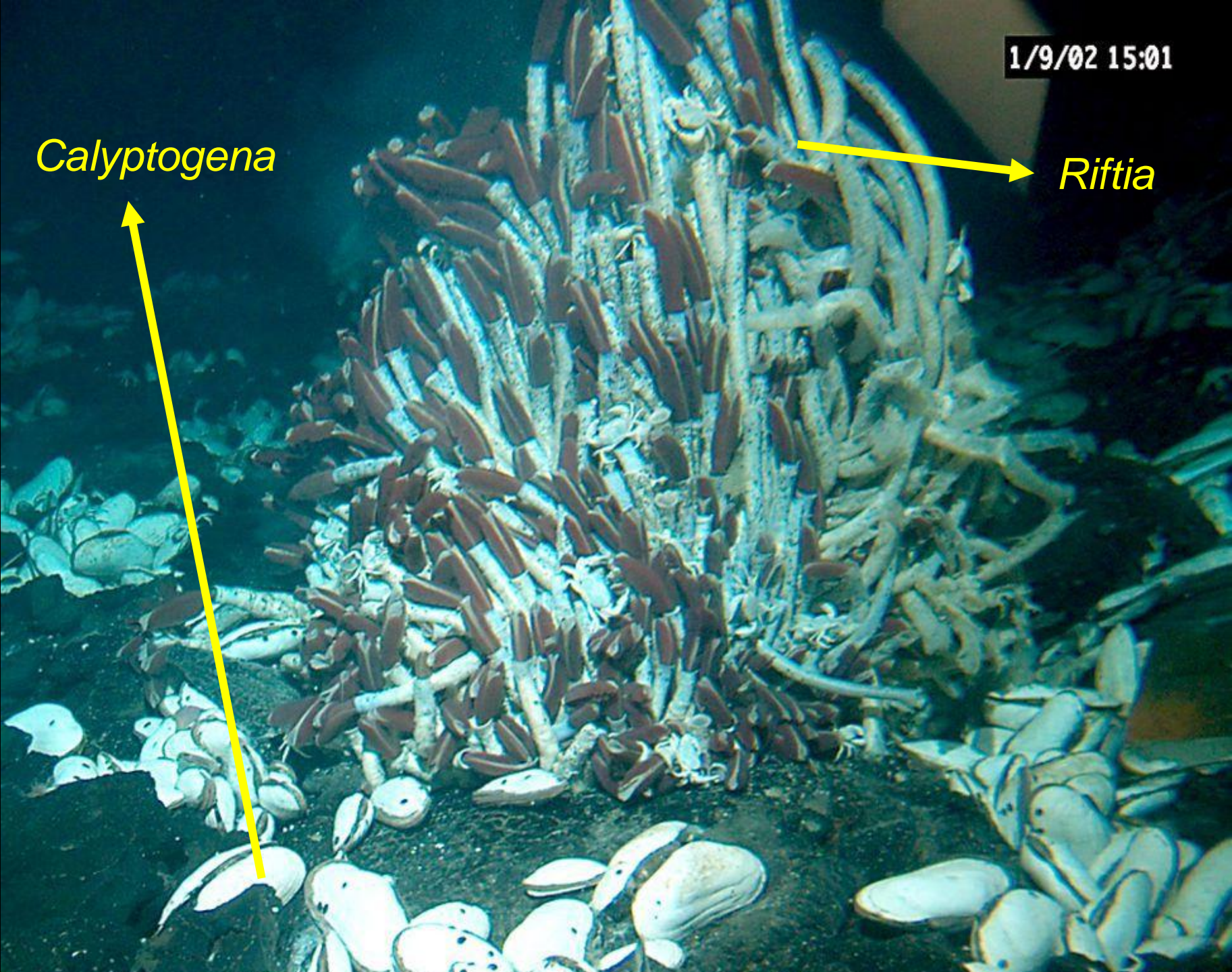
Aktivní biofilm

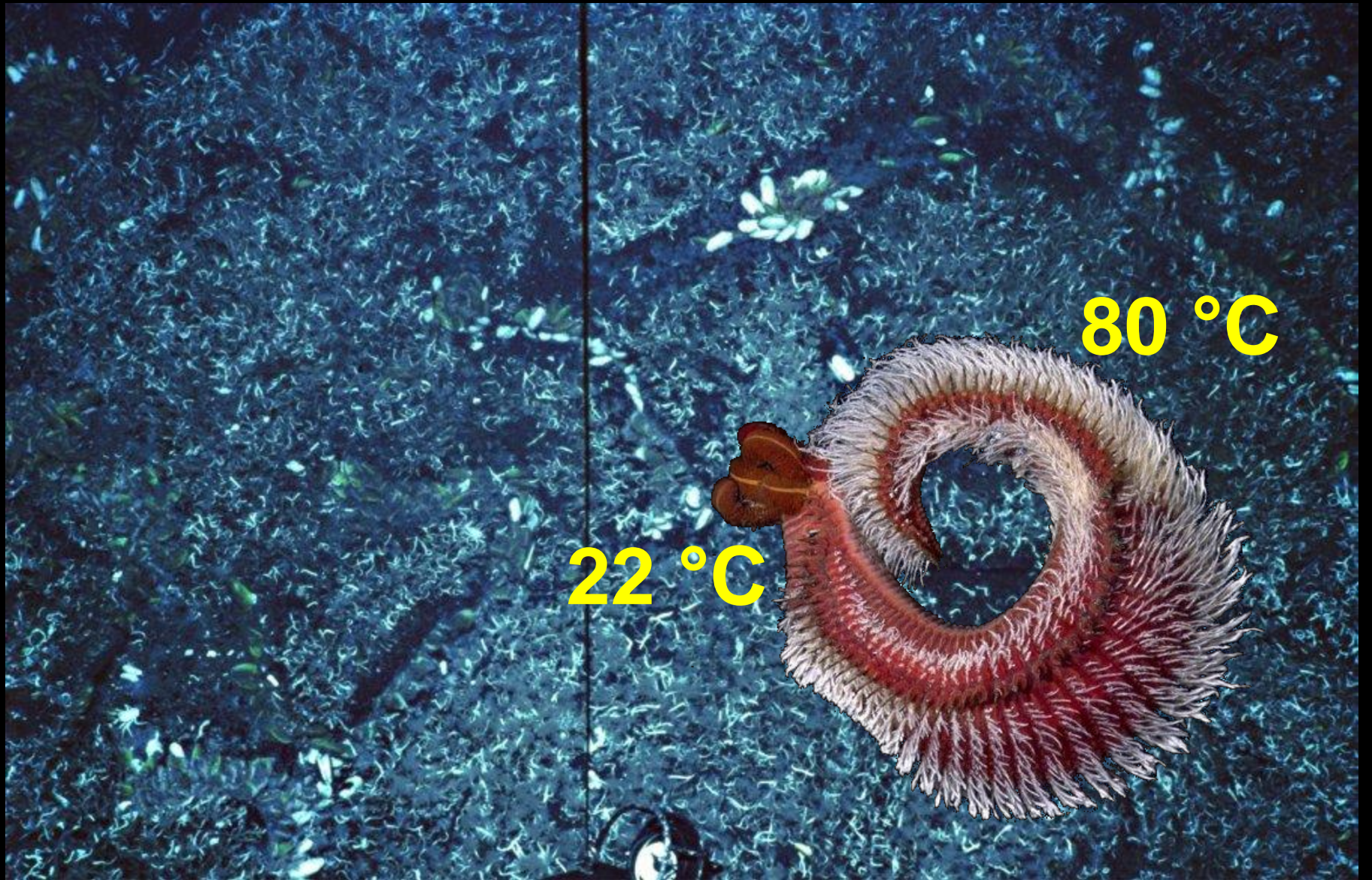

1/9/02 15:01

Calyptogena

Riftia

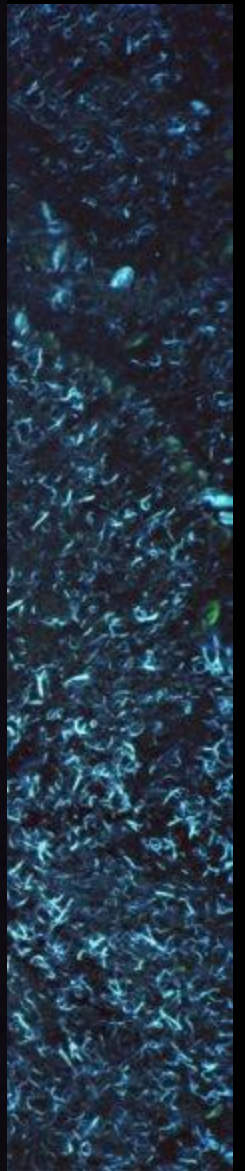

22 °C

80 °C

Alvinella pompejana

Rimicaris

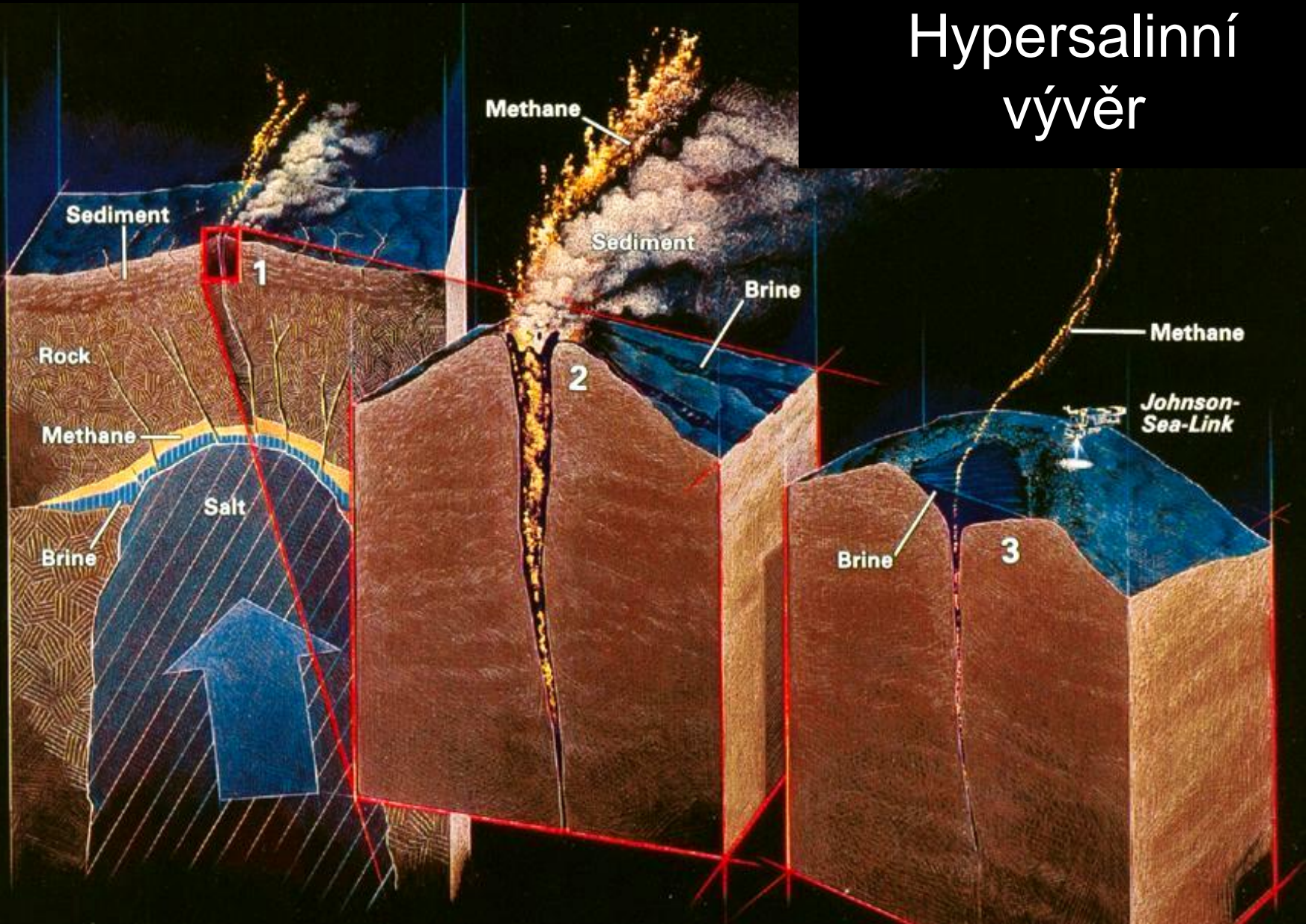
Netermální průsaky

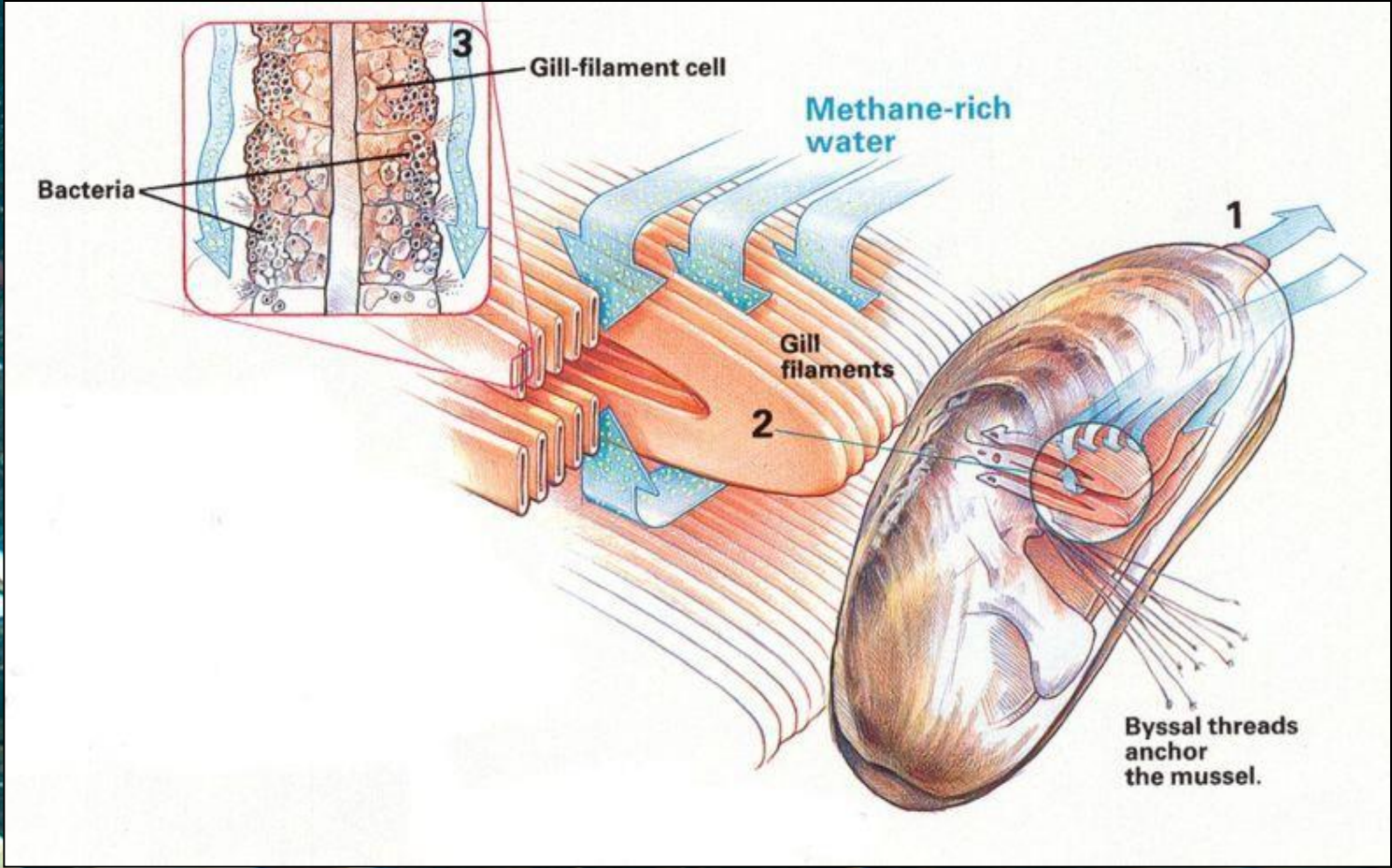
- teplota prosakující vody není výrazně vyšší než okolí, hustota bývá větší
- hypersalinní průsaky: vyšší salinita
- uhlovodíkové průsaky: voda sycena unikajícím metanem
- společenstva podobná jako v okolí „kuřáků“
- u solných uloženin, ložisek ropy nebo hydrátů zemního plynu, na úpatí kontinentálního svahu

Netermální průsaky

Hypersalinní
vývěř

Mořské pobřeží

Typy pobřeží

Charakter pobřeží a jeho oživení jsou zásadně ovlivněny třemi vzájemně souvisejícími faktory:

expozice vlnám

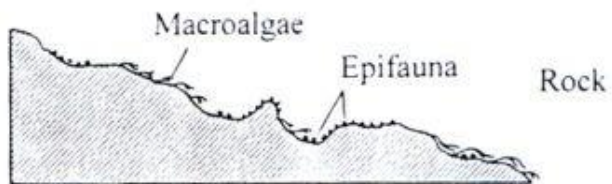
typ substrátu

výška přílivu

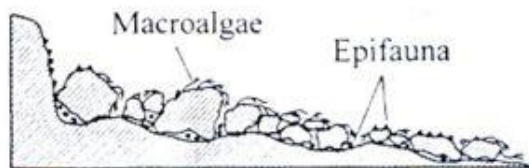
Vliv vln a substrátu:

tvrdé vs. měkké substráty
(**skalnaté vs. písčité/bahnité dno**)

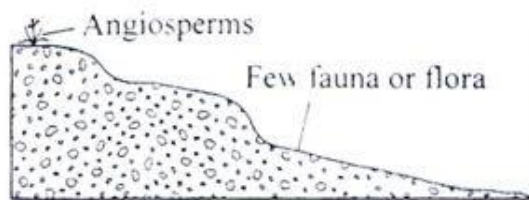
Typy pobřeží

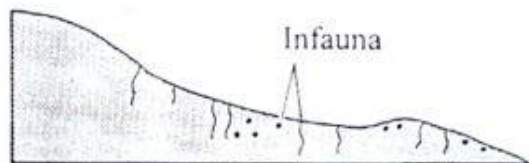
Rock

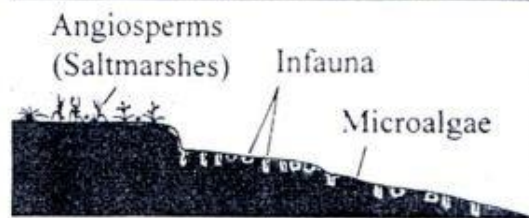
Boulders
(>256mm)

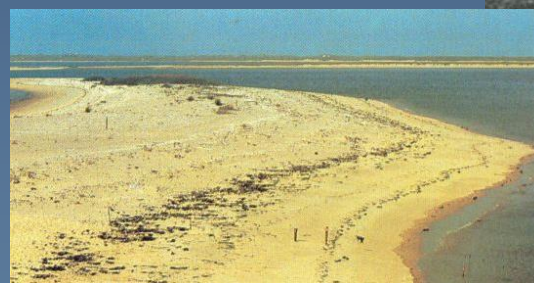
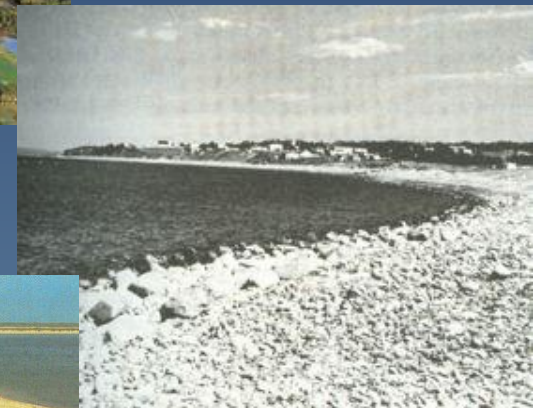
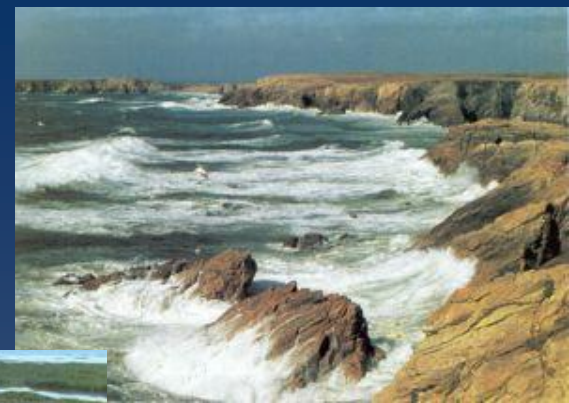
Cobbles
Pebbles
Granules
(4 - 256mm)

Sands
(63µm - 4mm)

Silts
Clays
(<63µm)

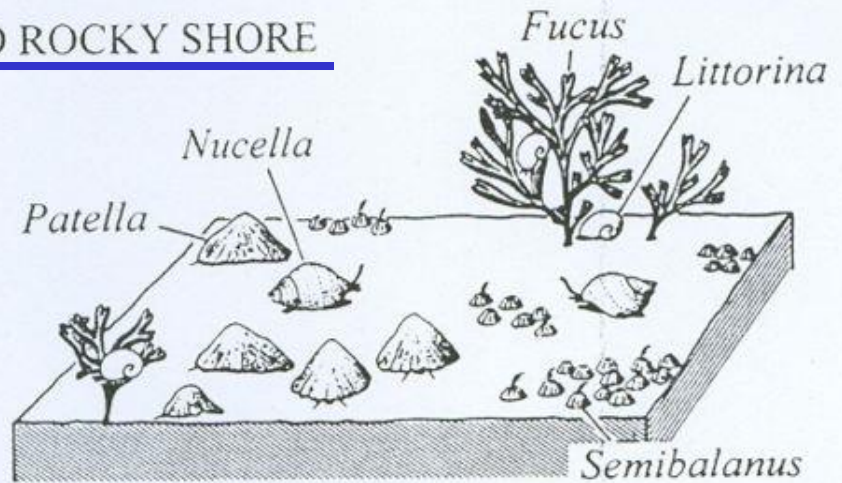

Pevný vs. měkký substrát

Skalnatá pobřeží jsou osídlená převážně na svém povrchu (epifauna), jsou snadno kolonizovaná řasami

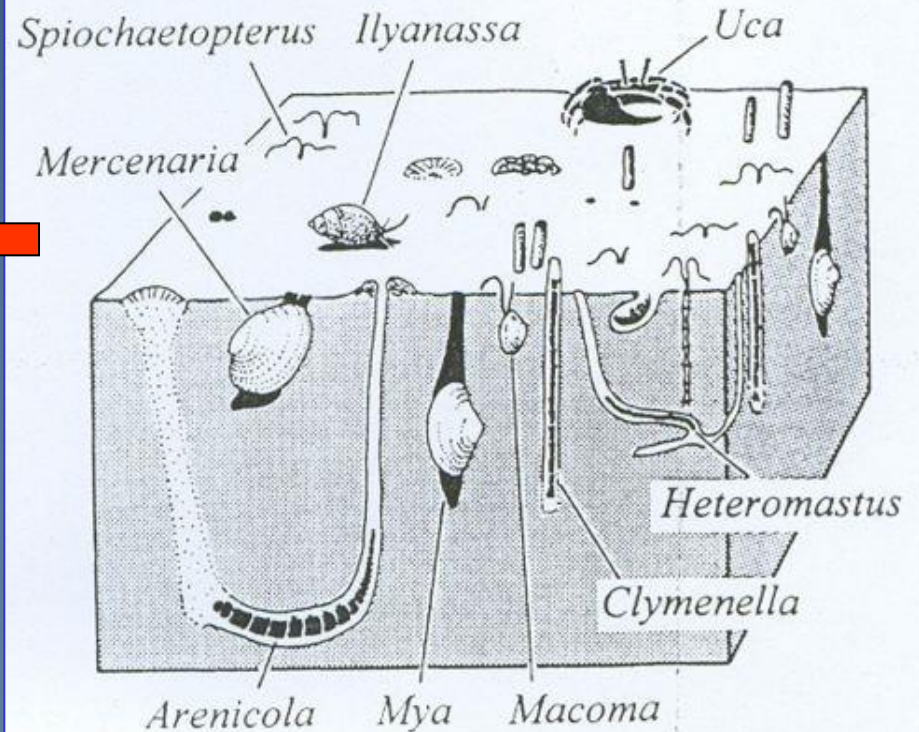
2D ROCKY SHORE

Jemné substráty jsou osídlené jak na povrchu (epifauna), tak uvnitř (infauna)

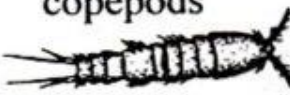
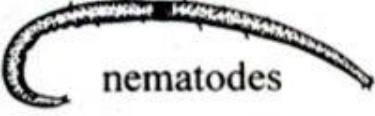

3D SOFT SHORE

nejhůře je na tom s oživením štěrku (kombinace charakteru substrátu a míry disturbance)

Velikost substrátu a odpovídající zástupci organismů

Sediments		Organisms of equivalent size	
BOULDERS	>256000 μm ($<-8\phi$)	 seagrasses	 vertebrates
COBBLES	64000-256000 μm (-6 to -8ϕ)	 crabs	 polychaetes
PEBBLES	4000-64000 μm (-2 to -6ϕ)	 amphipods	 bivalves
GRANULES	2000-4000 μm (-1 to -2ϕ)	 juvenile macrofauna	 juvenile macrofauna
SANDS	63-2000 μm (4 to -1ϕ)	 copepods	 nematodes
SILTS	4-63 μm (8 to 4ϕ)	 diatoms	 ciliates
CLAYS	1-4 μm (11 to 8ϕ)	 bacteria	 micro-flagellates

Slapové jevy aneb dmutí

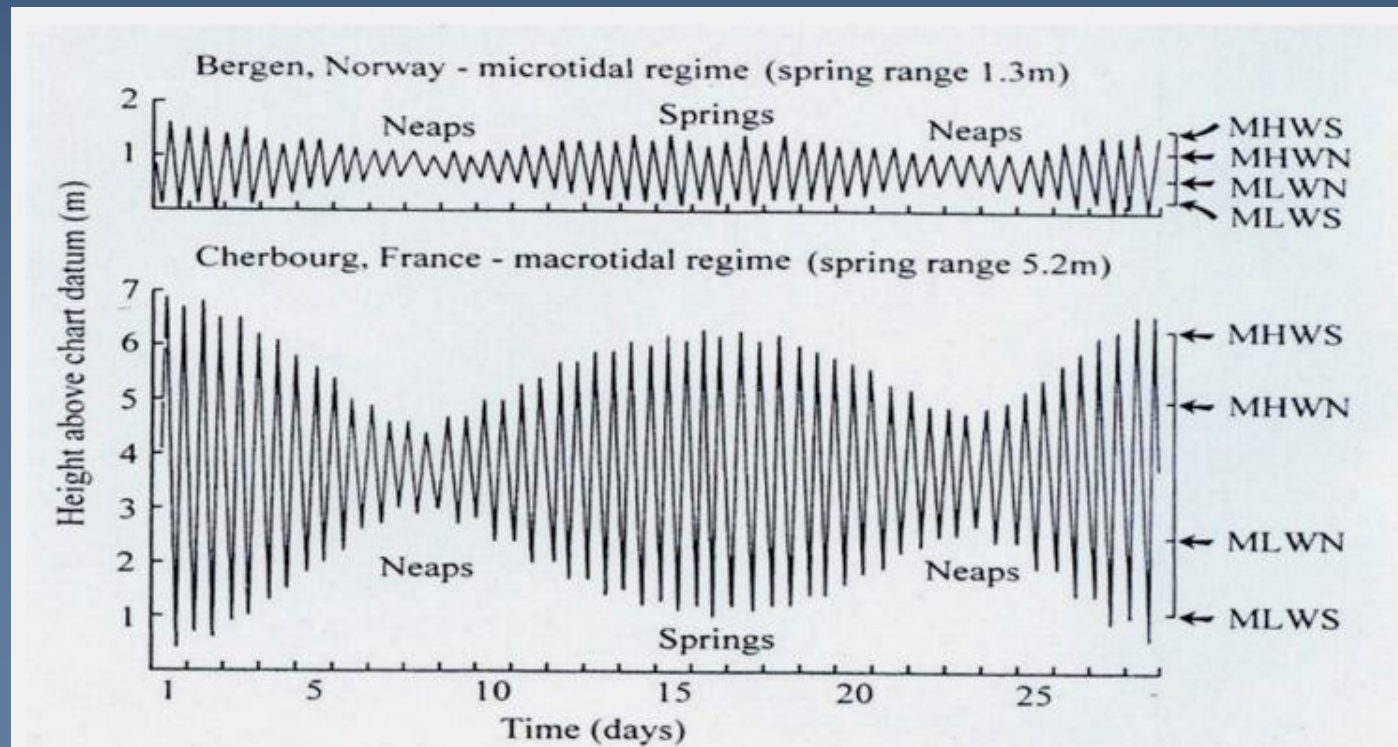

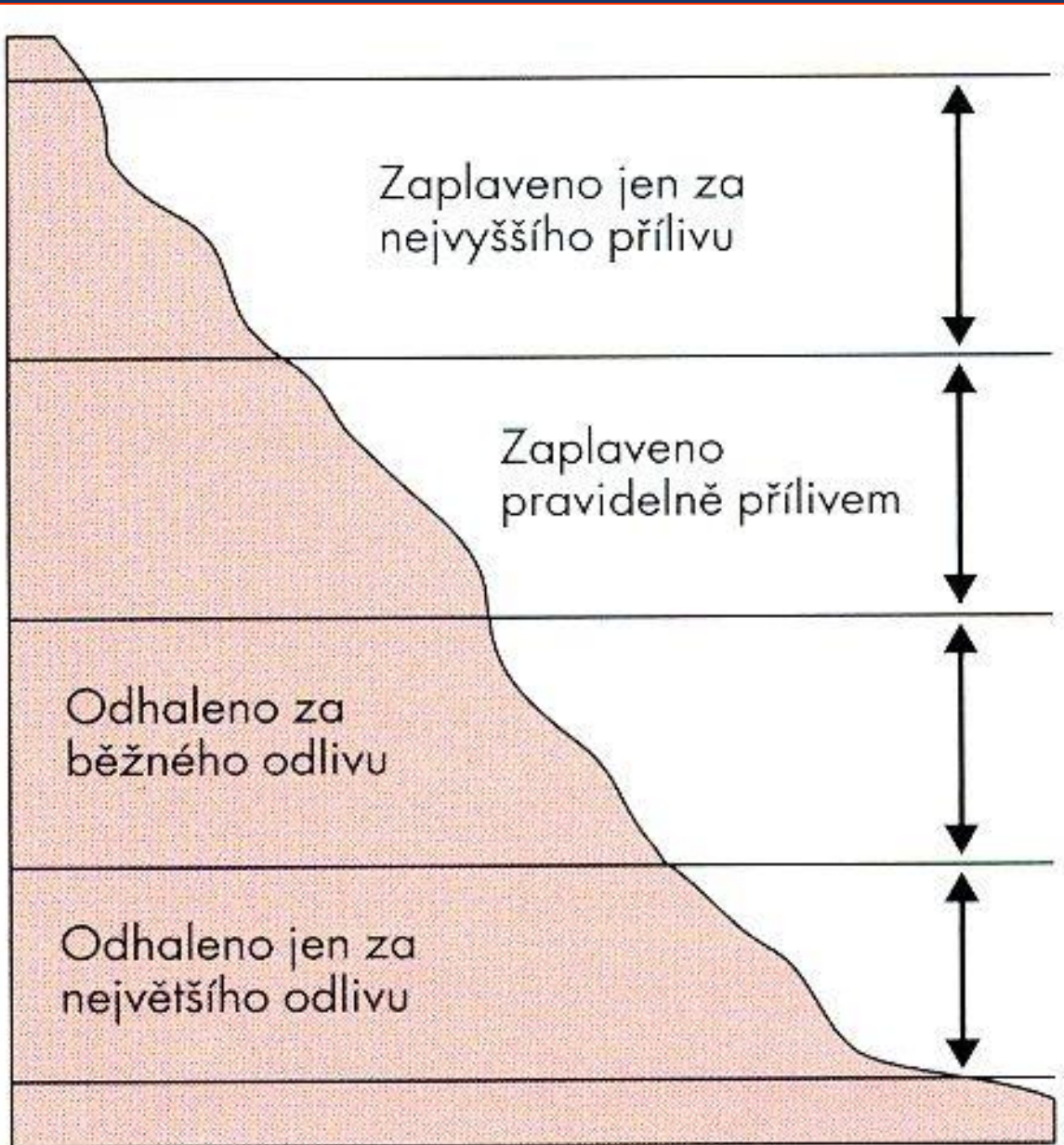
Slapové jevy aneb dmutí

Příliv a odliv se obvykle opakují dvakrát za 24 hodin a 50 minut.

Maxima dvou následujících přílivů (odlivů) jsou tedy od sebe (teoreticky) vzdálena 12 hodin a 25 minut, vrcholící příliv od nejnižší hladiny odlivu 6 hodin a 12 minut.

Vertikální zonace přílivové zóny

MHWS

(mean high water spring)

MHWN

(mean high water neap)

přílivová zóna

(intertidál, litorál)

MLWN

(mean low water neap)

MLWS

(mean low water spring)

Podélný profil skalnatého pobřeží

Společenstvo dostřikové zóny

Ptačí bazary

terrestrial ecosystem

seabirds and cliff community

splash zone

cliff

brackish pools

HWM

upper shore

middle shore

lower shore

rockpools

Laminaria

LWM

sublittoral

littoral region

HWM – high water mark

LWM – low water mark

Faktory ovlivňující intertidální organismy

Prostředí proměnné podle cyklu přílivu a odlivu

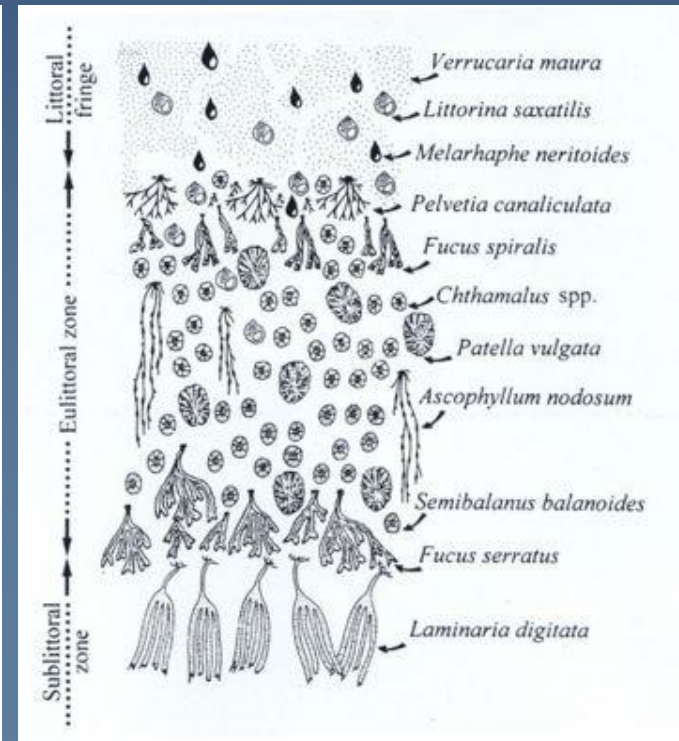
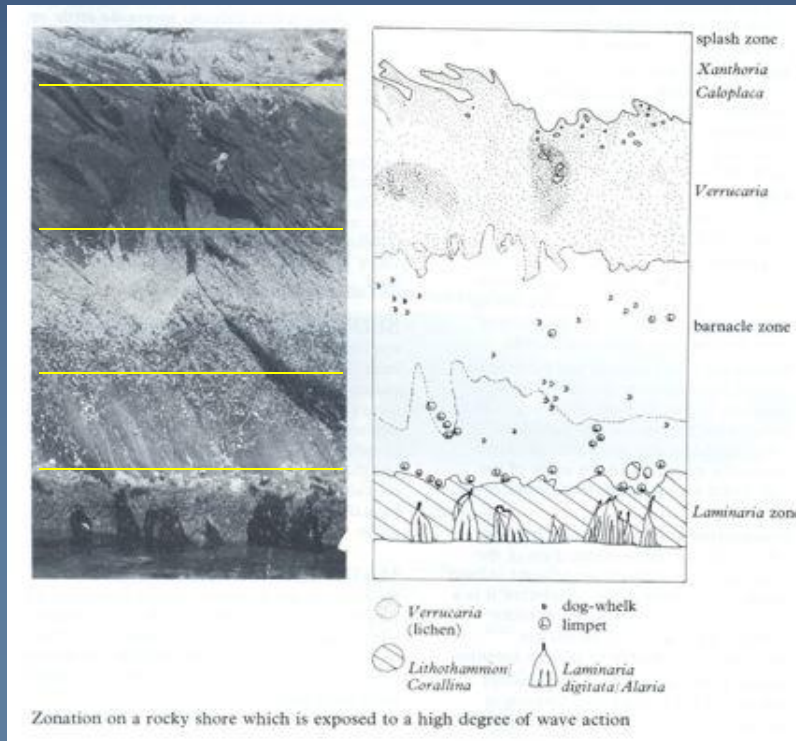
- **Vysychání a tepelný stres:**
větší organismy ztrácejí vodu i teplo pomaleji než malé;
delší a tenké organismy vysychají více než kulaté
rovnováha: **slávky *Mytilus sp.***
- **Změna salinity:** ústí řek, tůně na skalnatém podloží
- **Omezení přístupu k potravě:** nižší reprodukce (plži, filtrátoři)
- **Redukce kyslíku:** redukce metabolické rychlosti, hemoglobin (*Arenicola*),
dýchání vzdušného kyslíku (**mlž *Geukensia demissa***)
- **Mobilní druhy:** návrat „domů“ (přílipky), vertikální migrace (plž *Littorina neritoides*),
cestování s vlnami - „swash riders“ (mlž *Donax*),
zahrabávání...

Zonace skalnatých pobřeží

- Produktivita je nízká v horní části a vzrůstá směrem k dolní
- Směrem k dolní části vzrůstá složitost druhů a společenstva
- Směrem k dolní části vzrůstá kompetice
- Horizontální pásy společenstev

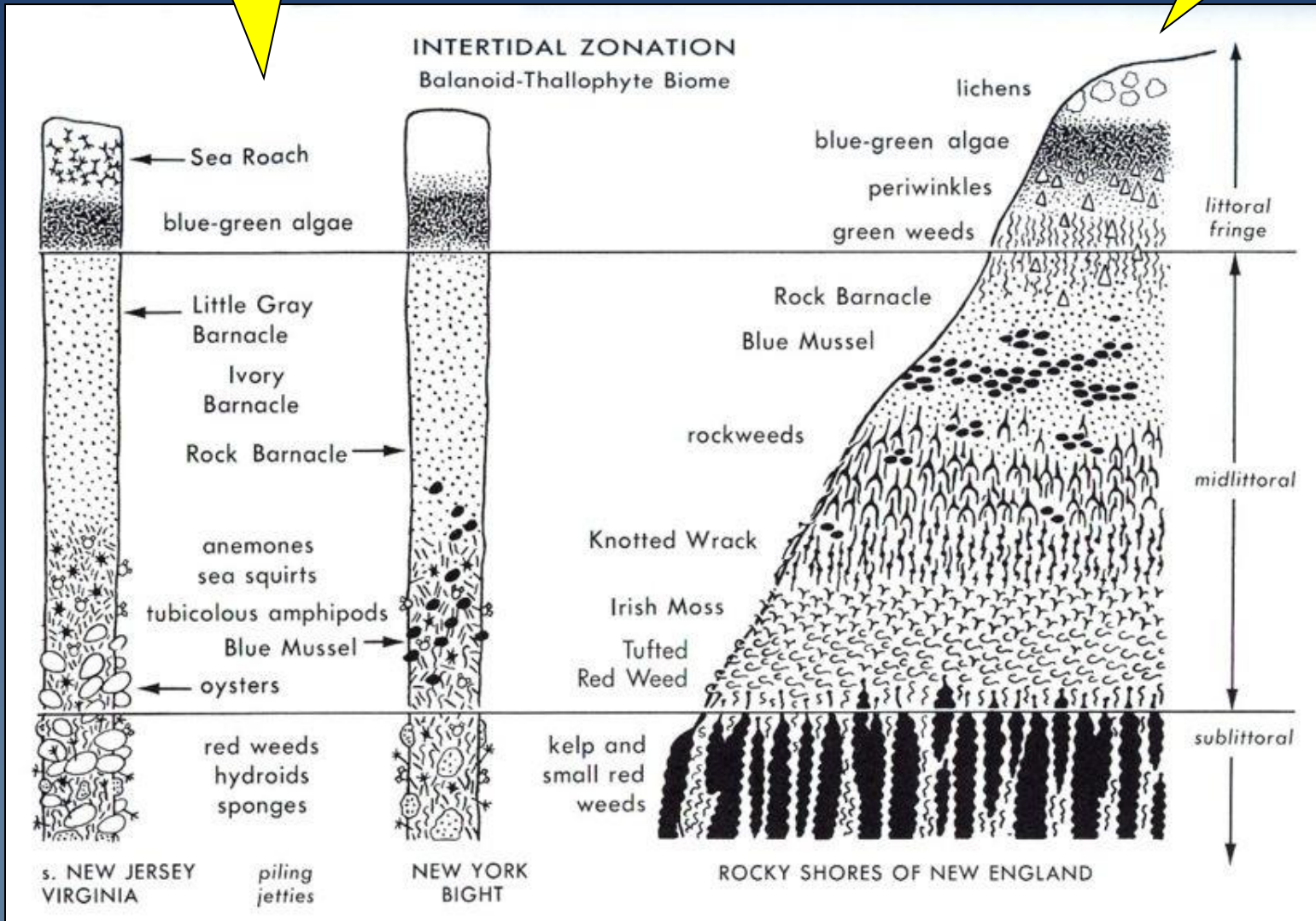
Zonace je výsledkem interakcí mezi fyzikálními, chemickými a biotickými faktory: ⇒ limitující faktory tohoto ekosystému

⇒ adaptace organismů k těmto faktorům

Zonace na pilířích
přístavní hráze

Zonace na skalnatém
pobřeží

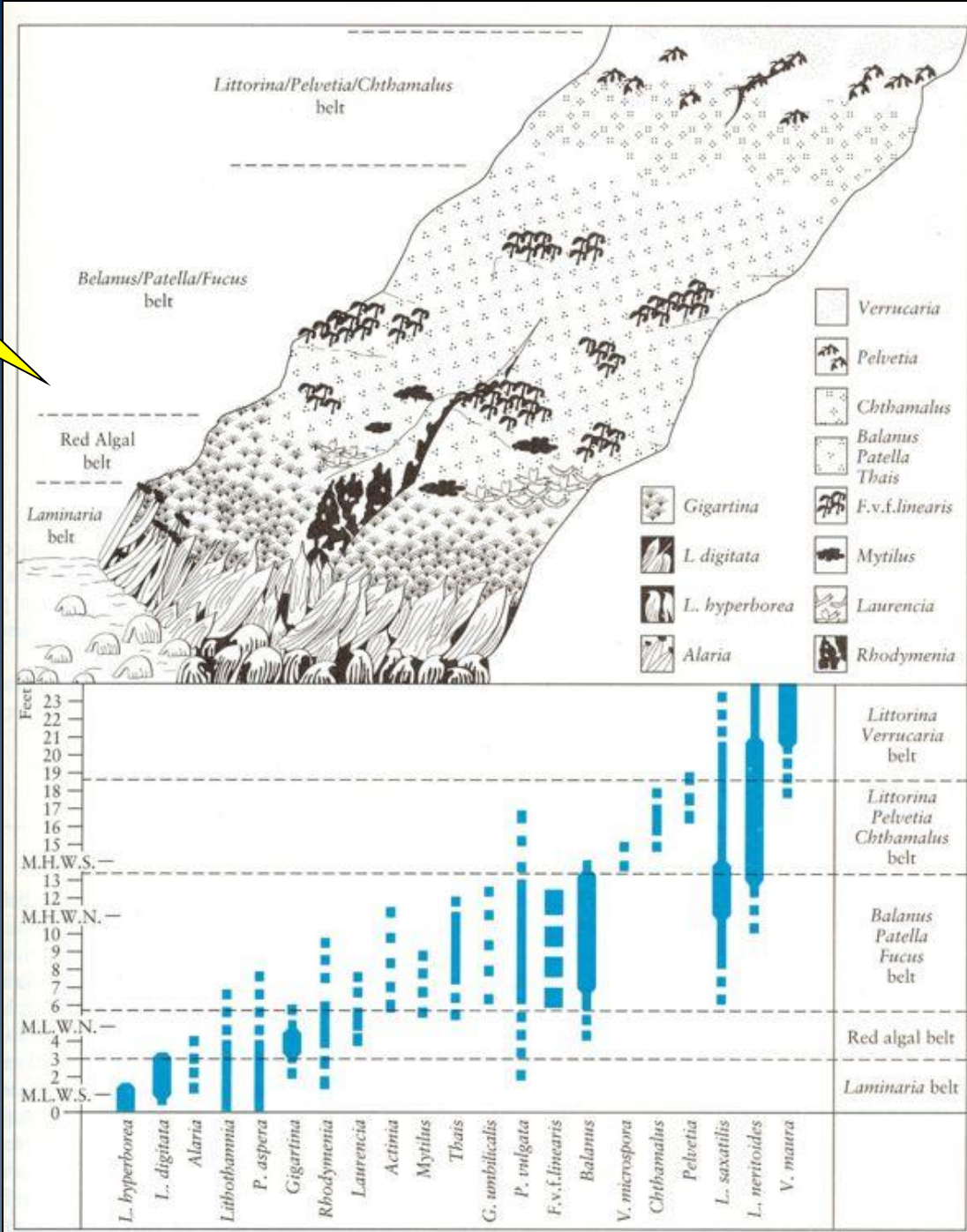
Příčiny zonace

- **Rozdílná fyziologická tolerance** – tolerance k vysychání, redukovaný čas na krmení, redukovaný přístup ke kyslíku a extrémní teploty ⇒ **vilejší vs. sasanky**
- **Habitatová preference larev a dospěců** – larvy sesilních druhů jsou schopné usadit se na místech vhodných pro dospělé jejich vlastního druhu ⇒ **vilejší**
- **Kompetice** – prostorová limitace vede ve fyziologicky vhodných zónách k dominanci druhů, kteří jsou schopni přerůst nebo odstranit druhy ostatní ⇒ **mlži, vilejší**
- **Predace** – predátoři jsou často silně limitováni dobou ponoření, proto je predace obvykle omezená na spodní patra pobřeží ⇒ **plž *Nucella lapillus* (Evropa), hvězdice *Pisaster ochraceus* (USA)**

Horní hranice rozšíření intertidálních druhů je regulována **fyzikálními faktory**, zatímco **dolní hranice** je regulována **biologickými faktory** (kompeticí, predací).

Středně exponované
pobřeží SZ Skotska s
typickou dominancí
svijonožců

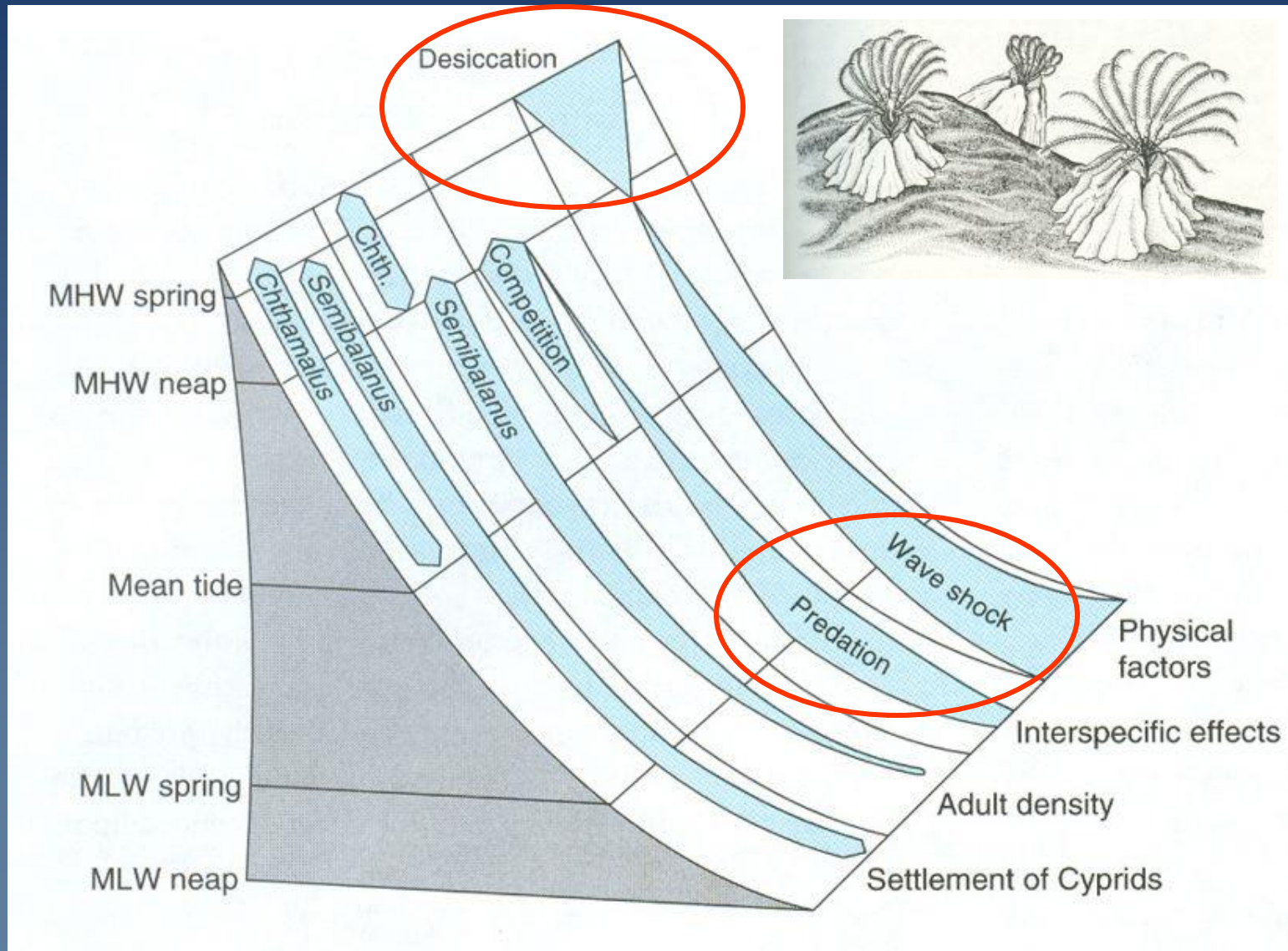

přiliv

odliv

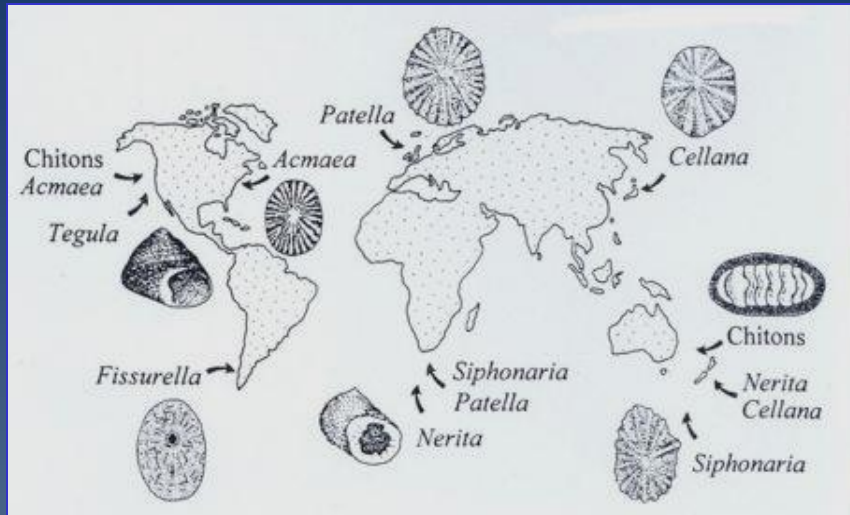
Semibalanus balanoides vs. *Chthamalus stellatus*

KOMPETITIVNÍ VYLOUČENÍ

Rozšíření organismů skalnatých pobřeží

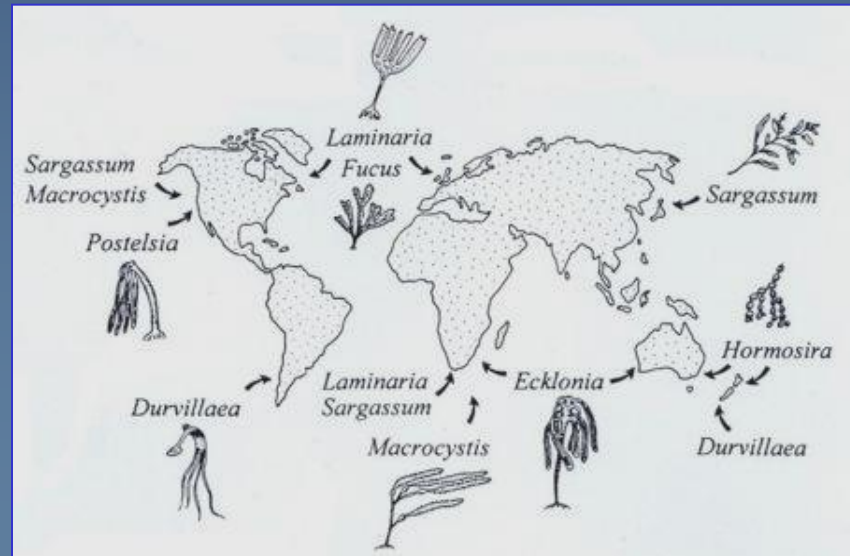
Spásači

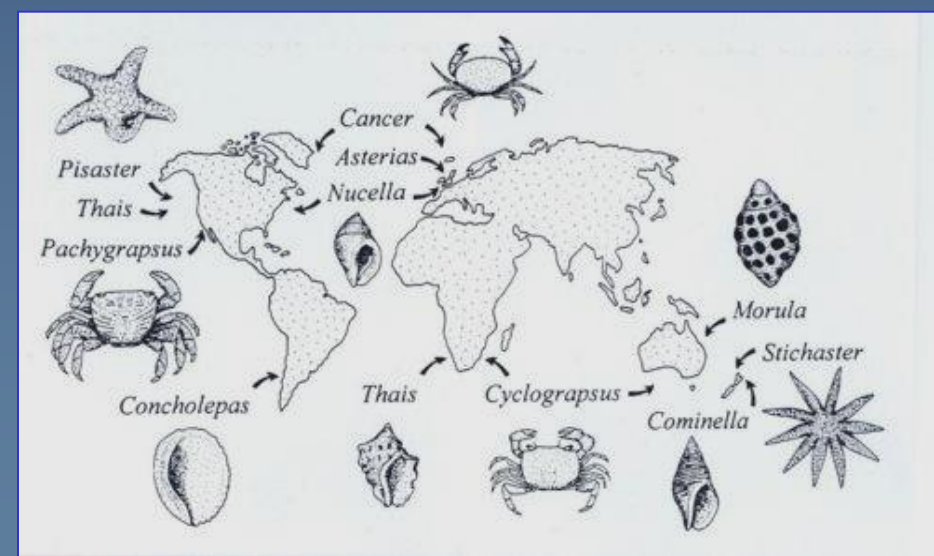
Filtrátoři a detritovoři (suspension feeders)

Chaluhy

Predátoři

Vertikální distribuce plžů r. *Littorina* na skalnatém pobřeží

Zonation of periwinkles and topshells from upper shore (left) to lower shore (right)

L. rudis

L. littorea

L. obtusata

G. umbilicalis

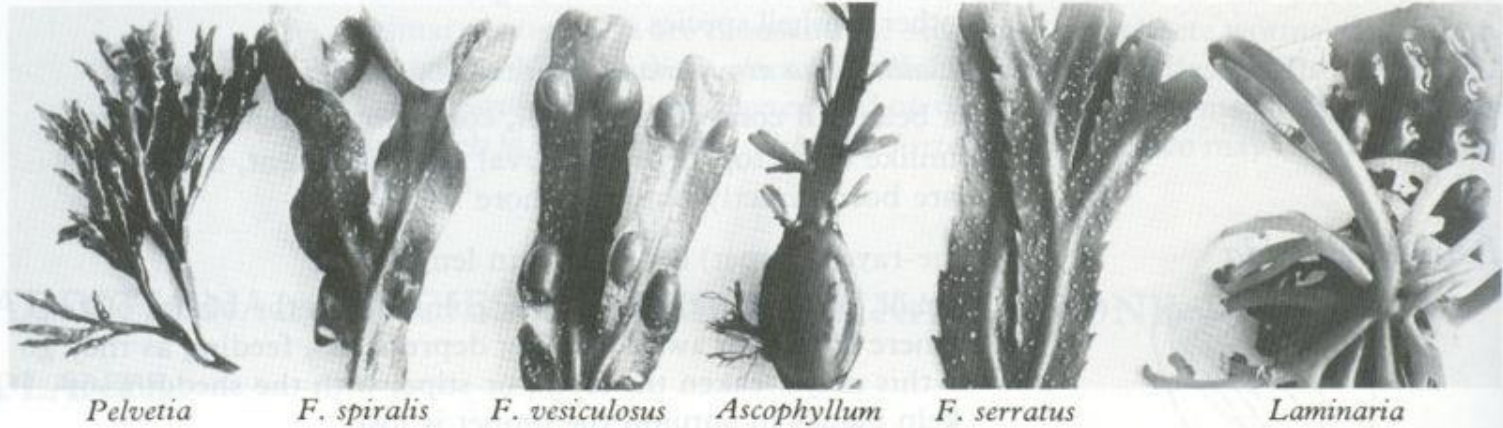
Calliostoma

Nejvyšší část litorálu

Nejnižší část litorálu

Vertikální distribuce chaluh na skalnatém pobřeží

Zonation of brown algae from upper shore (left) to lower shore (right)

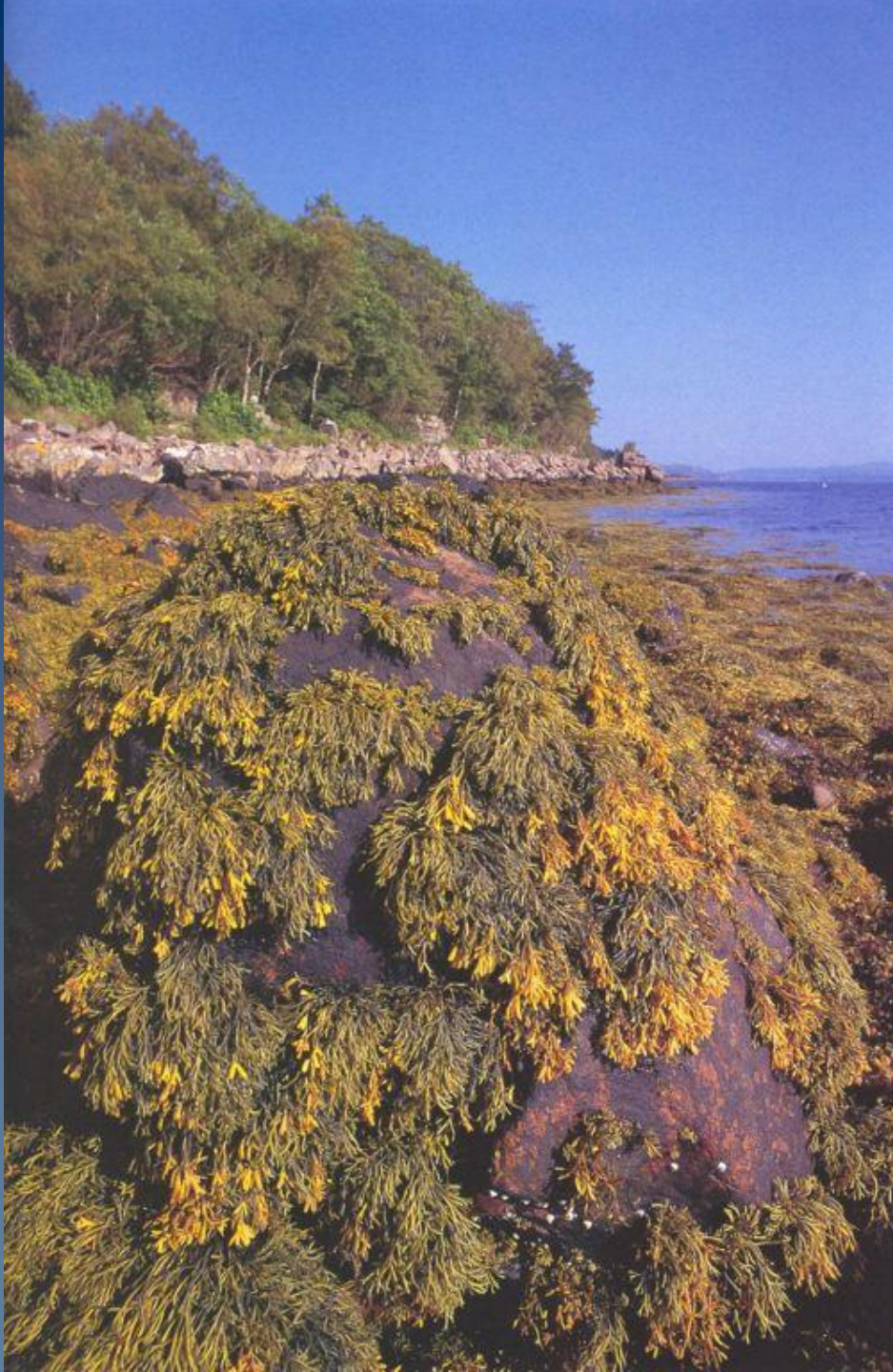

FUCALES

LAMINARIALES

Nejhořejší část litorálu

Nejspodnější část litorálu

Během odlivu se husté porosty
chaluň ocitají na „suchu“:
- úkryt pro litorální živočichy

Postelsia palmaeformis

Chaluň vystavená silnému příboji –
roste v nejexponovanějších místech

Společenstva sublitorální zóny jsou velmi náchylná na vysychání

(sublitorál za skočného odlivu)

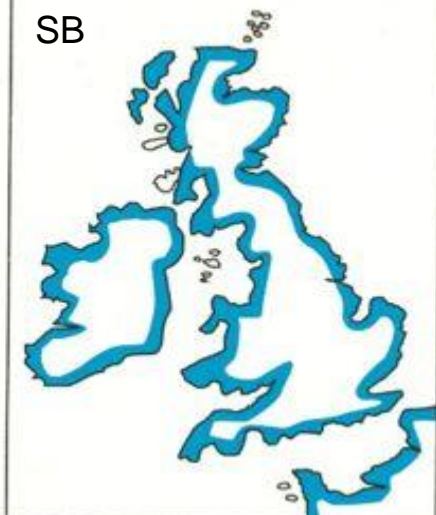
Během odlivu se husté porosty chaluž ocitají na „suchu“:
- úkryt pro litorální živočichy

Biologické vlivy zonace – příklad kompetice

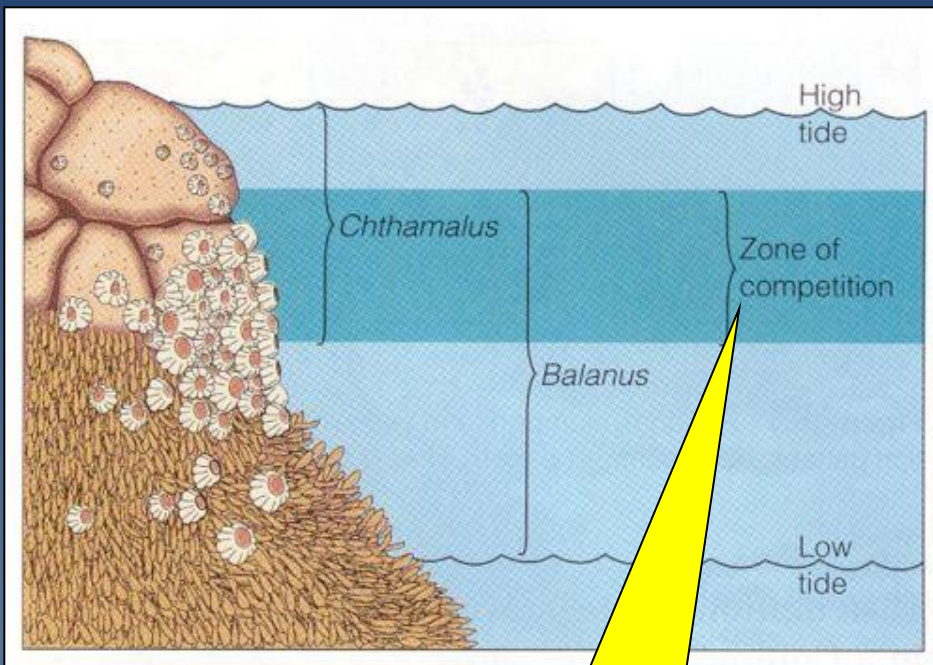
CS

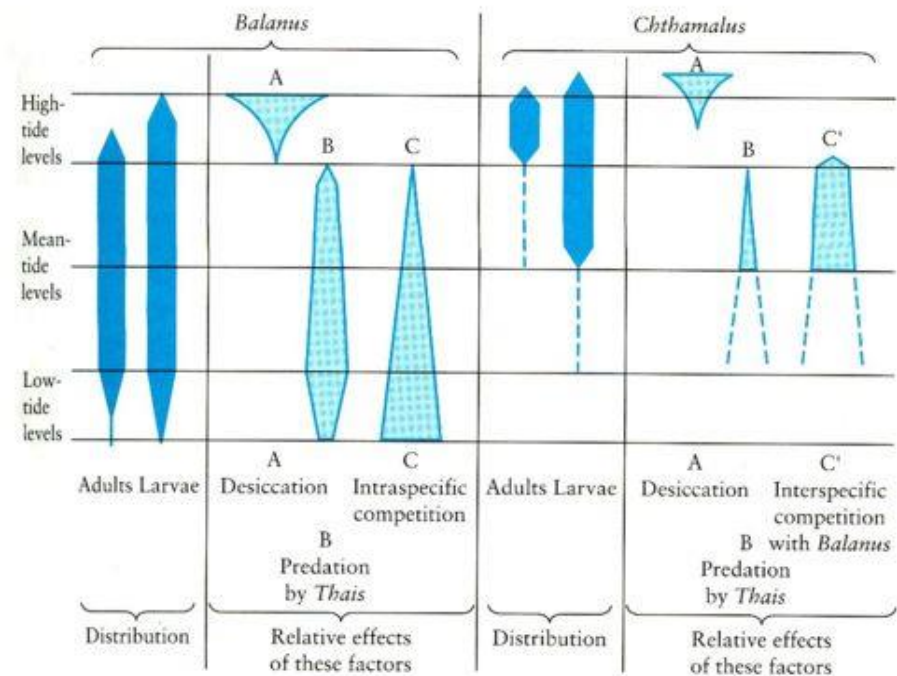
SB

Distribuce *Chtamalus stellatus* (CS) a *Semibalanus balanoides* (BB) na Britských ostrovech

KOMPETICE

Slávkové lavice (*Mytilus*, *Modiolus*)

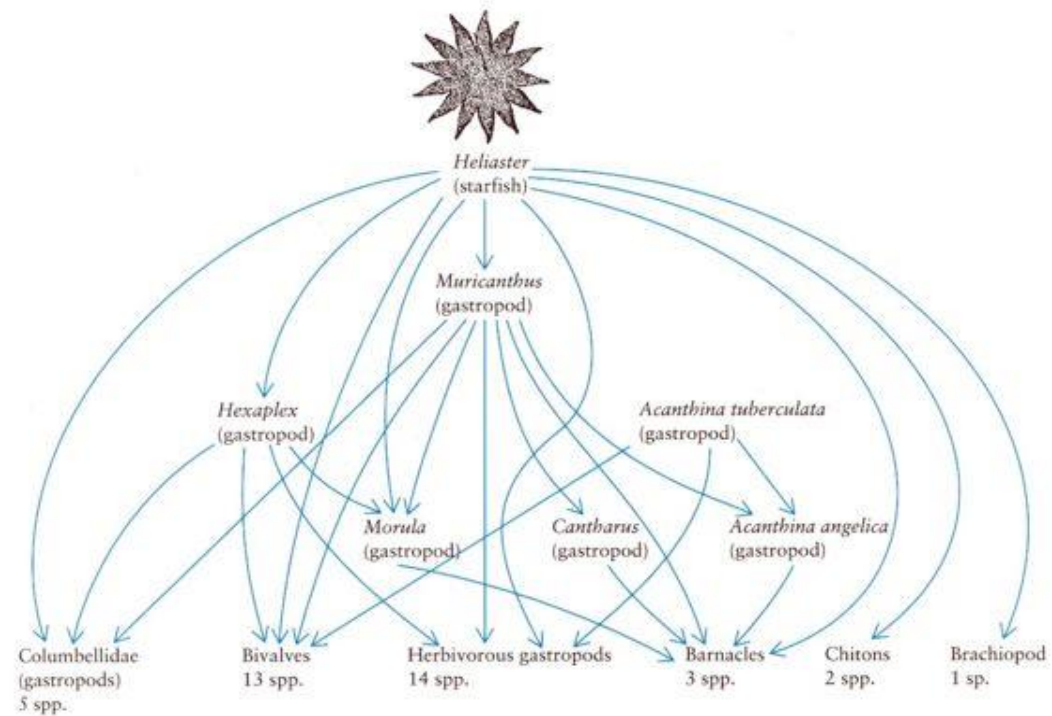
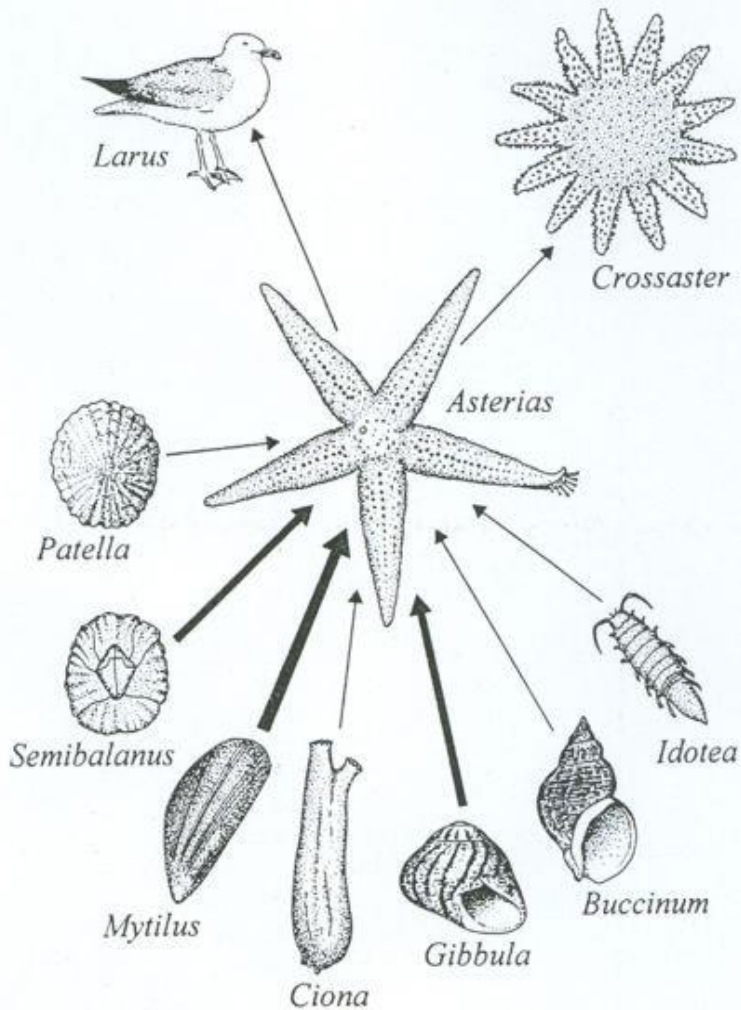
V určité zóně dominantní
společenstvo, shora
limitace vysycháním,
zespoda predací

Vrcholoví predátoři skalnatého pobřeží

Potravní vztahy hvězdice *Asterias rubens* na skalnatých pobřežích severní Evropy

Potravní vztahy ve společenstvu s dominantním druhem hvězdice rodu *Heliaster* na skalnatých pobřežích severní části Kalifonského zálivu, USA

Vliv klíčového druhu

Pisaster ochraceus

Predátor svijonožců, slávek, chroustnatek, přílipek

Odstranění hvězdice vedlo ke snížení počtu druhů

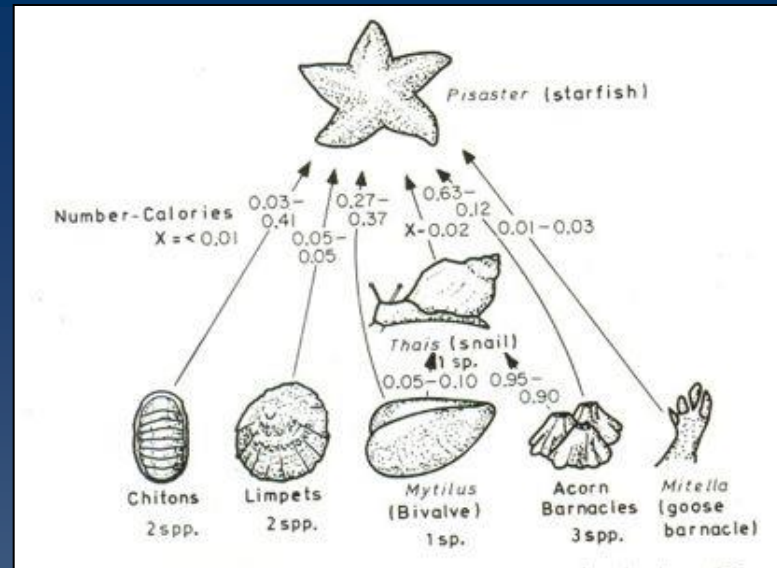

Hvězdice uvolňovala prostor konkurenčně podřízeným druhům

Odstranění vilejšů a slávek, které konkurenčně vytlačovaly jiné bezobratlé a řasy

Kontrola společenstva jedním konzumentem ?

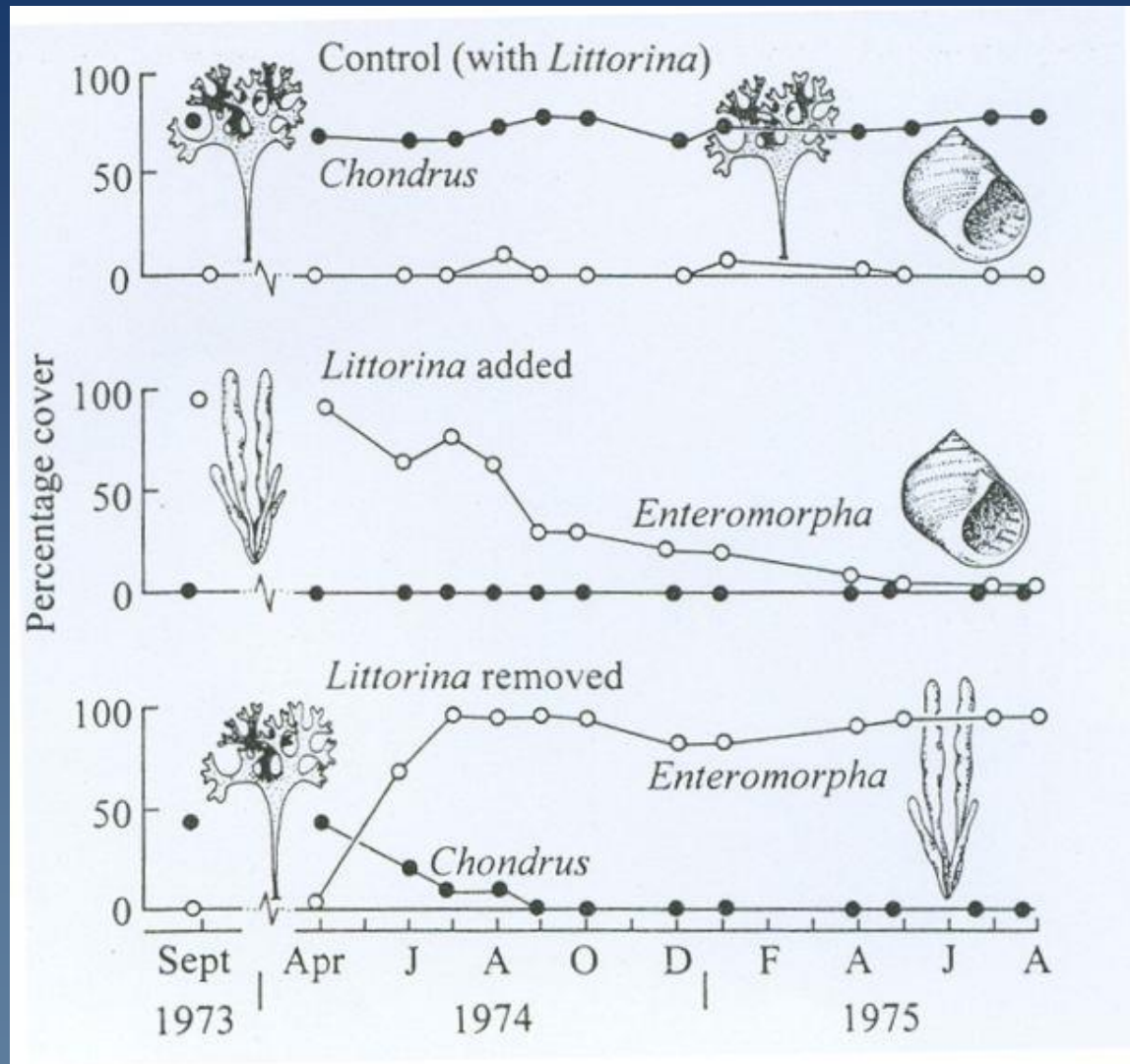
Spásači a jejich vliv – *Littorina littorea*

Je-li plž vzácný či chybí, *Enteromorpha* vyloučí další druhy a diverzita řas bude nízká

Je-li hustota plže střední či vyšší, sníží se abundance *Enteromorpha*, konkurence je omezena a mnoho druhů řas koexistuje

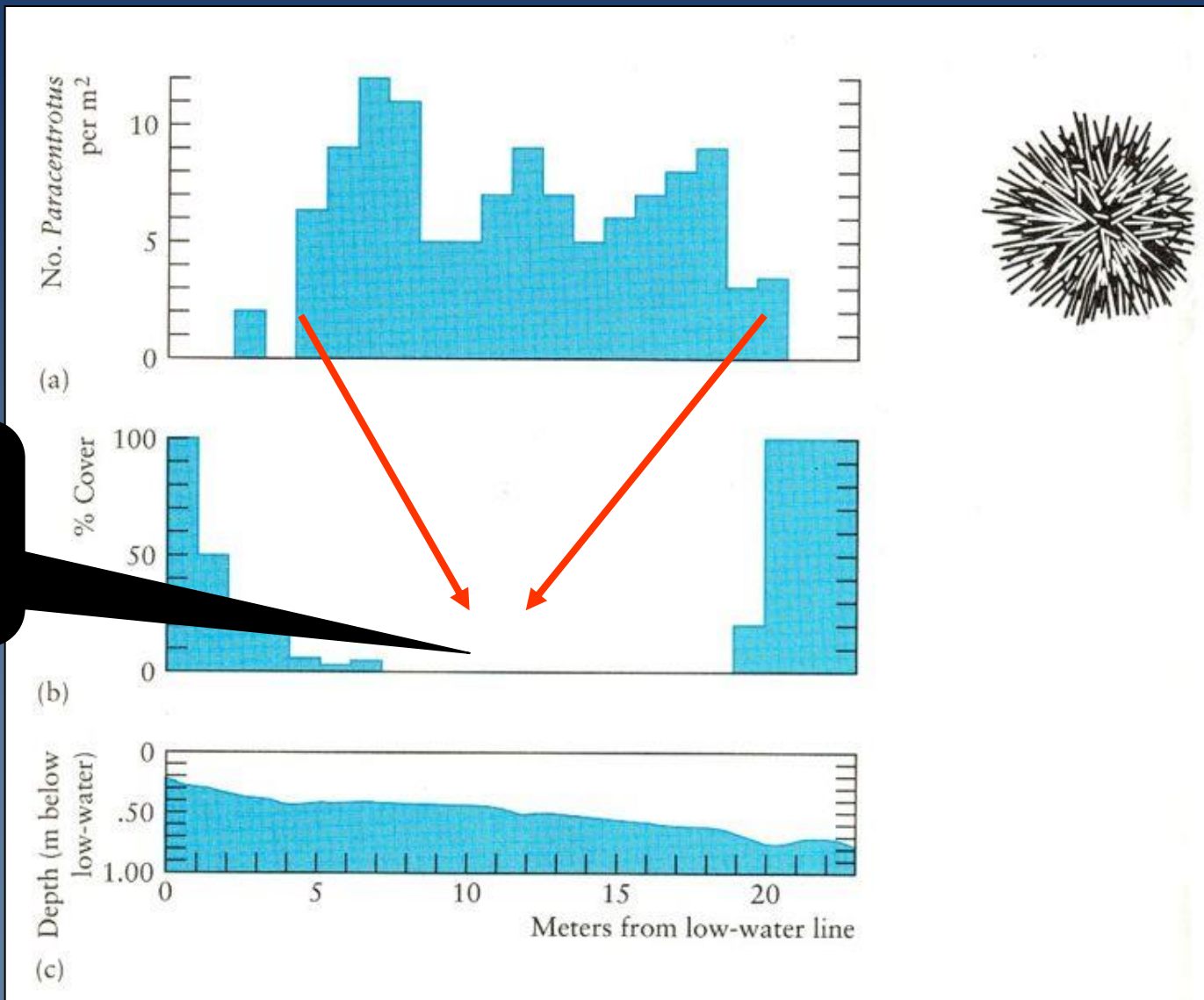

Vyšší diverzita

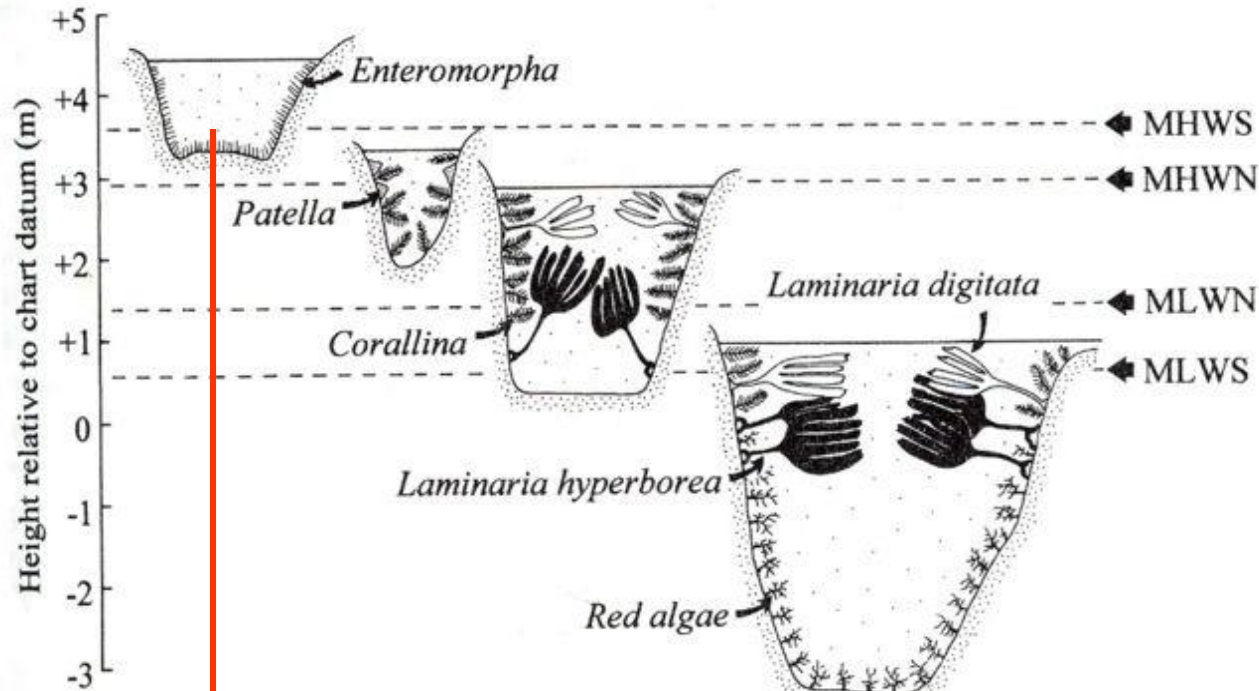
Spásači a jejich vliv

Transekt mezi přílivovou zónou a hlubší vodou na Castle Island v Lough Ine, Irsko

Přílivové tůně na skalnatém podloží

Schéma přílivových tůň na exponovaném pobřeží JZ Irska

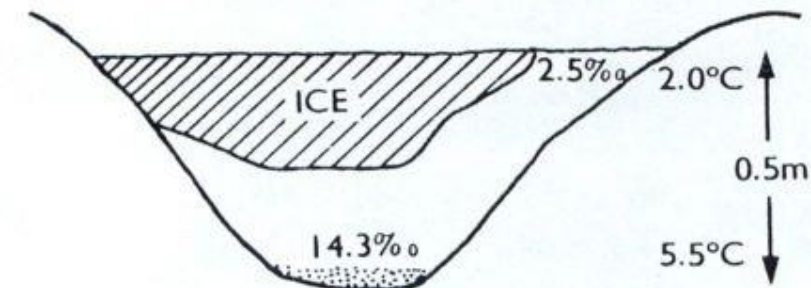

Velmi chudé společenstvo, silný vliv vysychání a kolísání salinity

Společenstvo i podmínky prostředí podobné sublitorálu

Dominance klanonožce *Tigriopus fulvus* – až $720 \times 10^3 \text{ m}^{-2}$

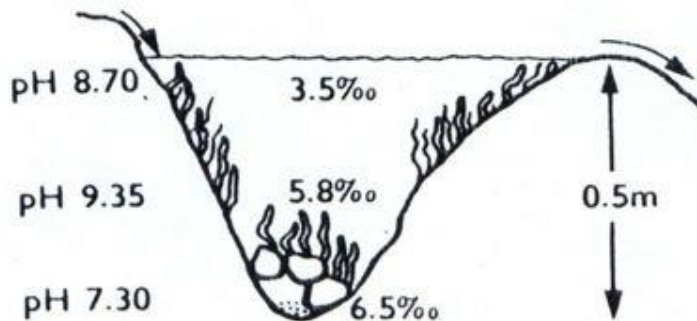
Salinita a pH v tůních na skalnatém pobřeží

Stratifikace salinity pod ledem:
V důsledku zamrznutí vody na povrchu se u dna zvýší salinita

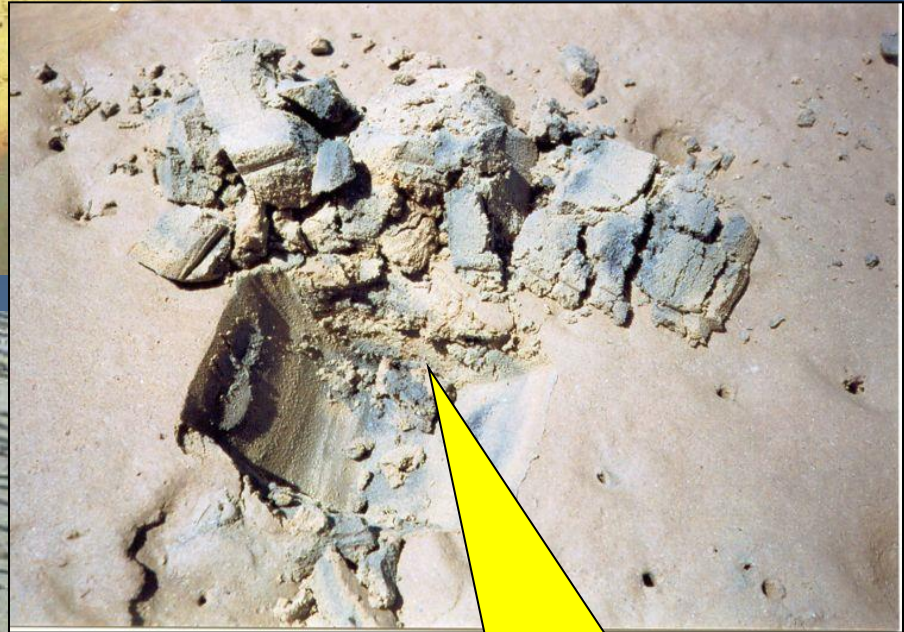

Stratifikace teploty a salinity:
Tato stratifikace vydrží po roztátí ledu v klidné vodě několik dní

Stratifikace pH a salinity:
Stratifikace v důsledku zaplavení dešťovou vodou a částečně v důsledku rozkladu organického materiálu na dně

Písčité a bahnitá pobřeží

Černé sulfidové bahno

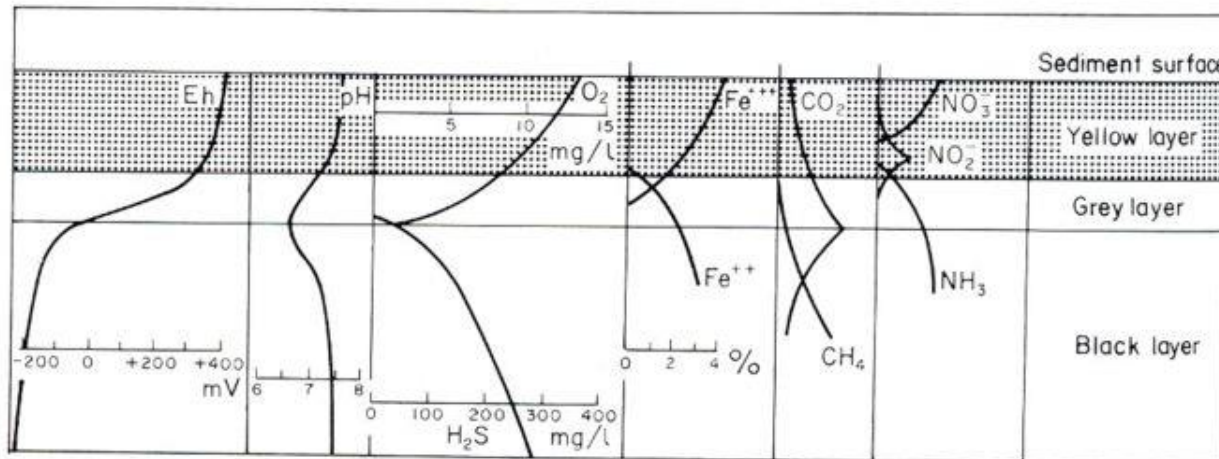
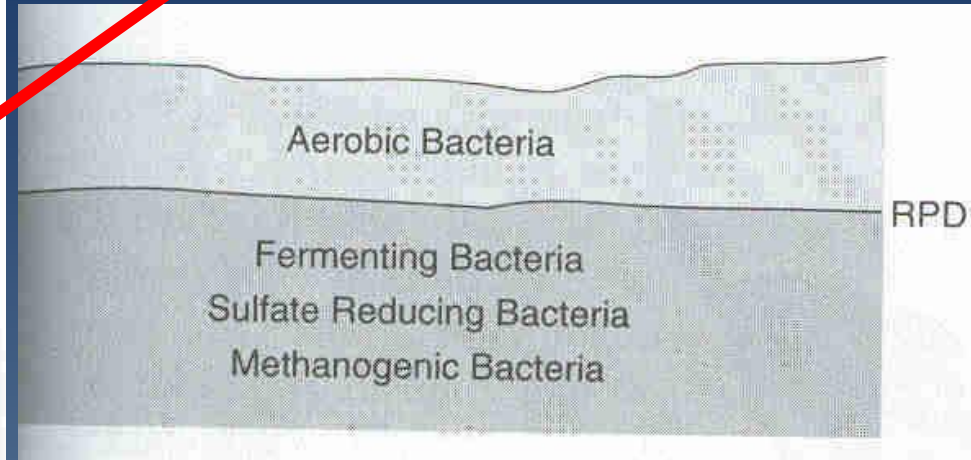
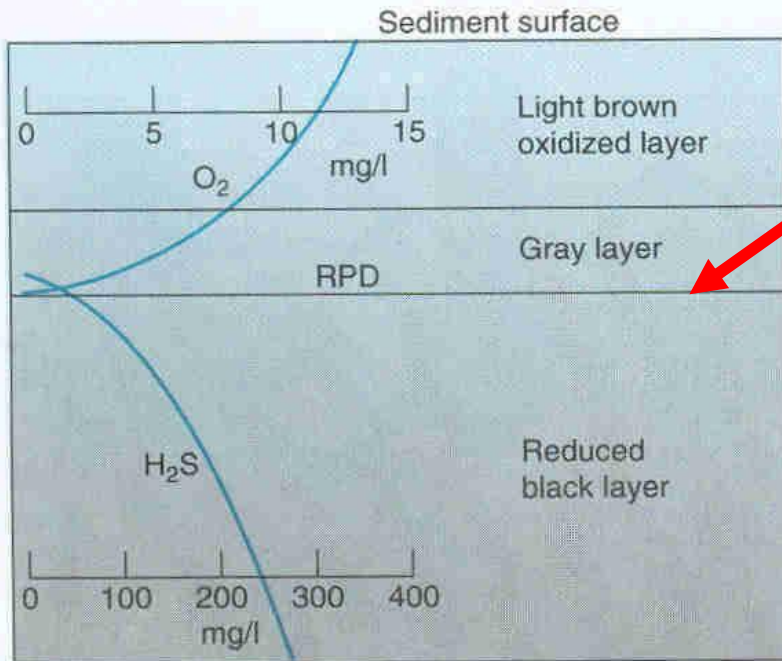

Charakteristika biologických složek písčitého litorálu (pláže u Sopot, Polsko, 1998-1999)

Funkční skupina	Počet druhů	Hlavní zóna výskytu	Biomasa v plážovém sedimentu [g C m ⁻²]	Produkce v plážovém sedimentu [g C m ⁻² .rok ⁻¹]	Funkce
Mikrofytobentos (zejm. rozsivky)	50	Horní 1 cm	5	55	Primární produkce, fixace uhlíku a živin
Meiofauna (zejm. Nematoda)	500 ?	Horních 20 cm	0.15	2	Fragmentace org. hmoty, akcelerace mineralizace
Baktérie, mikrohouby	> 1000 ?	Horních 50 cm	1.4-10	100-700	Mineralizace org. hmoty, koloběh živin
Makrofauna (zejm. koryši a měkkýši)	20	Horních 5 cm	3	1	Fragmentace organické hmoty, spotřeba
Vrcholové trofické skupiny (zejm. ryby a bahňáci)	10	V blízkosti písčitého povrchu dna	0.1	0.1	Spotřeba makrofauny, přenos energie do sublitorálu

Podmínky prostředí

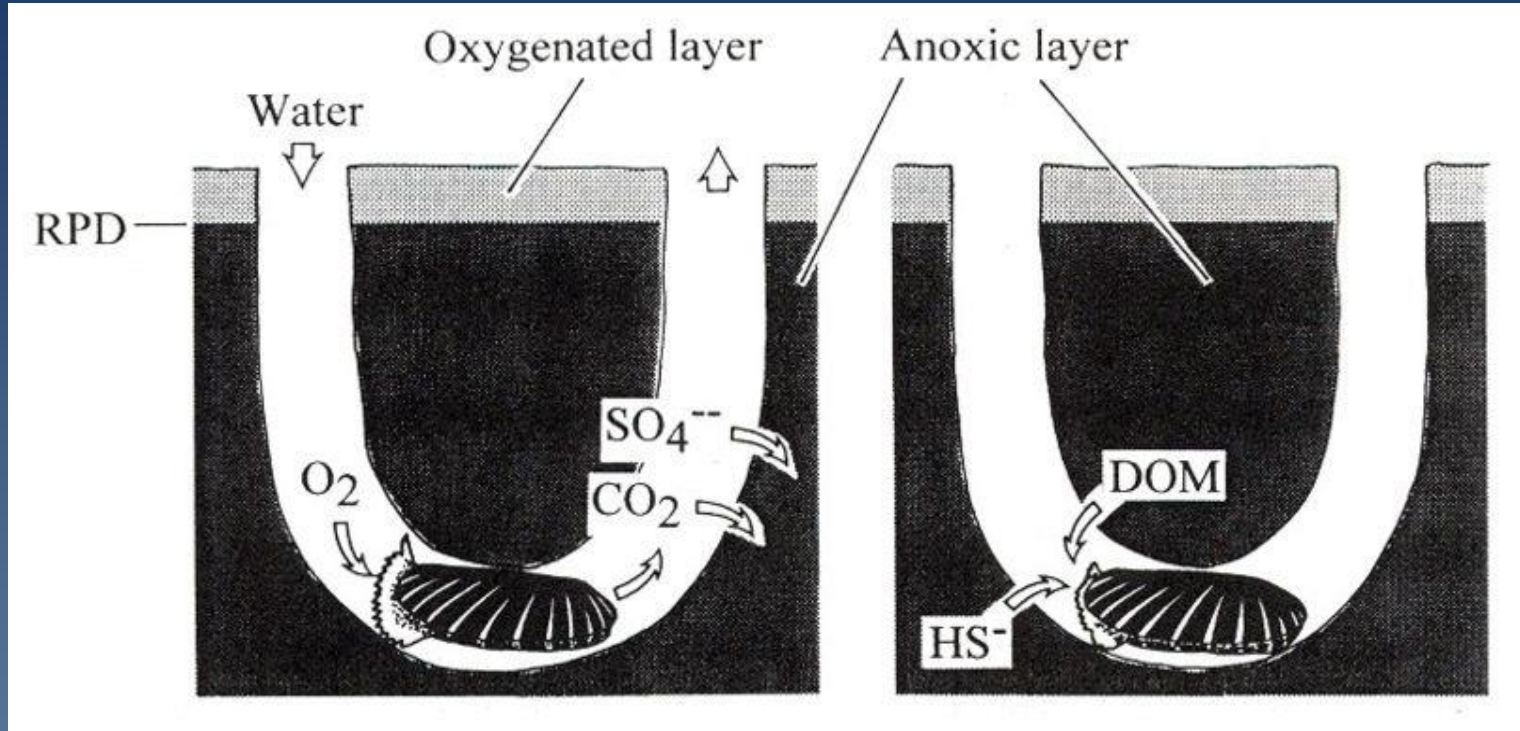
Redox potential discontinuity (RPD)

- Absence světla
- Absence kyslíku
- Redukční podmínky
- Redukce prostoru

Jak přežít absenci kyslíku v sedimentech ?

Metabolismus mlže *Solemya reidi* v jeho norách (Z pobřeží USA)

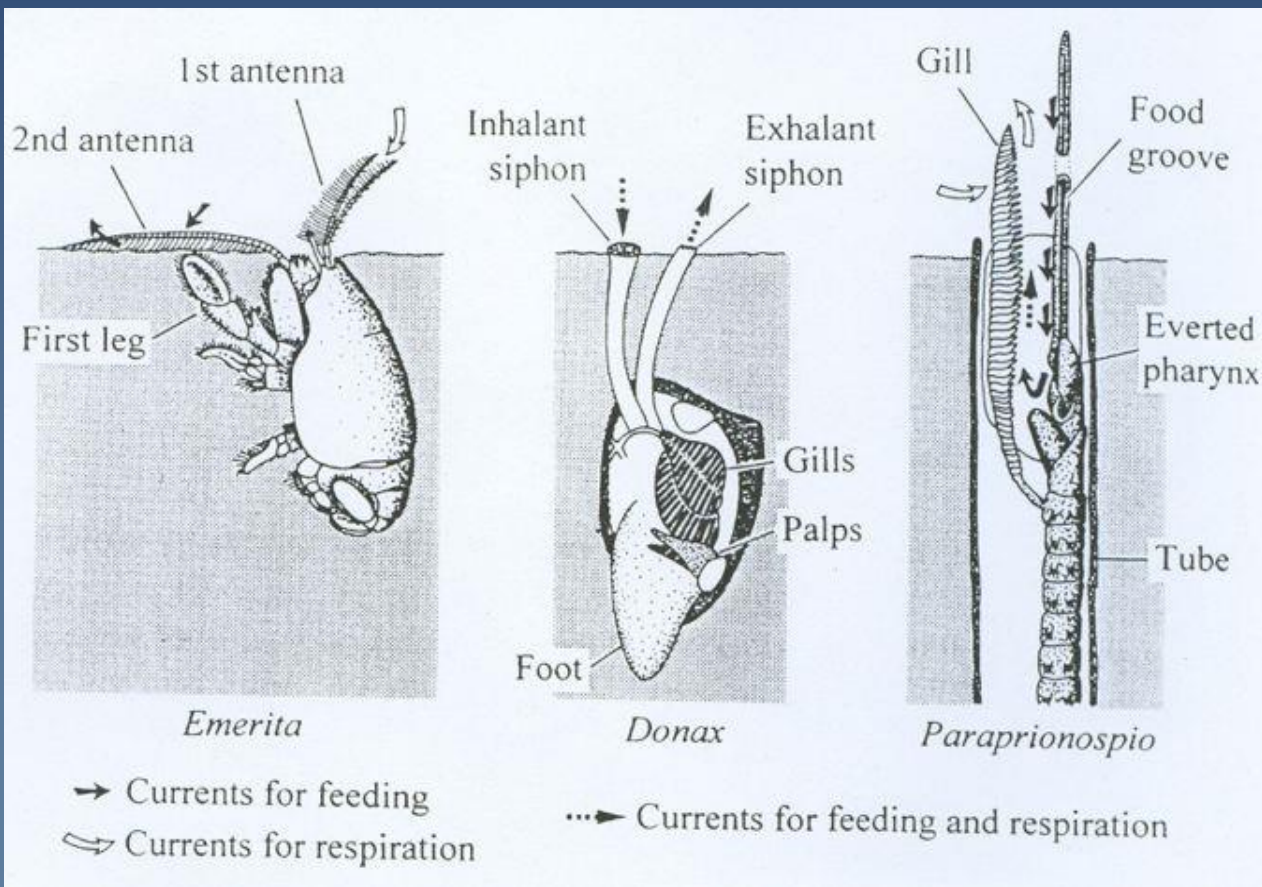
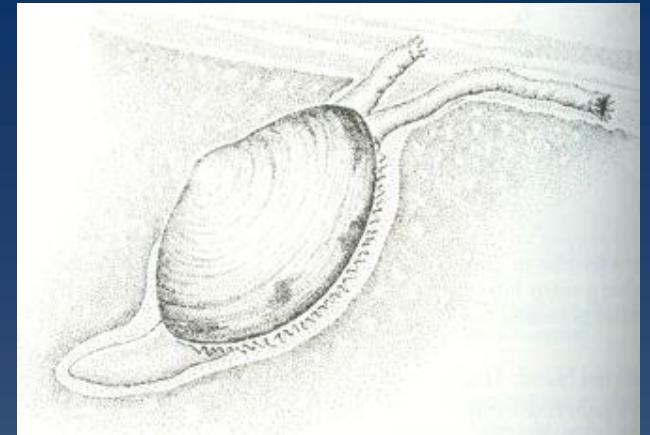

Pokud neventiluje, získává mlž z anoxického prostředí sedimentu sulfan H_2S ; během ventilace naopak využívá kyslík k oxidaci sulfidu na sulfát SO_4^{2-}

Energie získaná oxidací je využita symbiotickými bakteriemi na žábrách k fixaci CO_2 a tvorbě organických látek (zásobujících i hostitele)

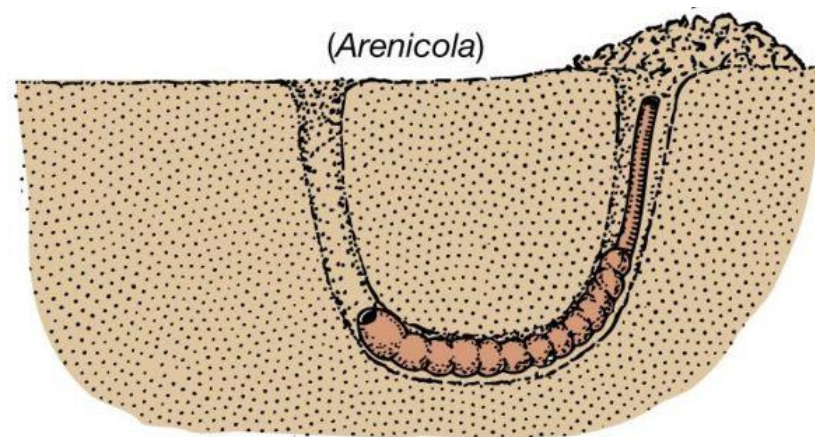
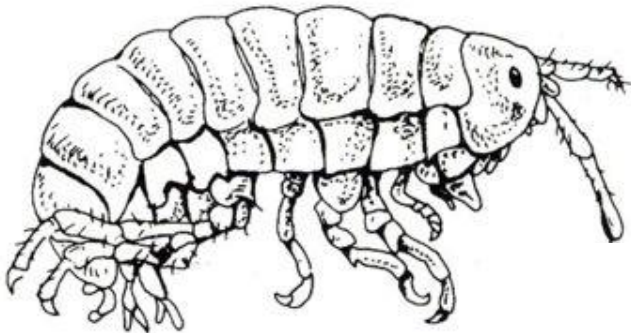
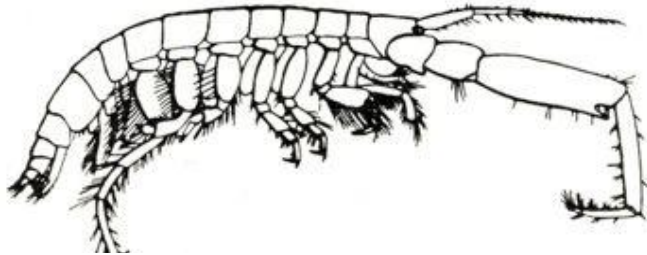
Kdo se čím živí...

Filtrátoři (suspension feeders)

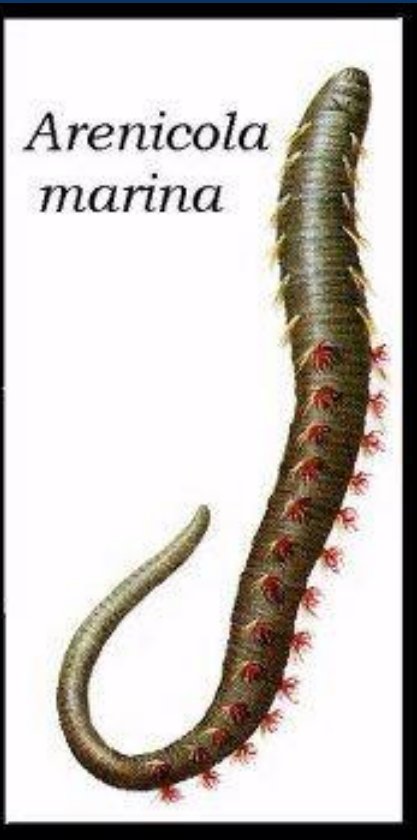

Konzumenti substrátu
(Deposit feeders)

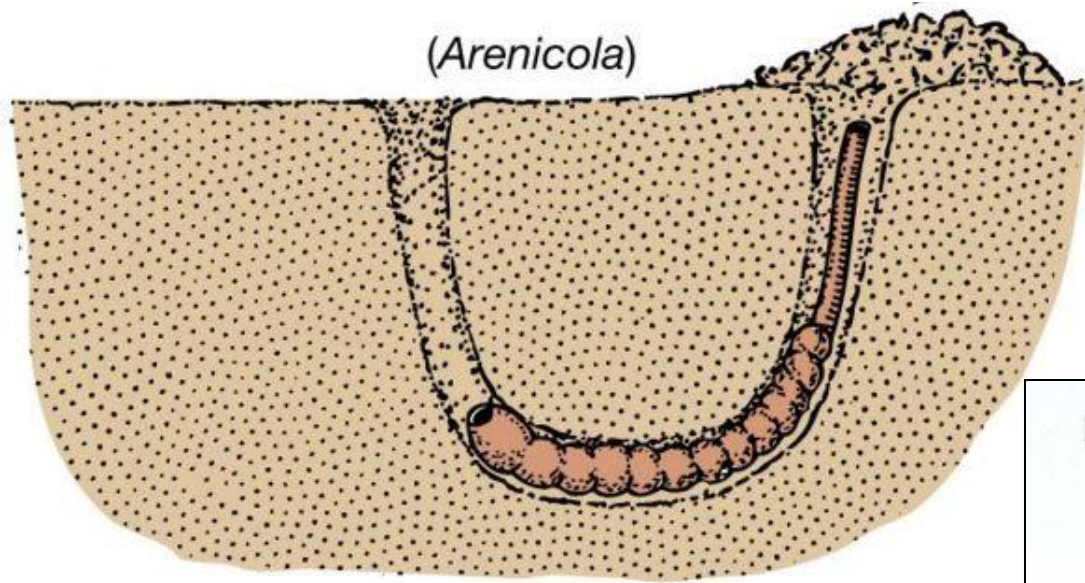
Co žerou?
detritus a biofilm

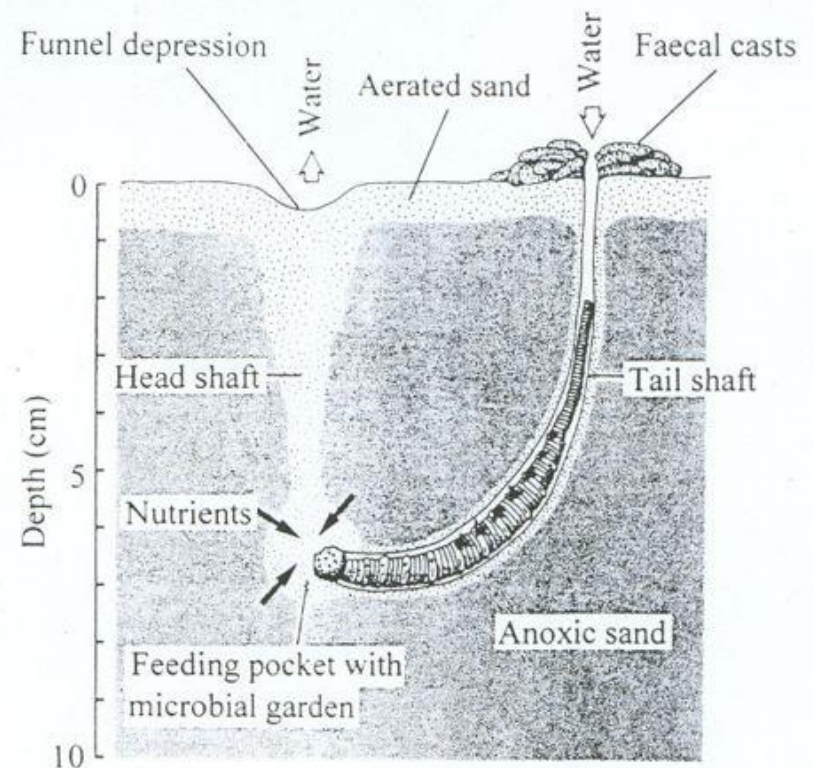
Konzumenti substrátu
(Deposit feeders)

(*Arenicola*)

pískovník rybářský
(*Arenicola marina*)

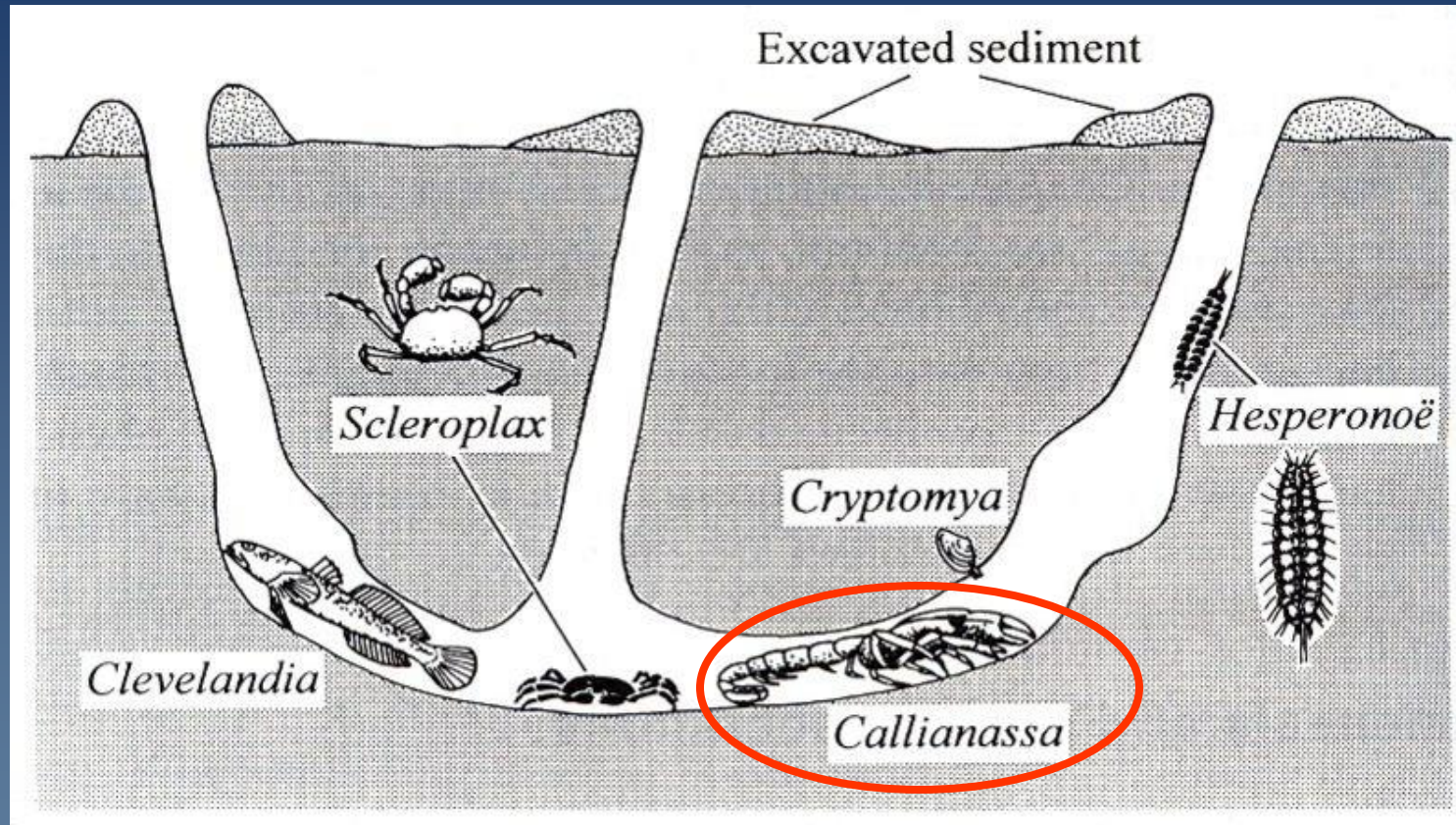

Konzumenti substrátu
(Deposit feeders)

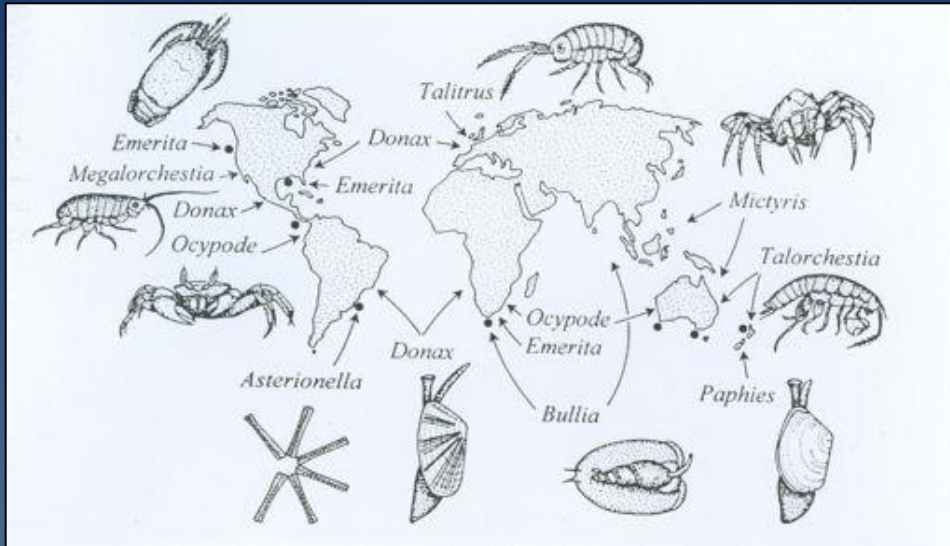

Komenzálové v norách

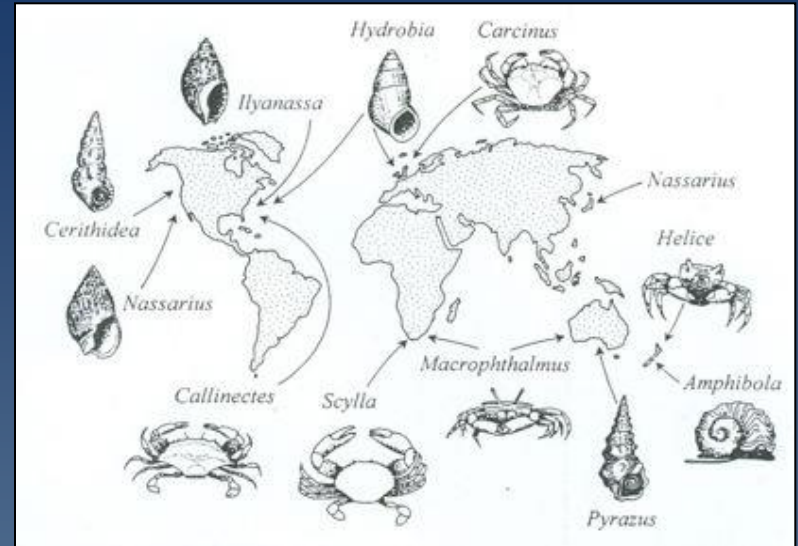

Distribuce organismů jemných sedimentů

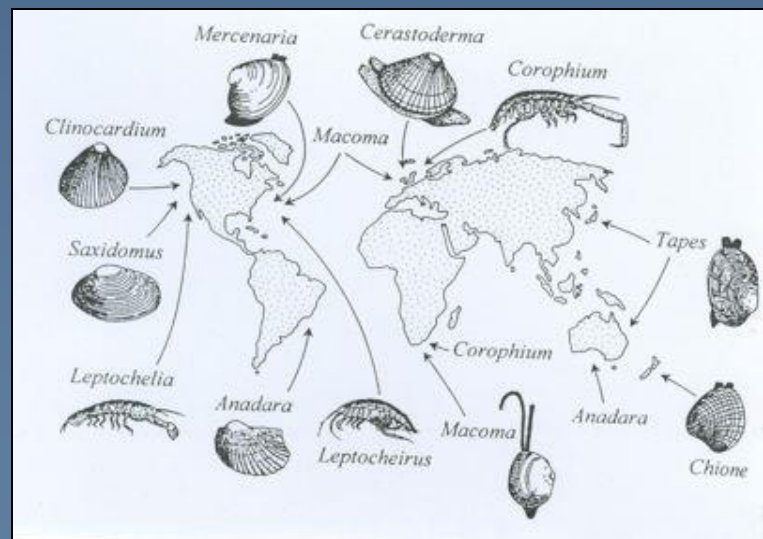
Organismy písčitých pláží

Epifauna bahňitých sedimentů

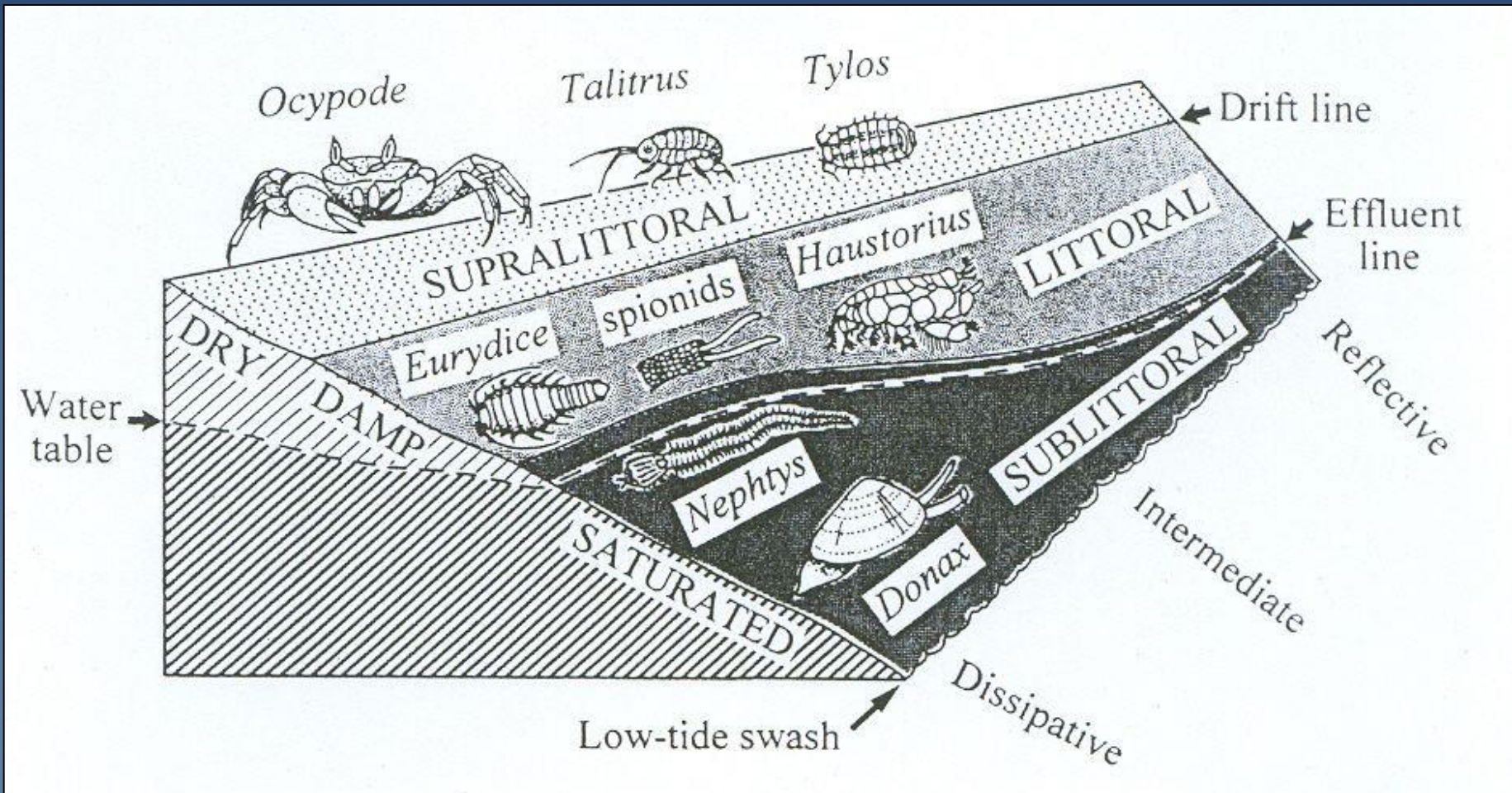

Infauna bahňitých sedimentů

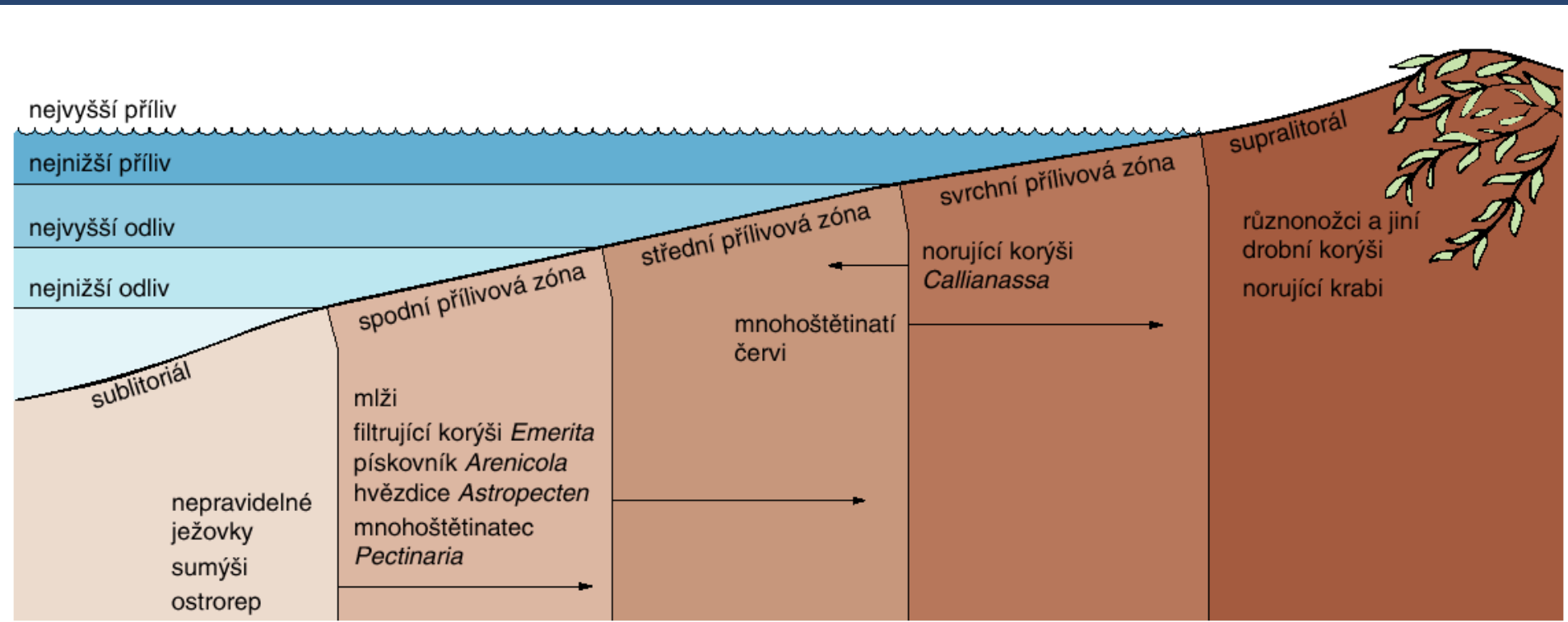

Zonace na měkkých substrátech

- Horizontální zonace
- Vertikální zonace (mikro-/meio- a makrofauny)
- Distribuce podél gradientů salinity v estuárech

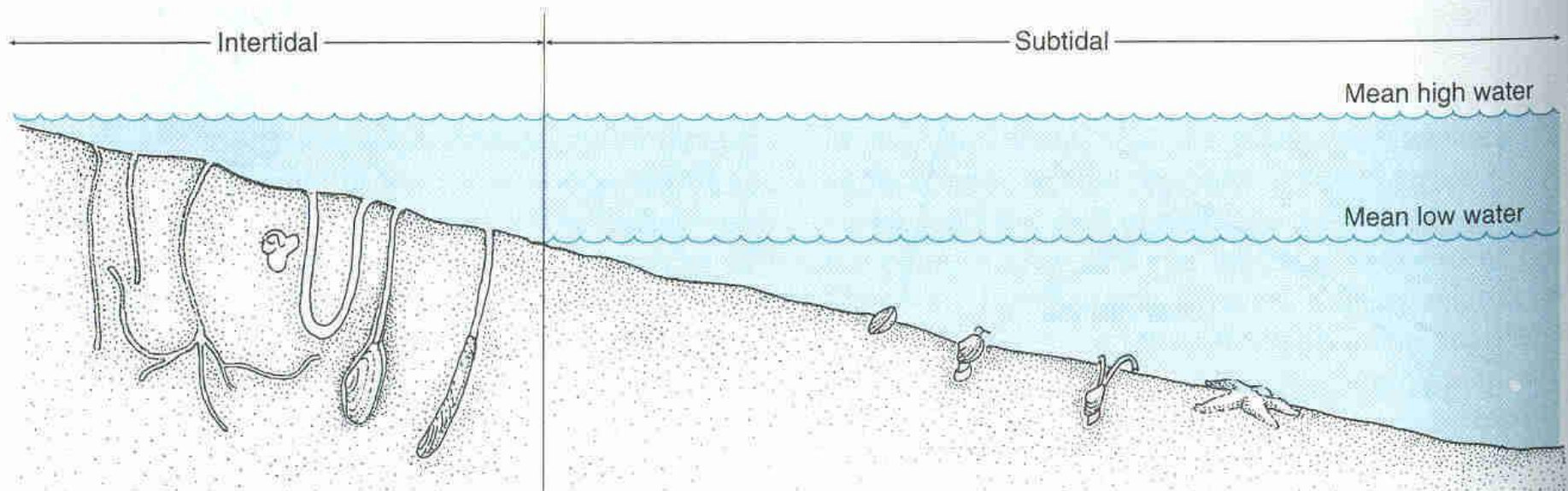

Zonace písčitého pobřeží

Adaptace organismů

Teplota a vysychání

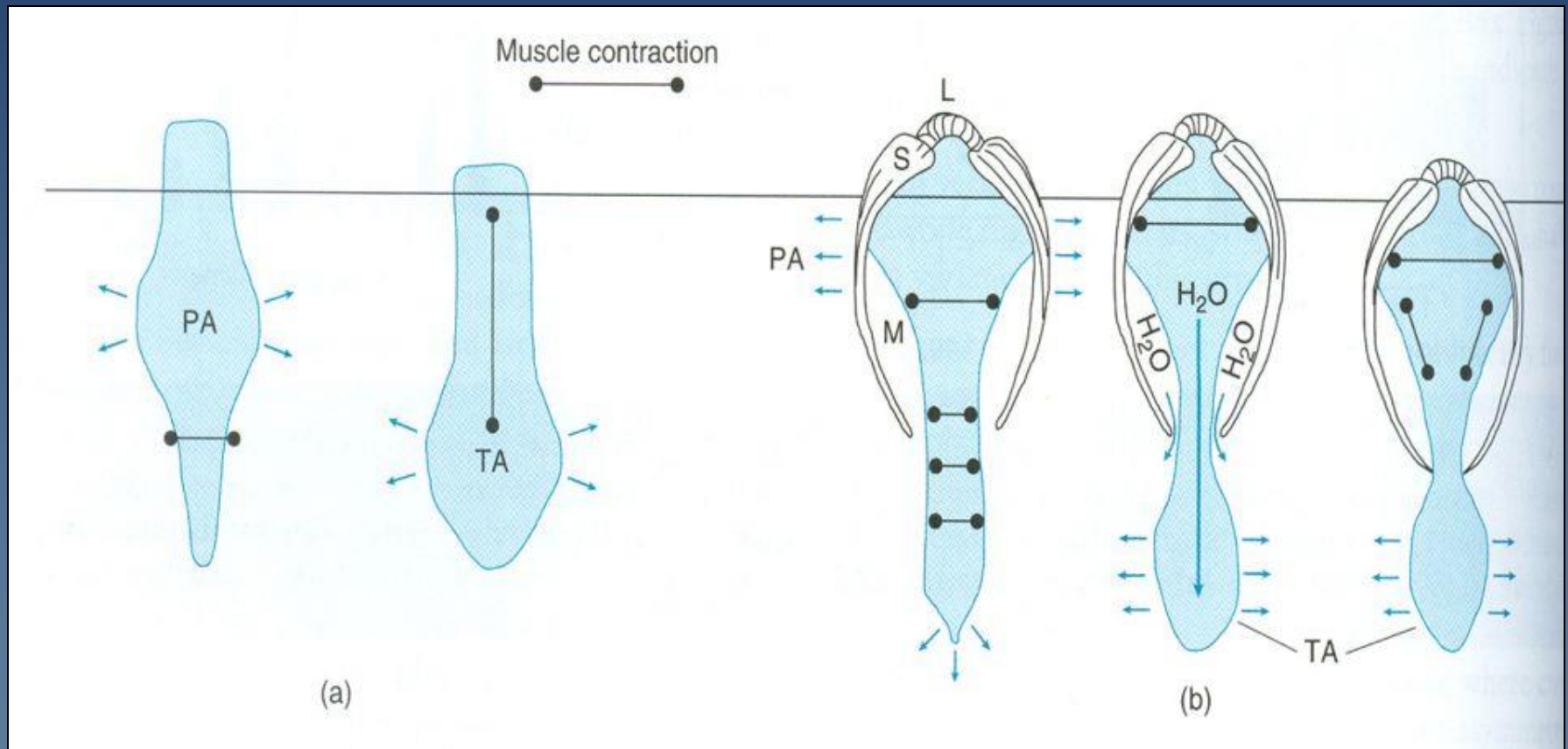

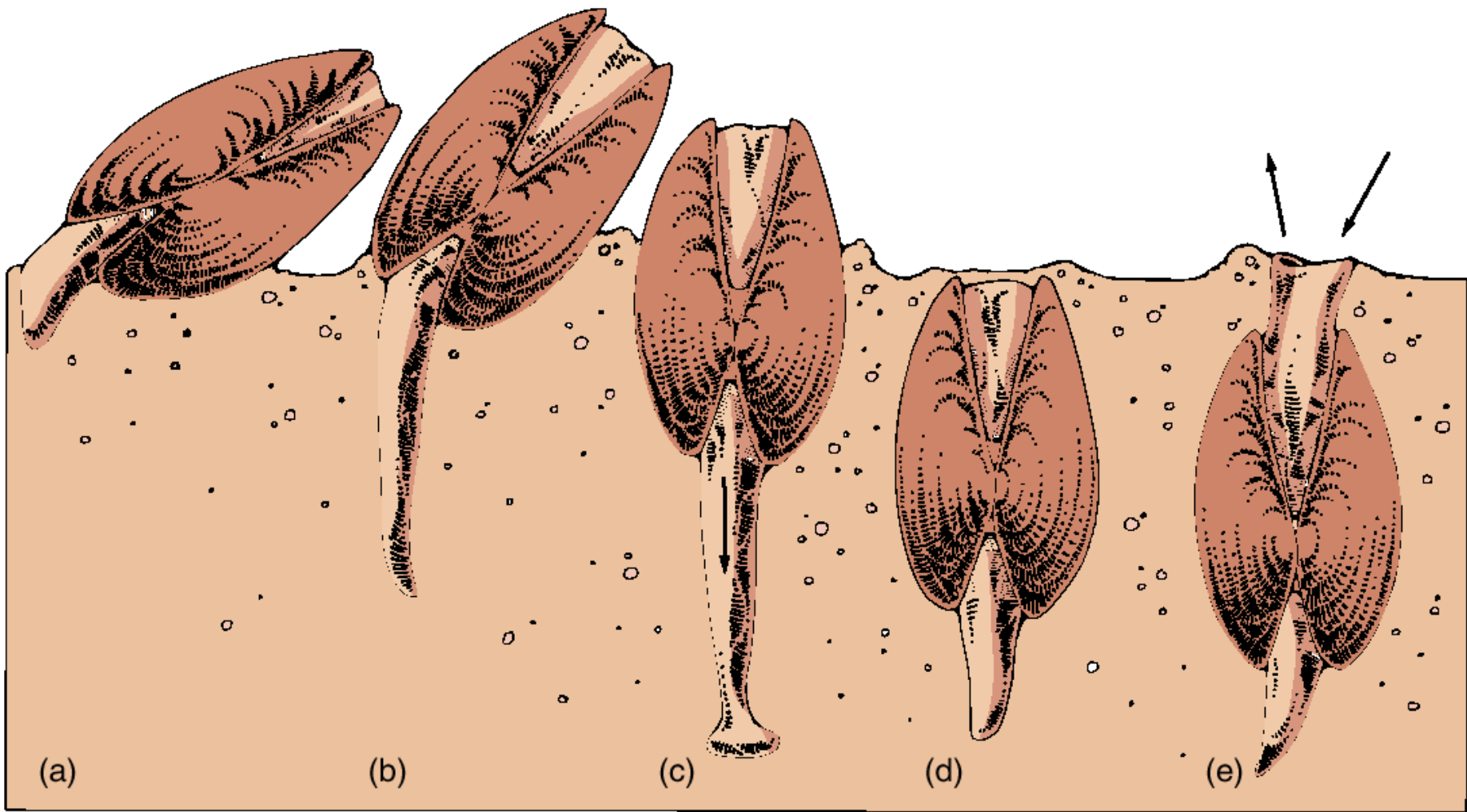
střenka
(*Ensis directus*)

Druhy žijící v přílivové zóně se zahrabávají hlouběji než druhy hlubší vody v sublitorálu

Pohyb v písčitém a bahnitém sedimentu

Hydromechanický pohyb a ukotvení měkkých forem v sedimentu

(a)

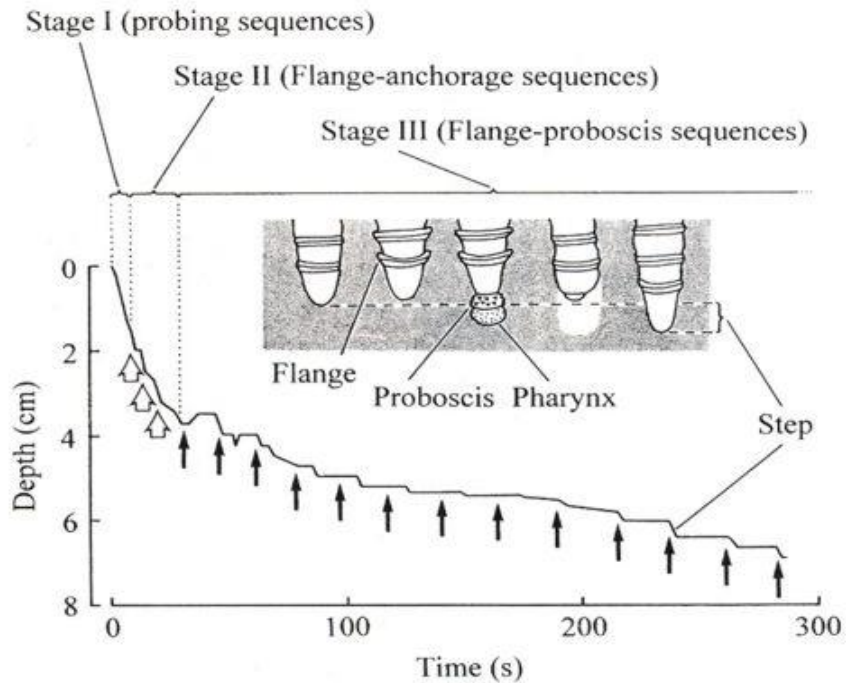
(b)

(c)

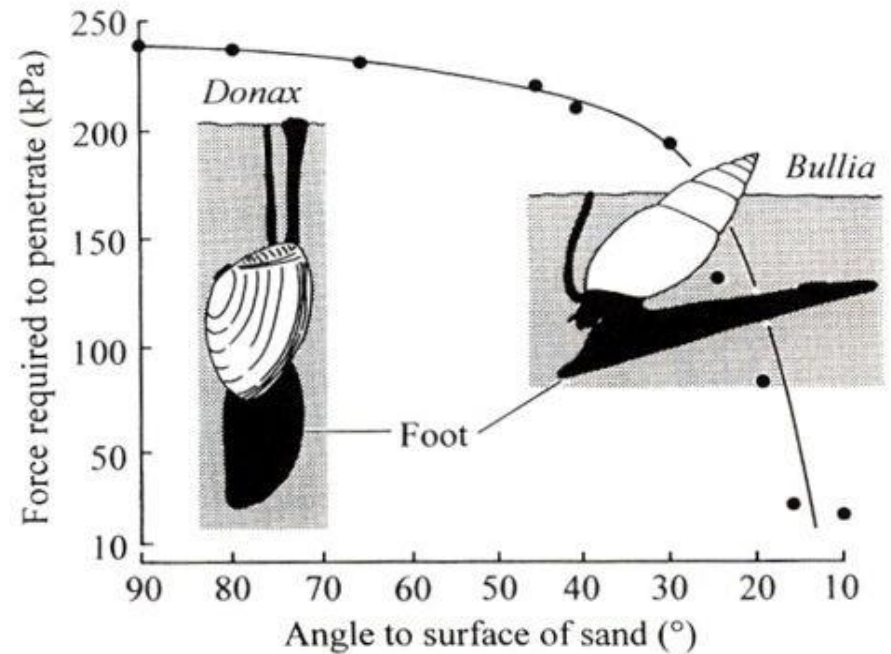
(d)

(e)

Pronikání pískovníka (*Arenicola marina*) do písku

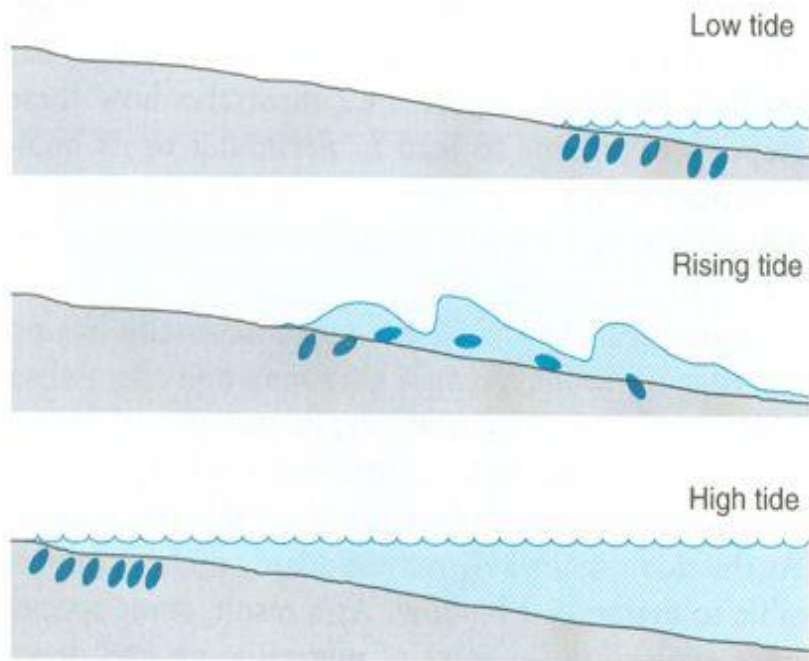

Odpor písku v závislosti na úhlu pronikání do substrátu

„Swash riders“

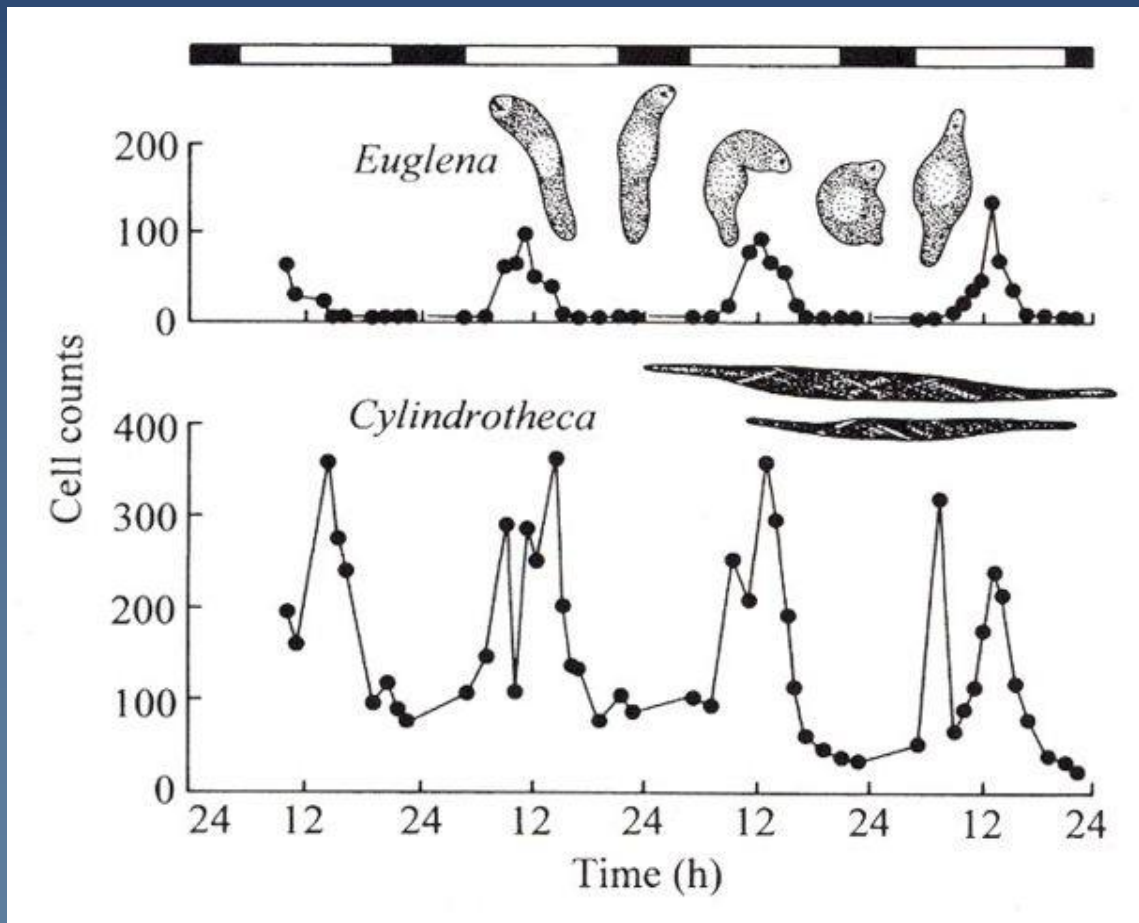
Emerita

Donax

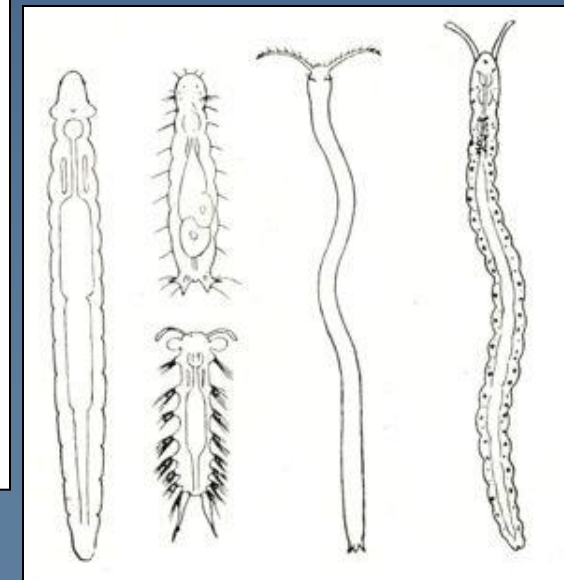
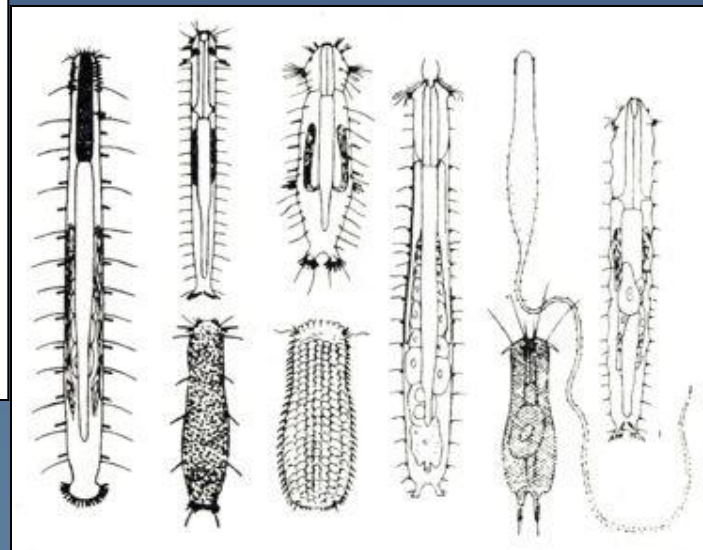
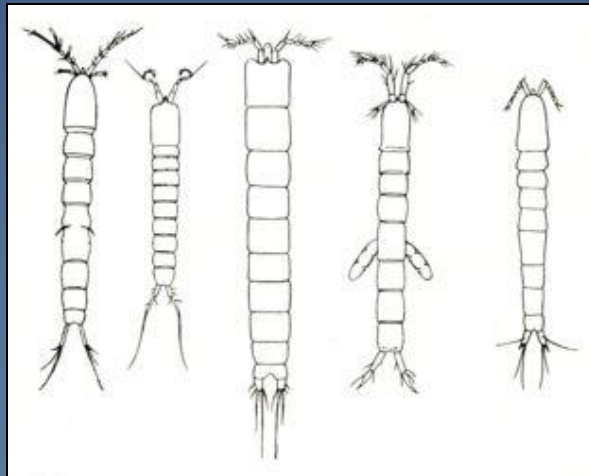
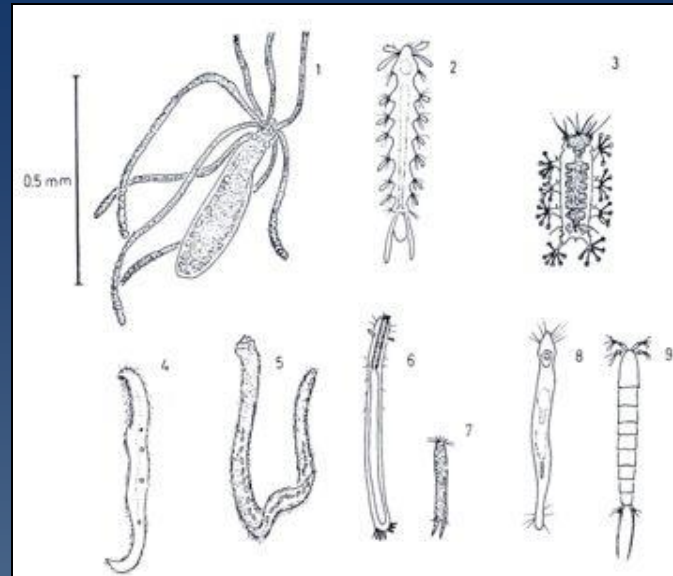
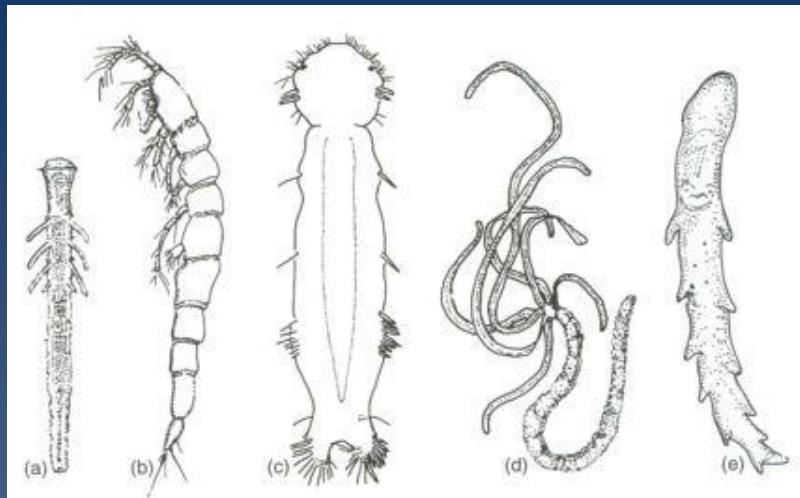
Vertikální migrace fotosyntetizujících organismů za světlem

Vertikální migrace fotosyntetických organismů v bahnitém substrátu

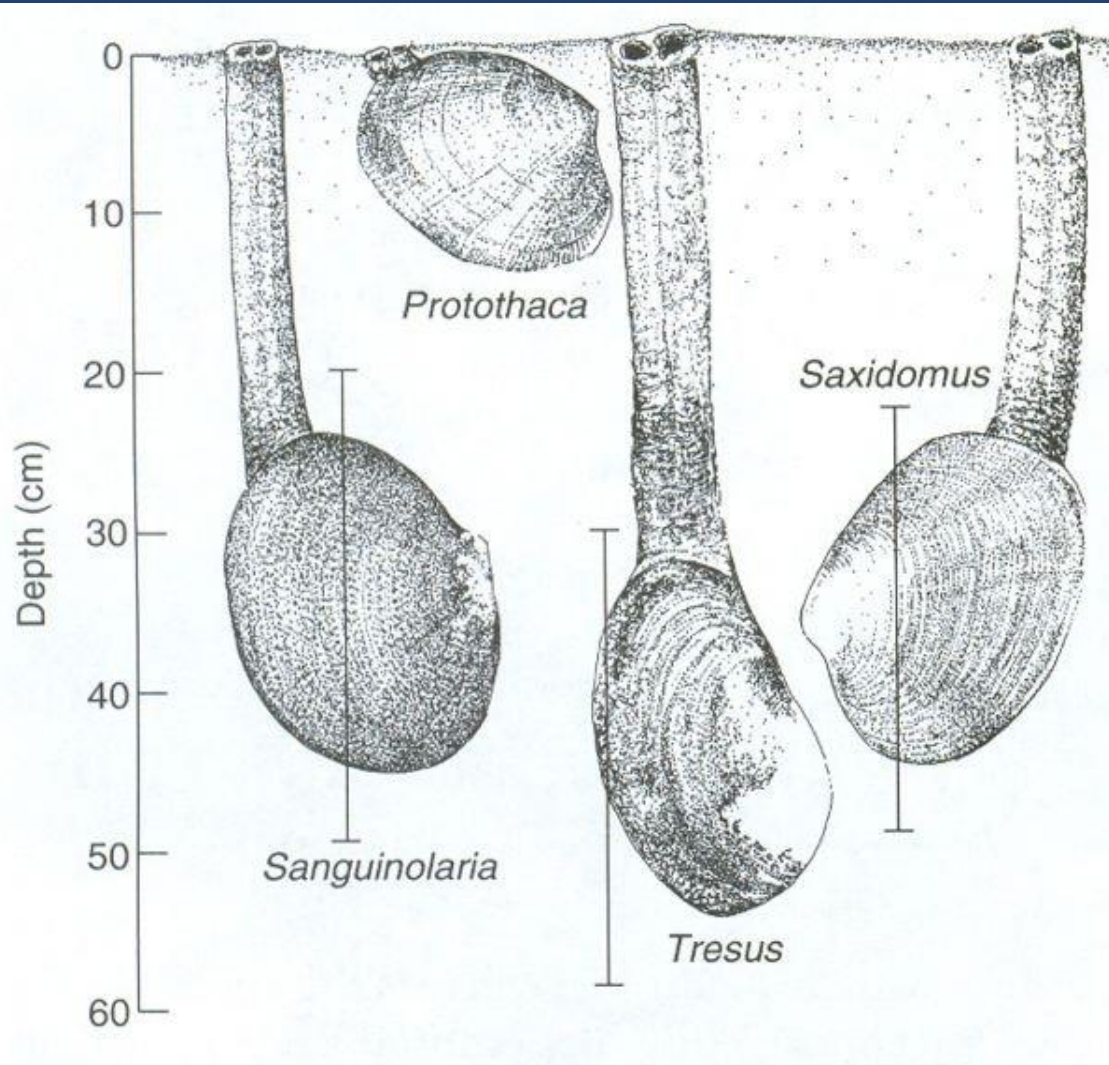
Bičíkovec *E. obtusa*
i rozsivka *C. signata*
migrují směrem k
povrchu substrátu
během denního
světla

Intersticiální fauna (meiobenthos, mesopsammon)

VLIVY KOMPETICE

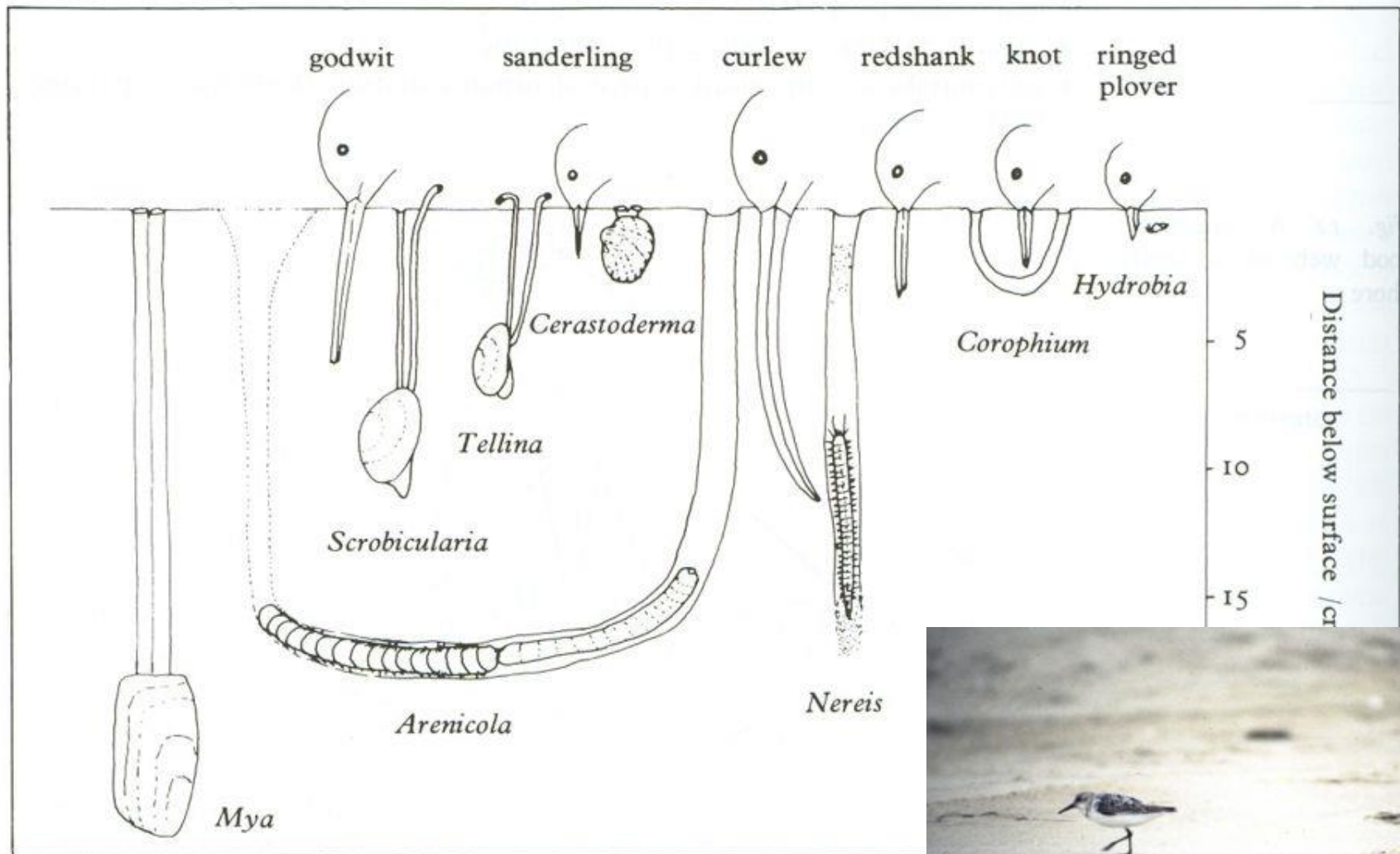
Stratifikace mlžů v bahnitém substrátu

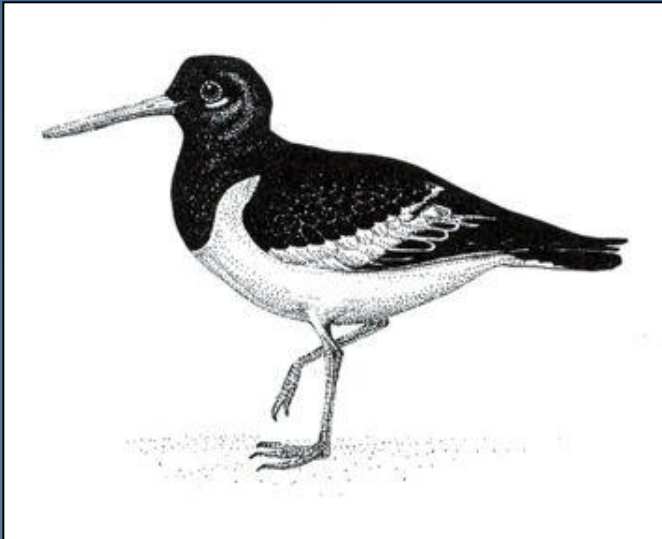
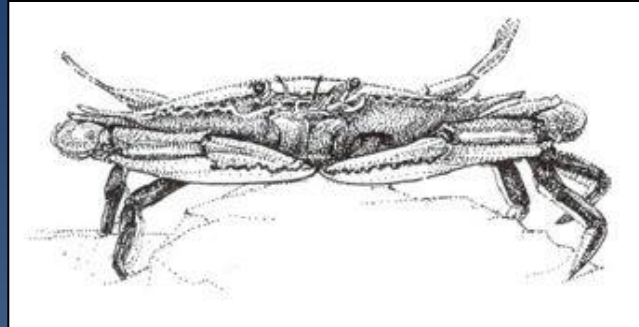
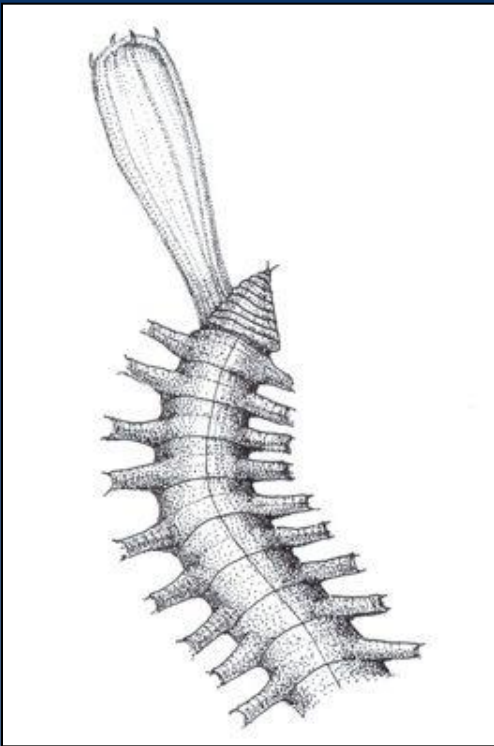
Různě dlouhé sifony
umožňují koexistenci
většího množství druhů

(kompetice o prostor)

Bahňáci jako vrcholoví predátoři odlivových plošin

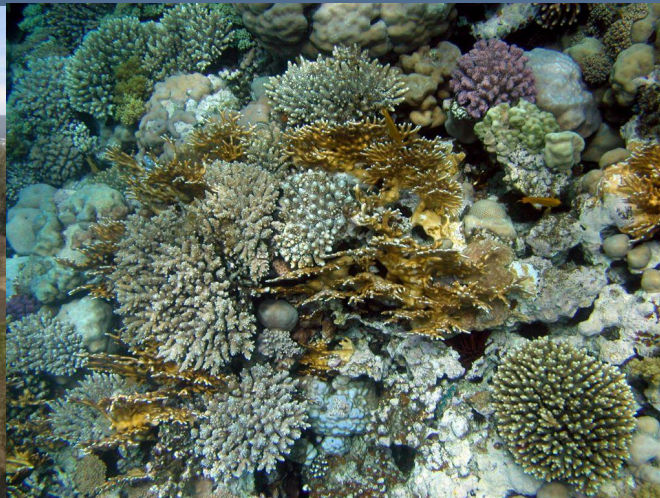

„Lvi pláží“

Estuáry, útesy, louky, lesy...

aneb
produktivní příbřežní ekosystémy

ESTUÁRY

oblasti, kde se mísí mořská voda s vodou říční, vzniká brakická voda

➤ Zatopená říční údolí

po poslední době ledové,
před. 11,6 -7 tis. lety

nárůst mořské hladiny o cca 60 m

➤ Fjordy

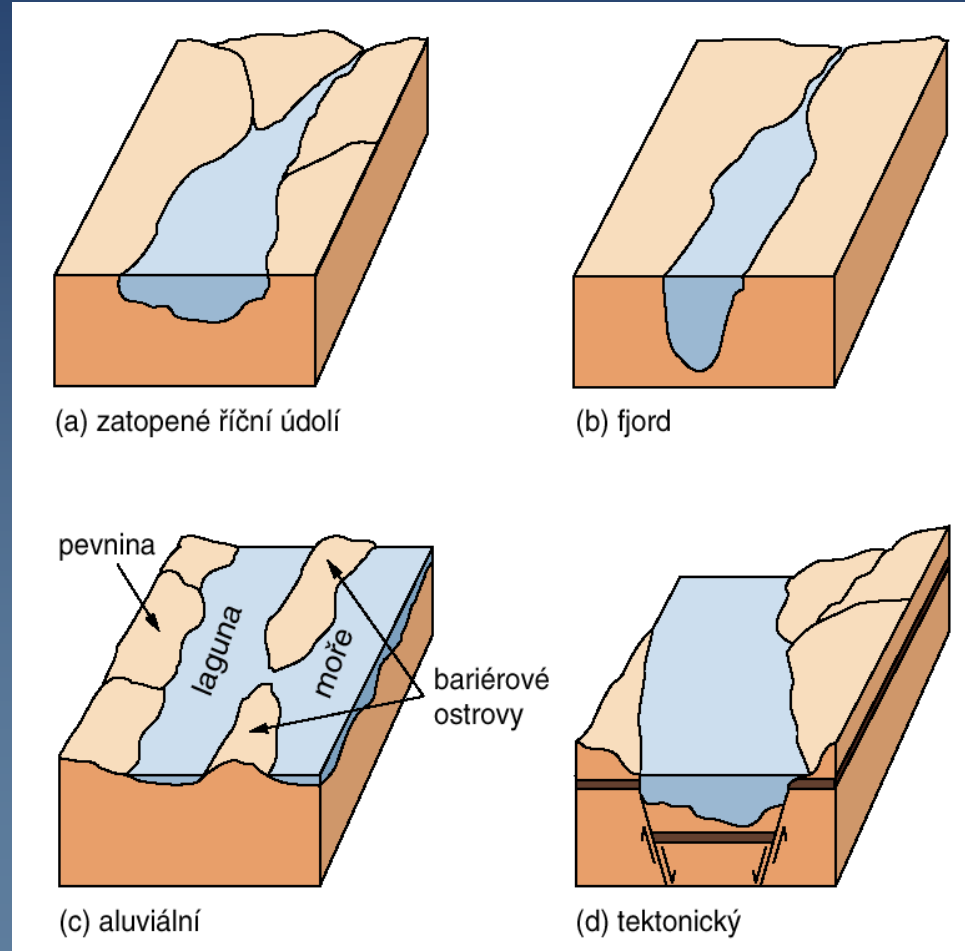
zatopená ledovcová údolí

➤ aluviální estuáry („mělčinové“)

písek a štěrk vytvářejí ostrůvky
nebo dlouhé písčité výběžky –
systémy propojených estuárů
nebo lagun

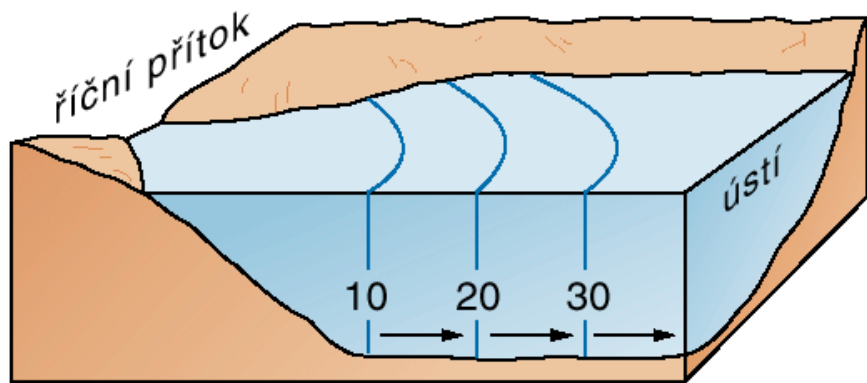
➤ tektonické estuáry

vzniké v geologických zlomech a
lokálním poklesem

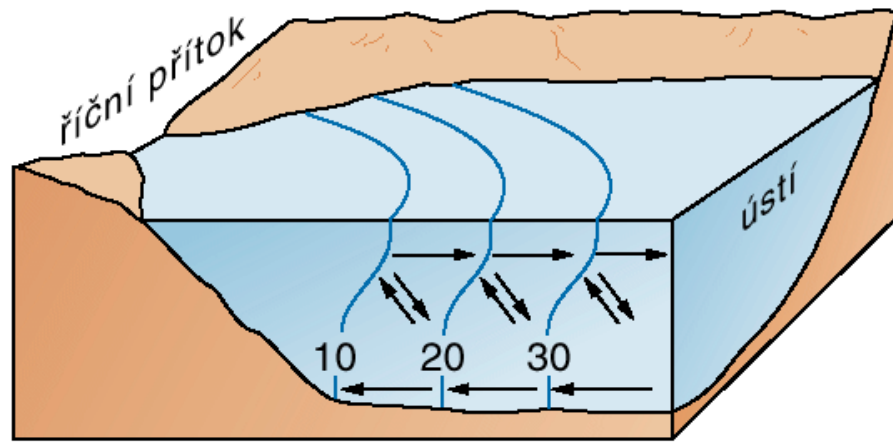

Salinita v estuárech

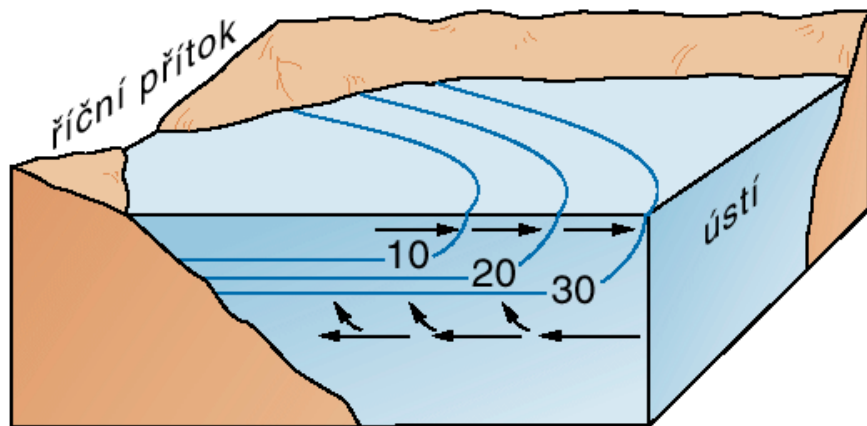
vertikální mísení

(a)

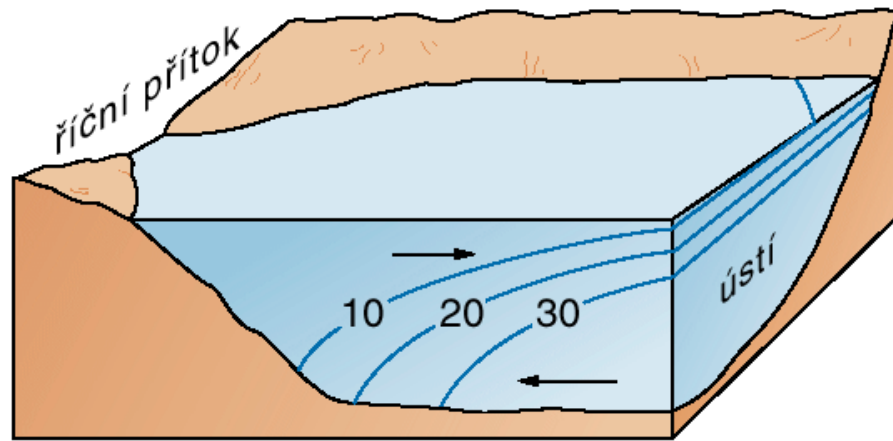
slabě rozvrstvený

(b)

silně rozvrstvený

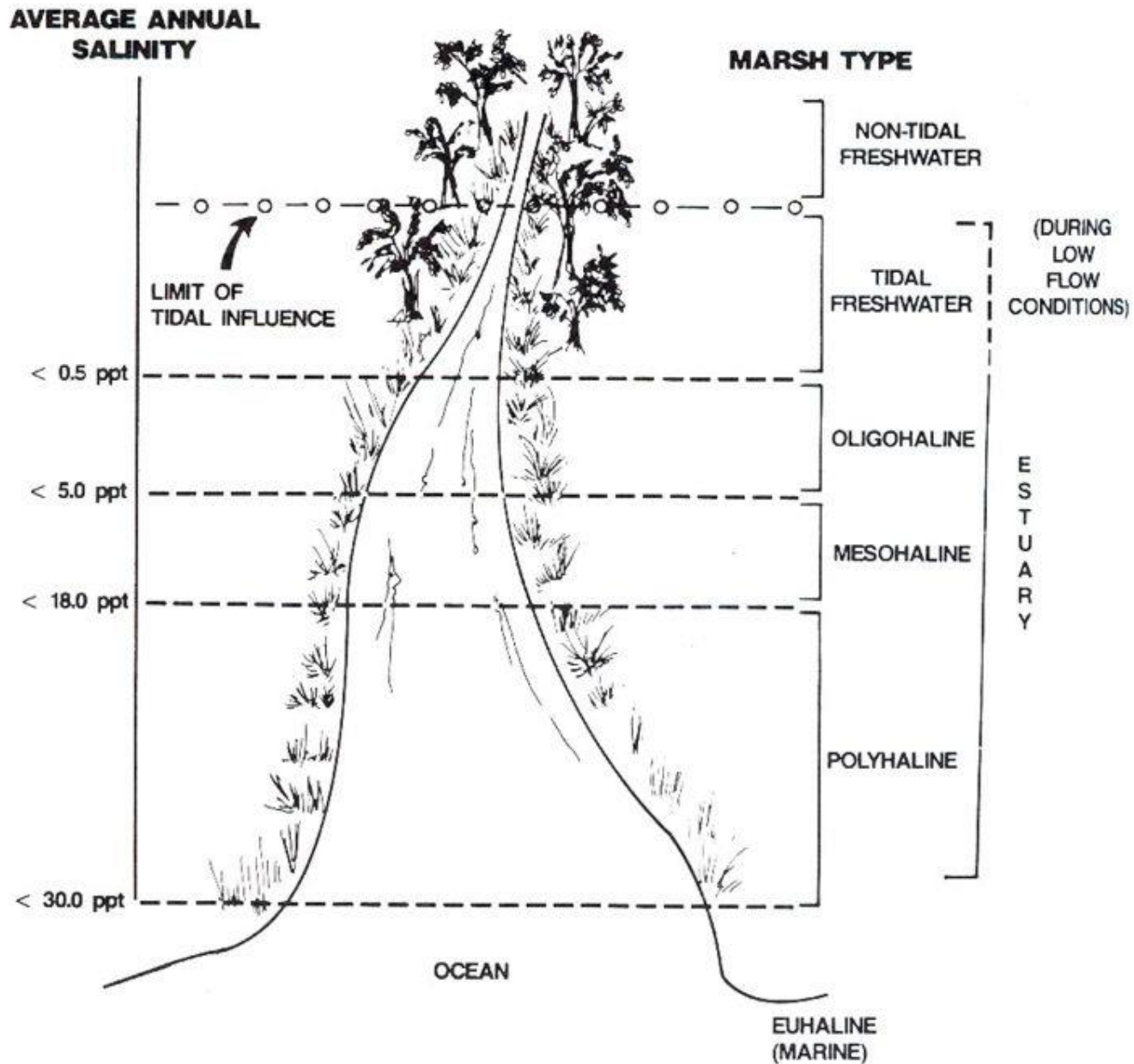
(c)

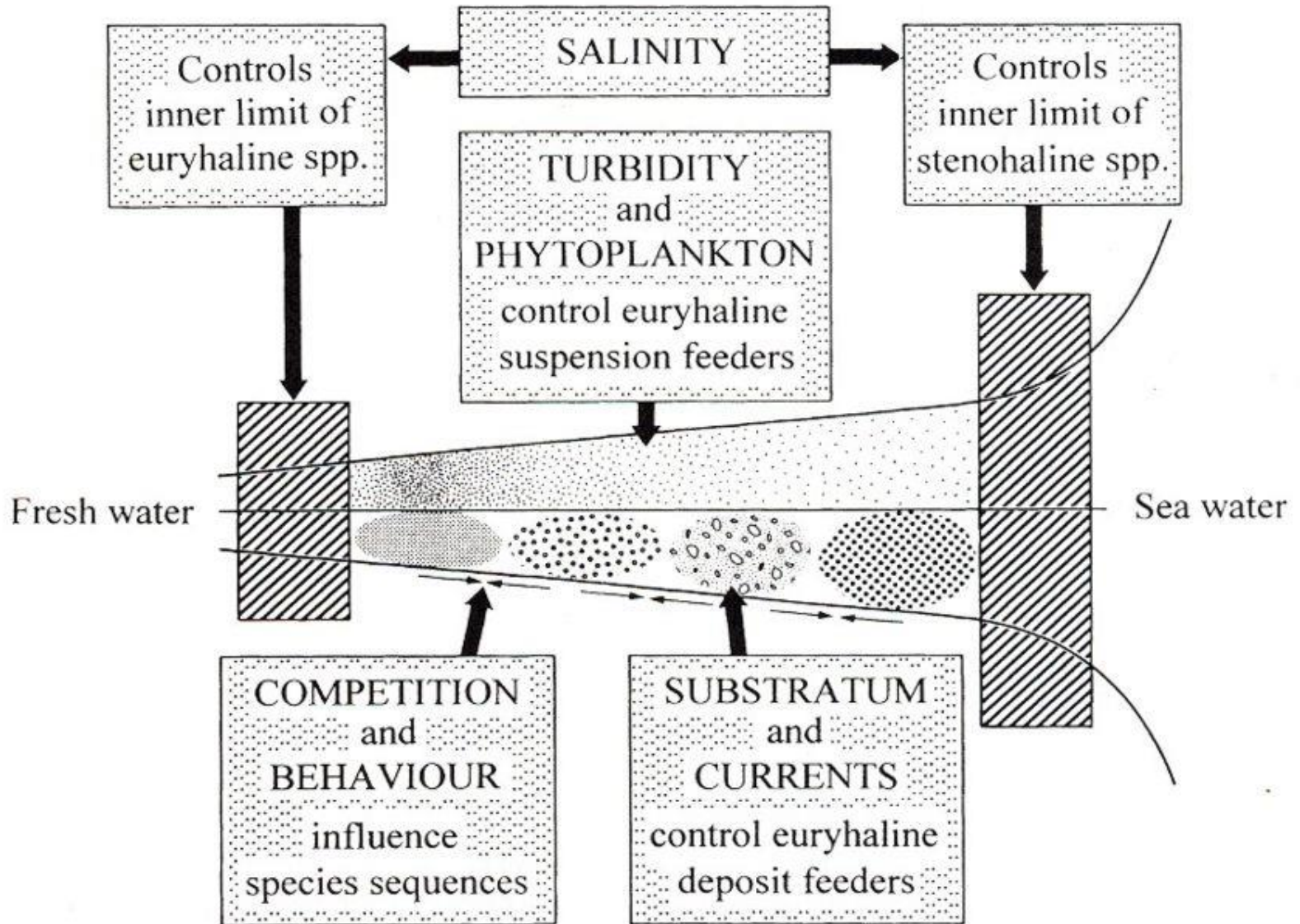
slanovodní klín

(d)

Podélná zonace salinity v estuáru

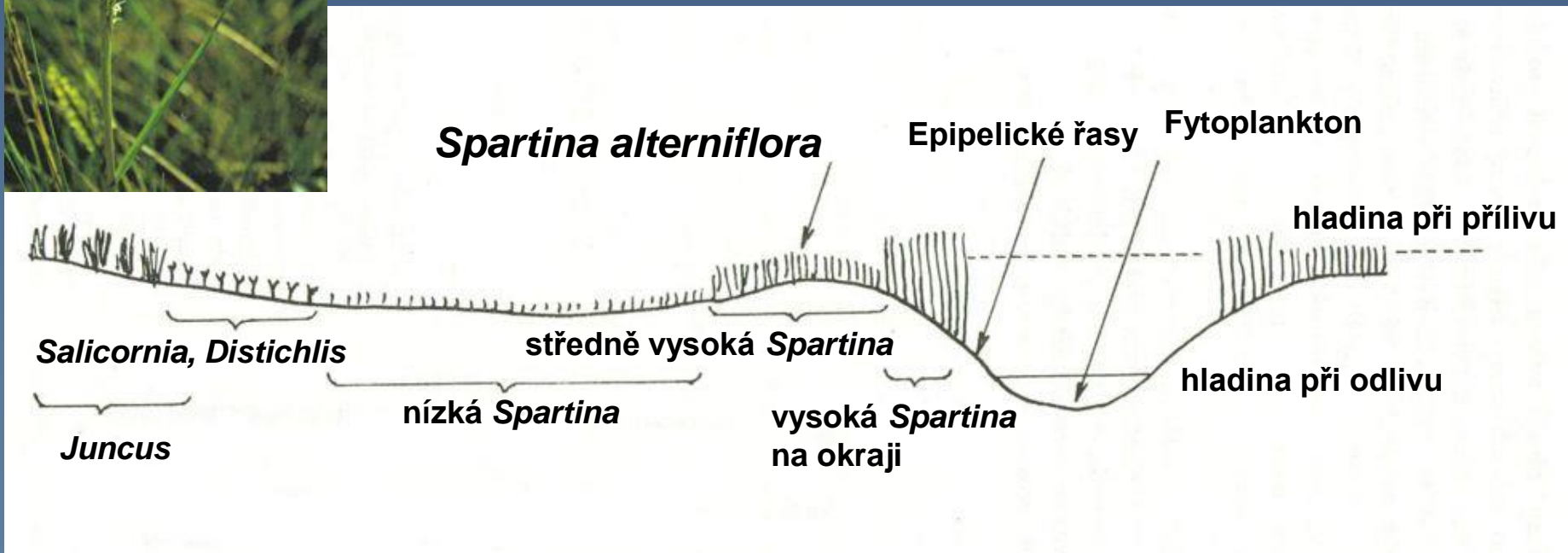
Schéma vlivu různých parametrů na distribuci organismů (zejména bentických živočichů) v estuárech

Producenti v estuárech

estuáry mívají velmi vysokou primární produkci

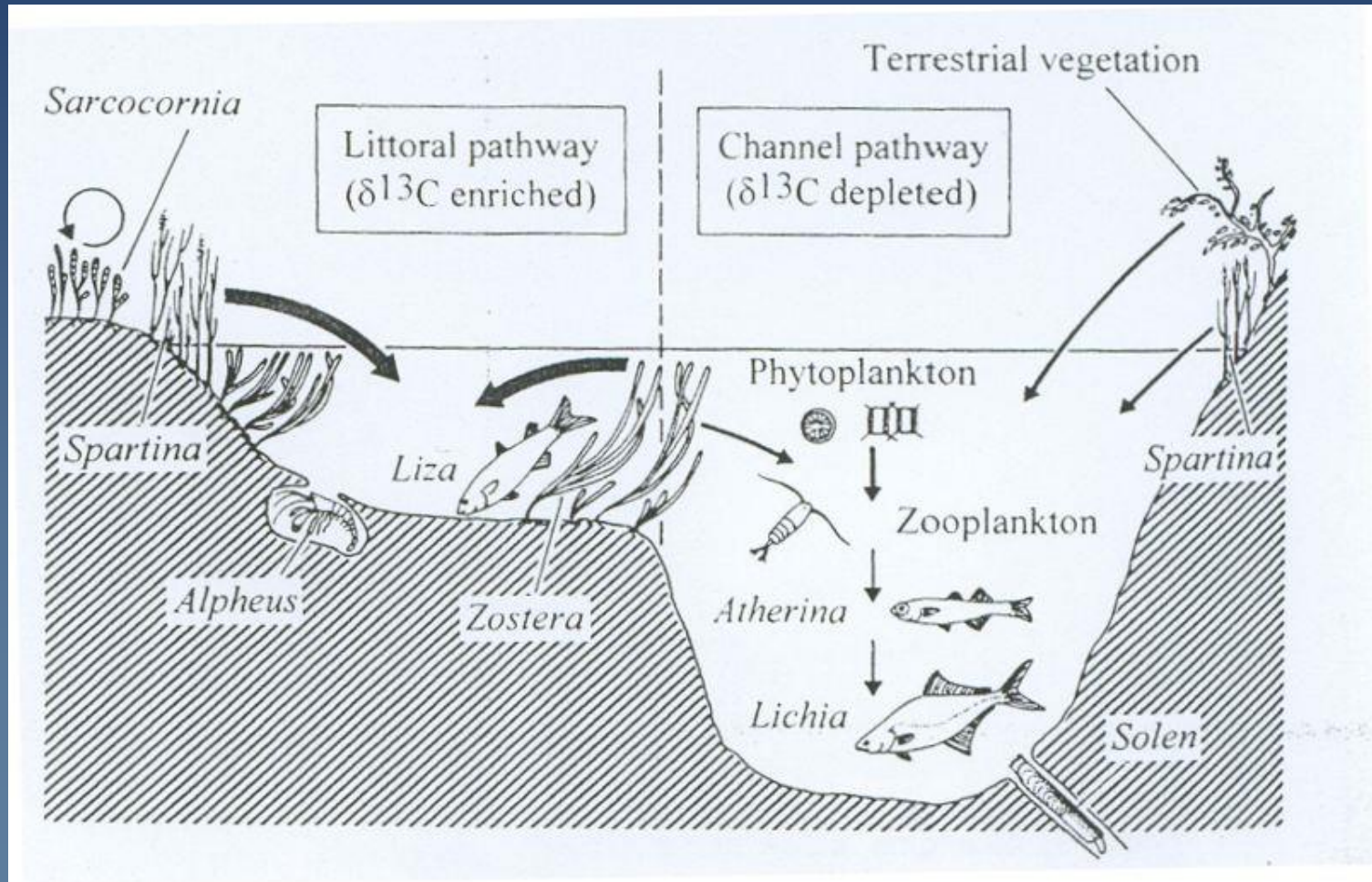
Spartina alterniflora - hlavní producent
(event. mořské „trávy“ rodu *Zostera*, *Thalassia*)
Bentické epipelické řasy
Fytoplankton

Estuarinní fauna využívá jak rostlinného detritu, tak produkce fytoplanktonu

- dominují toky energie přes bentický potravní řetězec

Potravní síť v Kariega estuary, J Afrika sledovaná pomocí izotopové analýzy $\delta^{13}\text{C}$

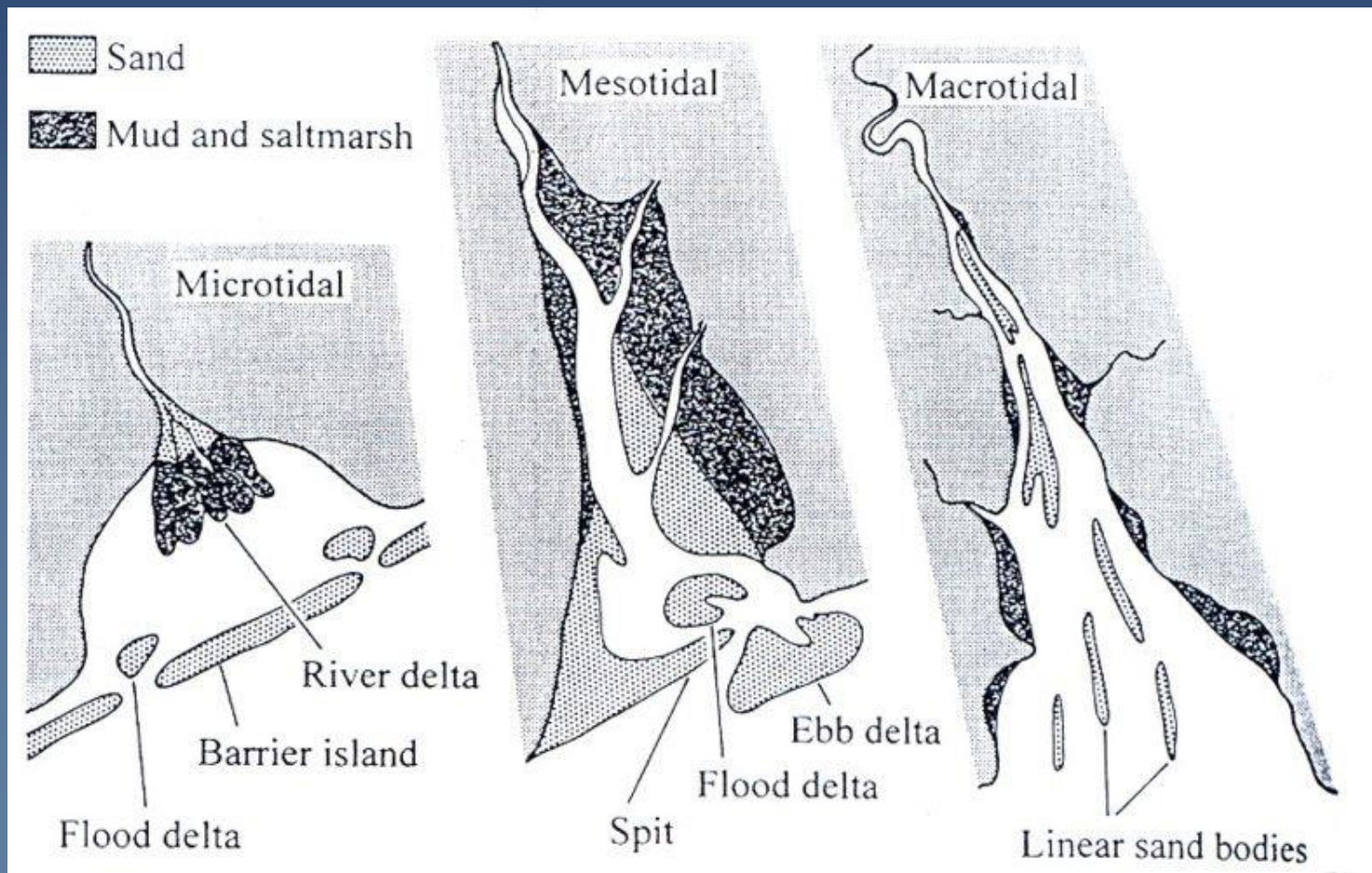

Ukládání sedimentu v estuárech

Mikrotidální e. (microtidal estuaries) - výška přílivu menší než 2 m

Mesotidální e. (mesotidal estuaries) - výška přílivu mezi 2-4 m.

Makrotidální e. (macrotidal estuaries) - výška přílivu vyšší než 4 m

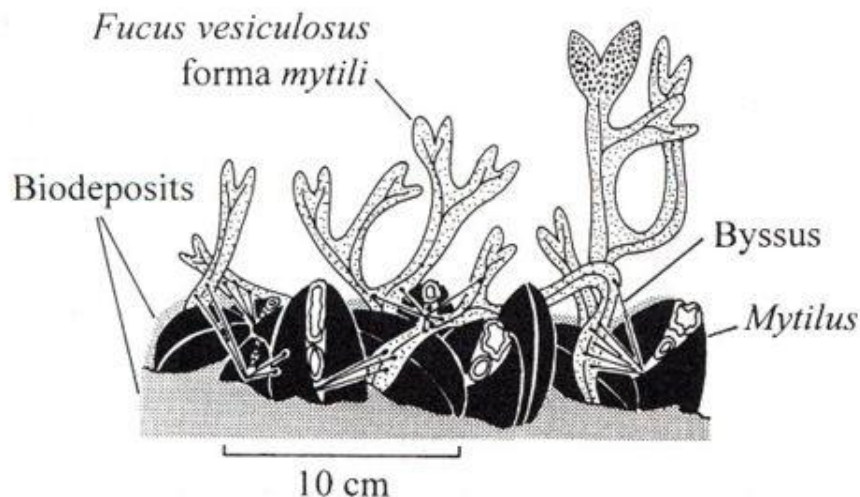
Vliv substrátu na distribuci bentosu

Vývoj chaluh na
lasturách slávek
Mytilus edulis

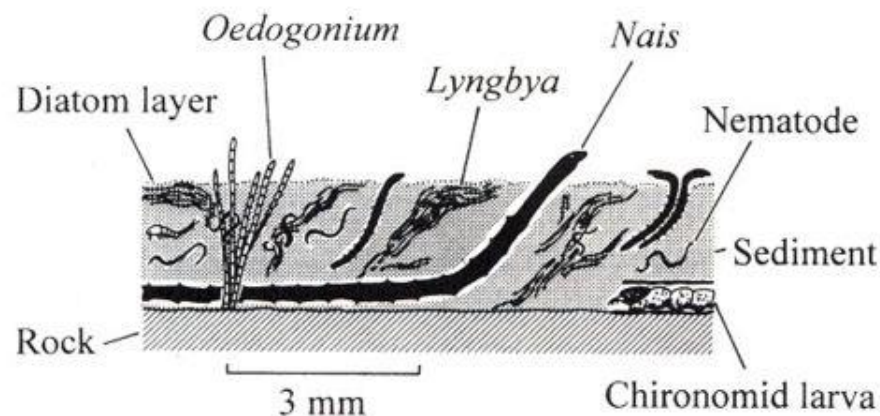
Silná populace naidek *Nais
elinguis* (až 200 000/m²)
v nárostech řas na jílovitém
dně („aufwuchs“)

Příklady „tvrdého substrátu“ s pokryvem sedimentu

Mudflat mussel beds (Wadden Sea, Germany)

Aufwuchs in a coastal lagoon (Swanpool, UK)

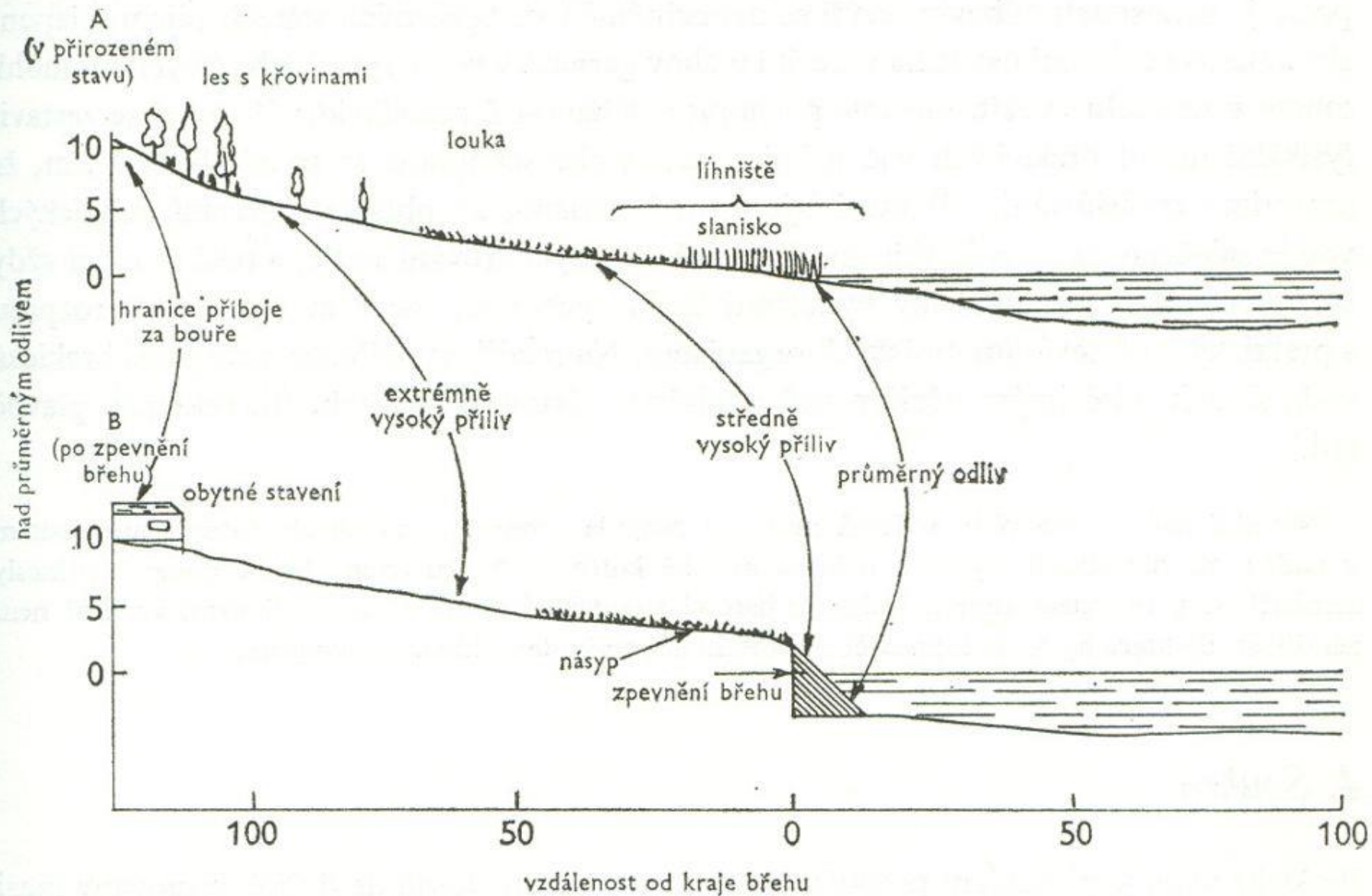

Antropogenní vlivy v estuárech

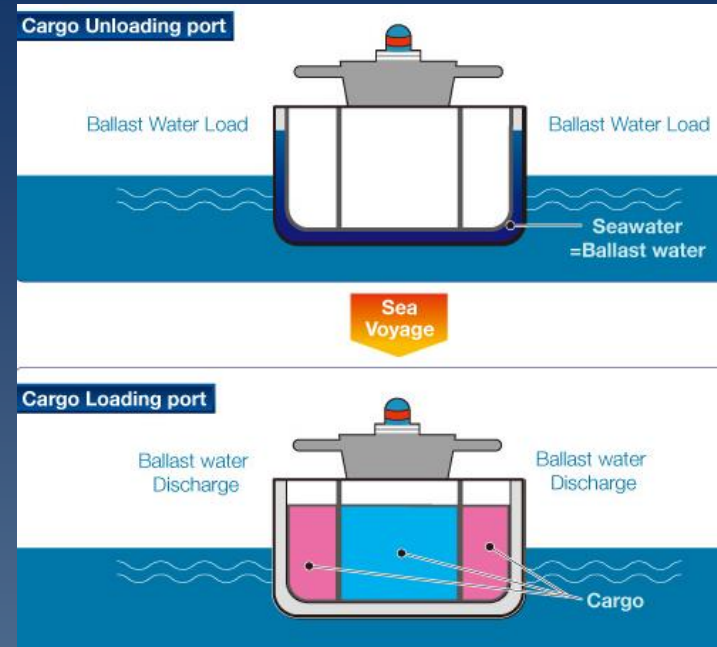
- Zabírání „půdy“ (*land-claim, reclamation*)
v 25-50 % ztráta pobřežních a estuarinních mokřadů v Británii a USA
→ redukce množství vody v estuáriu
→ redukce biomasy a produkce bentických živočichů a rostlin a ovlivnění celého estuarinního potravního řetězce
- Přílivové elektrárny (*barrages*);
– omezení bouřlivého vlnobití; zásobárny sladké vody ... ALE
→ zmenšení intertidální oblasti
→ změna struktury potravních sítí v důsledku omezení proudění, zvýšení sedimentace a eutrofizace
→ migrační překážka pro ryby

Antropogenní vlivy v estuárech

Invazní druhy

Biologické invaze: velký dopad v estuarinních ekosystémech v důsledku podobných abiotických faktorů v různých částech světa v důsledku

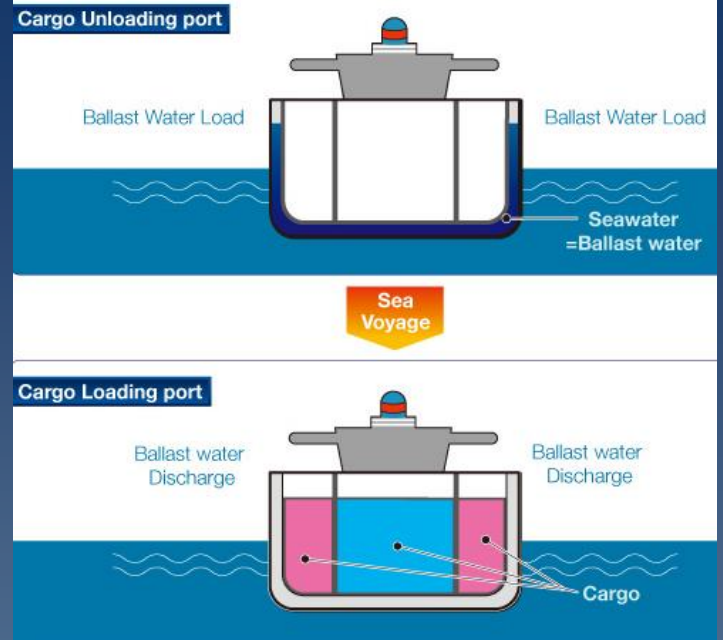
1. široké ekologické valence místních druhů a toleranci k výkyvům podmínek prostředí
2. časté přítomnosti diapauzujících stádií v životních cyklech
3. transportu vývojových stádií činností člověka

Invazní druhy

STOP BALLAST WATER INVASIONS

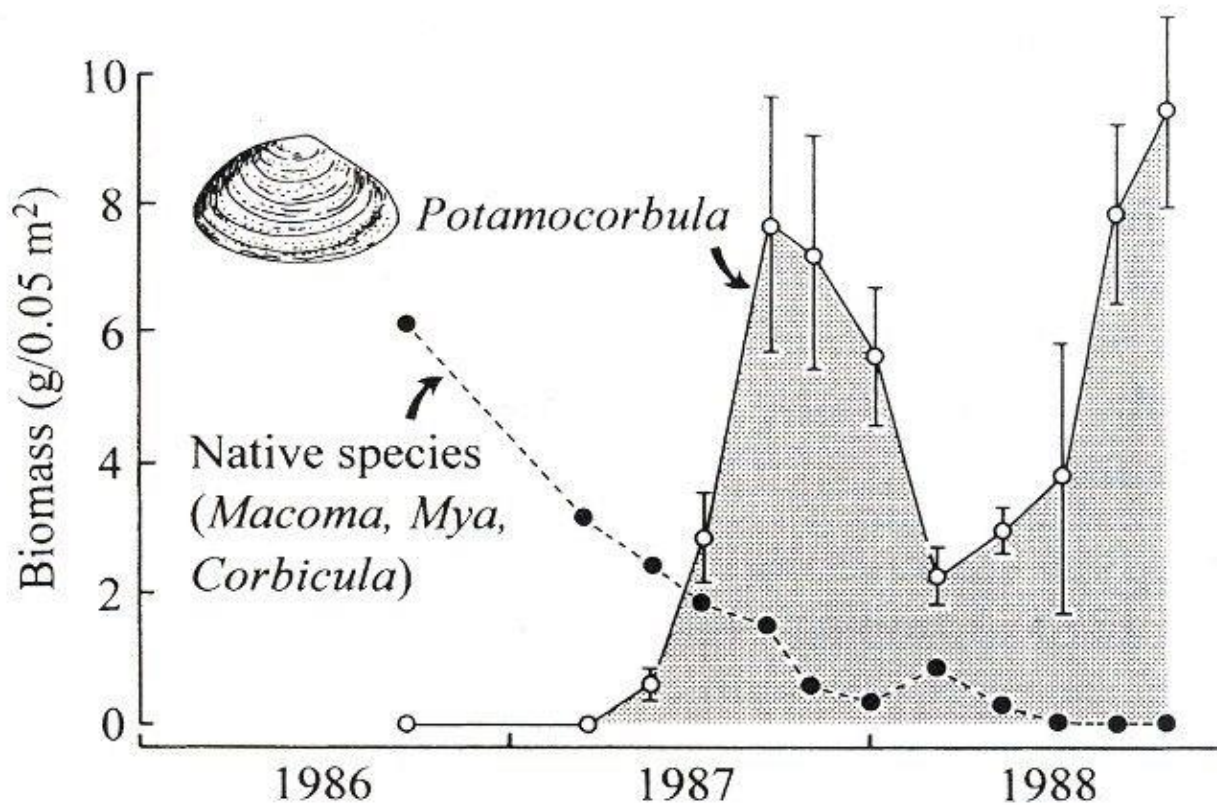

WEST COAST BALLAST OUTREACH PROJECT
CALIFORNIA SEA GRANT EXTENSION PROGRAM
Coordinating Ballast Water Information Exchange for the West Coast

Invazní druhy

Změny v biomase mlžů v San Francisco Bay před rokem 1987 a po zavlečení asijského druhu *Potamocorbula amurensis*

až 2000 ind/m²

korálové útesy

Korálové útesy

- nejproduktivnější mořské ekosystémy
  - korálové útesy jsou často v „mořských pouštích“, přesto až 12000 g C / m² / rok vs. 20-40 g C / m² / rok
- nejvyšší biodiverzita ze všech pobřežních biotopů
- výskyt omezen na tropické a subtropické oblasti
  - omezení zimní izotermou 18° C
- materiál útesu tvořen nejen hermatypickými korály
  - Hexacorallia se symbiotickými obrněnkami – napomáhají výživě i vylučování vápenaté kostry
- ...ale i dalšími organismy
  - inkrustující řasy (zejména ruduchy) tvoří mnohdy dominantní složku vápenaté hmoty

Příčiny vysoké produkce

- symbiózy se zooxantelami
obrněnky *Symbiodinium* sp. (např. *S. microadriaticum*)
PP zooxantel dodává často i přes 95 % uhlíku pro korál
- efektivní recyklace živin
většina produkce útesu zůstává v ekosystému
rychlý obrat limitujících živin (zejména P)
- „dotace“ z okolního oceánu
91 % biomasy rozsivek a 60 % zooplanktonu bylo zredukováno po projití korálovým útesem
= cca 10 % produkce

Stavitelé útesu:

větevníci (Hexacorallia: Scleractinia)

řasy (ruduchy aj.)

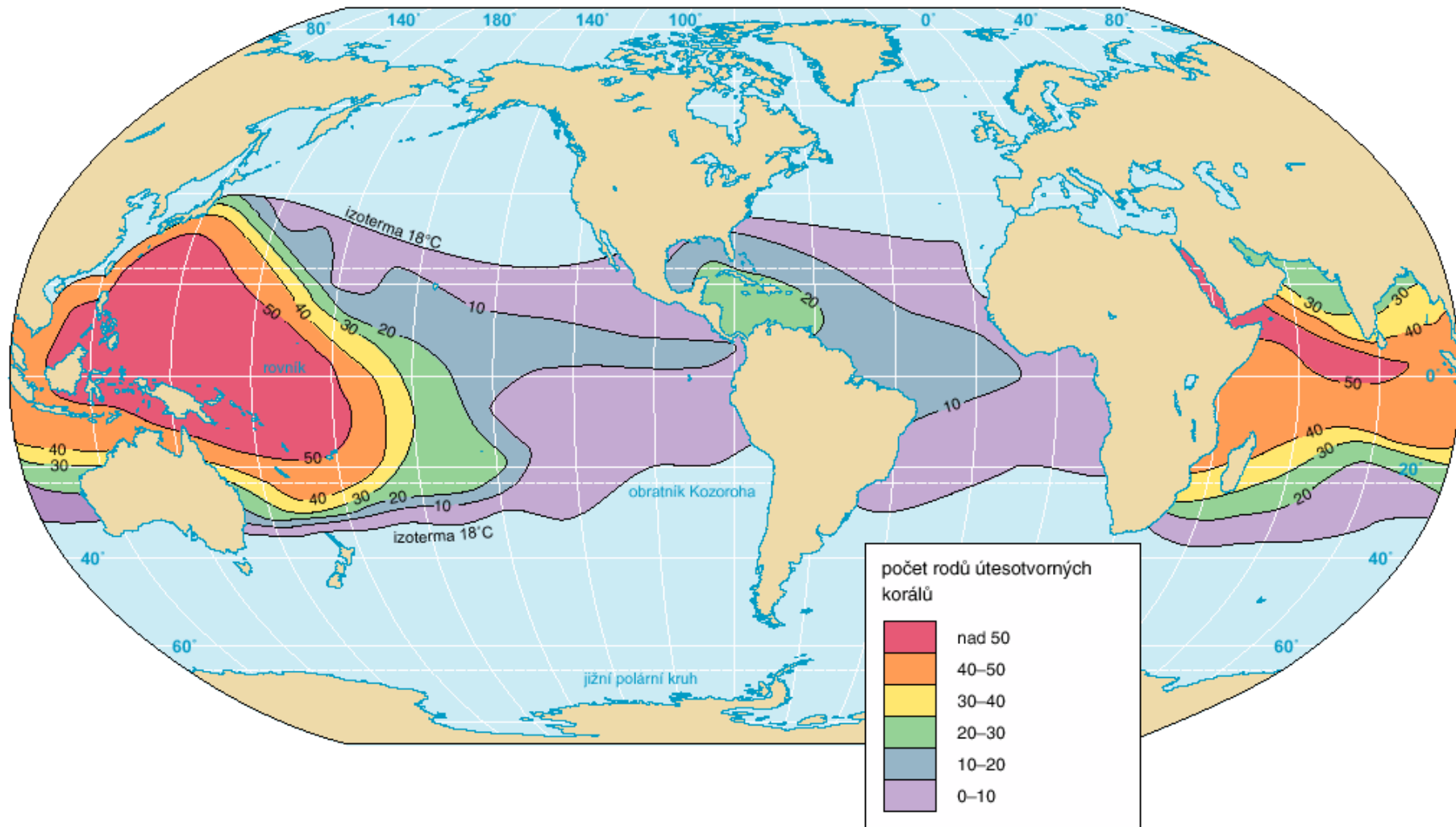
další organismy

Požadavky útesotvorných korálů

- vyšší teplota
optimální průměrná teplota 23-25°
- dostatečná salinita
útesotvorné korály netolerují brakickou vodu
- dostatek slunečního světla
světlo nutné pro fotosyntézu zooxantel
- minimální zákal (turbidita)
sedimentace omezuje růst korálů, nedostatek světla
- malý rozdíl mezi přílivem a odlivem
koráli neradi pobyt na vzduchu, změny intenzity světla
- proudění vody
přísun živin, kyslíku, planktonu; transport vajíček, larev
- pevný substrát
přichycení planktonních larev

Distribuce korálových útesů

Aby útesy nezarostly...

významný faktorem pro udržení zdravého útesu:
býložravé ryby regulující populace nárostových řas

králíčkovci (Siganidae)

bodloci (Acanthuridae)

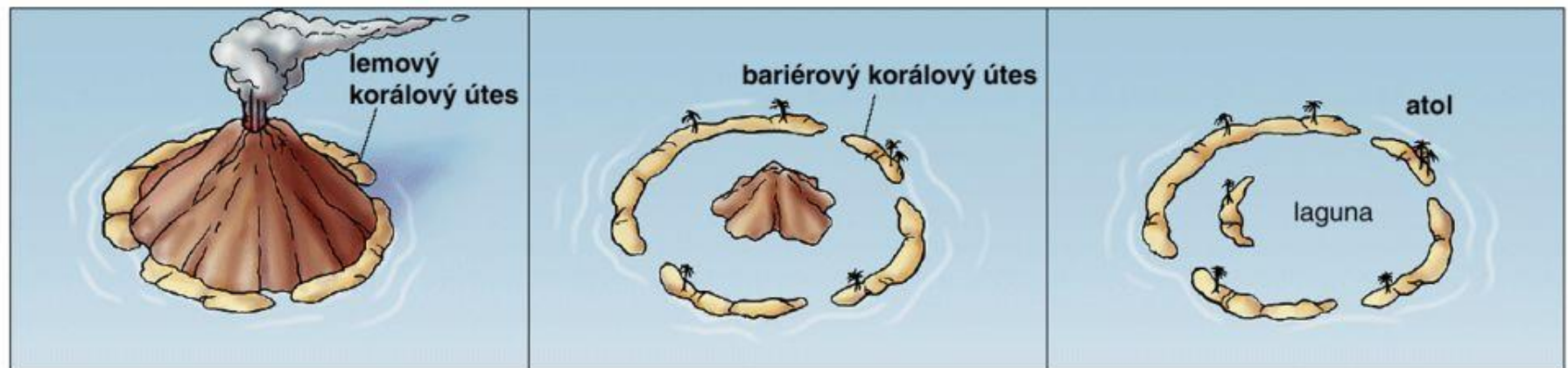
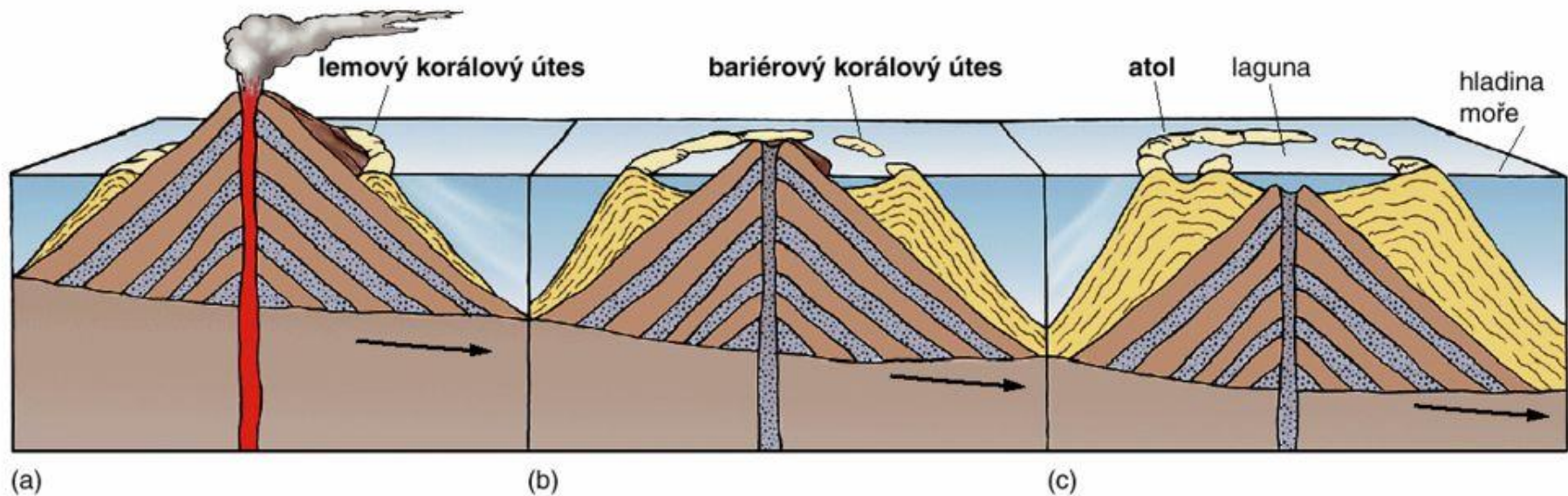
Ale i koráli jsou pod predačným tlakem...

klipky (Chaetodontidae)

ploskozubci (Scaridae)

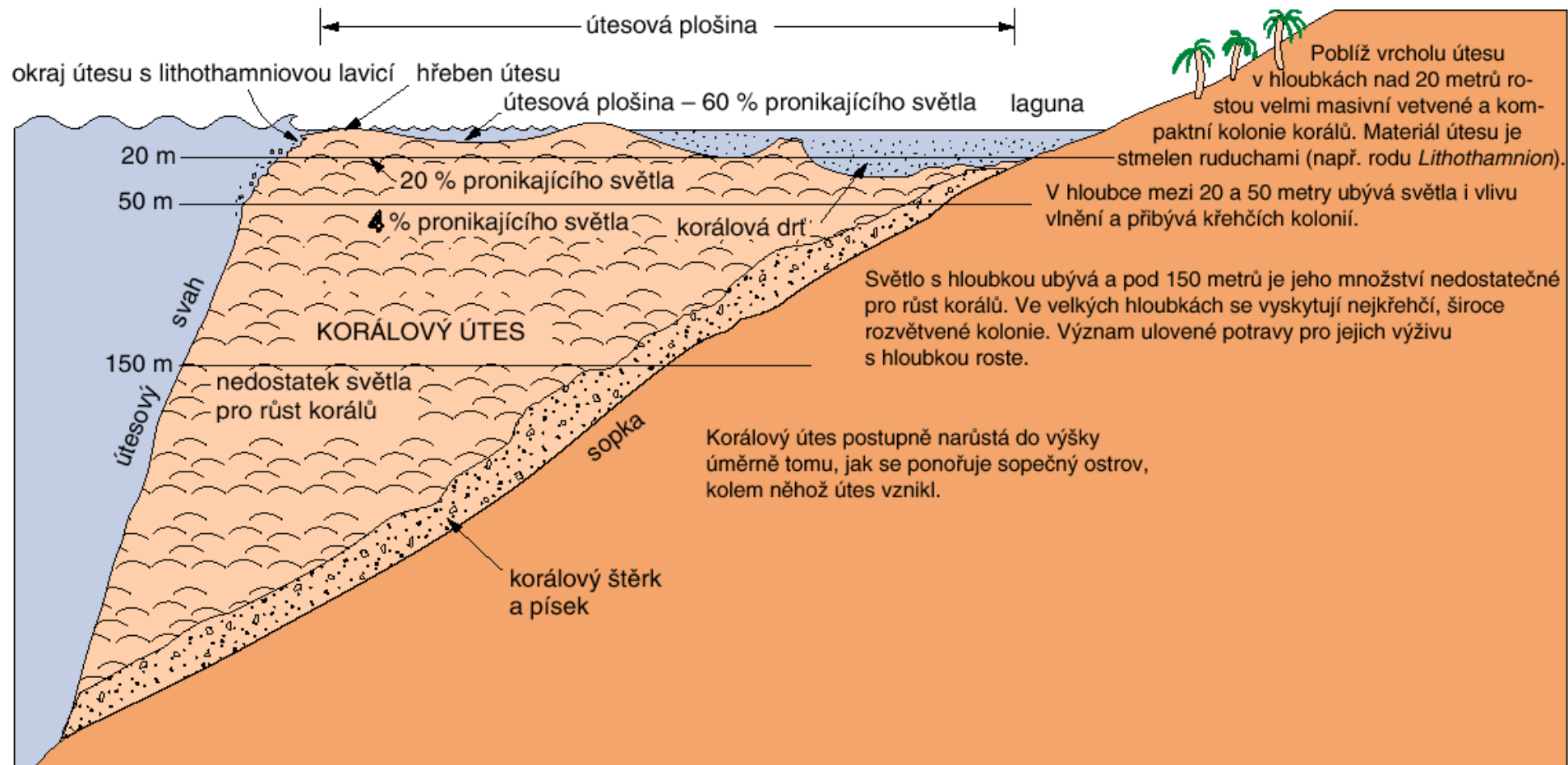
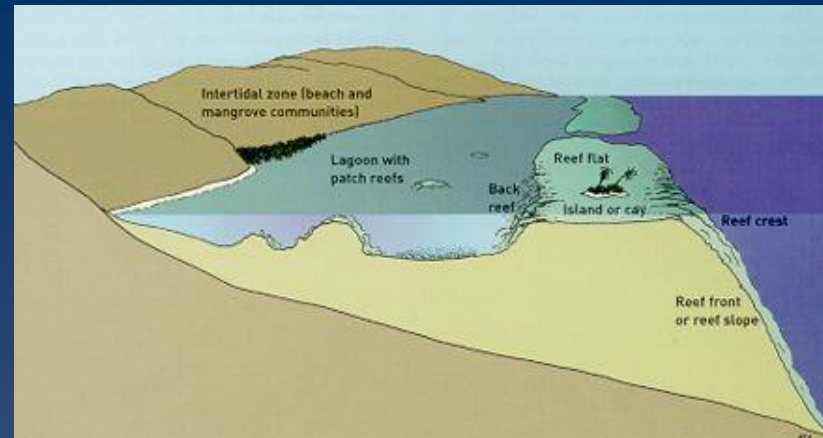
Vývoj korálového útesu

lemový útes

bariérový útes

Velký bariérový útes

344 400 km²
délka cca 2600 km

2900 útesů
a 900 ostrovů

Středoamerický bariérový útes

cca 650 km

největší útes
západní
polokoule

atol

Motu Iti

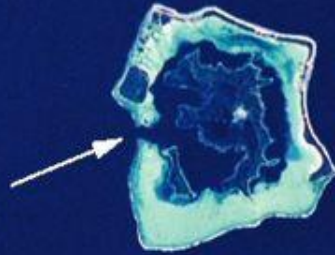

bariérové útesy

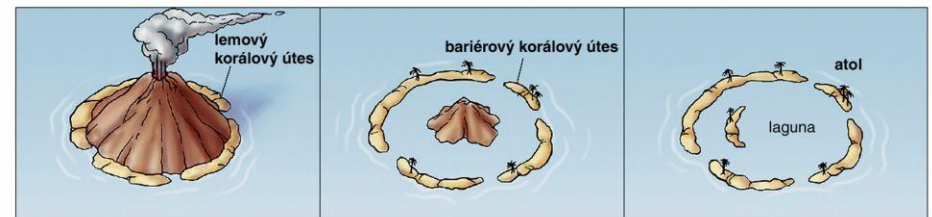
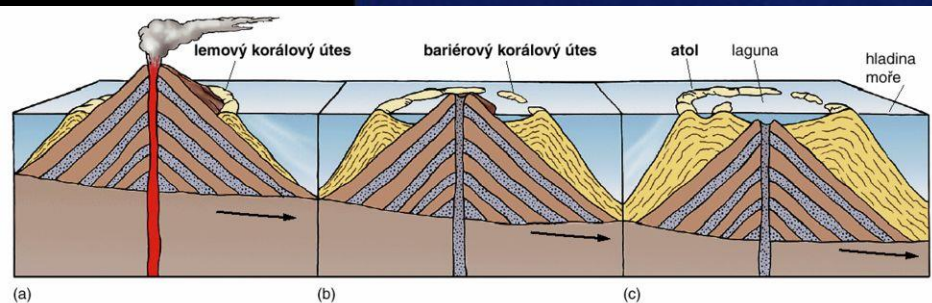
Tahaa

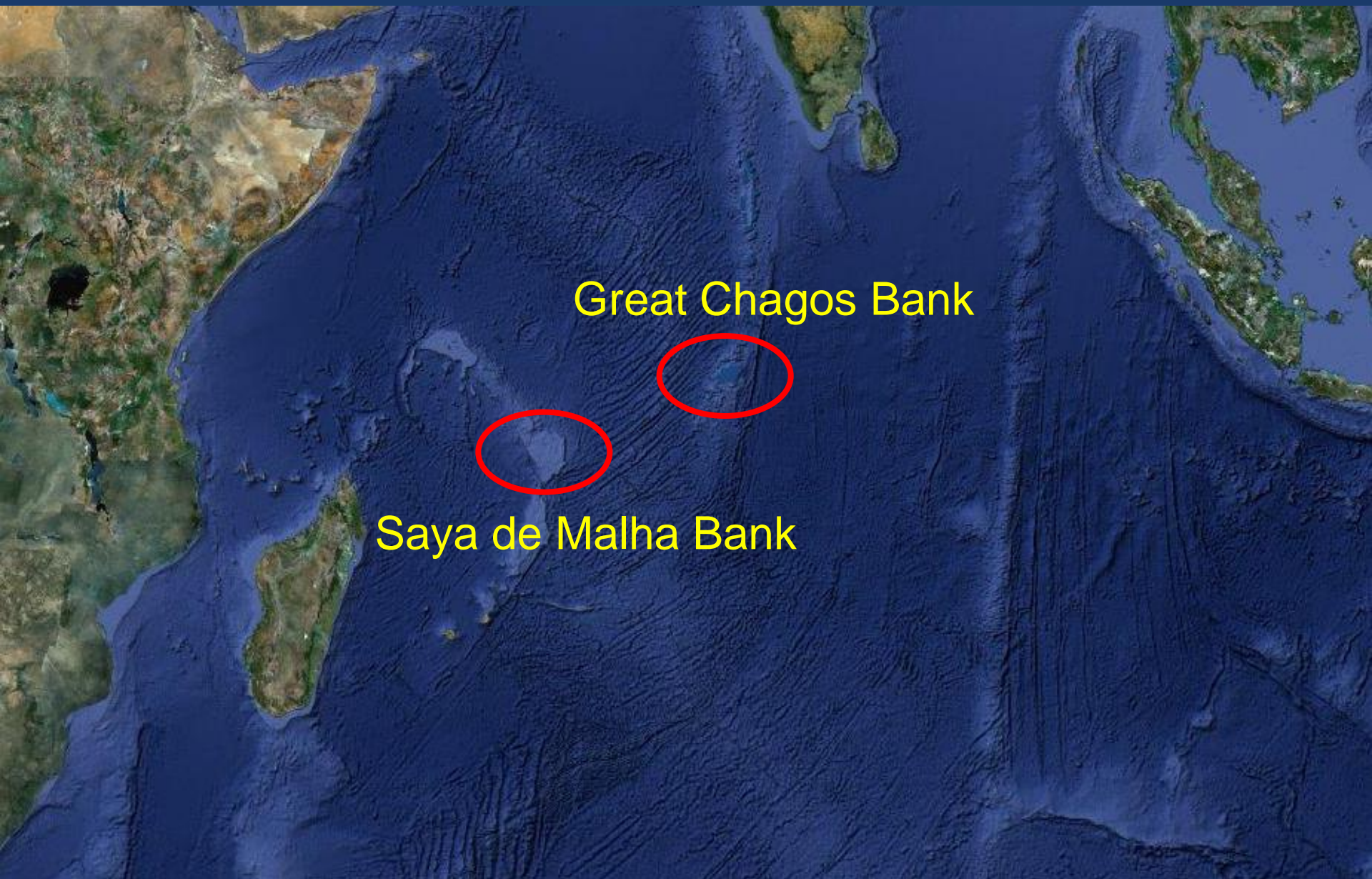
Bora-Bora

Raiatea

Největší atoly světa

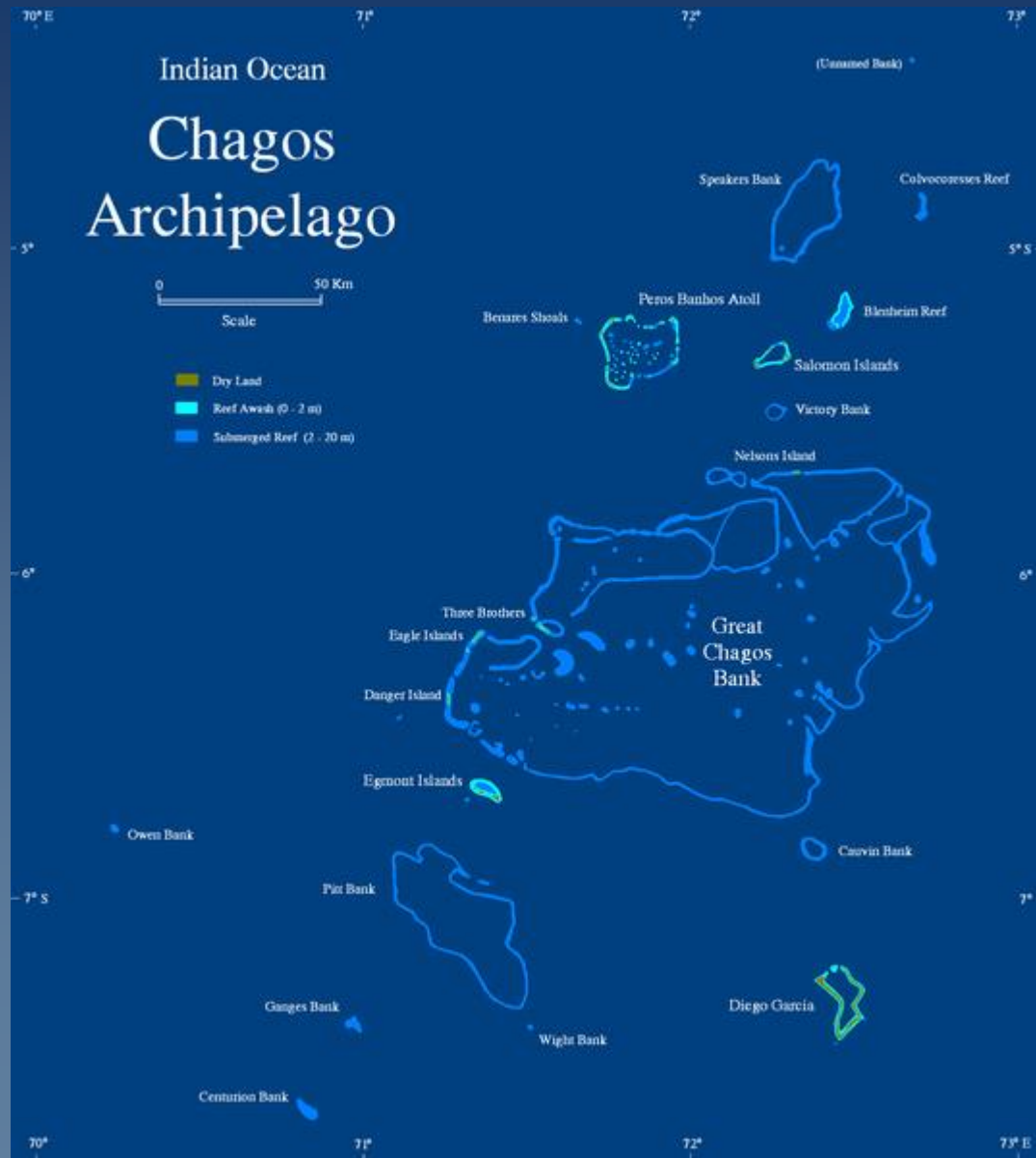

Great Chagos Bank

Saya de Malha Bank

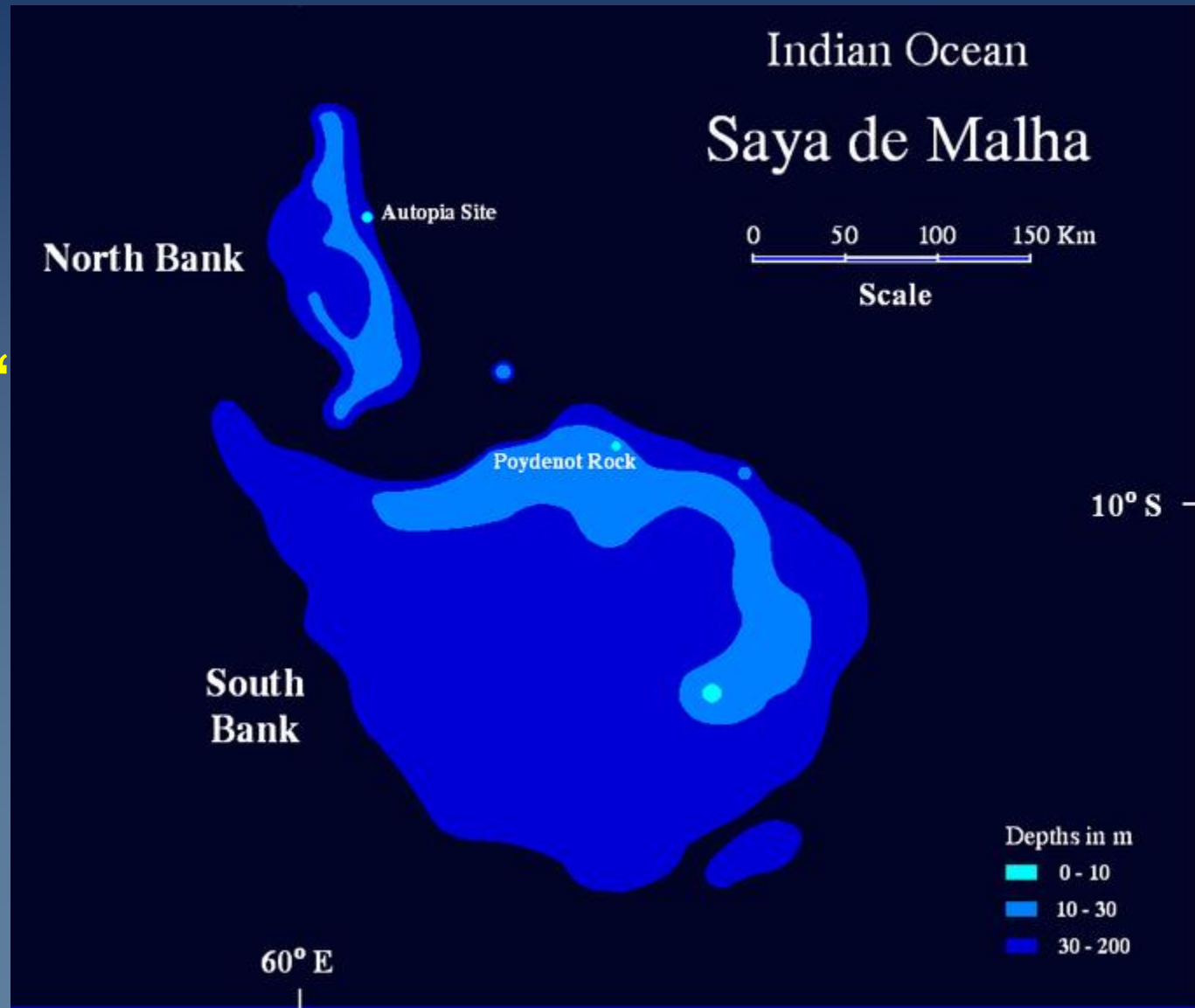
Great Chagos Bank

12 642 km²
z toho pevná zem
pouze 4,5 km²

Saya de Malha Bank

40 808 km²
kompletně
ponořený
„reliktní atol“

Vysoká diverzita konzumentů

- příklad: korálové ryby GBR
  - min. 800-1200 druhů; jak se tam udrží?
- specializace, oddělení nik?
  - řada druhů má identické nároky nebo velký překryv
- hypotéza „variable recruitment“ (loterie)
  - průběžný přísun pelagických larev a jejich usazování na útesu dle pravidla „kdo dřív přijde, ten dřív mele“
- druhové složení není v rovnováze
  - lokálně mírné výkyvy, regionálně trvale vysoká diverzita

Symbiotické vztahy všeho druhu

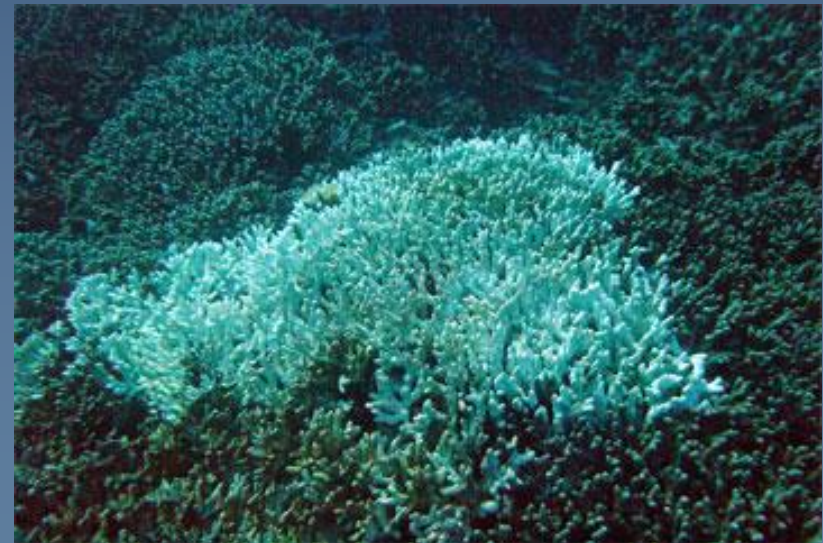
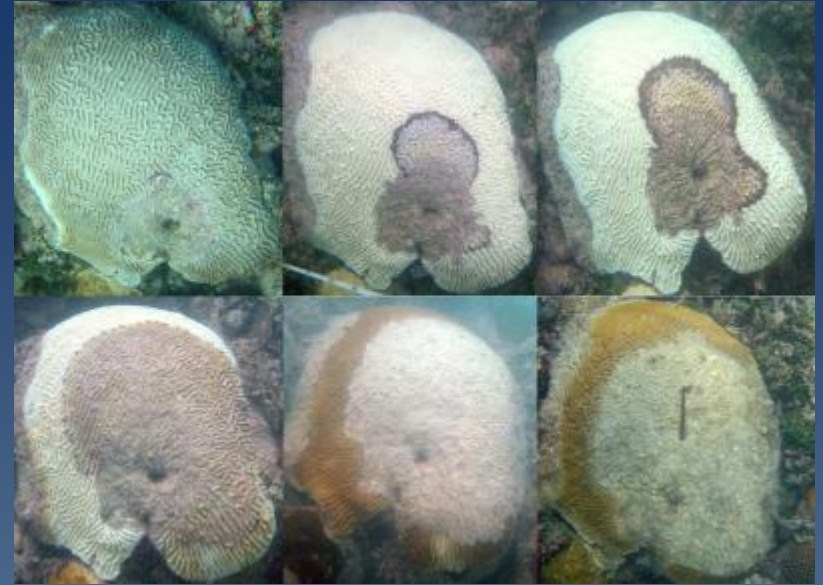
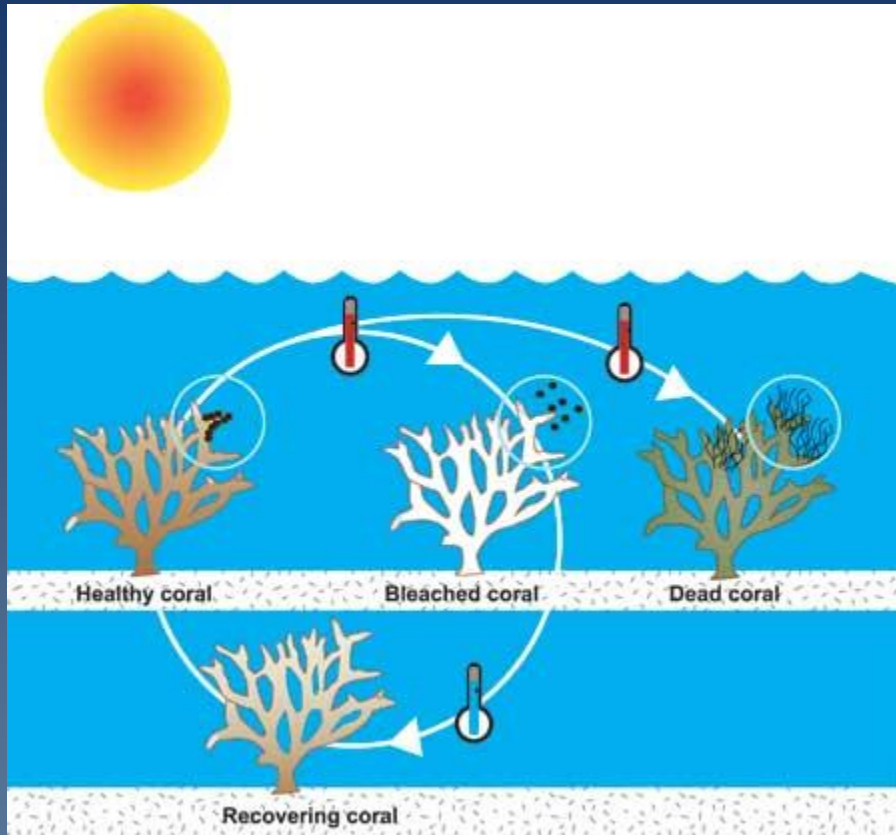
- zooxantely
koráli, zévy, houby...
- obyvatelé žahavců: obydlí vs. obrana
klauni (*Amphiprion*, *Premnas*),
krabi *Trapezia*
- čističi
čisticí stanice ryb (*Labroides*) i korýšů
(*Stenopus*)

Ohrožení útesů

- nadměrný (rybo)lov
  - pro maso, suvenýry, ale i akvarijní trh
- nepovolené způsoby lovu
  - dynamit, kyanid...
- mechanické poškozování
- znečištění pobřežních vod
- zvýšená sedimentace
  - nepřímý vliv činností na pobřeží
- klimatické změny
  - zvýšená teplota -> bělení korálů
- acidifikace oceánů (nárůst koncentrace CO₂)
- eutrofizace

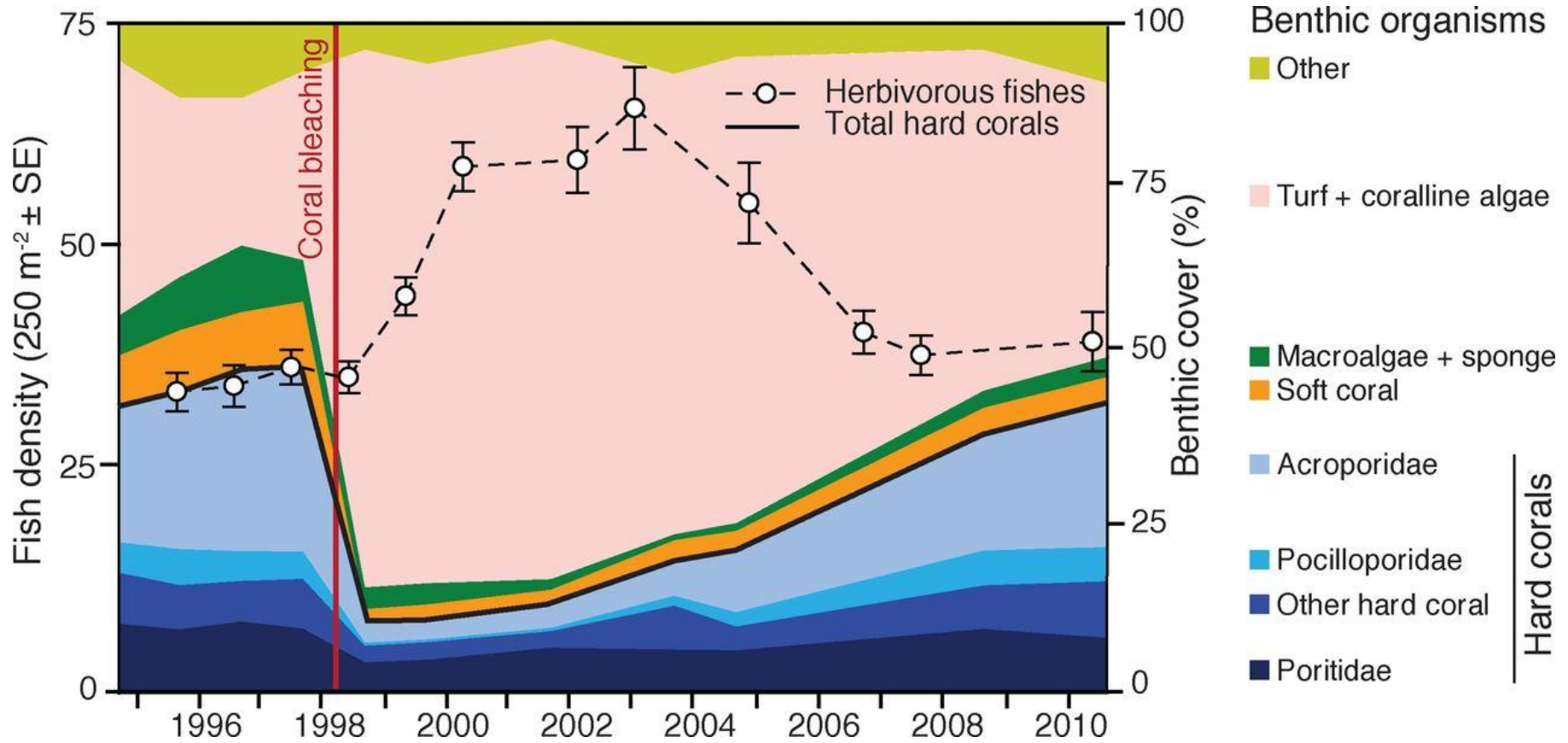

Bělení korálů

ztráta zooxantel
v důsledku stresu
(reverzibilní)

Bělení korálů

- obnovení může být relativně rychlé

Eutrofizace na korálových útesech

původní stav: nízký obsah živin, zvýhodnění organismů se zooxantelami

po nárůstu obsahu živin:

- 1) zvýhodnění vláknitých bentických řas
přerůstání
- 2) nárůst fytoplanktonu
zvýšená turbidita, stínění
- 3) zvětšení biomasy zooplanktonu
zvýhodnění filtrujícího zoobentosu
- 4) bioeroze
zejména ježovky a houby

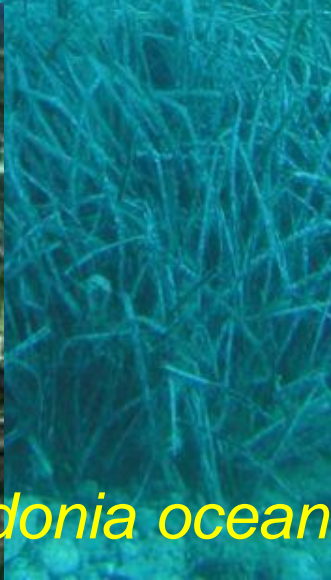
Mořské louky

Posidonia oceanica

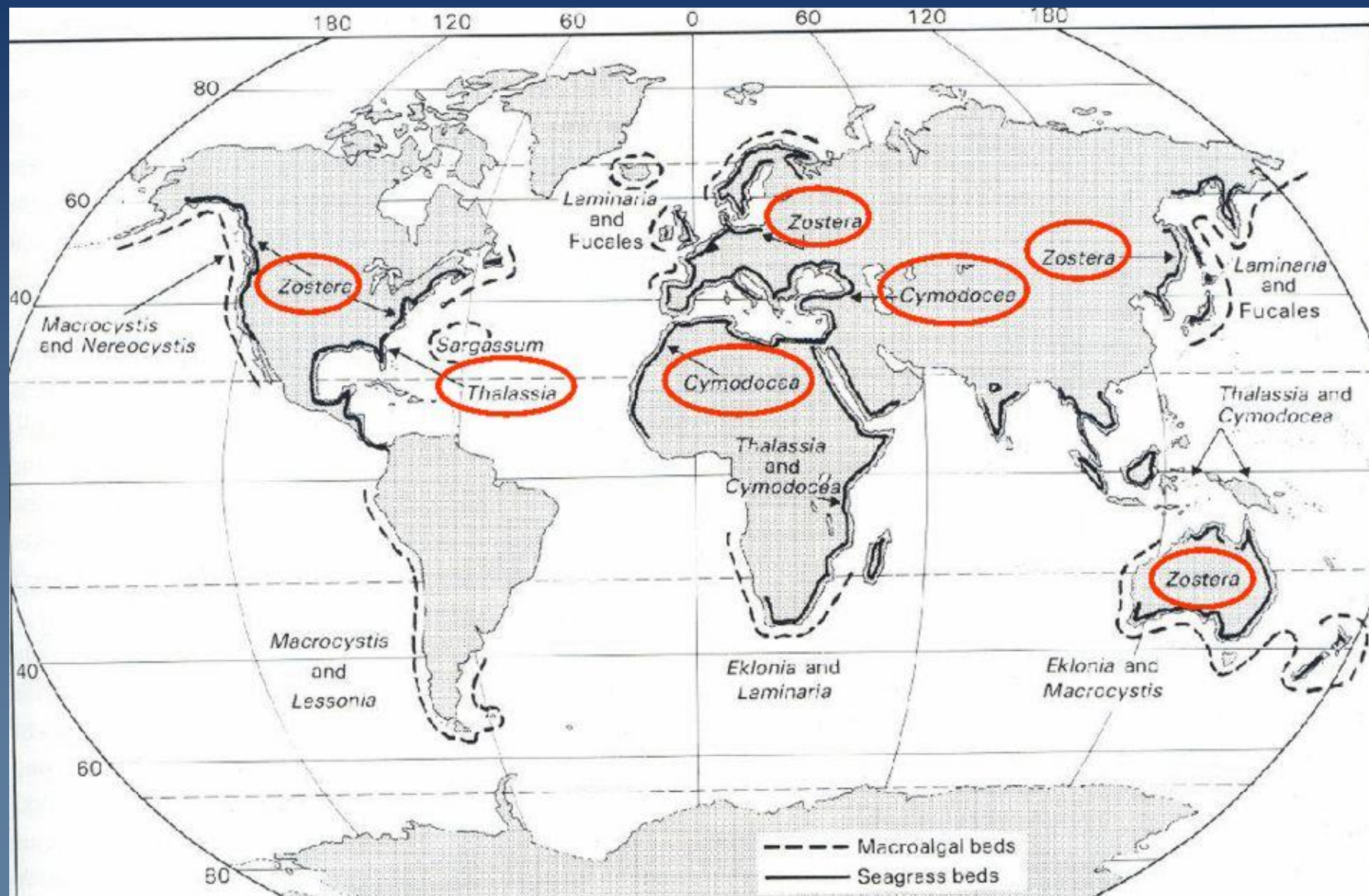
Mořské louky (*seagrass beds*)

- zapojené porosty „mořské trávy“
produkce běžně přes 1000 g C / m² / rok
- jediné výhradně mořské druhy cévnatých rostlin
cca 50 druhů jednoděložných (4 čel. řádu Alismatales)
vzdálené příbuzné např. rdestům (nikoli trávy!)
př: *Zostera*, *Thalassia*, *Cymodocea*, *Posidonia*
- mělké pobřežní vody
obvykle do hloubky 5 m, vzácně >30 m, dostatek světla
mírné proudění, někt. rody tolerují i expozici za odlivu
- rozmnožování zejména vegetativně (oddenky)
kvetení a rozmnožování semeny vzácné
- vliv na složení sedimentu
zachycování jemných částic
- vysoká produkce
ale málokdo je žere

Posidonia oceanica

Hlavní rody mořských trav

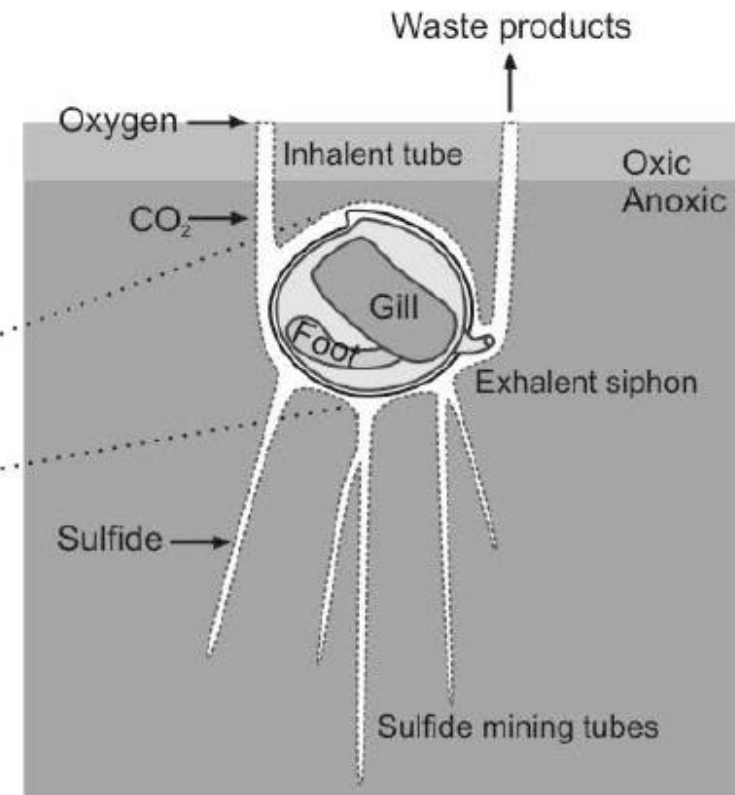
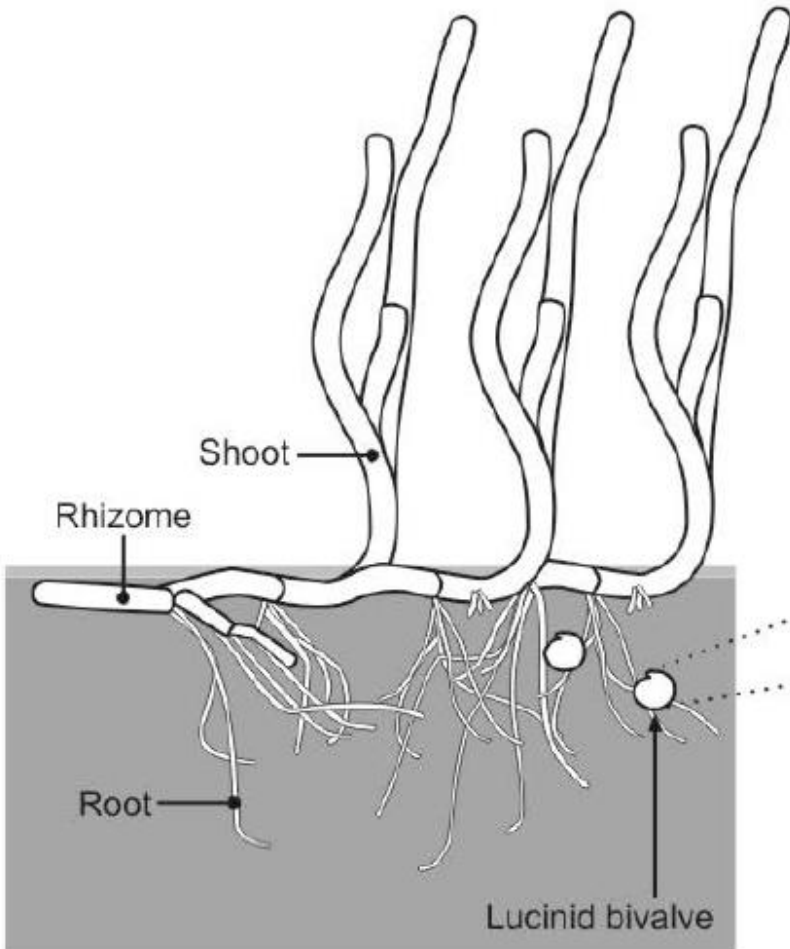
Mutualistické vztahy mořských trav

- symbióza s mlži čeledi Lucinidae a „jejich“ bakteriemi je možná klíčem k evolučnímu úspěchu mořských trav
- akumulace rostlinného detritu a organického sedimentu vede k anaerobnímu rozkladu a uvolňování toxického sulfanu
- chemoautotrofní bakterie v žábrách mlžů oxidují H_2S , ale potřebují přísun O_2
- kyslík je uvolňován do bezprostředního okolí trávníků, kde je oblíbený mikrohabitat mlžů
- mlži se vyskytují ve většině mořských luk (ve >90% v tropech a >50% v mírném pásu)
- populační hustoty mlžů dosahují až 1000 ind/m²

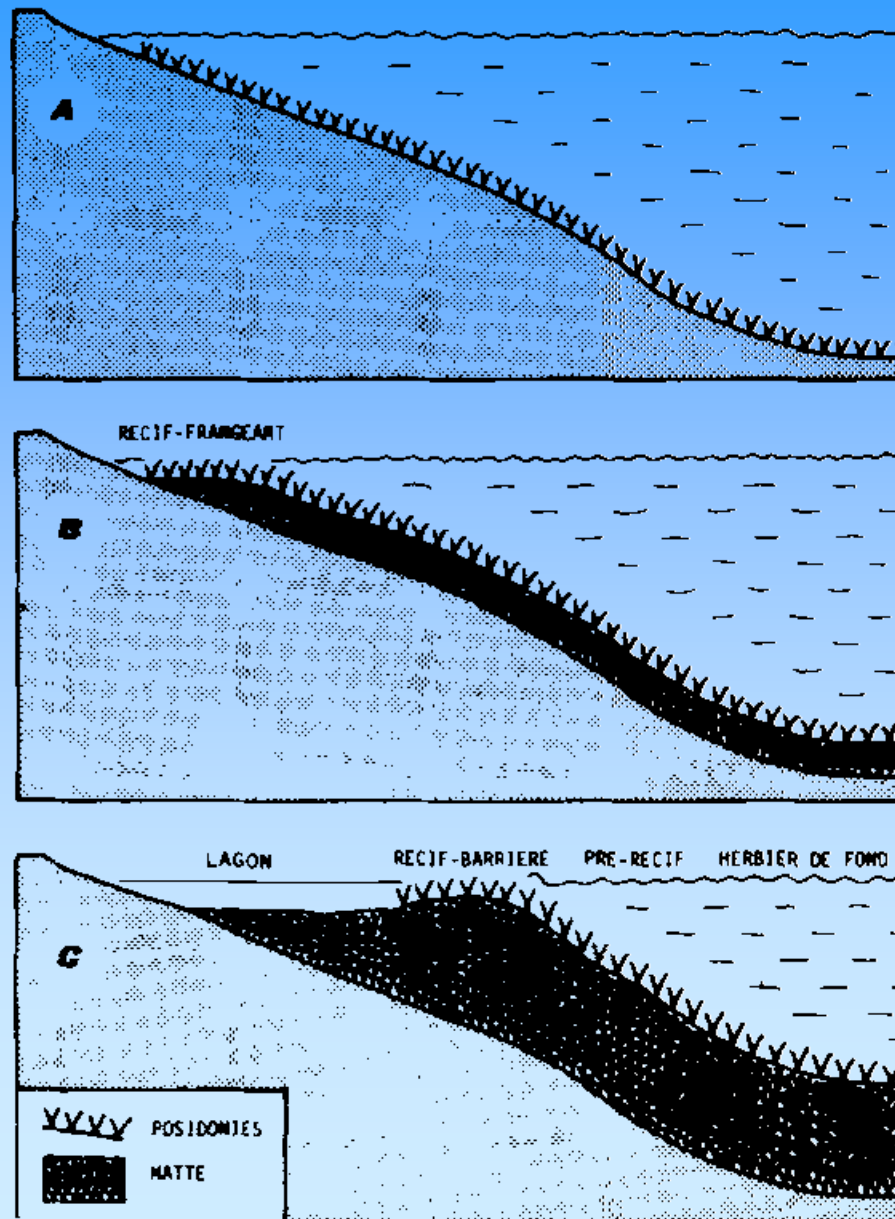

Mutualistické vztahy mořských trav

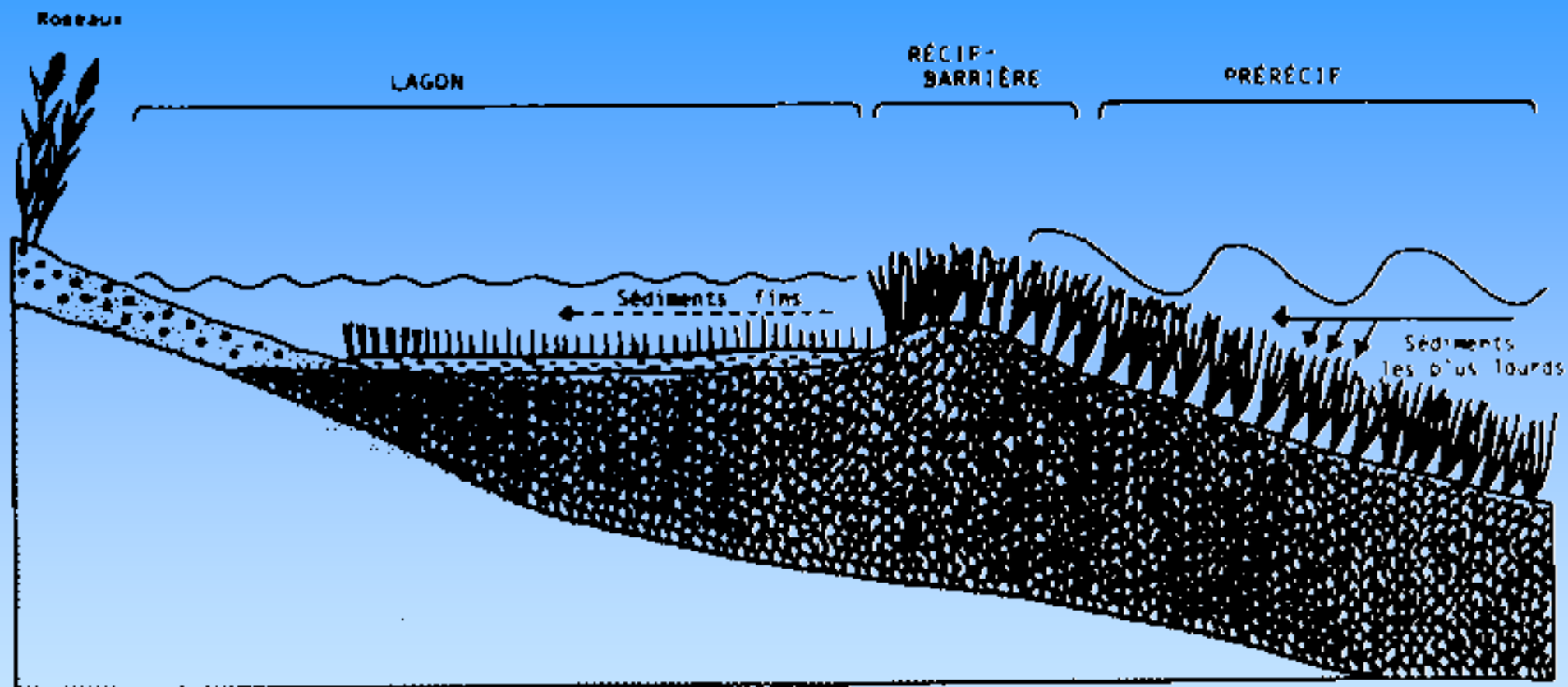

van der Heide et al. 2012, *Science*

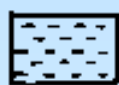
„Mořské louky“ a „trávové útesy“

„Mořské louky“ a „trávové útesy“

MATTE

SABLE VASEUX

APPORTS TERRIGÈNES

POSIDONIA OCEANICA

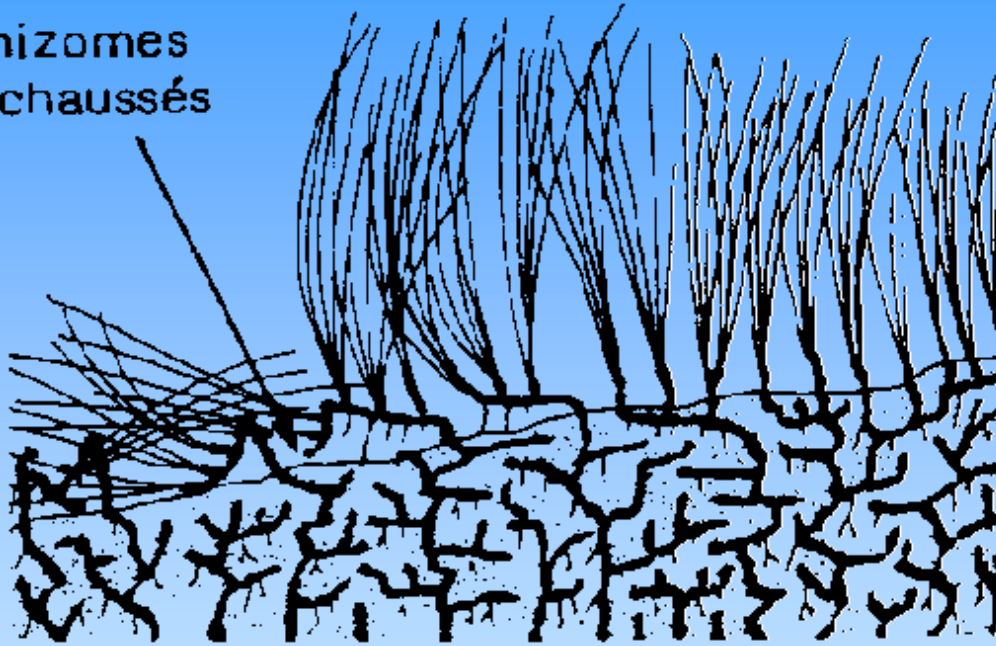
CYMODOCEA NODOSA

ZOSTERA NOLTII

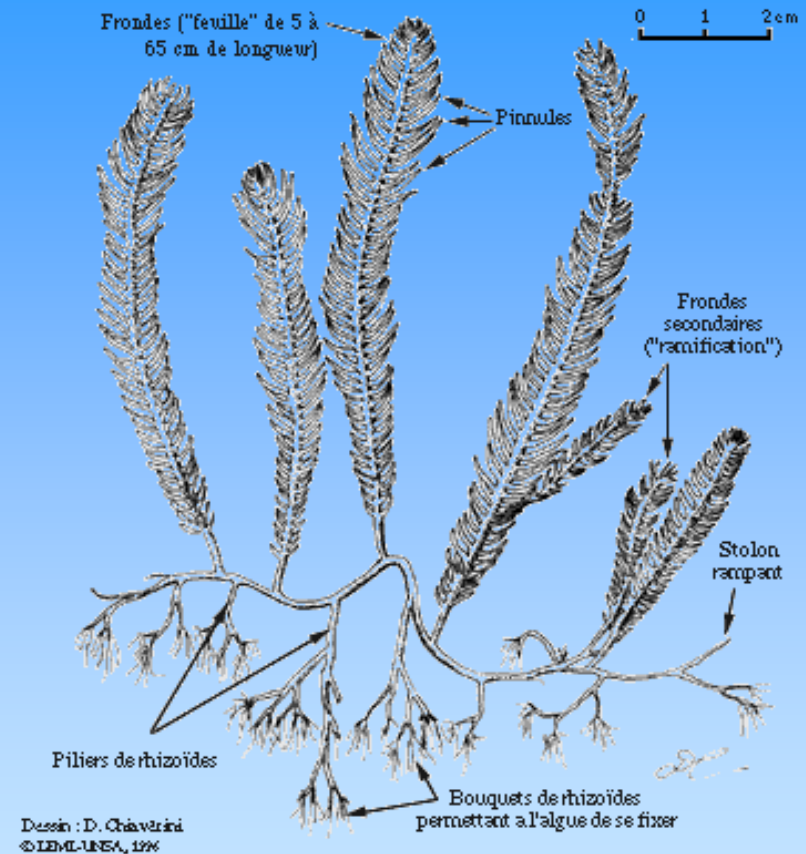
Zanikání trávníků

rhizomes
déchaussés

eroze

(nebo omezená sedimentace)

„nekalá konkurence“

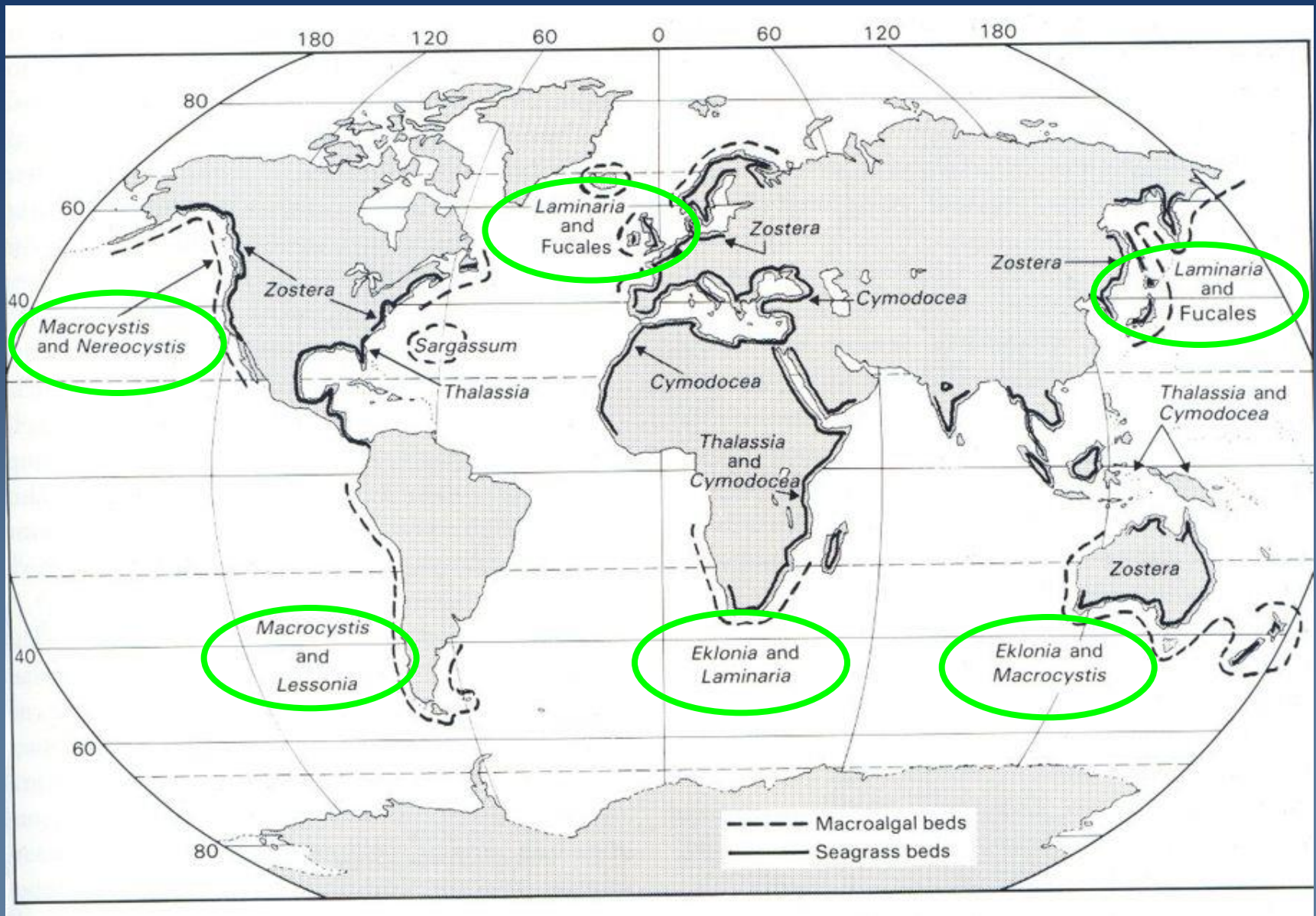
Chaluhové lesy (*kelp forests*)

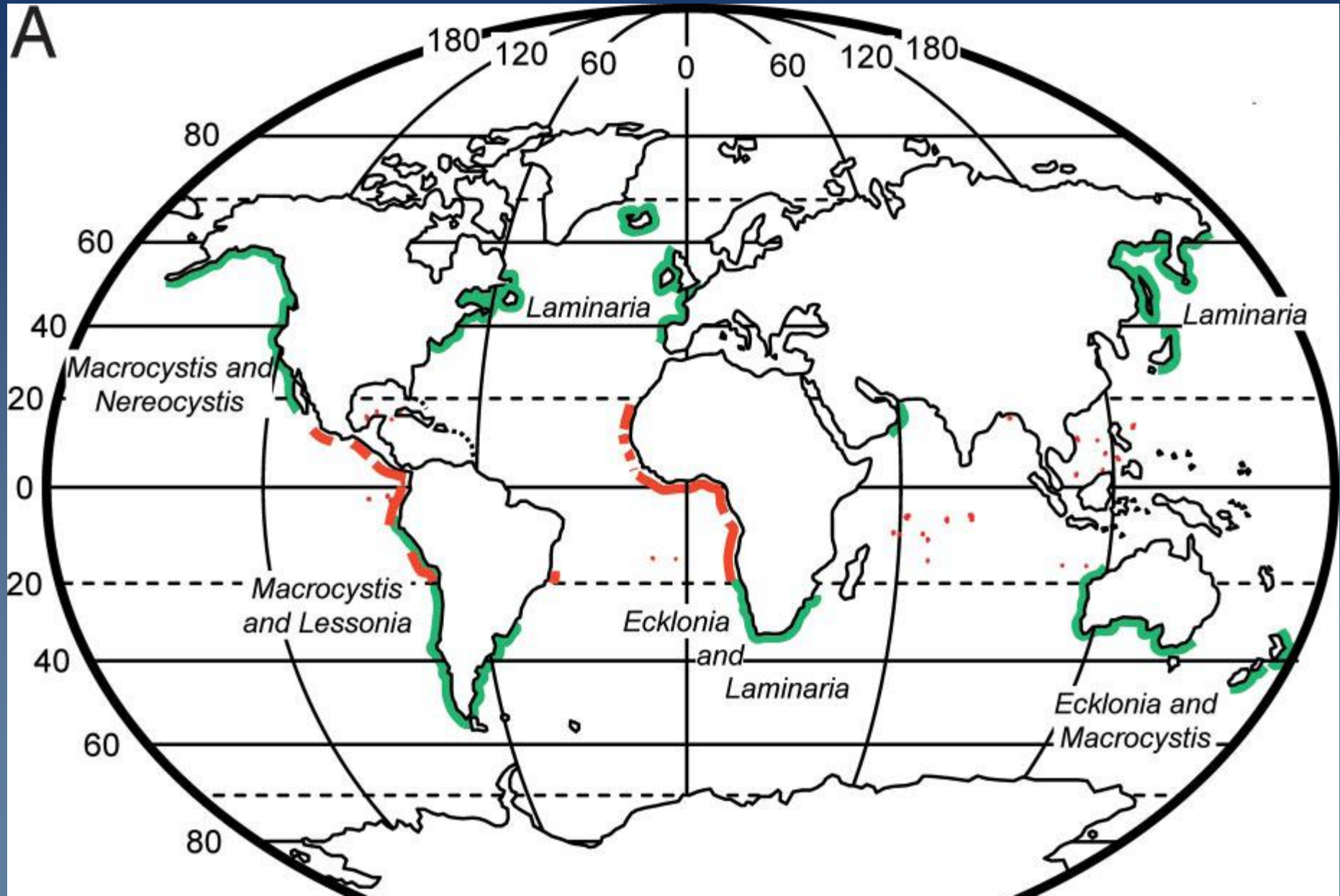
Chaluhové lesy (*kelp forests*)

- vysoce produktivní subtidální společenstva
produkce běžně přes 1000 g C / m² / rok
- dominance chaluh řádu Laminariales
cca 100 druhů čepelatek
př: *Macrocystis*, *Nereocystis*, *Laminaria*, *Alaria*
- extrémně rychlý růst
u rodu *Macrocystis* i >> 30 cm / den
- výskyt v chladnějších vodách
limitace nikoli teplotou, ale dostupností
reaktivního dusíku
- u hladiny v mořích mírného pásu nebo v tropech
oblasti výstupných proudů
- ve větších hloubkách i v tropech

Oblasti výskytu chaluhových lesů

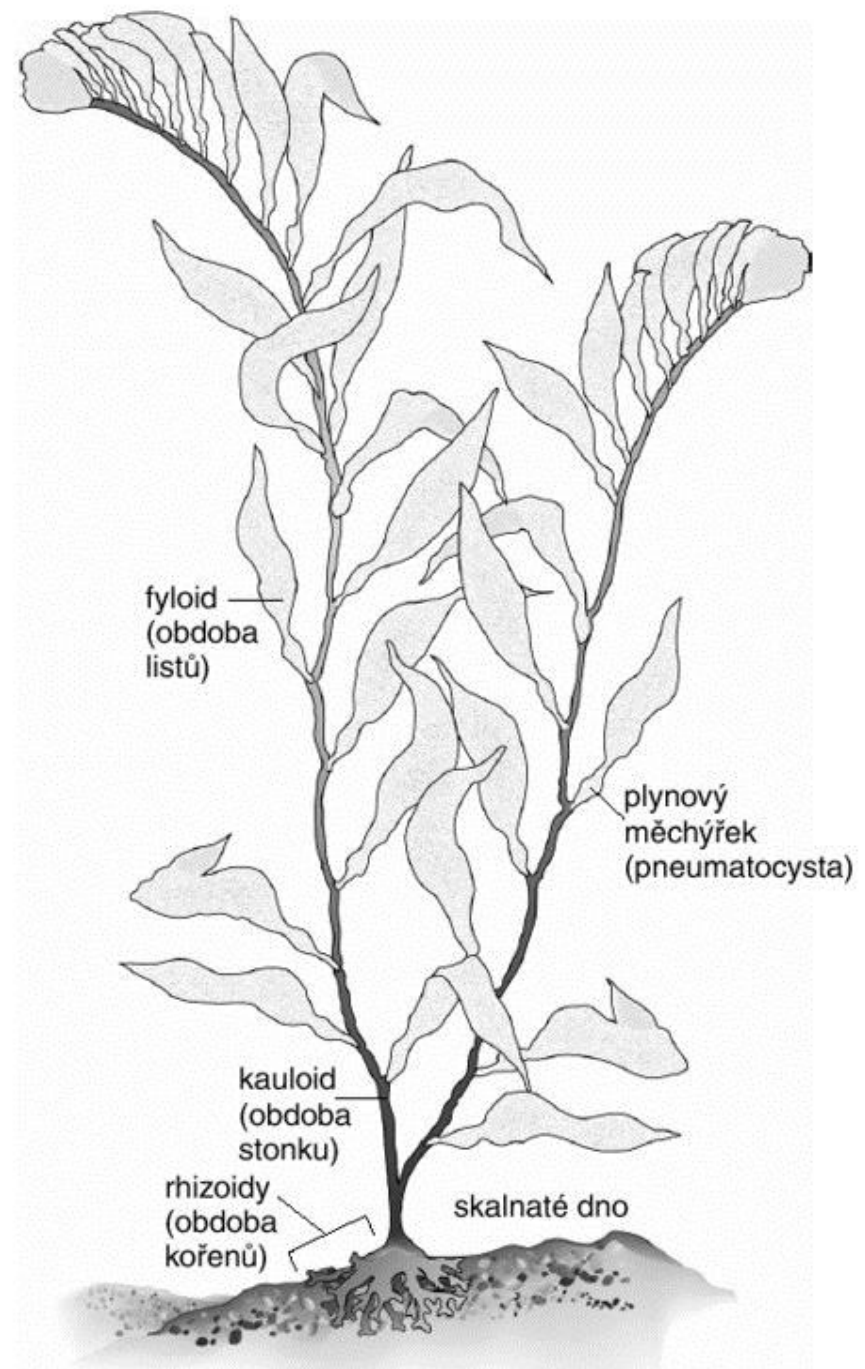
Oblasti výskytu chaluhových lesů

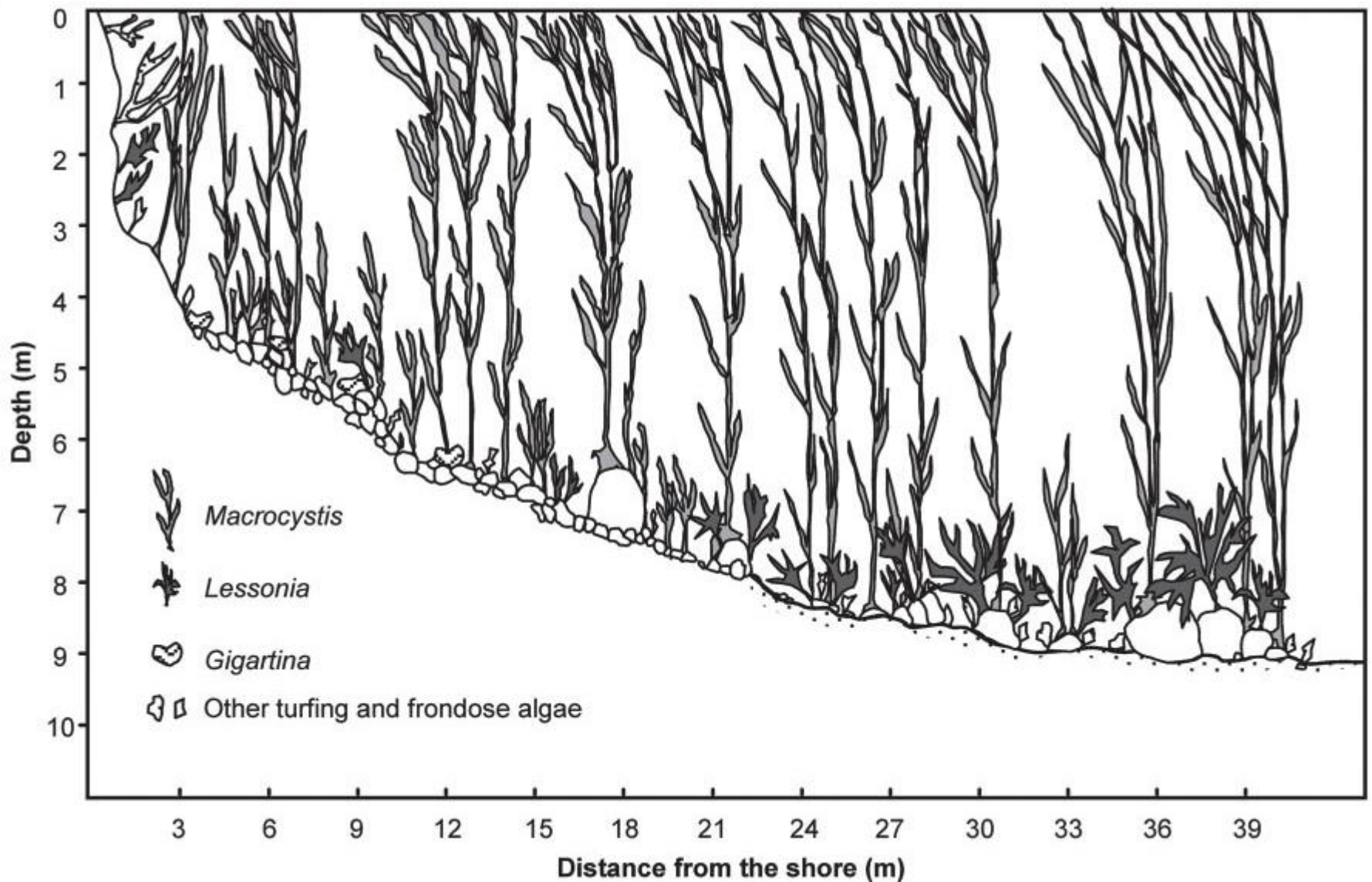
Chaluhové lesy (*kelp forests*)

- výrazná patrovitá struktura srovnatelná s našimi lesy
- omezení hloubky dáno dostupností světla
- „mělké“ lesy: od hladiny, obvykle do 5-15 m, vzácně >50 m
kolísání hladiny za přílivu a odlivu nevadí
- „hluboké“ lesy: v hloubkách 30-200 m; limitace živinami a
proto vysoká průhlednost u hladiny
- vysoká diverzita asociovaná s chaluhami:
30 % z 275 běžných druhů v kalifornském
chaluhovém lese nalézáno přímo na chaluhách,
z toho 25% vázáno výhradně na tento ekosystém
- habitat pro velké množství živočichů
včetně ekonomicky významných druhů:
ryby, langusty, ušně...

Patrovitost

B

**klíčový druh
pro strukturu
společenstva**

Enhydra lutris

mořská vydra žere ježovky

hodně mořských vyder = málo ježovek = hodně chaluh

člověk nosí kožichy z vyder

málo vyder = hodně ježovek = „pustina“

nejsou ryby, langusty...

Mangal

Mangrove (pl. mangrovy)

ekosystém, v němž dominují mangrovníky – dřeviny adaptované na růst v zasoleném prostředí (mořské pobřeží, estuáry).

Anglické ekvivalenty: mangrove swamp, tidal forest, mangrove wetland, mangal.

Mangrovníky

Dvouděložné dřeviny morfologicky a fyziologicky přizpůsobené následujícím podmínkám:

- změny hladiny při přílivu a odlivu
- slaná až brakická voda
- nedostatek kyslíku v substrátu

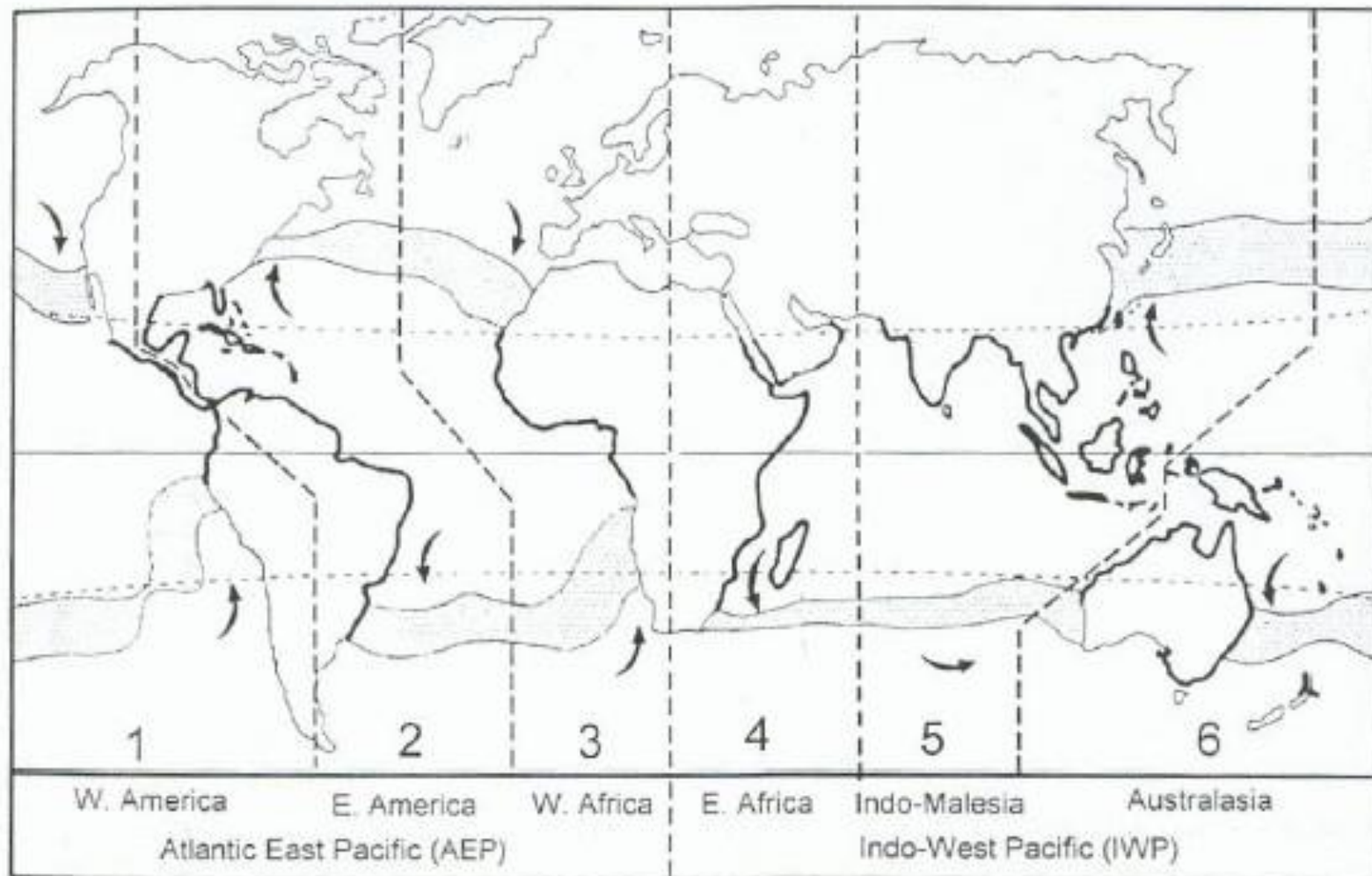
Vyžadují:

- vyrovnanou teplotu bez poklesů pod bod mrazu
- jemnozrnný sediment
- ochranu před silným příbojem

Obvykle menší stromy, výjimečně až 15 m vysoké.

Výskyt mangrovů

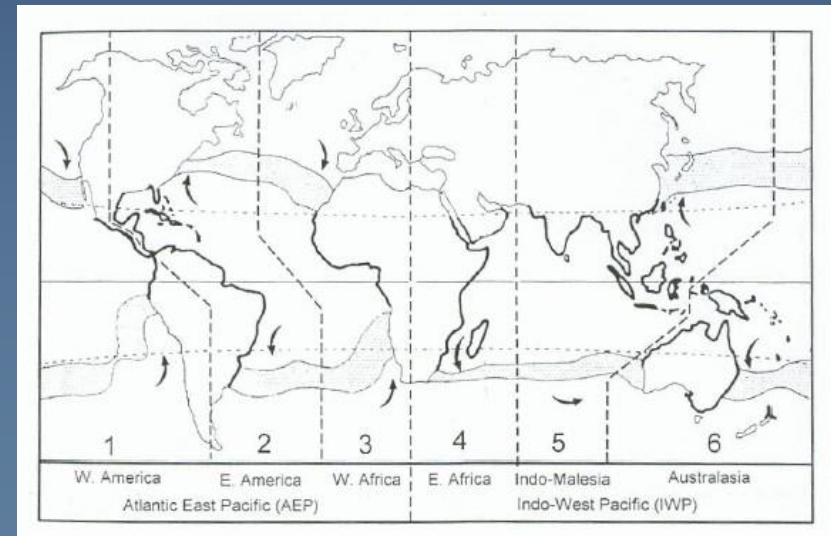
Výskyt mangrovů

Tropická a subtropická pobřeží celého světa, celková plocha cca 180 000 km².

Nejvíce mangrovů zbývá v Brazílii a Indonésii (oba státy cca 25 000 km²); dále Myanmar, Malajsie, Nigérie, Mexiko, karibská oblast (přes 5 000 km²).

Největší souvislý mangal: delta Gangy (Indie, Bangladéš)

Nejbližší mangal: Sinajský poloostrov (Egypt)

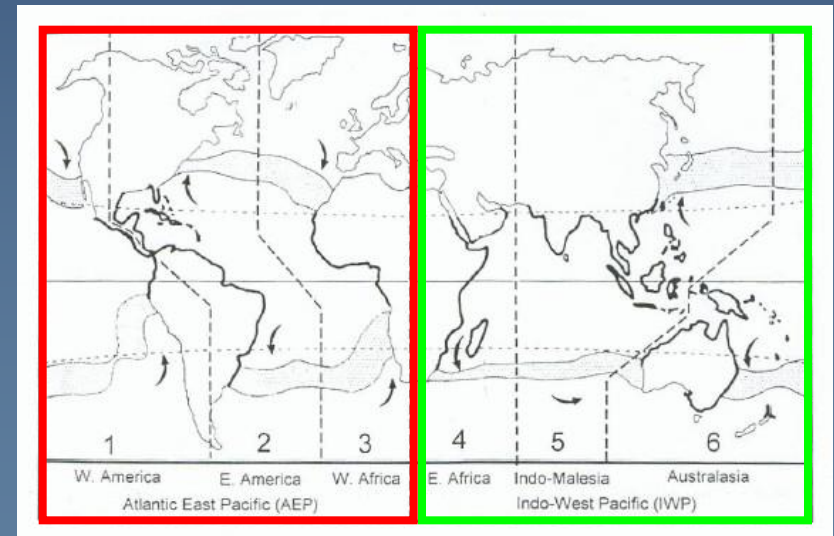

Výskyt mangrovů

Západní mangrovy po obou stranách Atlantského oceánu a na tichomořské straně Severní Ameriky mají menší diverzitu (10 druhů mangrovníků) než východní mangaly (47 druhů), v Indickém oceánu, východní Asii, Australasii a Oceánii.

Rozdíl zřejmě důsledkem

- historických procesů (rozdílné geol. stáří pobřežních partií)
- rozdílů v členitosti pobřeží, počtu estuárií a rozsahu říčních delt.

Nejbližší porost mangrovníků (*Avicennia*)

Vybrané rody mangrovníků

Rhizophora – charakteristický obloukovitými vzdušnými opěrnými kořeny (kořenovník, red mangroves)

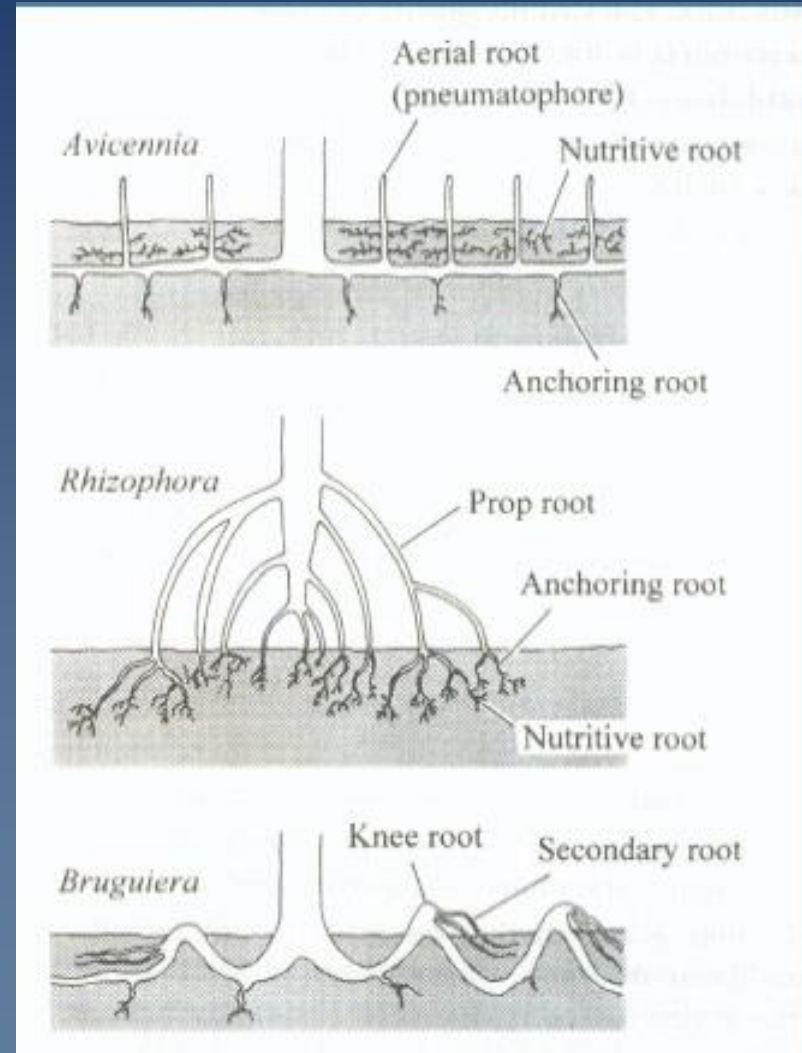
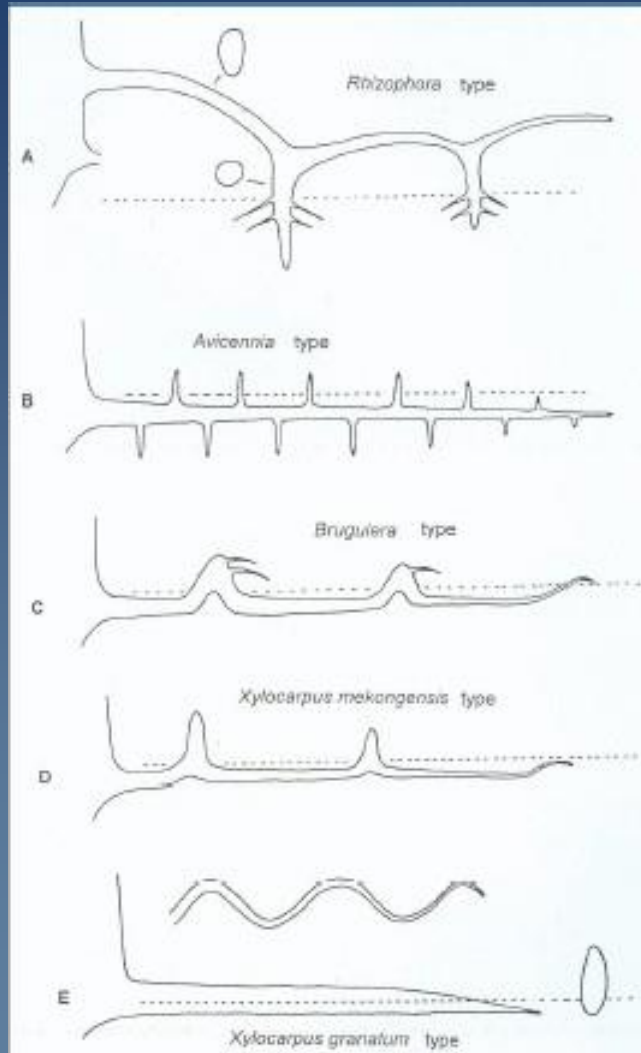
Avicennia – typický svými tenkými dýchacími kořeny (kolíkovník, black mangroves)

Sonneratia – tvořící tlusté, až 2 m vysoké dýchací kořeny, trčící z bahna (kuželovník)

Bruguiera – vystrkující nad bahno kolenovité dýchací kořeny (kolenovník)

Laguncularia – dýchací kořeny jsou kyjovitě ztlustlé (kyjovník)

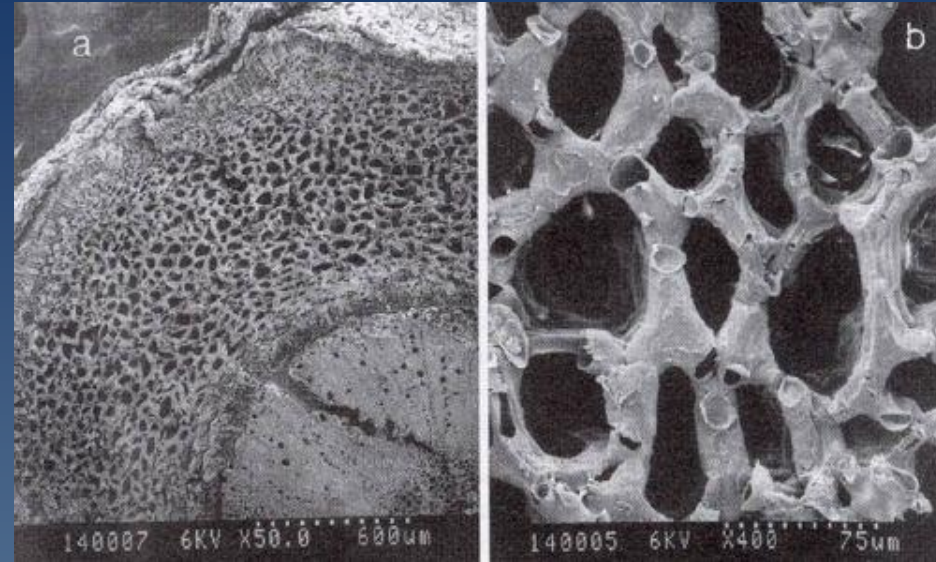
Kořenové systémy (vzdušné a opěrné kořeny)

Kořenové systémy

Adaptace na trvale zamokřený substrát a anoxické podmínky.
(CH₄, H₂S)

Přísun vzduchu zajištěn rozvinutým aerenchymem.

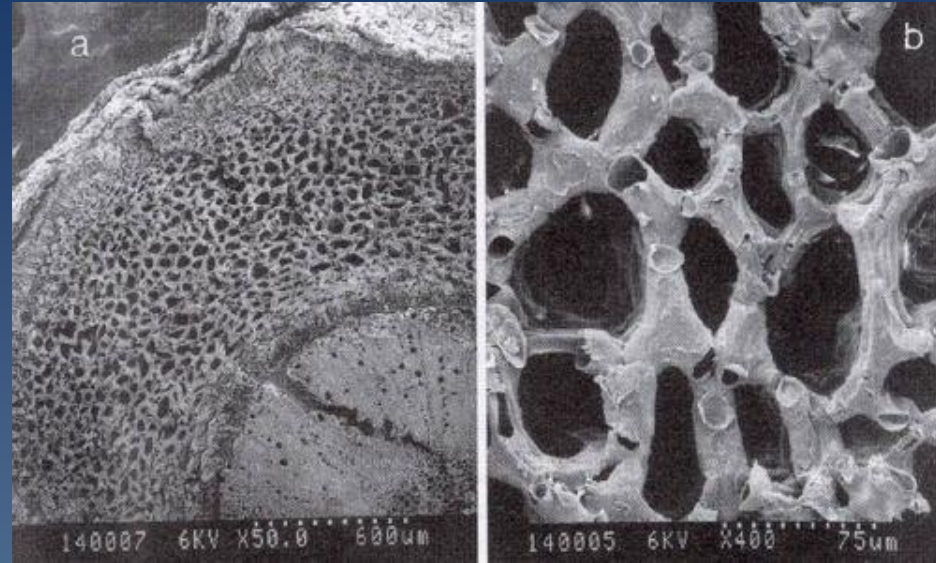
Vlastnosti kořenů r. *Rhizophora* v různých typech prostředí

Prostředí	Lenticely	Chlorofyl	Plynové prostory (% objemu)
Vzduch	+	+	0-6
Bahno	-	-	42-51
Voda (světlo)	-	+	22-29
Voda (tma)	-	-	35-40
Vyschlý písek	-	-	22-28

Kořenové systémy

Adaptace na trvale zamokřený substrát a anoxické podmínky.
(CH_4 , H_2S)

Přísun kyslíku zajištěn rozvinutým aerenchymem.

Mangrovníky sedimentaci ovlivňují:
mezi kořeny se může zachytit až 80% suspendovaného materiálu neseného přílivem.

Denzita vzdušných kořenů koreluje s rychlostí sedimentace.

Kořeny se mohou podílet na „hospodaření se solí“.

Adaptace na salinitu

Avicennia: vylučování na listech

Rhizophora: **vylučování**
kořeny (ultrafiltrační
mechanismus korku)
+ akumulace ve vakuolách
(a shoz)

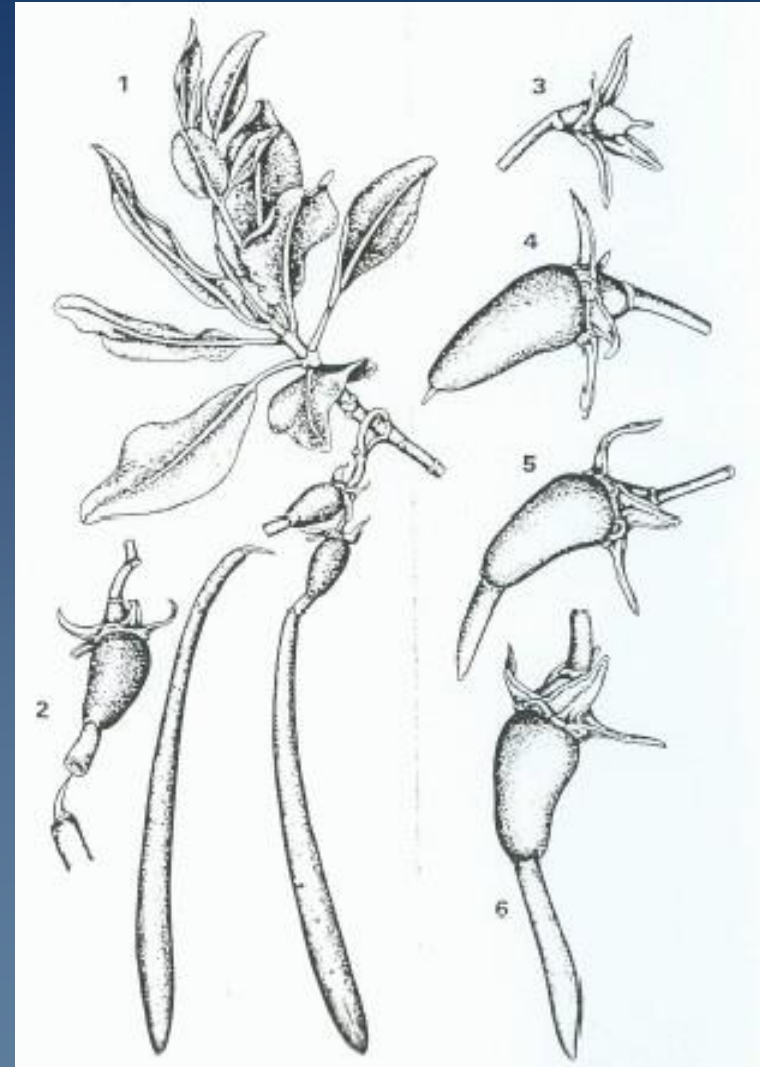
Rozmnožování

velké množství velkých plodů
(2 000 000 / ha / rok)

viviparie: adaptace na
anaerobní prostředí vody
a sedimentů bránící klíčení

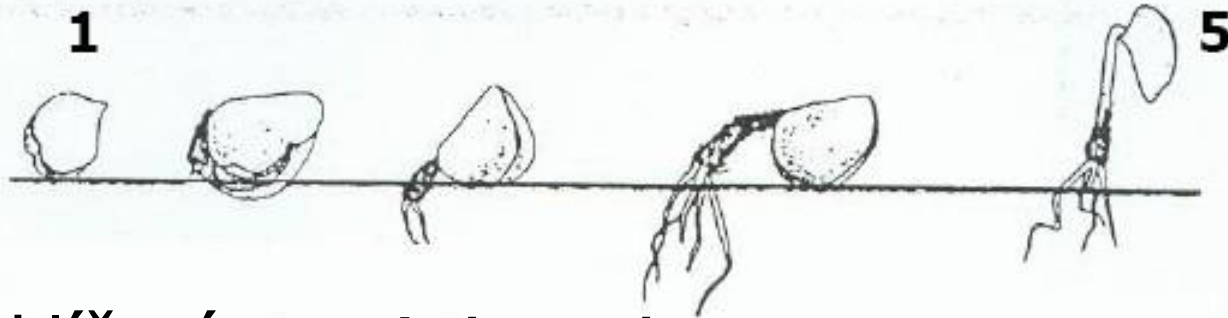
propagule jsou schopny
tolerovat vyschnutí

mohou přežívat dlouhou dobu
(~100 dní) --> disperze

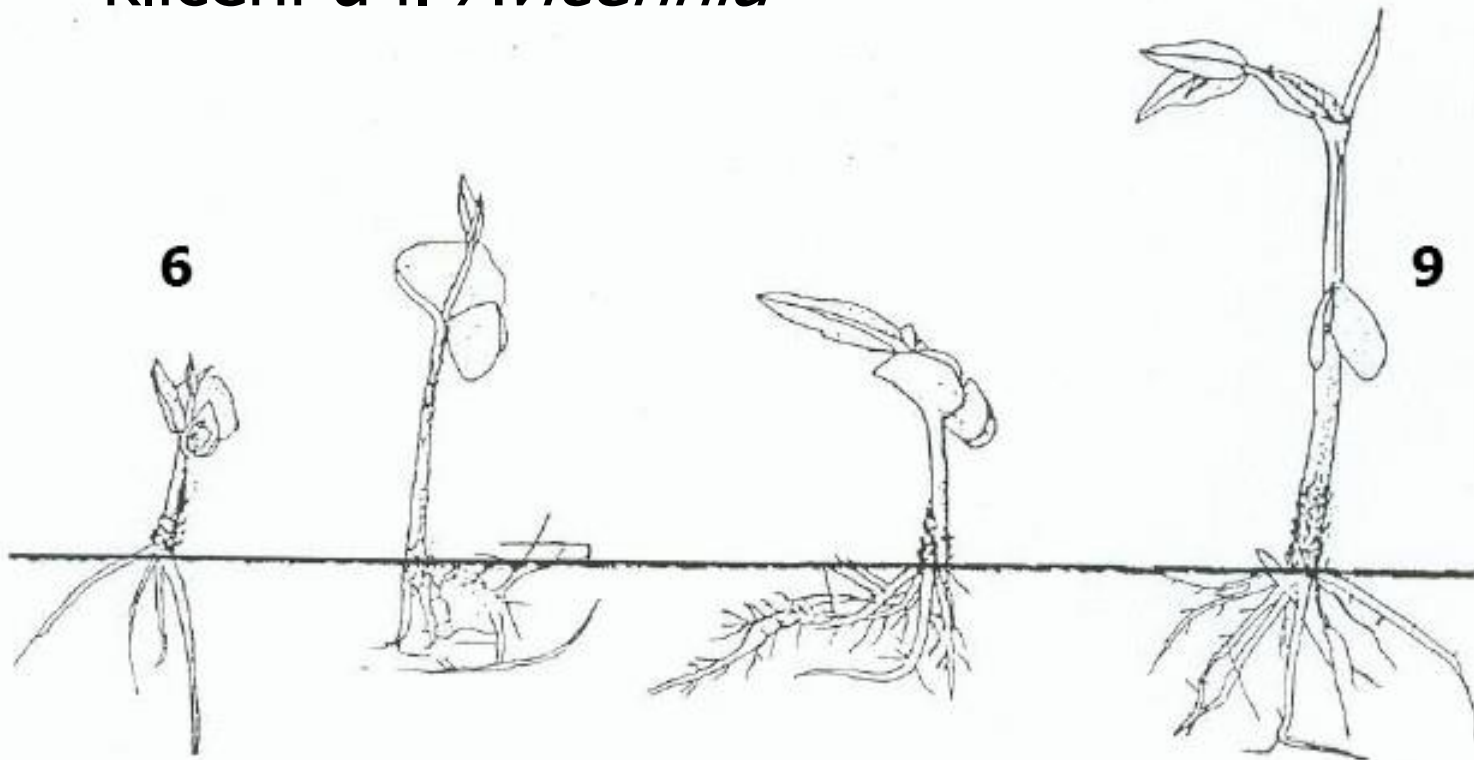

Rhizophora

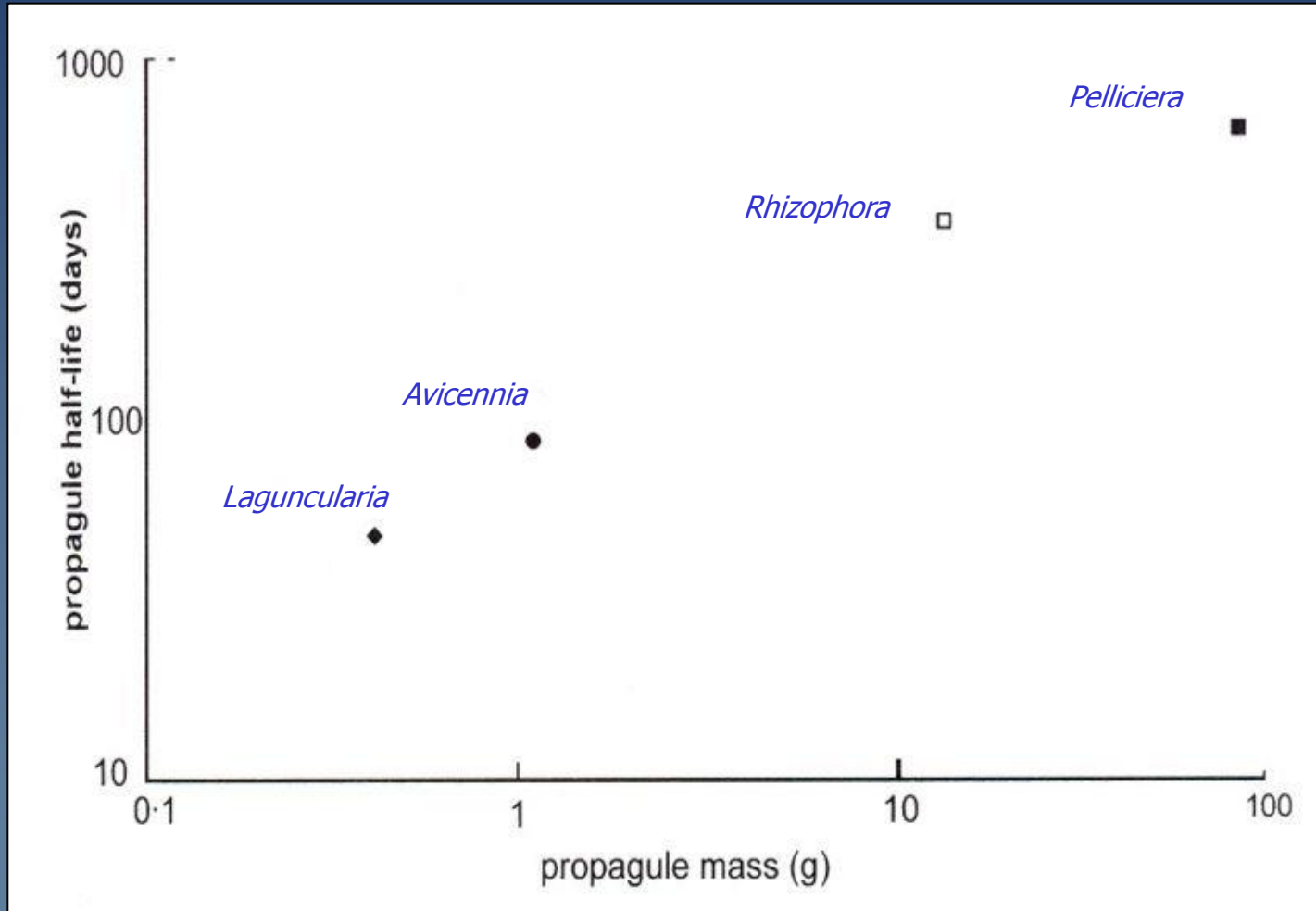
Rozmnožování

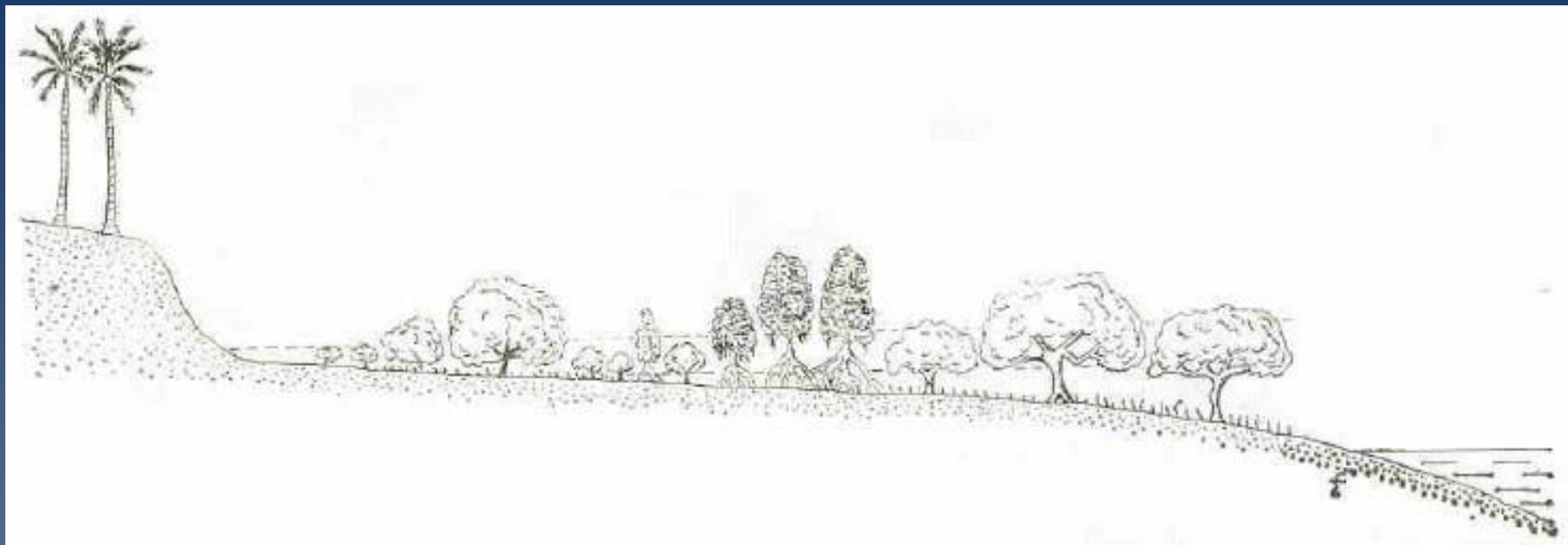
klíčení u r. *Avicennia*

Vztah mezi velikostí semen a přežívání semenáčků

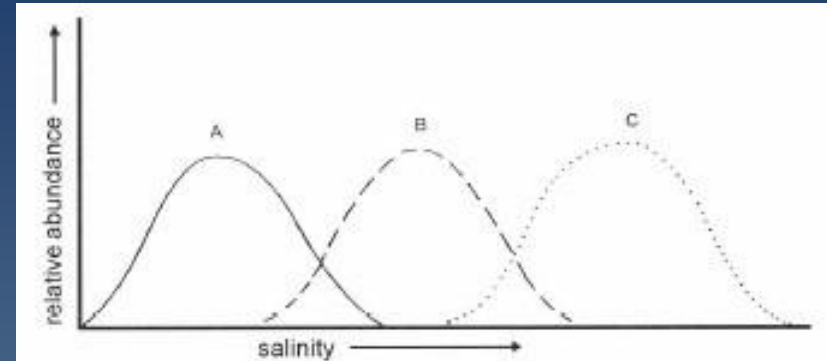
Zonace

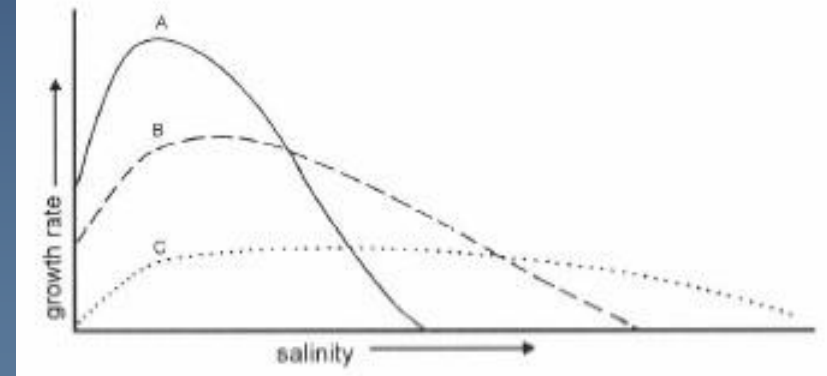
Dle frekvence zaplavování a vysychání, salinity, odolnosti vůči příboji, velikosti propagulí.

Zonace

Reálná distribuce nemusí odpovídat optimálním požadavkům druhů.

Euryhalinní druhy mangrovů mívají nižší růstové rychlosti než stenohalinní.

Výsledná zonace důsledkem kompetice.

Biomasa a produkce

Přírůstek biomasy:

18 t/ha/rok (mangrovové plantáže Matang, Malajsie)

14-33 t/ha/rok (mangrovové plantáže, Thajsko)

6,3-45 t/ha/rok (*Rhizophora*, Austrálie)

Produkce opadu:

běžně 5-15 t/ha/rok

2.9 t/ha/rok („trpasličí“ *Rhizophora*, Florida)

Co se děje s opadem?

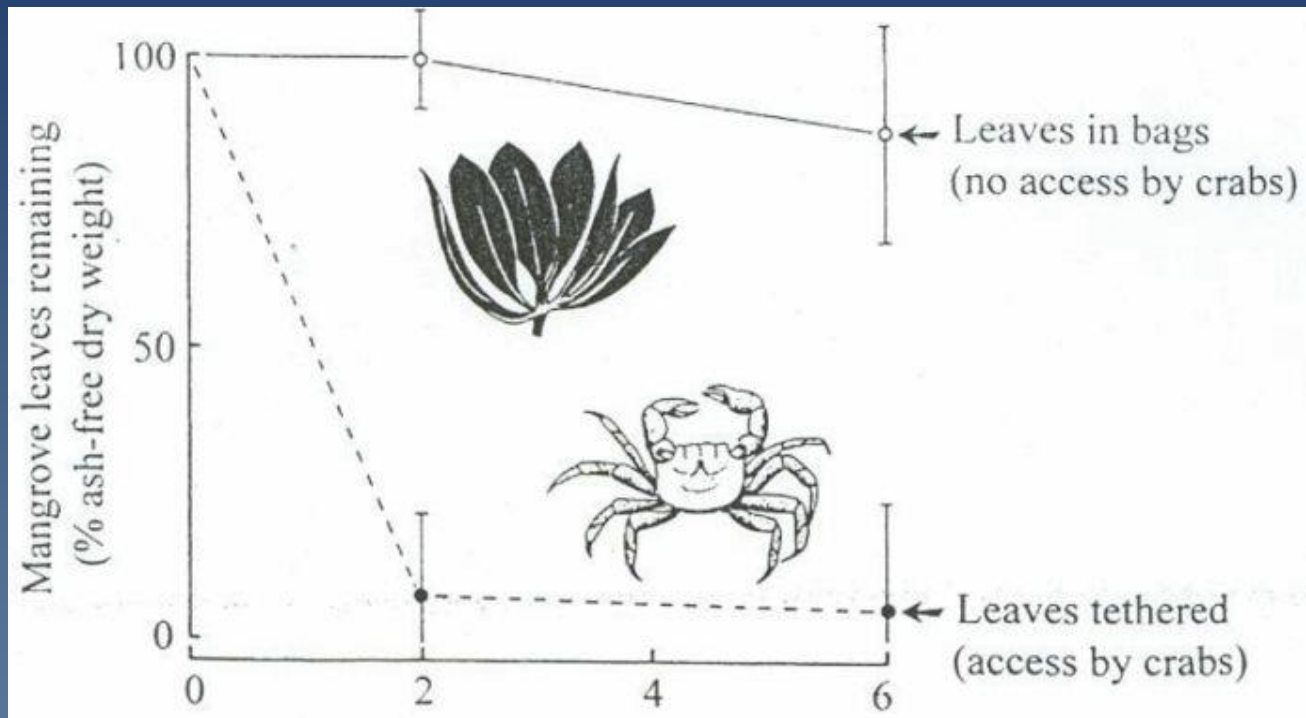
- dekompozice na místě
- export do okolního moře
(závisí na míře vlivu přílivu
a na případném říčním přítoku)
- sežráno konzumenty (krabi, plži)
- „uklizeno“ kraby

Přes 30% opadu může být sežráno či zahrabáno, tyto preferují rozkládající se listí před čerstvým.

Co se děje s opadem?

Listí r. *Rhizophora* vs. krabi r. *Sesarma*, Austrálie

Přímý i nepřímý vliv na zadržování uhlíku v ekosystému, podpora mangrovníků i hrabací aktivitou.

Oživení mangrovů

Kombinace mořských a terestrických skupin

- >30 druhů **savců** (vč. opic, tygra, vyder...)
- **ryby** všeho druhu, charakterističtí lezci (*Periophthalmus*)
- krokodýli, varani; skokan *Rana cancrivora*
- bohatá **avifauna** – s vazbou na vodu i bez
(kormoráni, volavky, ledňáčci, vrány, datli, dravci...)
- **hmyz** (včely, komáři, mravenci, nápadné světlušky...)
- mořští bezobratlí

Vztahy mangrovů a okolí

- dotace uhlíku do okolního mořského prostředí
- zachytávání sedimentů a ochrana pobřeží před příbojem
- „školky“ pro řadu mořských živočichů
- zdroj potravy / dřeva pro lokální obyvatelstvo

Ohrožení

- změny charakteru pobřeží (budovatelské aktivity)
- pobřežní akvakultury (zejména chov krevet)
- těžba dřeva (stavební materiál a dřevěné uhlí)